

**Picturae Etruscorum in vasculis nunc primum in unum collectae
explicationibus, et dissertationibus inlustratae / a Joh. Baptista
Passerio.**

Passeri, Giovanni Battista, 1694-1780.

Romae : Ex Typographio Johannis Zempel, 1767-1775.

<http://hdl.handle.net/2027/gri.ark:/13960/t9t17mh59>

HathiTrust

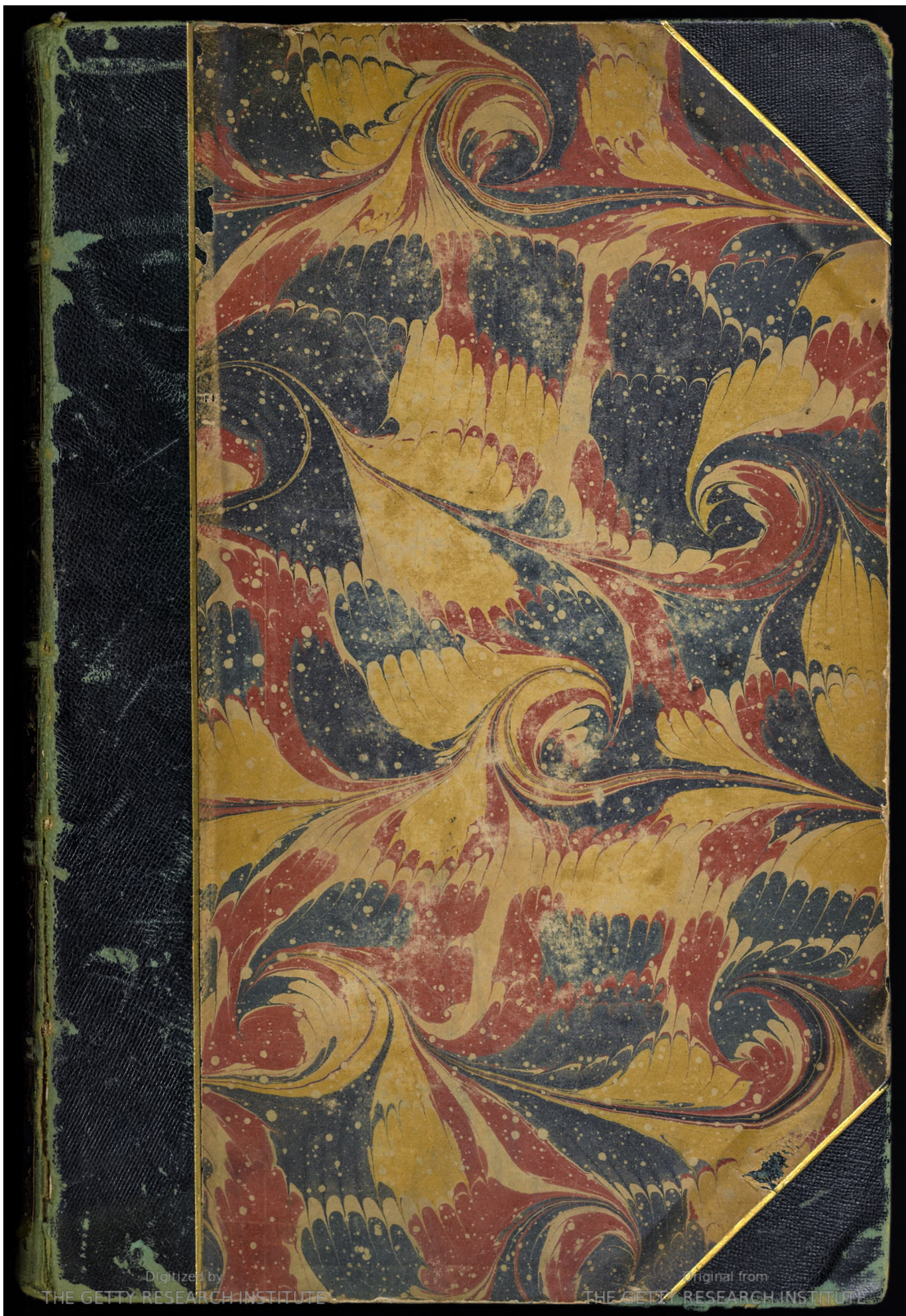

www.hathitrust.org

Public Domain

http://www.hathitrust.org/access_use#pd

We have determined this work to be in the public domain, meaning that it is not subject to copyright. Users are free to copy, use, and redistribute the work in part or in whole. It is possible that current copyright holders, heirs or the estate of the authors of individual portions of the work, such as illustrations or photographs, assert copyrights over these portions. Depending on the nature of subsequent use that is made, additional rights may need to be obtained independently of anything we can address.

THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

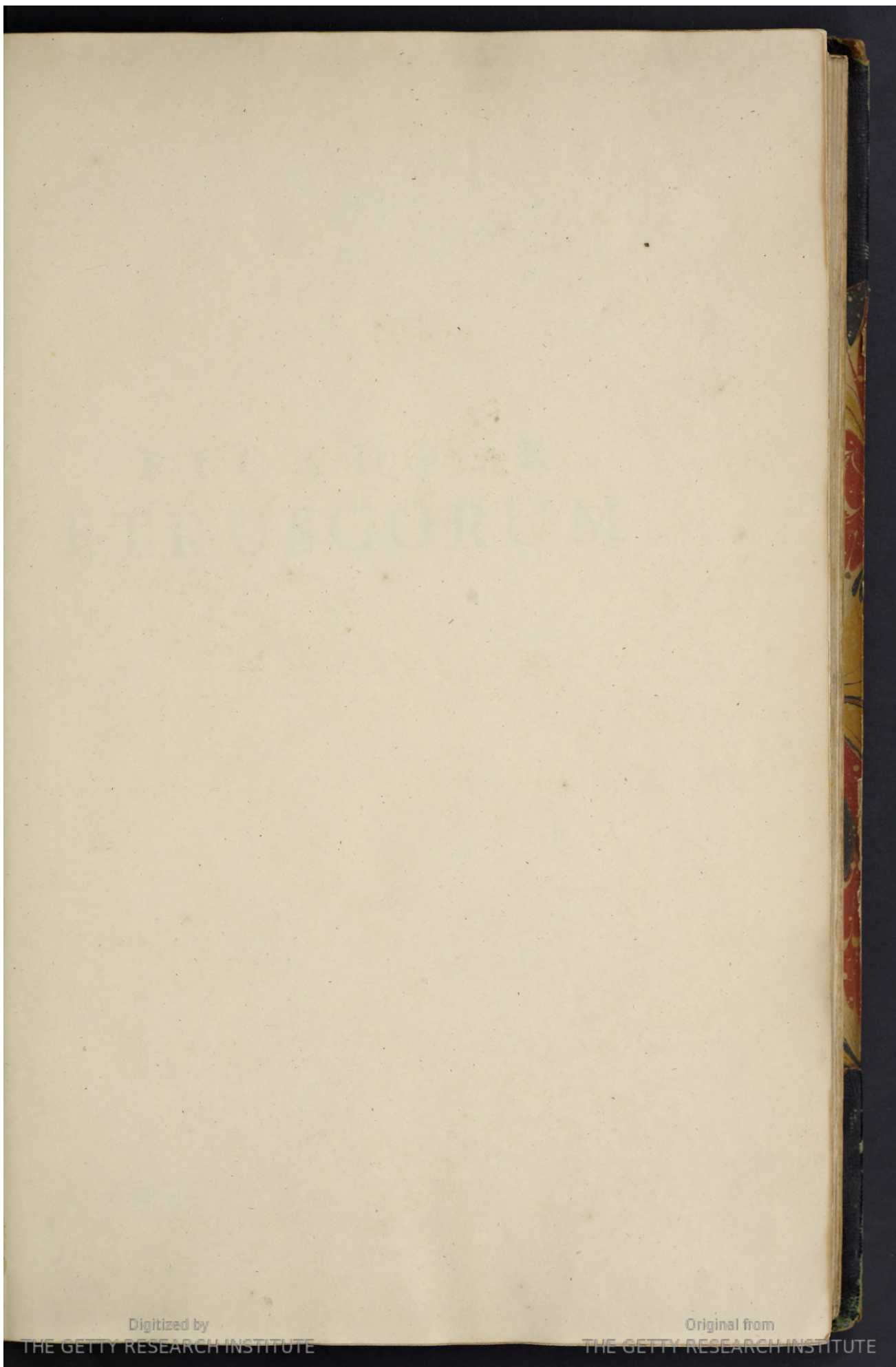
Digitized by

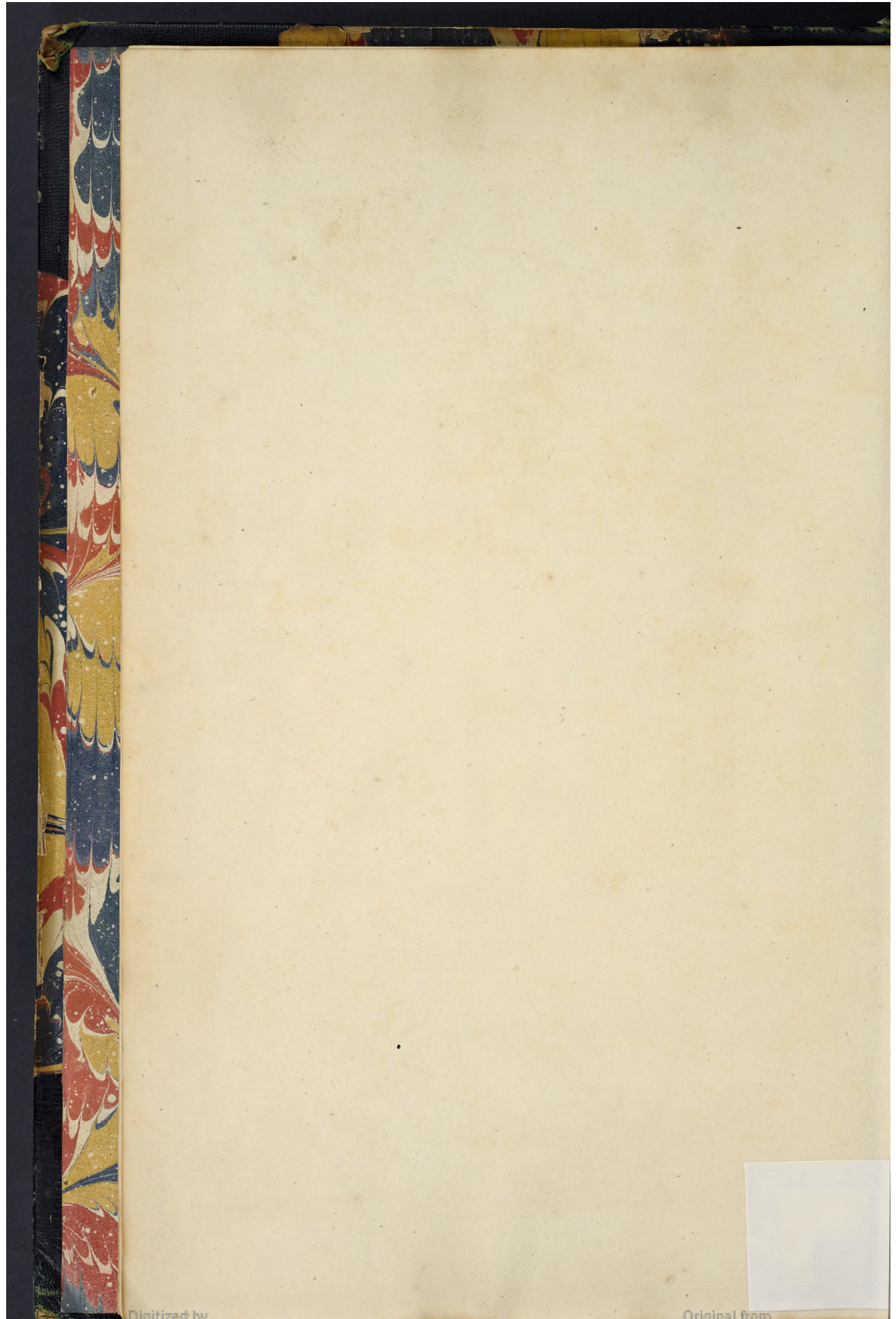
Original from

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

270

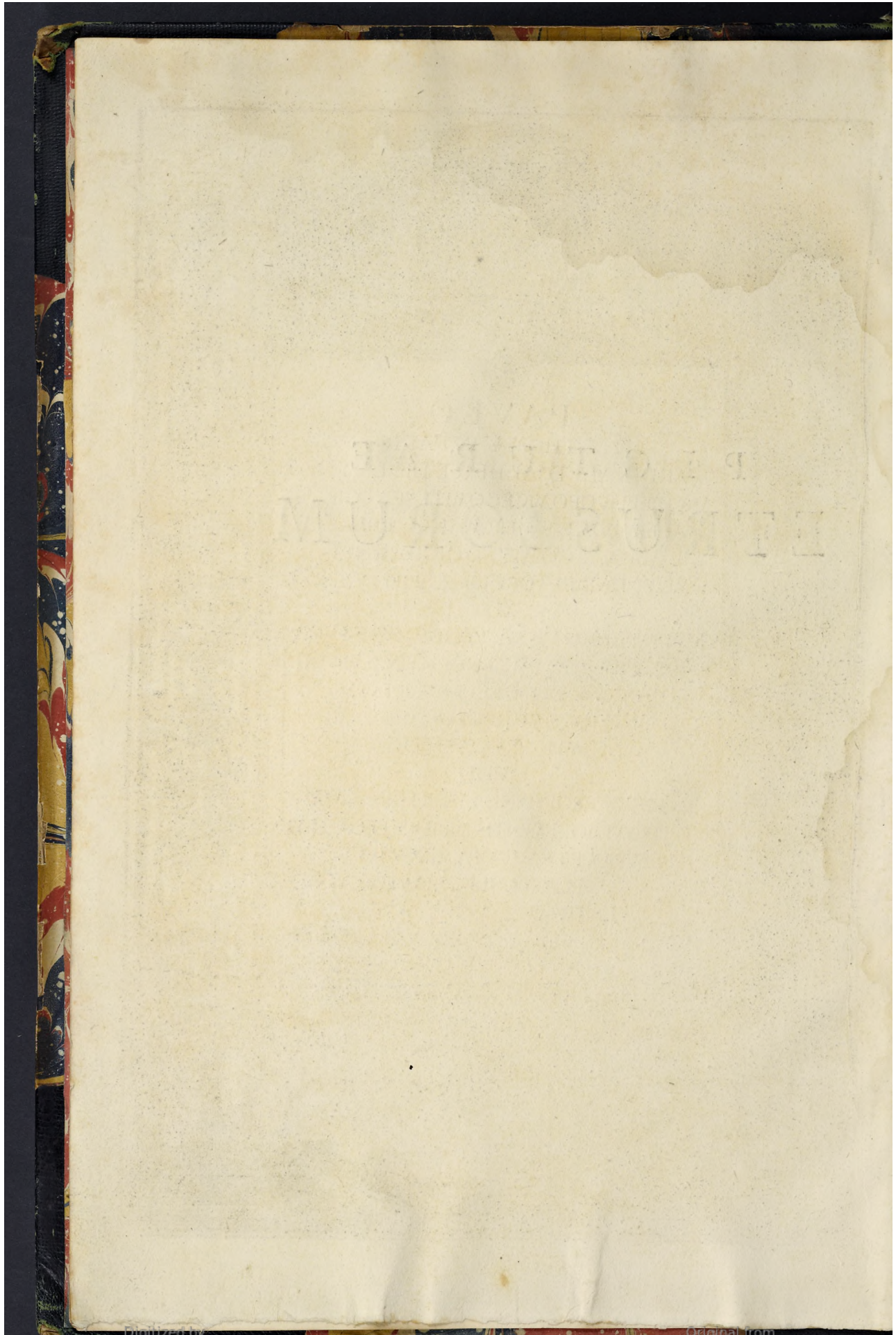
PICTURAE
ETRUSCORUM

Digitized by

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Original from

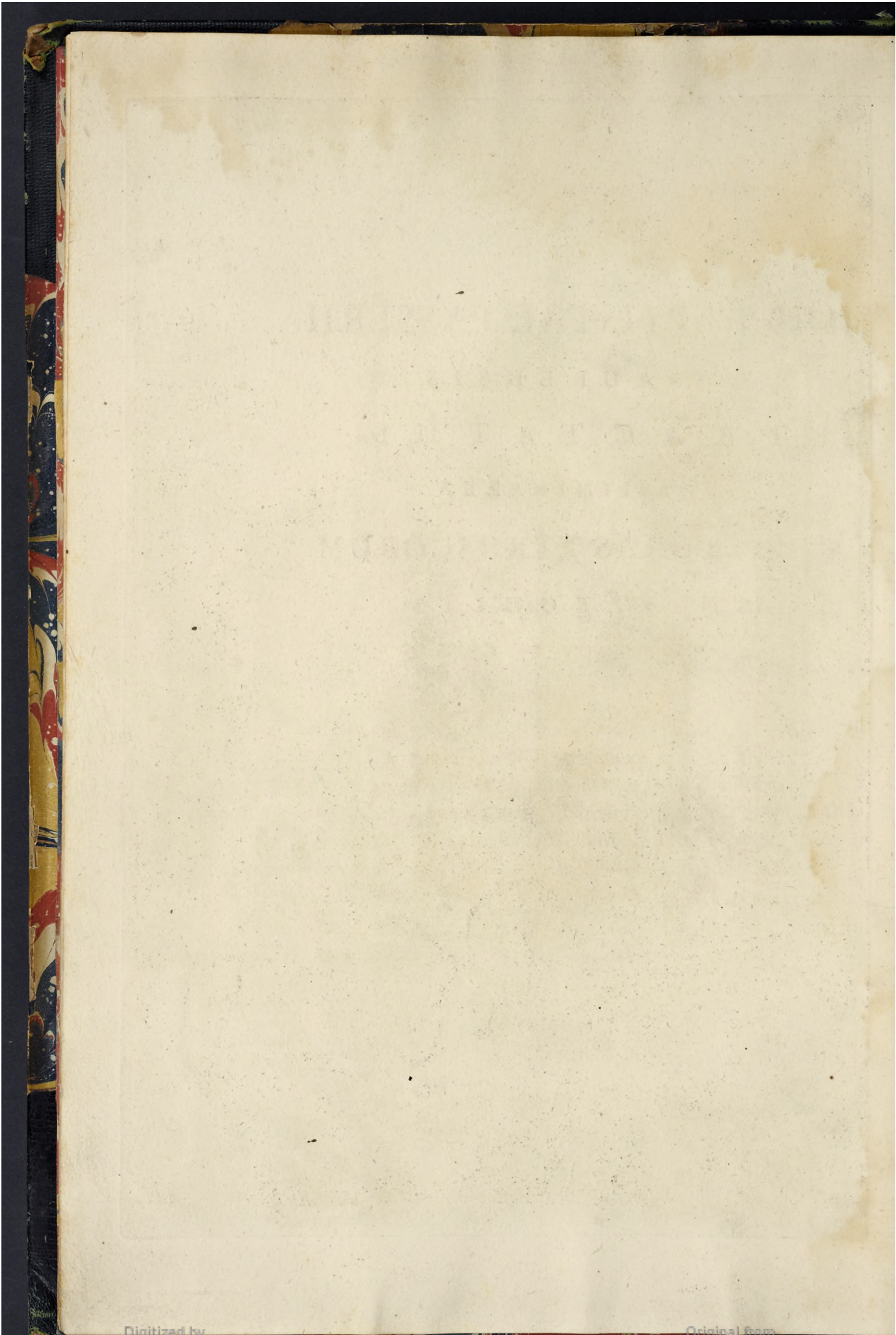
THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Maren. Borius inv. et delin.

Jean. M. Cassini inc.

PICTURAE
ETRUSCORUM
IN VASCULIS

NUNC PRIMUM IN UNUM COLLECTAE

EXPLICATIONIBUS, ET DISSERTATIONIBUS INLUSTRATAE

A

JOH. BAPTISTA PASSERIO NOB. PISAUR.

Regiarum Academiarum Londinensis, Olomucensis, & Italicarum Furfuratorum,
Bononiensis, Cortonenfis, Panormitanae, Ferrariensis, ac Perusinae

S O C I O

VOL. TERTIUM

TABULAS C. CONTINENS

AERE INSCULPTAS.

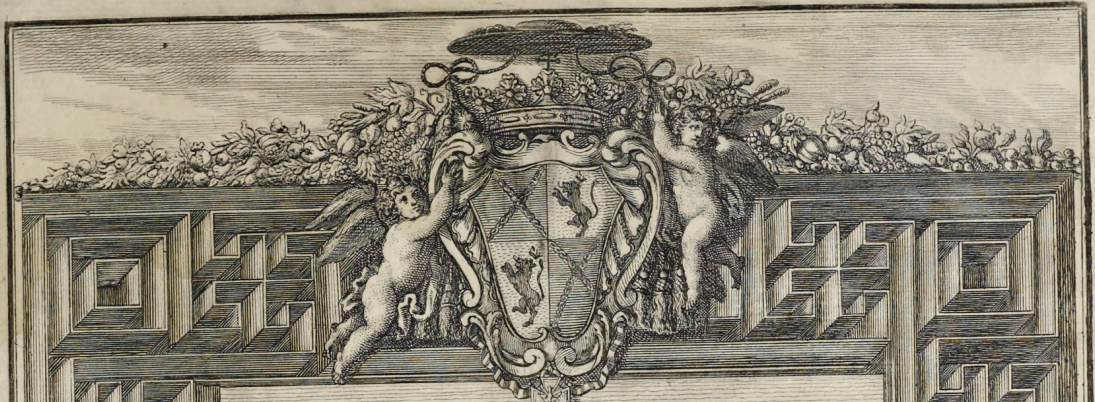
ROMAE MDCCLXXV.

EX TYPOGRAPHIO JOHANNIS ZEMPEL.

Sumptibus Venantii Monaldini Bibliopolae.

— — — — —
PRAESIDUM FACULTATE.

NK
3845
P28
v.3

PAVLO

TIT. S. THOMÆ IN PARIONE
CARDINALI D' ALBERT DE LUYNES
ARCHIEPISCOPO VICECOMITI SENONENSI
GALLIARVM ET GERMANIÆ PRIMATI
ABBATI COMITI CORBEIENSI
COMMENDATARIO ORDINIS S. SPIRITVS & &

OB

EXIMIVM CHRISTIANÆ RELIGIONIS STVDIVM
SINGVLAREM IN DEVM ET RES DIVINAS PIE TATEM
EFFVSAM IN PAVPERES CARITATEM
OMNESQVE EGREGIAS VIRTV TES
SPECTATISSIMO

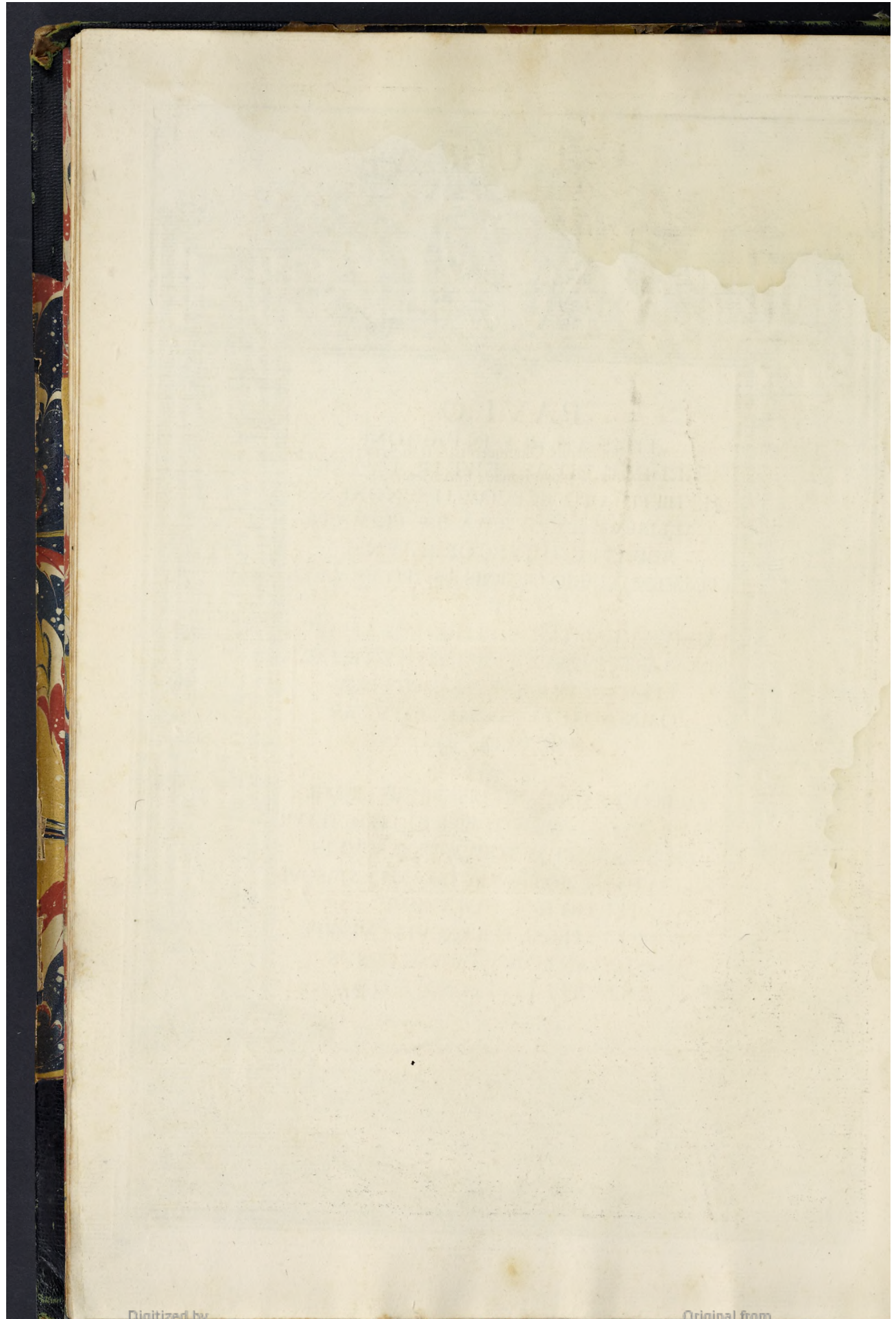
QVOD

SACRIS ET PROPHANIS DISCIPLINIS ERVDITVS
VETERIS AVIMONVMENTIS MIRIFICE DELECTETVR
PICTVRAS ETRVSCORVM IN VASCVLIS
QVAS A PASERIO CONLECTAS EXPLICATASQVE
TERTIO HOC VOLVGINE
NITIDE ET ELEGANTER EXCVDI CVRAVIT
IOSEPH ANTONIVS MONALDINIVS
PRINCIPI ET PATRONO OPTIMO

D. D. D

Pinelli del. et. sculpit

ADPROBATIONES.

NEc religioni, nec moribus offencilum adlaturus est clarissimus Auctor, dum veterum superstitionum arcana, data opera abscondita, non vulgari eruditione a tenebris eruere studet, & sagacibus coniecturis linguas obsoletas ab interitu vindicare.

Ex Aedibus meis IV. Idus Augusti Anno MDCCCLXXV.

Job: Baptista Vicecomes Roman. Antiq. Praefectus.

QUa eruditione, gravitate, ac fide superiorum Voluminum Picturas, aliasque Etruscorum antiquitates illustravit Cl. Passerius, eadem pergit etiam in hoc Volumine cetera id genus Monumenta explanare. Qua ergo sententia alias ego ad Opus hoc laudibus celebrandum accessi, eadem & nunc ad eas confirmandas progredior. Quare & eadem facilitate, & indulgentia, meo quidem iudicio, si tanti est, ad hujus quoque Voluminis editionem pro sua auctoritate adprobendam, & promovendam Reverendissimus P. Sacri Palatii Apostolici Magister Thomas Augustinus Ricchinius se ipsum comparare tuto nunc poterit.

Dabam ex Aedibus meis Kal. Augusti Anno Gratiae MDCCCLXXV.

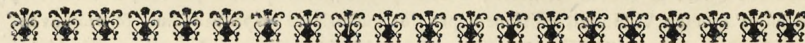
*Johannes Christophorus Amadutius Publicus Linguae Graecae Professor
in Archigymnasio Romanae Sapientiae, & Praefes Typographiae
Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.*

IM-

I M P R I M A T U R ,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

F. A. Episcopus Montis Alti , ac Vicegerens .

I M P R I M A T U R ,

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ordinis Praedicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister .

JOH.

JOH. BAPTISTAE PASSERII

P I S A U R E N S I S

T R A C T A T U S

P R A E L I M I N A R E S

I N P I C T U R A S E T R U S C O R U M

I N V A S C U L I S

- I. Bacchi secreta Mysteria a Pictoribus Etruscis impune prodita , nunc scriptis publice exposita .
- II. De Marmoreo Sarcophago Eugubino arcana Bacchi Mysteria exprimente in vestibulo Monasterii splendidissimae Congr. Olivetanorum adservato Epistola .
- III. Linguae Oscae specimen singulare , quod superest Nola in Marmore Musei Seminarii .
- IV. Alphabetum Veterum Etruscorum secundis curis illustratum , & actum a Joh. Christophoro Amadutio .

b

JOH. BAPTISTAE PASSERII

TRIVALEM

TRIVALEM

TRIVALEM

IN PICTURAS RERUSICORUM

IN VASCULIS

I. Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis
 Picturae in Vasis & Pholis in Vasis

BACCHI SECRETA MYSTERIA

A PICTORIBUS ETRUSCIS IMPUNE PRODITA

NUNC SCRIPTIS PUBLICE EXPOSITA

A JOH. BAPTISTA PASSERIO

P I S A U R E N S I

S T N O P S I S C A P I T U M .

I.

Pictores Etrusci liberaliter expresserunt in Vasculis secretiora Mysteria Bacchanaliorum. Hujus facilitatis causa exponitur.

I I.

Etrusci Bacchum fero agnoverunt, nec magni fecerunt, cum nihil aliud esse putaverint, quam vitem. Bacchi fabula quando, & ubi exorta.

I I I.

Bacchi universa historia mystica ex arcanis Orgiorum ad veritatem a Pictoribus Tuscis declarata.

I V.

Causae potissimae referuntur, ob quas sacra Bacchi a rudi plebecula, & licentiosissimis populis fuerunt excepta.

V.

Pictores Etrusci haud obscure declararunt Bacchum in altiori significatione nihil esse, nisi effectum

providentiae conservatricis Orbis Terrarum.

V I.

Ex singulari nostra Pictura secretum aperitur, quomodo intelligeretur, Bacchum apud Inferos triennia singula obdormientem confumere.

V I I.

Exponitur ope nostrarum Picturarum ritus universus, quo in Bacchanalibus Regina Sacrorum inauguraretur.

V I I I.

Et quo ritu Rex Sacrorum eligi solet.

I X.

Inter Regem, & Reginam Sacrorum iniri solebat mysticum quoddam conjugium, veluti fictitium, sed re vera impurissimum, quod ex nostris Picturis manifestatur.

X.

Referuntur caeremoniae adhibitae,

b 2

cum

XII SYNOPSIS CAPITUM.

cum adolescentes ad Sacra Bacchi admitterentur .

X I.

Initiati ad haec Sacra Deum videre adfirmabant in ipso Sacrorum fervore . Refertur cautela , qua illum exciperent .

X I I.

In Bacchanalibus Etruscorum Dii plerumque derisi . Exponitur differentia inter Etrusca Bacchanalia picta in Vasculis , & ea , quae a Graecis , & Romanis Sculptoribus expressa sunt .

BAC-

BACCHI SECRETA MYSTERIA
 A PICTORIBUS ETRUSCIS IMPUNE PRODITA
 NUNC SCRIPTIS PUBLICE EXPOSITA
 A JOH. BAPTISTA PASSERIO PISAURENSI
 AD EMINENTISSIMUM ET REVERENDISSIMUM DOMINUM
 D. JOH. FRANCISCUM STUPPANUM
 S. R. E. CARD. ET EPISCOPUM PRAENESTINUM

Ystera Bacchi expiationem culparum omnium, toti olim humano generi extitalia, saepe repressa legibus, sed numquam fatis extincta, quippe silentio turpitudinis protecta, ac pertinacia potentium hominum propugnata, demum sub obtentu severioris inductae disciplinae, & melioris censurae restituta, quod conferre putarentur ad totius naturae fecunditatem, ad firmandam libertatem populorum, & ad

in hoc vero conatu nostro sup-

petias omnes ipsi Etrusci Pictores nobis contulerunt, qui libertate artis, nulloque terrore religionis percussi, cui, ut video, nec minimum deferebant, in exprimenda Bacchanaliorum historia emancipato pennicillo veritatem sequuti sunt. Et quae erat Etrusca Natio, quae tam recte sentiens de Deo inter communes tenebras hisce terriculamentis premeretur & crepundia adoraret? Esto plebs ignara in diversum deflecteret, Pictores tamen ejus aetatis sapientissimi, ut eorum monumenta manifestissime ostendunt, inter Philosophos profundiores censebantur; & licet populi genio defervire cogentur, tamen ex hoc uno testimonio audaciae in religione occultissima clare patet ipsos diversimode sensitse, quod manifestius ostendimus, cum in Tomo praecedente de *Arcana Philosophia Etruscorum* tractavimus. Hujus vero licentiae alia ratio potissima illos a censura populi liberabat, quod nempe haec Vasa non in usum hominum concinnarentur, sed mortuorum, e quorum dominio illa nuper subtraximus, inter quorum tenebras nec minimum offendebant umbras, & loci perpetuo silentio laesionem fecerit compensabant.

I I.

Quid fenserint Etrusci de Baccho, qua aetate illis innotuerit, atque unde ejus origo emanaverit, abjectis penitus fabulis, fidentissime exponam. Inter nugae primum rejicio illorum opiniones, qui Herculem putant ad Samsonis imaginem compositum fuisse a Gentilibus, nec Bacchum alium fuisse, quam Noemum. Arguta haec sollicitudo deducendae fabulae a magnificis originibus satis antiqua est; nam exploditur in Machabeorum primo cap. III. vers. 48: *Expandunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum*. Quid Etrusci privatim, quid populariter fenserint de Deo, alibi opportune demonstrabimus. Nec enim aliter plebs ejus Nationis a veritate declinavit, quamquod ex divinis adtributis a purissimo, ac simplicissimo fonte divinis distincta Numina efformaverit. Ceterum viros de republica sua optime meritos in partem caelestis gloriae censuit esse conlocandos, quos lato calamo eruditissimus Dempsterius enumeravit, indigenas tamen omnes praeter advenam Herculem ob beneficia in Etruriam conlata. Deos vero peregrinos vel repudiavit, vel
non

non magni fecit, quippe exterorum ambiguo iudicio consecratos, non suo, quod ceteris praeferebant. Sero igitur, nec sine fraude Graeculi cujusdam ignobilis Bacchus intrusus est in Etruriam, ut ait Livius Lib. XXXIX., profligata labe mysteriorum ejus anno V.C. DLXVII., quae haud multo antea fuerant introducta, ut conligitur ex narratione Liviana; ideoque in ipso florantissimo Etruriae statu, quo nova omnia, & peregrina non solum suspecta, sed despectui habebantur a Natione, quae religionum omnium magistra, & arbitra ubique putabatur. Immo Deum hunc hospitio exceptum ne Etrusco quidem nomine dignati sunt, ne illum probasse viderentur, & civitate donasse; Ejus enim nomen semel tantum inscriptum invenias in patera Dempsteriana Tab. III., nempe TINIA, quod Graecum est a Thyoneo.

Ut vero ignari, qui figuram conspicerent, nihil aliud esse intelligerent, quam simplicem vitem, novum illi, atque constans adtributum fere semper adpinxerunt, Graecis, atque Romanis inusitatum, nempe amplissimam vitem in plures palmites effusam, sive sedentem effigerent, sive tripudiantem, commessantem, jacentem, equitantem, aut curriculo triumphantem, ut in

toto hujus Conlectaneae decursu conspicitur, quo signaculo nemo eum ignoraret, simulque sciret, nihil ultra putandum esse, quam quod id parergon significabat. Palmites eidem adtributi modo duo, modo plures, usque ad quinque observantur, nec numerus mysterio caret ad significandum, divinam ejus potestatem in utriusque sexus Sacerdotio esse divisam. Indicabat etiam Orientem, & Occidentem communicato vini munere subactum ab illo fuisse. Ternaria divisio ad Trierica pertinebat, quaternaria ad quatuor orbis plagas a se submissas, & si quid ultra est, inanius hisce significationibus extollebatur. Quod unum certum est, Pictores nostri symbolum hocce, in Marmoribus, & Gemmis numquam conspectum, vulgo semper ejus imagini adjecisse. Animadverti praeterea, Etruscos Artifices parcissimos fuisse in adtributis, seu symbolis cuique Deo, seu Deae tribuendis, ut ex hac austeritate maxime ambigua sint eorum sigilla, quae ad nos pervenerunt; uni enim Baccho diffusissimum hoc emblema, & fere perpetuum largiti sunt.

Ceterum ut Patriarcham Noemum expurgemus a calumnia, quod degeneraverit in Bacchum, veram istius originem obiter referamus. Pars ille

ille fuit universalis idololatriae, quae cum origine principatuum lacrimabiliter exorta est; nam cupidus regnandi totam humani generis oeconomiam intervertit. Ut homo homini subiiceretur par pari, delere oportebat illam imaginem insitae libertatis, a Deo constitutae primis parentibus, a quibus in posteros inlibata descendit, ut quilibet Paterfamilias in suos plenaria potestate potiretur. Per hanc Fides revelata intra septa cujusvis familiae custodiebatur, quam nemo extraneus perturbare tentasset. Hanc ideam libertatis, & religionis subvertere oportebat ad dominatum introducendum. Vis, metus, fraus, subdola promissio, rapina, atque caedes, quibus Fides revelata obstabat, ad decus auctoritatis efferi necesse erat; Ast quibus artibus? promptissimae ambitionis, videlicet insimulando, nusquam unum, sed plures esse Deos, qui tam magnis officiis pro dignitate praeessent, ipsosque universos esse reges, nec inter sese concordēs, quorum felicitas in plenaria libidine finiretur. Judicium subinde sublatum est traditioni, atque oculis corporeis concessum, ut quisque, quod pulchrius, aut utilius scrutaretur, Deum esse sciret. Opportune Sapiens cap. XIII. in princip: *Vani autem sunt omnes homines, in quibus*

non est scientia Dei, & de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnoverunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam rectores Orbis Terrarum Deos putaverunt. Vulgatae tunc fabulae regna singulis luminaribus, & elementis fidem tribuerunt, ipsaeque impurissimae, ut nulla in Caelo stella resplenderet immunis ab incestibus, adulteriis, caedibus, atque rapinis, atque idcirco ea prorsus esset lex regni humani, quam divini reputarent, tum hisce meritis reges elevati inter Deos postea censerentur. Hac arte robustus ille Nembrod primum sibi regnum comparavit, & mortuus erupit in Belum, cujus nomen originarium Bahal nihil aliud significat, quam dominatorem, de quo videndus Vossius *de Idolol.* Lib. I. cap. 24., & Samuel Bochartius *Geograph. Sacr.* Lib. XIV. cap. 14., qui manifeste ostendunt, Belum non alium fuisse, quam Nembrod, qui divinitatem sibi praeparaverat, & post mortem per totum fere Orientem nactus est. Eidem aetati referenda est divinitas vino, & frumento adtributa sub nomine Bacchi, & Cereris.

Quid

III.

Quid vero contineret historia Bacchi, plena formidine religionis, grande aliquid obdendentis, enuclearunt fere omnes Ecclesiae Patres, & praecipue Martyr Justinus in Dialogo contra Tryphonem, e quorum penu non sine risu referre constitui. Haec mysteria nil penitus continent, praeter culturam vitis, ac vini praeparandi, ac conservandi institutum; eaque allegorice, & cum magno verborum tonitru exposita sunt. Σεμέλην vitis est, ut ait Tufanus: *Per Semelem autem vitem intellige, sic dictam, quia τὰ μέλη σάα, membra concutit vino multo utentium*. Eadem fere leges apud Natalem Comitem *Mytholog.* Lib. V. de Baccho. Haec ea est, de qua sic Orpheus in Hymno ejusdem:

Κιλήσηω κούρην Καδμηίδα, πάντων
βασιλεων,

Μπρέγα θυροφόροιο Διωνύσου πολυ-
γυθοῦς.

Voco puellam Cadmi, omnium
reginam,

Matrem coronati Dionysii, ju-
cundi.

Hanc multum honoravit ipsa Perse-
Tom. III.

phone, nempe terra vitifera, quae cum tanto sui dolore peperit Bacchum de miti Jove, idest de moderato calore conceptum; de fulguratore vero, hoc est de ferventissimo versa est in cinerem. Ovidius *Metamor.* III:

..... corpus mortale tu-
multus

*Non tulit aereos, donisque juga-
libus arsit;*

quam mortuam Bacchus ob merita ex Inferno reduxit, recifam, nempe novo germine pullulantem restituit. En potissima ratio, ob quam ingenui Pictores illam Libero Patri semper addiderunt, ut mysterium exploderent, nec quidquam de fabula occultaretur.

Succus uvae jam maturefcens includitur pelliculis acinorum, ne penitus arefcat, aut diffluat, donec tempus maturitatis impleatur. Ovidius ibidem:

*Imperfectus adhuc infans genetri-
cis in alvo*

*Eripitur, Patrique tener, si cre-
dere fas est,*

*Insuitur femori, maternaque tem-
pora complet.*

Siquidem aer, quo nomine Jovem adcipiebant, ut saepe monet Cicero, noctu frigidior concretum in granulis succum defendit, & nutrit usque ad tempus praescriptum. Subinde sequitur vindemia, quae
c ut

ut plurimum opera mulierum exercetur, & eae sunt nutrices illae, quibus educandum illum tradidit Juppiter. Sic idem Ovidius:

*Eurtim illum primis Ino mater-
tera cunis*

*Educat, inde datum Nymphae
Nyseides antris*

*Oculuere, laetisque alimenta de-
dere.*

Nec aliter fieri par erat, nam, ebulliente in doliis musto, quidquid evaporatur subsidio alterius musti redintegrari opus est. Deinde in gratiam cauponum introducitur in fabulam Mercurius negotiator, qui Bacchum palliolo contactum ducit ad Nymphas Lenaeas in speluncis educandum, nempe in cellis vinaris custodiendum. Lenaeae vero Nymphae praesident torcularibus, diatae nimirum ἀπό ληνοῦ. Homerus in Hymno Dionysii v. 3:

Ὅν τρέφον ἡνέκομοι νύμφαι παρὰ πα-
τρῶ' ἀνακτῶ

Δεξάμεναι κόλποισι, καὶ ἐνδοκέως ἀ-
τίταλλον

Νύσσους ἐν γυάλοι, ὃ δ' ἀέξετο πα-
τρῶ' ἔκρητι

Ἄντρα ἐν εὐώδαι.

*Quem aluerunt pulchricomae Nym-
phae a patre rege*

*Suscipientes sinibus, & accurate
nutrierunt*

Nysae in vallibus. Hic autem

crescebat patris favore

Antro in bene olenti

Id vero antrum, ut habet Natalis Comes *Mythol. Lib. V. cap. 13.*, duas habuit portas; quemadmodum habent dolia, in quibus vinum fervatur, unam sursum apertam ad infundendum vinum, deorsum alteram ad miscendum.

Calamitates vero illi non defuerunt. Delatus in Caelum, ut patris femori infueretur, iratam Junonem expertus est, quae ipsum perdere tentavit. Euripides in Bacchis vers. 290:

Ἡἴσα νιν ἦθελ' ἐμβαλεῖν ἀπ' οὐρανοῦ.

Caelo volebat Juno eum depellere;

& Ovidius loco citato:

. *nec sim Saturnia,
si non*

*Ab Jove mersa suo stygias pene-
trabit ad umbras.*

Haec vero sunt aeris inferioris iniuriae, quae vitibus novellis, atque uvis jam maturefcentibus offiunt, ut nebulae, pruinae, grandines, & venti vehementes, quae omnia in ima aeris regione procreantur. Juno etenim est inferior aeris pars, ut Juppiter suprema, auctore Servio in VII. vers. 300., & saepe alibi. In bello adversus Titanes membratim discerptus est, cujus cor adhuc palpitans Pallas ad Jovem detulit, a quo fuit tumu-

mulatum, licet postea revixerit, ut tradit Hyginus Fabula CLXVII. Titanes vero sunt villici, qui vitem humi depactam post tertium annum recidunt, servata tantum palmitis robustioris gemmula, quae cor vitis nuncupari potest, unde vegetior, & fecundior ramusculus prodit; quam recisionem villici nostri *castrare* adpellant, non sine ludibrio cordis Bacchi, ex quo sub hujusmodi metaphora comprehendatur. Alia quoque significatione declaratur tam grande mysterium, quod nempe calcatis, ac contulis per vinitores uvis in lacubus, mustum, adhuc calens, sepultum in doliis, haud multo post non amplius cor, sed integre Bacchus exsiliat.

Quid addam de triennio illo celeberrimo, quo Bacchus inruptione facta in Indos, & bello feliciter consummato de ipsis triumphavit? Hanc expeditionem libris XLVIII. Nonnus Panopolitanus exegit; in cujus belli triennialis memoriam trieterica illa sanctissima, toto olim orbi formidata, tantoque adparatu exhibita memorantur; ideo instituta, ut numquam hujus expeditionis memoria interiret. Mysterium patens est; vitis cultura diu in Oriente neglecta, traductis eo palmitibus propagata est. Triennialis

Tom. III.

furculorum cultura vinum protulit, unde ebrietas Indiam totam invasit, de qua Bacchus triumphavit. Haec omnia bene nota Nationis nostrae Picioribus vitem Baccho semper addiderunt testantes, & sincere profitentes, mysteria tam recondita, quae de Baccho tradebantur, nil aliud significare, quam ipsius vitis culturam, ac vini praeparationem mystico fabularum adparatu obtenebratam, ridendam potius, quam venerandam.

I V.

Quae fuerit causa, cur furiosa, semperque suspecta Bacchi mysteria tam libenter excepta sint, & licet eliminata, saepe fuerint restituta, inquirendum putamus; nam ejus cognitio maxime confert ad intelligentiam mysteriorum, quae exploranda suscepimus. Minimum beneficium, quod ex eis expectabatur, erat ubertas terrae, & copia fructuum universorum, quae in Bacchi potestate esse ferebatur; unde Orpheus in Hymno Amphietae:

Ἄλλα μάλιστ' ἡλοόκαρπε, περασφόρε,
ἡδρπιμε βάνχε.

Sed beate virescere fructum faciens,
cornute, fructuose Bacche.

Terrae motus sedare putabatur, ut

c 2

in

in alio Hymno Pericionii :

..... βρασμούς γαίης ἀποπέμψας .

..... concuſſiones terrae remittens .

Longam vitam tribuere putabatur ,
ut in Hymno in Bacchum Homeri,
ſive alterius , qui id nomen ſibi u-
ſurpavit :

Δὸς δ' ἡμῶς χαίροντας ἐς ὥρας αὐτῆς
ἰκέσθαι ,

Ἐκ δ' αὐθ' ὀρέων εἰς τοὺς πολλοὺς
ἐνιαυτοὺς .

Da autem & nos gaudentes ad
horas venire ,

Ex horis autem rurfus ad multos
annos .

Nam ſub Horarum nomine quatuor
anni tempora intelligebant , ut de-
monſtravi in ſequenti Diſſertatione
de Sarcophago Eugubino .

Inter vero maxima beneficia ,
quae a Baccho excipi putabantur ,
illud potiffimum erat , quod liber-
tatem populorum validiffime tuere-
tur . Hinc apud Latinos *Liber* co-
gnominatus eſt , ſicut a Graecis
Ἐλευθέριος , quod vrbes a tyranno-
rum poteſtate liberaret . Hinc apud
Pauſaniam in Atticis tria illi ſub
hoc titulo dicata templa recenſen-
tur . Plutarchus quoque in *Quae-
ſtionibus Romanis* inter ceteras cau-
ſas , cur Baccho nomen *Liberi* addi-
tum ſit , hanc etiam recenſet , ac re-
petit potiffimum ἀπὸ τοῦ περὶ Ἐλευ-
θέρας τῆς Βοιωτίας , ἐλευθερώως Διονύσου

προσαγορευομένου , ab eo nempe , quod
*Bacchus apud Eleutheras Boeotiae ur-
bem Eleutherius , id eſt Liber dictus
fuit ;* quod nomen forte ſibi para-
vit , quod pro Boeotiae libertate pu-
gnaffe crederetur . Ex oratione ve-
ro Demoſthenis contra Neaeram
maniſtiffime conligitur , quod pro
reipublicae libertate Bacchi orgia
colerentur , veluti ubi loquitur de
Regina Sacrorum , ἵνα κατὰ τὰ πά-
τρια θύηται , τὰ ἀρρήτα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς
πόλεως , ut patrio ritu arcana ſacra
pro republica immolarentur ; & paul-
lo infra : καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ ὑμῶν εἴθως
τὰ ἀρρήτα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως , & illa
mulier vobis arcana illa ſacra pro
republica immolavit .

Id vero adtributum maximi fe-
ciſſe puto Etruſcos libertatis tena-
ciſſimos , donec auctoritate pollue-
runt . Qua voce uterentur ad ex-
plicandum hoc Bacchi adtributum ,
ex nullo adhuc monumento cogno-
ſcimus ; attamen cum Jovem liber-
tatis cuſtodem effari vellent , habue-
runt vocabulum SITIR , & ANSI-
HITIR , *Servatoris* , & *Superſervato-
ris* , ut in Tabulis noſtris Eugubinis ,
quas magna ex parte explicavimus
in Paralipomenis ad Dempſterium
de *Etruria Regali* Tab. III. lin. 13.

Maximum vero Orgiorum bene-
ficium cenſebatur , quod peccata
uniuſerſa , quae initiatus patraſſet , dif-

dissolverent penitus, & remitterent, quod significabatur per usum vannæ, quæ purgationis symbolum esse putabatur. Servius in Georg. I:

..... & mystica vannus Jacchi.

Mystica Jacchi ideo ait, quod Liberi Patris sacra ad purgationem animæ pertinebant, & sic homines ejus mysteriis purgabantur, sicut vannis frumenta purgantur. Ast parum fuerat remissionem omnium criminum elargiri, nisi etiam adfereretur, initiatos fieri impeccabiles; nam Deo pleni, ut adfererent, quidquid durum, ac turpe patrantur, non ipsis, sed Deo imputabatur, qui illorum opera, veluti materiali instrumento utebatur. Hoc manifeste declarat Jamblicus in libro de Mysteriis, adfirmans, quod Inspiratus vacat ab actione propria, pag. mihi 58. Ideoque initiati tamquam Bacchi personam referentes venerabantur, de qua abominanda sententia fustus tractavimus in præcitata sequenti Dissertatione.

Consequens erat, ut penitus abluti ab omni antecedenti piaculo, & impeccabiles effecti non tantum post mortem poenas omnes effugerent, sed maxime conspicuum inter beatas sedes locum obtinerent. En quomodo exultat Bacchi Chorus, cui ipse Deus præcit ad re-

giam Plutonis apud Aristophanem in Ranis vers. 446:

Δι. Ἐγὼ δὲ σὺν ταῖσι κόραις

ἔϊμι καὶ γυναξίην,

οὐ παννυχίζουσι θεαί,

Φέγγου θεῶν ὄσων.

Χο. Χαρωμέναι ἐς πολυρρόδους

λαμῶνας ἀνθεμόδας;

τὸν ἡμέτερον τρέπον,

τὸν καλλιχορώτατον

παίζοντες, ὃν ὄλβια

μοῖραι ξυνάγουσι.

μόνοις γὰρ ἡμῖν ἦλιθαι,

καὶ φέγγου ἰλασθὸν ἔσιν,

Ὅσοι μεμυήμεθα, εὐ-

σεβῆτε διήγομεν

τρέπον, περὶ τε ξένους, καὶ τοὺς ἰ-

διώτας.

Bacch. Ego vero cum puellis

Vado, & mulieribus,

Ubi excubant Deæ,

Lumen sacrum ferens.

Chor. Eamus in perrosaria

Prata floribus odorifera,

Nostrum morem

Pulchrichoralem

Ludentes, quem beatæ

Parcæ conducunt.

Solis enim nobis sol,

Et lumen hilarum est,

Quicumque sacrati sumus, pi-

Umque degimus

Morem circaque hospites, & in-

digenas.

Laertius quoque in vita Diogenis

Cy-

Cynici Lib. VI. c. 39: *Εν ἄλλου προε-
δρας οἱ μεμνημένοι τυγχάνουσι. Apud
Inferos priore loca initiati honoran-
tur.*

V.

Quam simpliciter, & humane
senferint Etrusci pro suo cap-
tu de Bacchanalibus, ex jam
praemissis agnovimus. Quia vero
in illis exprimendis sese Graecorum
mentibus adcomodari debuerant, &
eorum arcana propalare, inquiren-
dum superest quidquid ex Graeco-
rum penetralibus adceptum ad nos
usque transfuserint. Et primo Bac-
chum, & Deam Liberam in omni-
bus nuptiis interponebant, ut in
Tab. I. III. V. VI. X. XVI. XXXVI.
XXXIX., & alibi; nam praefes nu-
ptiarum, & largitor fecunditatis ha-
bebatur, ut semper in illis invoca-
ri solet. Virgilius Aeneid. IV:

*Principio delubra adeunt, pacem-
que per aras*

*Exquirunt, maectant lectas de mo-
re bidentes*

*Legiferae Cereri, Phoeboque, Pa-
trique Lyaeo,*

*Junoni ante alias, cui vincla ju-
galia curae.*

Quinimmo ut plurimum in his Ta-
bulis aut ipse, aut Baccha aquae
lustralis situlam, & ova ad expia-
tionem nuptialem portant, quae o-

mnia nihil obscurum praefereunt,
cum Graeci Bacchum Deum fecun-
ditatis arbitrum reputarent. Du-
bium vero maximum mihi objece-
runt Tabulae III., V., & VI., in
quibus Liber, & Libera auctori-
tatem suam interponunt in nuptiis
Jovis, & Junonis, in quibus pia-
mina universa ministrant. Dubium,
inquam, nam Bacchus nondum
natus erat, cum Juno nupsit Jovi,
quo jamdiu inito matrimonio, ubi
Deus iste natus est, furialibus odiis
adeo exarsit, ut infantem perdere
ferio tentaverit. An hic Pictores
nostri anachronismo peccaverunt?
Minime quidem; cum enim ma-
gnatibus melioris disciplinae operam
suam adcomodarent, profundiore
Philosophia utebantur, qua tamen
Graeci nebulones ea aetate polle-
bant. Hi nempe cum Bacchum ul-
tra vini praerogativam altius effe-
re cuperent, sub Bacchi nomine
mundi animam, atque mentem ae-
ternam, humanarum rerum reetricem
intelligebant, sine cujus nutu nu-
ptiae Jovis, & Junonis iniri non
poterant. Macrob. Saturnal. I. 18:
*Physici Διόνυσον διὸς νοῦν, quia solem
mundi mentem esse dixerunt
Liber a Romanis appellatus, quia li-
ber, & vagus est Solem Libe-
rum esse manifeste pronunciat Or-
pheus. Sed haec per ambages, qui-
bus*

bus fulcitur Macrobius ad systema suum roborandum.

Manifestiora sunt, quae alibi ex eodem Orpheo eruuntur, cum Baccho saepe adtribuat praerogativam primogeniti, & omnipotentis, cui potestas commovendi terram tradiditur in Hymno Trieterici, qui nimirum vocatur *ῥήξ(χθων)*, *rumpens terram*; quemadmodum & potestatem habuisse illam sedandi, eruitur ex Hymno altero Pericionii paullo supra recensito, in quo dicitur *βραχυδός γαῖνς ἀποπέμψας*, *concussiones terrae remittens*. Quae opinio etiam Romae invaluerat, ut conligitur ex Livio Lib. I. Decad: *Supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberaeque fuit, quod ex Sabinis terrae motus ingens cum multis aedificiorum ruinis nunciatus erat*. Haec omnia non ad inventionem vini referenda sunt, sed potius ad superiorem quamdam potestatem, quam in regimine totius Orbis terrarum Baccho tribuebant antiqui, de quo fusius egimus in sequenti Dissertatione. Itaque in praecitata Tabula pandunt nobis Pictores nostri acutissimi secretum non admodum vulgatum, quod nempe Bacchus haberetur tamquam naturae arbiter, & custos, & proinde connubiis praesidere, per quae divinum, humanumque genus conservaret, ideoque aeternus nuncu-

patus, qualem adpellat Ovidius *Metamor. IV: Tu Puer aeternus &c.*, quem etiam Orpheus *Πρωτογένιον Primogenitum* vocat, nempe juxta sensum Etruscorum ex Deo increato, & aeterno productum, quem meliori vocabulo Providentiam adpellaremus, qua mundus regitur, & gubernatur, quamque Graeci nebulones ex femore Dei prodiisse fabulabantur, ad similitudinem sapientiae, quae ex cerebro Jovis exsiliit.

V I.

Cum ergo Etrusci profundioris disciplinae objecerint nobis Bacchum sub imagine Providentiae Orbis Terrarum rectoris, atque omnium productricis, quam Philosophi veteres mundi totius animam, sive naturam adpellarunt, unde ex intimo terrae universa, quae nascuntur, atque educantur, in hominum usum producuntur in lucem, ecce fabula enascitur, Bacchum sub terra habitare, atque apud Tartarum placidissime obdormire, nisi cum fragore Bacchanaliorum excitationis nobis ex imo conspiciendus adfurgit. Hujus inanissimae allegoriae unicum auctorem Orpheum habuerunt Pictores Etrusci, qui eam prodidit in Hymno Amphietae:

O's

Ὅς παρὰ Περσεφόνης ἱερόσι δάμοισιν
 αὐτῶν

Κοιμίζε τριετήρα χρόνον, Βακχίον
 ἄγνον.

Ἄυτθ' δ' ἦνίκα τὸν τριετῆ παλι κῶ-
 μων ἐγείροισι,

Εἰς ἕμρον τρέπεται σὺν ἐυζάνοισι τι-
 θήναις,

Εὐδάζων κινῶν τε χοροῦς ἐνὶ κυκλάσιν
 ὄραις.

*Qui apud Persephones sacras do-
 mos quiescens*

*Sopit triennale tempus, Bacchum
 castum.*

*Ille vero quando triennem rur-
 sus comum excitat,*

*Ad hymnum convertitur cum fa-
 mosis nutricibus,*

*Eusi canens, movensque choros in
 circularibus horis.*

Historiam vero hujus triennalis fo-
 mni apud Inferos, unde excitatus
 redeat ad auspicanda Bacchanalia
 sibi dedicata, nec pictam, nec scul-
 ptam ullibi invenies in tota Ga-
 za Antiquaria, nisi in unica sin-
 gulari Pictura Etrusca in Tabula
 CCI., & I. hujus Voluminis, dif-
 simulantibus Graecis, aut Latinis
 Artificibus tam grande mysterium,
 quod Physicis nil importabat, nisi
 sterilitatem vitis intra terrae sinum
 per integrum triennium, donec a-
 dulta fructum producat. Opportu-
 ne Natalis Comes: *Dormit trien-*

*nium apud Proserpinam Bacchus, quo-
 niam ante id tempus cum vites non
 sint feraces, dicuntur dormire apud
 Proserpinam, cum maxime in radi-
 ces crescant.* Mythologi vero, qui
 ejus nomen pro natura usurparunt,
 sub hac ambage calorem terrae fen-
 sim operantem significare voluerunt.

Praeterea Deum hunc veluti fe-
 cunditatis praesidem declarant mon-
 strofa, ac pudenda illa Mutini si-
 mulacra, quae in Bacchanalibus cir-
 cumferebantur, ab Etruscis tamen
 modestiae cultoribus non palam, sed
 linteo sacro velata a mulieribus pro-
 vectioribus circumduci solebant, ut
 in Tabula CLXXI. Ceterum Deus
 iste tantam sibi in depravatis ho-
 minum mentibus auctoritatem u-
 surpaverat ob ingentia beneficia,
 quae ab ipso exspectabantur, ut pa-
 rum abfuerit, quin ceteros omnes
 abrogarent; unde inito Deorum
 concilio constitutum est, ut singu-
 la triennia sopitus sub terra otiosus
 confumeret. Hoc mussitans, & sub-
 obscure tetigit Orpheus in Hymno
 Licnitis:

καὶ βουλάσιν Διὸς περὶ τ' αὐτὴν
 Περσεφόνειαν

Ἄχθας ἐξετεράφης, φόβθ' ἀθανάτοι-
 σι θεοῖσιν.

*Et consiliis Jovis adque ipsam
 Persephonem*

*Molestus conversus es, timor im-
 mor-*

mortalibus Diis .

Huic sententiae adhaeserunt Pictores Tusci, qui Bacchum non modo dormientem effinxerunt in praefata Tabula CCI., quinimmo etiam sopitum, ut aegre a nuncio Ampelo excitetur. Dormienti tamen praeservata auctoritas fuit remittendi universa supplicia, quae cultores sui pro patris criminibus mererentur. Heu quanta fabularum involucra ad magis, magisque perturbandas hominum mentes, quae jam tenebris premebantur!

VII.

Qua ratione, quoque ritu Antistita Bacchi crearetur, silentio praeterierunt Scriptores, sed a Picturis Etruscorum unice accepimus. *Sacerdotes invicem Matronas creari solitas*, refert Livius Lib. XXXIX. Eligi vero consuevisse reor a toto Matronarum coetu; nam illa formula *invicem creari* quamcumque alienam potestatem videtur excludere. Annum vero fuisse id sacerdotium, conligo ex verbis ejusdem Livii: *Tres in annos statos dies habuisse, quibus interdici Bacchis initiarentur*; nec enim haud triennale fuit id sacerdotium, neque excitatum tantummodo, cum Bacchanalia immineret. Subdit de
Tom. III.

inde arbitrato suo Pacullam Miniam Campanam pro tribus in anno diebus quinos singulis mensibus dies initiorum fecisse. Fortasse numerus ille palmitum vitis, quam Bacchi Antistes, ut diximus, circumferebat, numerum horumve dierum significabat, ut prima, & secunda die vitis esset bifida, tertio die trifida, at quatrifida quarto, quinto vero in quinque furculos dividetur, ut hoc indicio progressus factorum dierum initiationi constitutorum cognosceretur. Ex hoc praevio lumine intelligimus, Picturas haec Etruscas, quae ad Bacchi sacra pertinent, non omnes ad clamorosa, & furibunda Bacchanalia pertinere, sed magna ex parte spectare ad mitiores caeremonias initiationum non modo Tironum, sed etiam Antistitum annuorum, maris, & feminae, quae intra sacrarii limites perficiebantur.

Quae vero forma servaretur in primaria Antistitae electione, in tanto Scriptorum silentio exponent nobis loquacissimae hae nostrae Picturae. Electa hac Sacerdote, nuncii ad ejus domum mittebantur cum tessera trietericorum, & vitta sacra, quae praecipua erat pro supremo officio. Praeferebantur praeterea piamina ad personae purificationem. Tessera vero, sive symbolum

d

lum

lum Bacchanaliorum erant tria illa poma aurea ad similitudinem illorum, quae ex Hesperidum hortis Hercules reportaverat, & in cista mystica inter arcana mysteria fervabantur, quae nobis prodidit Clemens Alexandrinus in Cohortation. ad Gentes Cap. II:

Κῶν, ἢ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια,

Μῆλα τε χρύσεια καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφάνων.

καὶ τῆς δὲ ὑμῶν τῆς τελετῆς τῶ ἀρχαῖα.

Turbo, trochus, tum queis inflexus membra ciuntur

Ludicra, & auricomi blandarum ex arbore fetus

Hesperidum.

Haec igitur mittebantur Reginae Sacrorum custodienda, ut adparet ex singulari Tabula CCVI. Mittebantur vero per Silenos larvatos, qui scala admota ad fenestram legatione sua fungebantur, ne sacramentum tam venerandum per januam popularem, & profanam domum Antistitae subiret. Illa vero adceptum pignus in ara domestica inclusum vitta sacerdotali religiose fervabat, quod manifeste patet ex Tabula praecedentis Vol. CXCIII., & CXCV., & alibi, ubi aram intuemur, in cujus crepidine in sinu vittae sacrae haec tria poma occur-

runt, ad quam adcedentes Antistitae privatim sacra perficiunt. Eandem caeremoniam rursus observamus in hoc Tomo Tab. CCII., in qua unus ex Silenis larvatus, quae haec eadem tria promula Reginae Sacrorum religiose resignat.

Ea igitur renunciata inaugurari debebat praevia expiatione per aquam lustralem, & taedam, quae piamina secum deferunt nuncii in Tabula CCVI. superius indicata, & in sequentibus CCVII., & CCIX. Deinde per tibicines proclamabatur, ut publice innotesceret, quam illa personam gereret; demum ab universo Choro, veluti quae ipsius Deae Liberae personam gereret, venerabatur, additis etiam muneribus in obsequium principatus, ut Tabulis CCXII., CCXIII., & CCXIV.

V I I I.

PRimo sacrarium id ad solas feminas pertinuisse, intelligimus ex Livio loco citato. Ast paullo ante annum Urbis DLXVII., quo Bacchanalia ex S. C. sublata sunt fraude Pacullae Miniae Campanae Sacerdotis, quae ex eodem Livio adhuc Romae cum filiis degebat, viri in sacrarium admissi sunt. Placuit igitur mulieribus, quae sese Bacchi nutrices esse vociferabantur, & Re-

& Reginae Sacrorum, quae pro ipsa Dea Libera sese ostentabat, non excludi sexum ipsius Dei, qui Bacchum eundem repraesentaret. Potior causa fuit taedium caelibatus in sacro, in quo licentia facilius obtegebatur. Hinc Rex Sacrorum Reginae conjunctus est; servata tamen feminae praerogativa primatus, ad quam usque ab initio pertinebat, & ex cujus indulgentia potestas communicata erat cum viris. Quaesitum praeterea subsidium sexui debiliori pro firmitate instituti, & opes ampliores ad splendorem illius adcessionem virorum.

Primatum igitur feminae adferit nobis Pictor Tabulae CCVI. enunciatae, ex qua conligimus, quod tessera Bacchanaliorum non penes virum, sed feminam fideretur; constat enim in universis initiis tesseras istas praecurrisse, quemadmodum in Eleusiniis pecten trasmittebatur. Theodoretus de Graecarum affectionum curatione Serm. VII. pag. 583. To. IV. Oper: καὶ γὰρ αἱ τελευταὶ, καὶ τὰ ὄργια, τὰ τούτων ἄχρον ἀνιγμματα τὸν κτήνα μὲν ἢ Ἐλευσίς, ἢ Φαλλαγωγία δὲ τὸ Φαλλόν. *Initia enim Cereris, & Liberi Patris Orgia eorum scelerum quaedam involucria praetendebant. Eleusis namque pectinem ostentabat, veretrum Phallagogia.* Ex alio vero ejusdem Vasculi latere

Tom. III.

Tab. CCVI. ipsa Matrona expressa conspicitur, quae eadem poma, & vittam praeferebat in testimonium delatae sibi potestatis supremae virum adloquitur, atque adsumit in consortium sacerdotii, cujus insignia jactanter praefert. Virum fortasse suum? non equidem credo, ut alibi demonstravi in Notis, sed delectum ab universo Choro illarum, quae intima secreta participarent, dummodo tamen vir eligendus, quicumque esset, initia suscepisset. Iterum vero demonstrat, creationem Antistitae praecessisse; nam in Tabula CLII. novus iste Bacchus sedens a Baccha coronatur.

Ante exercitium ordinis lavacrum praecedere debuisse, monet Pictor Tabulae CCIII., ubi Antistes e balneo surgens, ac sedens in linteo a Fauno, & Baccha expiatur, quae veluti in conspectu Numinis vannum oculis anteponit, cujus virtute, quia sacer habebatur, a fulgoribus divinitatis se defendit respiciens per rimulas. Adsumptis deinde insignibus Bacchicis, procedit e sacrario in publicum conspiciendus, ut in Tabula CCIV. Deinde velut ovans equo vectus adparet, ut in Tabula CLIII., cum furculo unico vitis, ac simplici, quemadmodum adhuc caelebs; nam ceteroquin inito mystico conjugio in-

d 2 ter

ter ipsum, & Baccham, ut infra videbimus, ad denotandam conjunctionem, sive potius, quia dies ille primus sacrorum esset, furculi vitis semper multiplicantur, ut in Tabulis CIII., CXX., CXXI., aliisque, quas supra notavimus. Demum jam sponsus Reginae curru quadriugo circumfertur per urbem solemni pompa, cui Antistita equorum habenas adtribuit, hoc etiam non obscuro indicio potestatem sacerdotii ab illa sibi adtributam, ut in Tabulis CLII., & CCV., quamquam in praecedente Baccha sub Minervae specie huic officio faciat satis; nam, ut saepe observavimus, in hac caeremonia Actores Deorum habitum, & insignia sibi usurparunt.

I X.

Secretum alterum nobis enunciant Pictores ab Historicis praetermissum, quia fortasse ignoratum, nempe mysticum, sive fictitium illud connubium, quod iniri solebat inter Regem, & Reginam Sacrorum; mysticum quidem, atque imaginarium decantabatur, an vero intra caeremoniae limites constringeretur, seu potius adcesserit ad veritatem, non sine suspitione Pictores Tusci nobis objecerunt, potissime cum singulis trienniis obsce-

na haec sacra solemnius, quam quod singulis mensibus, & annis instaurarentur. Innovabatur tunc memoria non modo triumphu Bacchici celebrati de subactis post triennale bellum populis Indicis, sed etiam connubii illius cum Ariadna, quod augmento siderum toti caelo memorabile fuerat, ac proinde non oblitendum in terris, ut potestas inter duos sexus divisa sacro quodam vinculo jungeretur. Hinc introductum fuit, ut duobus sacrificulis constitutis, qui haec sacra hominibus ministrarent, sub matrimonii imagine ligarentur, adhibitis fere omnibus nuptiarum ritibus, qui inter homines fuerant introducti.

Testes producimus Picturas nostras, in quibus nuptiales faces introducuntur, ut in Tab. CCXXIII., CCXXIV., & alibi. Antistita cultu virginali producitur ad virum in Tabulis CCXVI., CCXVIII., & CCXX. Interveniebant caeremoniae Pronuba, & Paranympus in Tabula CCXVII., & quod maxime denotabat solemnitatem nuptialem, in hac, & sequenti Tab. CCXVIII. Victoria utrumque sponsum coronat, quale decus nonnisi regibus adtribuebatur, ut alibi late probavimus. Convivia solemnitati respondebant omni adparatu exhibita, ut in Tabulis

bulis CCXXXIX. , CCXLI. , & CCXLII. , cum potissimo Musicae vocalis , & organicae concentu , prout in citatis , ac frequentibus Tabulis , in quibus feminuda sponsa cum seminudo Antiflute discumbit . Quid igitur deerat ad thalamum ? Nihil profecto , si consulas in Tomo praecedente Tabulam CLI. , in qua Rex sacrorum adprehensam manu Reginam velatam , atque virginalem pudicitiam simulantem seorsum traducit , dum Faunus exemplum sequutus repugnanti Matronae ex eodem Choro non ambigue insidiatur . Praecedat licentia haec mystica ; nam in Tab. CXVII. , & CXVIII. suprema haec Antifluta tunicam sibi ex humero dissolvit . Demum in ejusdem anterioris Vol. Tabula CLIII. in amplexus Regis sacrorum effunditur , ut quae essent haec mysteria , tam profundis arcanis obnubilata , & nemini adhuc prodita , detestemur , simulque horrescamus , quae fuerint haec sacra in ceteris , quae tam execranda in illorum Choriphaeis fuisse , Pictores nostri tradiderunt .

X.

IN hisce congressibus Tirones initiabatur . Livius Lib. cit : *Bienio proximo institutum esse , ne quis*

major XX. annis initiaretur . Captari aetates erroris patientes . Constat quidem participes hujus sacri pro vario profectu , atque experimento silentii in tres saltem ordines fuisse censitos , quorum primus erat Tiruncolorum , qui ex ferina , ut ajebant , vita , & penitus inhumana , qua alieni vivere dicebantur , ad sublimiorem , atque caelestem participandam separari solebant a vulgo , quem veluti profanum adverbabantur . Hos sub Satyrorum specie exprimebant , non aliter , ac si ex parte tantum homines censerentur , cetera belluae . Hi sunt , qui Bacchanalium historias marmoris , & gemmis insculptas magna ex parte occupant , & in quibus infima officia , & laboriosa subeunt , nec unquam nobilioribus admiscuntur ; Haec enim demandantur Faunis , qui ordinem superiorem occupabant , aut Silenis , qui supremum , & ipsi Baccho proximum .

Sed plura nobis haud aliter cognita Picturae nostrae patefecerunt ; nempe quod adolescentuli , cum in sacrarium introducerentur , hispida hircorum , quos sacrificassent , pelle a summo ad imum vestirentur , ne quid humani adpareret , velata etiam facie deformissima , atque horrida larva , ut ferinum undique adspectum praeferebant ; quod exce-

cepimus manifestissime ex superioris Voluminis Tabula CXXII., ubi puer, musica praecedente, pergit ad sacrum ferino corio indutus, haud obscuro indicio, se jam primam victimam consecrasset, secundam rursus deferens obserendam, nullam tamen adhuc vitta, aut nebride decoratus. Huic succedit alter similis infra in Tab. CCXXXV., qui tibias inflat, his pariter insignibus destitutus. Ast Tomo II. in Tabula speciosissima CXXIII. puer initiatus, & sacris plenissime expiatus, hirsuta pelle contactus, non modo vitta purpurea praecinctus est, sed insuper nebridem gestat, Bacchi potissimum ornamentum, quod multis praemis caeremoniis adtollebat. Quinimmo Lyram sustinet ornatam pariter vitta purpurea; nam in profectu horum sacrorum vittae plures initiatis tradebantur, quod etiam in Rege, & Regina sacrorum observavimus, quae fortasse aliquo discrimine praesertim vero lemniscorum differebant.

Hanc gradus differentiam, quam maxime ex marmoribus, praesertim vero ex hisce Picturis agnovimus, etiam in Mysteriis Eleusiniis intervenisse, adcepimus ex Clemente Alexandrino Stromat. Lib. V. num. xi. pag. 688., & 689. To. II. edit. Cantabrig. Hanc magnificis quibus-

dam titulis distinguebant; primus enim vocabatur καθάρσιον *purgatio*, secundus προπαρασκευή *praeparatio*, tertius denique ἐποπτεύειν *contemplari* nempe, sive *contemplatio*, quam partitionem etiam in Orgiis agnosco. Quinquennium inter utrumque gradum intercedere oportebat, quod conligo ex Tertulliano contra Valentinianos: *Epoetas ante quinquennium instituant, ut opinionem suspendio cognitionis aedificent*. Longe aliis moribus ab iis, qui Eleusiniis initiati essent, quos magnis laudibus effert Cicero, vivebant cultores Bacchi; ordo tamen utriusque sacri, & series caeremoniarum maxime inter sese conveniebant, ut saepe innuunt, qui de utroque ritu disputationem instituerunt, Henricus Engelingius, Johannes Meursius, Johannes Nicolaus, alique de Graeca eruditione optime meriti, qui veterum Scriptorum testimonia in id argumentum inlustrandum cumularunt.

Cum vero initiati ad sacra Bacchi de uno in alterum ordinem progredierentur, novis semper purgationibus, & praecipue lavacris expiari solebant, cum saepissime nudi conspiciantur sedentes in linteo, quo tergeretur. Linteus vero, quo fordes animi universas terfisse reputabant, adeo sacer erat, ut in un-

niversis pene actionibus, quae ad sacra pertinerent, brachiis involutum, atque hinc inde fluitantem illum ostentarent; quo exemplo nihil frequentius in his Tabulis. Hos vero adolescentes circa prima Mysteriorum rudimenta instruendos fuscipiebant Antistitae provectiores, quod indicat ipsa formula *Bacchis initiari*. Id manifeste ostendit Tabula CXXIII., in qua mulier gravi aspectu aliquid edicit puero hedina pelle contexto, qui jam victimis de more macstatis crinalem fasciam reportaverat. In sex vero sequentibus Tabulis plura cumulantur similia exempla, dum adolescentes sublata manu juramentum interponere conspiciuntur, quinimmo in Tabula CXXVIII. Tiro sacram vanum tangit maximo sese obstringens sacramento. De hoc ritu, seu potius lege meminit Livius loco toties excitato, ubi vinculum id infamiae tribuitur iis, qui hisce sacris nomen adjunxissent: *Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censeis Quirites*. Formulam, qua uterentur Etrusci, ignoramus, nisi eadem fuerit, quam Graeci in eodem sacro usurpabant, teste Demosthene in oratione de Corona, dum haec objicit, & exprobat Aeschini: τῶν μὲν οὐκὰ νεύριζον, καὶ κρατηρίζον, καὶ καθάριζον τοὺς τελομένους, καὶ ἀπομάτ-

των τῶ πηλῶ, ἔ τοῖς πιτύοις· καὶ ἀναζὰς ἀπὸ τοῦ καθαρμοῦ, καὶ κελύων λέγαν, ΕΦΥΓΟΝ ΚΑΚΟΝ ΕΥΡΟΝ ΑΜΕΙΝΟΝ. *Noctu quidem hinnulorum pelibus, & aqua lustrans, atque expians eos, qui initiabantur, & extergens hinc, & surfuribus; & cum surrexisses a lustratione dicere jubens: MALA EFFUGI REPERI MELIORA*. Lutum vero fortasse fieri solebat ex creta illa Cimolia, qua utebantur ad majorem corporis purgationem, quemadmodum & fulloes ad maculas abstergendas.

Fortasse etiam in Tironum provectione tentatae sortes, in quibus Deorum judicium maxime conlocabant, de qua nova superstitione a Scriptoribus praetermissa vehementissimam nobis ingerunt suspicionem Pictores Etrusci in Tab. CXXXVI. Tomi II., ac in altera pariter ejusdem numeri praesentis Centuriae, in quibus, una ex Bacchis alteram postulante, vel uno ex Faunis petente, sortes in altum mittuntur, ubi talorum jactus Haruspis locum subit ad explorandam Numinis voluntatem, an quis e gradu sit promovendus.

In

X I.

IN ceteris Deorum sacris vinculum quoddam inter illos, atque homines interesse putarunt Ethnici, ut secreta quadam inspiratione supremam voluntatem adsequi reputarent, quam magis apertam consequi reputarent, quam magis apertam consequi per somnia jactitabant, cum potissime super victimarum pelles soporarentur, ut de Fauno refert Virgilius VII :

..... *buc dona sacerdos*

Contulit, & caesarum ovium sub nocte silenti

Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

In Orgiis vero Bacchi id singulare notabatur, quod ipsemet Deus sese visendum ostenderet. Orpheus in Hymno Lysii Lenaei :

..... θνητοῖσι φάρσις .

..... *Mortalibus adparens.*

Οἱ ἐθέλεις θνητῶν, ἢδ' ἀθανάτων ἐπιφάσκειν

Quibusvis mortalium, & immortalium fulgens;

& Horatius Lib. II. Od. 19:

Bacchum in remotis carmina rupibus

Vidi docentem; Credite posteri; Quibus adde Sophoclem, Euripidem, aliosque multos, quos cumulavi in notis ad Tabulam CXLVI. Neque hic praetermittenda est Tabula CLXXI., in qua perspicue a Tusco Pictore expressa est haec Numinis manifestatio in coetu mulierum, & Faunorum cum trifido fulmine instar tridentis, de quo attributo videnda, quae diximus in nostris Paralipomenis ad *Etruriam Regalem Dempsterii*. Hunc Numinis occursum facile Poetarum excessibus tribueremus, nisi Pictorum nostrorum adcederet frequentissimum testimonium; ipsi etenim universonum, quae ab initiatis crederentur, Picturis suis expresserunt. Fortasse impostores illi ope machinarum, artificiosis splendoribus adhibitis, cum popellus vino aestuaret, imaginem aliquam credulis obiiciebant.

Introducendum vero fuerat, ut quoties haec inlusio, sive etiam praestigium exhiberetur, adstantes aliquid sibi oculis obiicerent, sive vanum, seu potius velum, aut palmas, ut frequentissime in his Picturis observamus, specie quidem religionis, ne libero obtutu, & pro caci adpectu Deum intuerentur, quod ferale putabatur, atque interitus auspiciam, sed revera, ne fraus Antistitum manifestaretur, ut per

per vannorum rimulas manu titubante interjectas mendacium confunderetur. In Tabula CXXXI. Baccha furens Cistam adtollens, quasi horrore conrepta, quod grande aliquid sibi occurrat, a parte dextera stolam adtollit, alio sese convertens, ne confidentius adspiciat. Aliquando flabella, specula, & pateras obponunt, aut quidquid ad manus est, ne splendoribus Numinis obruantur. Habere praeterea Thyrsos, in quorum summitate lamella patens infixata erat, tota foraminibus pervia, per quam tutius prospicere venientem Deum potuissent, ut in Tabulis CCIV. CCVII. CCVIII. CCX. CCXIII. CCXIV. CCXX., & passim alibi. Hanc cultus formulam, nec a Scriptoribus, neque a marmoreis monumentis accepimus, sed unice Pictoribus nostris acceptam esse referendam judicamus, qui, ut videtur, mysteria haec despectui habebant, & deridenda ostentabant.

X I I.

INter inverecundissima Bacchanaliorum spectacula, quae a Pictoribus Tuscis propalata sunt, adenseamus etiam Deorum ludibria, cum illos saepe videamus introduci ad ridiculas fabellas in conspectu populi exhibendas per Maccos, at-

Tom. III.

que Ludiones. In Tab. CIV. Mercurius Choriphaeus, & Hercules Bacchum ebriosum, & itineris impatientem in caelum efferunt, choro Bacchico admirante. Callidus Mercurius praecurforem agit, at Hercules jumentum vicem gerit. In Tabula CLXV. Vulcanus rixatur cum suis Cyclopibus; quae quidem fabula, veluti Deo dignissima iterum redit in scenam in alio diverso Vase infra in Tabula CCLIII. Ast in sequente CCLV. Daedalus, & Enyalius lanceis configunt Rheam in throno sedentem, aliaque similia in tota hac Picturarum serie objecta videbis risui, ac sibilis popularibus, haud obscuro argumento, Tuscos aliter sensisse, quam ceteri populi, de Idolorum cultu, ut haec caeremonias inter pompas mere civiles computaverint.

Obvia quoque sunt in hac serie Tabularum ludicra Comoediarum schemata, qualia sacris hisce mysteriis interferebantur non sine obscenitate, nec mirum, cum haec spectacula Baccho sacra haberentur eo usque, ut in omni theatro, dum lenones pretium honestati constituebant, ara ipsi Deo perpetuo thure crepitaret, ut idem haberetur interesse spectaculis hujus notae, ac offerre sacrificium. Haec Bacchanaliorum parerga soli Pictores Tusci

e

no-

nobis objecerunt ; cum ceteroquin marmora ejusdem argumenti , non nisi tripudia , & computationes , furialesque Bacchantum motus , & omnigenorum organorum crepitus exponunt , per quae Deum sese adipere profitebantur . Haec omnia in sensu mystico , & arcano accipienda esse praedicabant , qui minus cauti religioni , quam nemo intelligeret , mentem , animumque submitterent sub fiducia stuporis . Nil praeterea ordinatum , & certa lege compositum in hisce marmoribus observabis , sed unum mentis excessum communi furore , & vini intemperantia excitatum usque ad rabiem , ut declarat Arnobius Lib. V: *Bacchanalia etiam praetermitteremus inania , quibus non Omophagiis Graecum est , in quibus furore mentito , & sequestrata pectoris sanitate , circumplexatis vos anguibus , atque ut vos plenos Dei numine , ac majestate doceatis , caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis .*

Unicus , quem ego viderim , Statius in admirando Achilleidos fragmento ordinatam pompae seriem a ritualibus , nec aliunde , desumptam publicae luci exponere non dubitavit , cujus integrum textum in partes singulas distributum retuli in notis ad Tab. CLXXI. in Tomo ante-

cedente ; scripsit enim ea aetate , qua rigor secreti maxime remissus libertatem aliquam effandi aliquid e mysteriis indulserat . Ea vero , quae ipse ferius scriptis mandaverat , jam dudum schola Etrusca ope Picturae patefecerat , ut demonstravimus in notis ad Tabulam CCXXXII. , & multis sequentibus . Ex iis fontibus agnovimus Samothracicam saltationem bellicrepam , item Laconicam , quae in orbem vertebatur , & pecten amazonicum , nempe , ut puto , aciem in cuneos dentatam , ne frons tota aperta , & patens incurfui hostium pateret , locum obtinuisse in pompis Bacchanalibus ad decorem , & majestatem huic spectaculo adaugendam , praecipue in populo armigero , & severioris instituti , qualis erat Etruscus ; nam ignotas adhuc hujusmodi pompas non nisi in Picturis Etruscis invenies , nusquam vero in marmoribus , sive Graeca sint , sive Romana .

Haec notanda censuimus ex Picturis usque adeo evulgatis , multo plura reservantes ad ornatum frequentium Centuriarum , quas jam promptas publicae luci paravimus , si per aetatem datum erit , & casus humanae vitae concepta vota secundabunt .

DE.

D E
MARMOREO SARCOPHAGO
EUGUBINO

ARCANA BACCHI MYSTERIA EXPRIMENTE
IN VESTIBULO MONASTERII SPLENDIDISSIMAE CONGREGATIONIS
OLIVETANORUM ADSERVATO

E P I S T O L A

JOH. BAPTISTAE PASSERII NOB. EUGUBINI

AD REVERENDISSIMUM ET RELIGIOSISSIMUM PATREM

DOMN. M. ANTONIUM CHIOCCIUM

EIUSDEM MONASTERII ABBATEM MERITISSIMUM.

SYNOPSIS ARTICULORUM.

- I. **O**ccasio scribendi ex monitu sapientissimi Cardinalis Johannis Francisci Stuppanii olim Metaurensis Provinciae Legati .
- II. Sarcophagi Eugubini sculptura per partes describitur .
- III. Bacchi cultores, & ejus facris initiati, veluti Dii reputabantur, & peccatorum omnium expertes, illorumque imagines Bacchum ipsum symbolice repraesentabant.
- IV. Expenditur Mythologia, per quam quatuor anni tempora ad Bacchum referebantur etiam ex disciplina Etruscorum .
- V. Producitur conjectura de imaginibus duorum adolescentum, qui in media fronte hujus urnae clypeum extollunt cum imagine defuncti, quod nempe Orientem, & Occidentem, sive Luciferum, & Hesperum significant, Heroum animas in caelum elevabant. Imagines enim virorum illustrium in clypeis caelabantur .
- VI. Explicantur parerga singula hujus marmoris, nempe Satyrisci, lepores, hinnuli, Oceanus, Tellus, & gryphi .
- VII. Fata hujus Urnae recensentur .

PRAE-

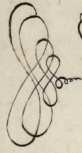
MARMOREVS ANTIQVI OPERIS SARCOPHAGVS
QVI EVGBII EXTAT AD D·PETRI
IN I MONASTERIO CONGR·I MONTIS OLIVETI

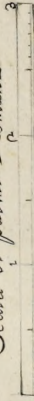
Joseph. Repouart del.

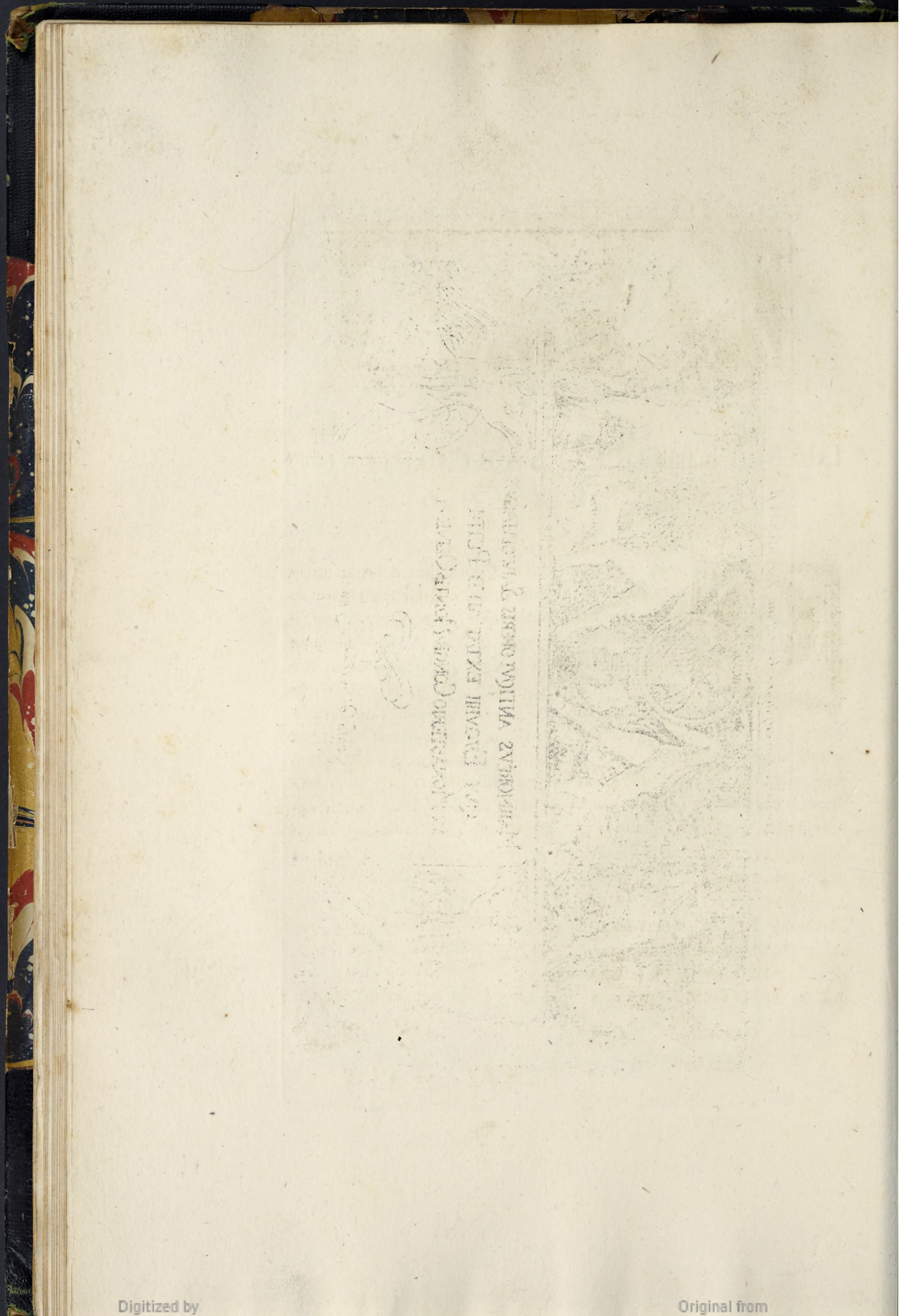

Petrus Fanucci sculp.

Scala di palmi Romani.

DE MARMOREO SARCOPHAGO EUGUBINO

I.

UM in hoc tertio Picturarum Etruscorum Volumine multa de occultis Bacchi mysteriis non vulgaria tractare contigerit, subiit animo aliquid depromere e penu Antiquitatum Eugubii, Majorum meorum dilectissimae Patriae, quam si humanae vicissitudines alteram mihi constituerint, dulcis tamen aviti foli recordatio, & pueritiae ibi suaviter actae inter studia, dein & ornamenta publice in me conlata absentiae diuturnae detrimenta augmento amoris repararunt, ut aliquando dilectio abierit in deside-

rium. Cum igitur a primis usque annis in admirandas antiquitatis reliquias toto spiritu ferrer, quae isthic & multae, & splendidissimae sunt, saepius contemplabar in Xystis magnifici Monasterii Sancti Petri, cui, ABBAS REVERENDISSIME, iure merito praees, ingentem illum marmoreum Sarcophagum, miro artificio figuratum. Hunc deinde mihi saepe laudabat hospes aliquando tuus, ac nullius rei eruditione ignarus Johannes Franciscus Cardinalis Stuppanius tunc Metaurensis Provinciae Legatus, cui a cognitionibus aderam, omnigenam ejus doctrinam semper suspiciens. Nec laudabat modo, sed praesenti adhuc, vividaque memoria

ria illum mihi describebat, minime dissimulans iudicium suum argumento similiam, quos Romae observaverat, quod nempe occulta in illo Bacchi mysteria continerentur, cupiens & ipsum quoque aliquando evulgari. Insudabam tunc fortasse sub ejus auspicio, quod mihi semper in studiis faustissimum expertus sum, in ordinandis, atque exponendis Etruscorum Picuris, inter quas multas selegeram, quae ad Bacchi obscurissima sacra pertinebant, subivitque desiderium, ut hujus marmoris schema ob oculos haberem, ut si quando studio tunc meo suppetias ferret, operi insertum publicae luci donarem. Res e voto successit; beneficio enim tuo, **AB-BAS MERITISSIME**, non tantum lineamenta papyro excepta, sed aeneae tabulae incisa ultro recepi, ac continuo cognovi iudicium, quod de hoc Anaglypho protulerat sapientissimus Purpuratus, punctum adtigisse, quidquid aliter senserint hi, qui cetera similia huic nostro marmora jam dudum typis evulgarunt.

I I.

Contemplatus igitur hujus sculpturae imaginem vidi historiam totam ad arcana Bacchi mysteria pertinere, non equidem ad ea

furialia, & incompota, quae ut plurimum in Sarcophagis conspiciuntur, sed quae Philosophi, ac Mythologi ad altiora contententes mente conceperant. In media fronte, ubi in vulgaribus Bacchi stolti imago conspicitur, ut apud Montfauconium *Antiquit. explicat.* Tom. I. Tab. CLIII., & apud Bellorium inter *Admiranda Urbis Romae* Tab. LXXIX., in nostro hoc marmore vicem ejusdem Numinis supplet imago defuncti, pectore tenus expressa in clypeo, seu disco, toga amicti, & volumen dextera ostentantis, in signum splendidioris alicujus officii cum potestate, ut in alio antecedenti apud Bellorium Tabula LXXVIII. In aliis similibus sculpturis, quas Romae videram, togatus iste non volumen, sed mappam in globum collectam retinet, qua supremi urbium Magistratus, cum spectaculis praesiderent, missum dabant, eaque in arenam e podio jacta, decursiones excitabantur, de qua Martialis Lib. XII. 29:

Cretatam Praetor vellet cum mittere mappam.

Gemini Satyrisi surgentes e parvo lacu, in quo uvas calcant, discum humeris sustinent. In priore Dissertatione jam declaravimus, Satyrisicos fuisse adolescentes, qui prima tantum initia in Orgiis Bacchi

re-

recepissent, quibus propterea viliora, & magis laboriosa in sacris Bacchi ministeria committebantur. Termini hinc inde adolescentes cirrati, coronati, & chlamyda adoperti, more Deorum, quibus id indumentum tribui solebat, proprie peplum vocatum, omnesque aligeri frontem urnae occupant. Quatuor extremi totidem anni tempora, quae sub potestate Bacchi censebantur, repraesentant. Graeci Horas vocabant, & feminea specie exprimebant. Alii duo, qui clypeum sustinent, obscurioris significationis sunt, de quibus infra iudicium nostrum proferemus. Inter eorum pedes gemini lepusculi, sive cuniculi poma depascunt.

A parte orientali, quae nobis intuentibus dextera est, adolescens calathum cum herbis adtollet, & sinistra manu clypeum sustinet. Qui vero illi respondet a latere sinistro, cistam adtollet cum floribus. Ex quatuor extremis ultimus in angulo occidentali cucullatus cum calatho nucibus referto, Hiems est, & manu dextera pendentes anseres sustinet. Ei succedit alter spicis coronatus cum cistula similibus spicis referta, recurvam falcem laeva manu adtollet, & Aestatem significat. Autumnus in angulo orientali effert canistrum cum pomis.

Proxime Ver ostentat flores suos. Ex his quatuor Ver, & Aestas administratos, & adjuutores habent Genios suos; humi vero sub pedibus Hiemis, & Aestatis jacet Dea seminuda, nempe Tellus; inter crura vero Autumni, & Veris reclinatus conspicitur Oceanus, qui ex urna aquam fundit. Ad pedes Aestatis, & Veris gemini hinnuli famelici caput adtollunt, escam adpetentes. Hinc conligimus, quatuor haec anni tempora semper eodem ordine in similibus marmoribus, praesertim Bellorianis, quae supra indicavimus, fuisse disposita.

III.

Cum plurima, ut diximus, huius argumenti marmora, in quibus quatuor anni tempora sculpta sunt, Bacchi imaginem in media fronte contineant, alia vero, ut noster praesens, defuncti hominis protomen, inquirendum nunc est, quae relatio, aut adfinitas constituta fuerit ab antiquis inter Bacchum, & hominem jam defunctum. Saepe innuimus Bacchi mysteria maximam apud vulgus auctoritatem sibi usurpasse, quod ab omni labe animas purgare crederentur, illaque ad aeternam post mortem beatitudinem elevare. Cicero de Legibus

bus Lib. II. cap. 14: *Nil melius illis mysteriis, quibus ex agresti, immanique vita exculti ad humanitatem, & mitigati sumus; initiisque, ut appellanur, ita revera principia vitae cognovimus, neque solum cum laetitia vivendi rationem accepimus, & etiam cum spe meliore moriendi.* Hanc doctrinam passim obtrudit Aristides in Eleusiniis, Apulejus Metamor. XI., Laertius in Diogene Cynico, ceterique omnes, qui id argumentum adtigerunt. Hinc error inolevit, symbola quaedam Orgiorum frequentissime in sepulcris insculpta confpici, ut animae defunctorum hoc veluti vadium dimonio liberae ad piorum sedes transmitterentur. Id praecipue praeflare putabatur imago Bacchi, dum in sepulcro insculpta cerneretur. Cur vero loco Bacchi imago defuncti insculpta sit, breviter expediam. Putabant veteres, eos, qui Bacchicis initiati essent, & praefertim Sacerdotes, veluti plenos Numine, in illius vicem succedere, & tamquam Numen venerari, unde Horatius Lib. III. Ode 25:

*Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum?*

& Euripides in Bacchis 298:

..... καὶ γὰρ βακχεύ-
σιμον,
καὶ τὸ μαριῶδες, μαρτυρῆ πολλήν

ἔχα.

Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς εἰς τὸ σῶμα ἔλθῃ
πολύς,
Ἄρῃεν τὸ μέλλον τοὺς μεμνηνότες
ποιῆ.

..... nam Bac-
chatio,

*Et furor vaticinandi vim habet,
Quando Deus in corpus venit mul-
tus*

Dicere futura insanos facit.

Et Arnobius adversus Gentes Lib. V: *Bacchanalia etiam praetermittemus..... atque ut vos plenos Dei numine, & majestate doceatis, caprorum reclamanitium viscera eruentatis oribus dissipatis.*

Adde rursum, quod hi, qui Bacchi tesseram adcepissent, impeccabiles esse putabantur; quidquid enim, licet obscenissimum foret, atque execrandum, non sibi, veluti si mortuus esset, imputabatur, sed Deo, qui in ipso viveret, atque operaretur. Ita Jamblicus de Mysteriis pag. mihi 58: *Inspiratus vacat ab actione propria, quia Deum habet pro anima.* Cum itaque initiati ad Orgia Bacchi, qualem fuisset non dubito illum, qui sibi id sepulcrum paraverat, inspirati censerentur, veluti impeccabiles, instar Deorum, reputabantur. Hac de causa Bacchi Sacerdotes, ac Sacerdotriae in tota hac ferie Pictura-

ra-

SARCOPHAGO EUGUBINO

XLI

rarum univerſa Bacchi inſignia, & ſymbola ſibi adtribuunt, formamque, & habitum Dei ſibi uſurpant, immo etiam honores. Aliud profero hujus diſciplinæ teſtimonium ex citato marmore Belloriano Tabala LXXVIII., cui adprime reſpondet id noſtrum præfens; nam in clypeo, ubi ſculptæ ſunt imagines viri, & uxoris, addita ſunt parerga, quæ illorum divinitatem maniſeſtiffime oſtendunt, nempe duodecim ſigna Zodiaci, quæ mortuo cujuſvis eximie dignitatis minime convenirent, niſi ejus temporis o-

pinio illis divitatem tribuiſſet, ænigmatice indicando, eos caeli dominio potiri, qualis propemodum Bacchus putabatur, ut conligitur ex Macrobio Saturnal. I. cap. 21.

Alterum maniſeſtiffimum argumentum deſumitur ex Inſcriptione Gruteriana pag. 804. num. 5. Sarſinae, in qua ſculpta cernuntur eadem ſimulacra quatuor anni temporum cum hoc lemmate, quod etiam legitur apud Philippum Antoninum in Antiquitatibus Sarſinaticis Part. I. Cap. V., unde nos ipſum exſcribimus:

D. M

M A R C A N A E

C. F. V E R A E

T. C A E S I V S

L Y S I M A C H V S

CONIVGI . SANCTISSIMAE

ET . SIBI . VIVOS . POSVIT

VER . TIBI . CONTRIBVAT . SVA . MVNERA

FLOREA . GRATA . ET . TIBI . GRATA

COMIS . NVTET . AESTIVA . VOLVPTAS

REDDAT . ET . AVTVMNVS . BACCHI

TIBI . MVNERA . SEMPER . AC . LEVE

HIBERNI . TEMPVS . TELLVRE . DICETVR

Cum igitur hæc totius anni dona, ac deliciae in Bacchi poteſtate censerentur, atque ipſi potiſſime convenientia, nullo jure adtribui poterant MARCANAE VERAE, niſi

Tom. III.

& ipſa choro Bacchico addiſta ita hujus Numinis divinitatem participaret, ut & ipſi ejusdem Numinis adtributa concederentur.

Nil igitur mirum, quod in no-

f

ſtro

stro hoc marmore imago defuncti locum obtineat ipsius Bacchi, qui in aliis multis expressus est, ut Bacchum ipsum repraesentet, nec praetermittam hoc loco conjecturam, quae mihi fortissima occurrit ad explicandum arcanum, cur nempe, praetermissa imagine Bacchi, quae frontem urnae occupare solebat, ejus loco protome defuncti substitui consueverit. Sed sciendum est, id argumentum in marmoribus sepulcralibus antiquissimum & Romae, & per Italiam fuisse, ac diu placuisse. Plurima vero hujus notae redolent elegantiam florentis Imperii, cum superstitio liberius grafaretur, alia vero produnt artem jam declinantem, cum superstitio, undequaque vexata ab Ecclesiae Patribus, remissius procedebat, non obstante factione Symmachorum, & Nicomachorum. Quapropter detestandus iste cultus, veritus multitudinem Christianorum, magis caute, & remissius processit in operibus, quae publice venalia exponebantur, ut proinde impia haec mysteria inter arcani tenebras sese receperint, nec amplius Bacchum libere ostentaverint, sed illum per aenigmata subindicare coacti sunt Gentiles, qui adhuc mordicus Deorum cultui adhaeserunt.

V I.

HIs igitur praemissis, inquirendum superest, qua ratione tota hujus marmoris historia, & parerga ad Bacchum pertineant. Dixi in praecedenti Dissertatione, Etruscos vix Bacchum aliquando accepisse, cum nil nisi vitem esse putarent, vinum vero nisi donum providentiae totius Orbis moderatricis. Haec apud sapientes, qui Deum unicum agnoverunt, opinio fuit. Ast Mythologi, ac Philosophi omnium potentissimi, qui ad causas naturales omnia referebant sub specie majoris doctrinae, a quorum speculationibus Poetarum fabulae natae sunt, omnia perverterunt. Hinc Orpheus multo Baccho inspiratus illum supra sidera, & supra Deos omnes evexit, adpellavitque *πρωτόγονον primogenitum, παντοδύναζαν omnipotentem, ελασσομέμονον περι πάντα volutum circa omnia, τριπλόρον ignem seminantem, ac τριφυλόν triplicem*, quo epithetorum adparatu illum nobis objecit sub specie animae universalis mundum, & res humanas temperantis, ut multum Baccho detraxisse videantur, qui moderatiores Bacchum ad Solem retulerunt, quos inter ingeniosissimus somniator Macrobius. Eamdem senten-

tentiam sequutus est Virgilius Georgic. I. in princ. his verbis :

..... vos o clarissima
mundi

Lumina, labentem Caelo quae
ducitis annum,

Liber, & alma Ceres

Hanc vero sententiam ab Orpheo deductam, nempe *ελασσομένον περί πάντα* volutum circa omnia, clarius explicat Gyraldius Syntag. Deor. VIII., quod circa annum volvatur; toti enim anno dominatur, ac propterea quatuor illis spatiis, in quae annus dividitur. Id in causa fuit, cur imagines quatuor anni temporum adtribuuntur Baccho, sub magna illa specie rectoris Orbis terrarum contemplato.

Adcedit testimonium Gemmae antiquae apud Montfauconium praefato Tomo I. Tab. CXLIII., in qua idem Bacchus inter Maenades tripudiantes cernitur insidens globo caelestis stellis referto, clavum navis gubernans, veluti rector Orbis, & anni. Hanc vero analogiam inter quatuor anni tempora, & Bacchum enigmatically explicabant veteres per totidem aetates, sub quarum adpectu illum repraesentabant. Audiamus laudati Macrobii testimonium loc. cit. cap. 18: *Item Liberi Patris simulacra partim puerili aetate, partim juvenili fingunt, praeterea barbata* Tom. III.

specie, senili quoque..... Hae autem aetatum diversitates ad Solem referuntur, ut parvulus videatur hiemali solstitio.... Exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali similiter, atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque juvenis ornatur. Postea ejus aetas statuitur plenissima effigie barbae solstitio aestivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones veluti senescenti quarta forma Deus figuratur. Quatuor vero anni tempora a Latinis sub specie adolescentum expressa, veluti portiones, ut ita dicam, magnae hujus Divinitatis, cultum aliquem singillatim obtinuerunt; nam apud Virgilium Aeneid. III. 120. sacrificium hiemi exhibitum legimus:

Sic fatus meritos aris maestavit honores,

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,

Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Nec minimum dubito, pari honore decorata fuisse cetera hominibus feliciora anni tempora, quo hibernum teterrimum. Graeci vero magis communiter ea sub specie puellarum descripserunt, Horas vocantes, & caeli custodes, & janitrices, ut apud Homerum Iliad. E., a qua tamen sententia non abhorruerunt

f 2

La-

Latini. Macrobius loc. cit. cap. 21: *Et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur.* Nec longe abierunt Tusci, qui easdem Horas introducere consueverunt in nuptiis, veluti pedissequas Bacchi Dei conjugalis, ut exposuimus in notis Volum. primi pag. 3., 5., & alibi. Hinc agnoscimus, totam hanc doctrinam ab Etruscis profectam fuisse ad Romanos, ut ceterae fere omnes, qua arcanae, & melioris notae, qua populares, & vanae, quae pro humana conditione semper latius patuerunt.

V.

EXpendi primarium hujus marmoris argumentum, nempe, quatuor anni partes Baccho adtributas, veluti totius anni arbitro, ac dominatori. Superfunt nunc parerga, quorum praecipuum, & difficilium constituunt duo illi medii adollescentes, qui discum sustinent eodem vultu, & ornatu expressi, quo ceteri quatuor in angulis figurati; nam & isti calathum sustinent, unus cum floribus, alter cum herbis. Ambiguum adpellavi, nam symbola, quibus geminae imagines refertae sunt, nil certi fuggerunt, nec in ceteris marmoribus, quod viderim, recurrit. Ad Bacchum

certe pertinent, qui duplicis portae Orientalis, & Occidentalis arbiter, & dominus putabatur. Macrobius loc. cit. cap. 18: *In sacris enim haec religiosi arcani observatio tenetur, ut cum Sol in supero, hoc est in diurno hemisphaerio est, Apollo vocitetur, cum in infero, idest nocturno, Dionysius, qui est Liber Pater.* Et re vera etiam in hoc disciplinam Etruscorum adsequimur; nam in tota hac Picturarum serie illum modo juvenem, quandoque & senem intuemur. Hanc quoque differentiam notavit Fornutus de Nat. Deorum: *Ad haec fingitur (Bacchus) & juvenis, & senex esse, ideo quod omni aetati quadret.* Mythicorum vero ratio sublimiora inquirens ea fuit, quod duo istae aetates principium, & finem denotent non solum anni, sed etiam Caeli, hoc est Orientem, & Occidentem, ad quos duo hae imagines referri possunt. Nec ambigo, quin proprio nomine nuncupari possint, hoc est Hesperii, & Luciferi, qui veluti Bacchi symbola illum commode representant, qui hinc inde communi studio clypeum cum imagine defuncti in caelum adtollunt, conantibus infra ad hunc finem Satyricis, qui symbolum orgiorum exhibent, significantes ope Bacchi fortunam hanc defuncto contigisse. Hic

Heic iterum nobis occurrit disciplina Etruscorum, qui crediderunt, geminas hasce potestates Luciferi, & Hesperii, quae principium, & finem Caeli, nempe universum jure suo repraesentabant, animas Heroum ad superos elevare. Hanc illorum doctrinam latius exposuimus infra in notis ad Tab. CCLXVI. CCLXXIII. CCLXXIV. CCLXXXVIII., & rursus alibi.

Ufus vero effingendi in clypeo imagines Horum frequentissimus fuit apud antiquos. Capitolinus in Antonino Pio cap. 5: *Clypeum Hadriano magnificentissimum posuit*; & Suetonius in Caligula cap. 16: *Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus*; & Trebellius Pollio in Claudio cap. 3: *Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquantur, clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana Curia collocatum est, ut etiam nunc videtur ejus expressa thorace vultus*. Quod vero honoris ergo publica auctoritate viris illustribus concedi solebat, id quisque privatus potestate propria sibi praesumebat in sepulcro. Vidi Romae arcas sepulcrales non uno in loco equis adaquandis addictas, in quarum frontibus clypei excisi conspiciantur, exstante in illis marmore rudi adhuc, & infecto, ad insculpendam, quam quisque in eo voluisset,

imaginem, ad defuncti similitudinem, sed heredum negligentia praetermissam, haud ambiguo testimonio, Urnas istas marmoreas ceteris ornamentis absolutas, hoc uno suspensio, venales prostrasse in tabernis Sculptorum, ut quisque sibi, aut suis, quam magis probasset, seligeret.

V I.

INter parerga, quae id marmor nobilitant, computantur duo Satyrisci saepe memorati, qui subjectis humeris discum in altum adtollunt e terra, ut defunctus ex communi hominum conditione elevatus virtute orgiorum ab Hespero, & Lucifero sustollatur in caelum. Hos Bacchi fuisse comites individuos, nemo ignorat, qui Bacchica marmora perlustraverit, Hos Deus iste in expeditione adversus Indos milites adhibuit, ingente ex illis acie comparata, ut finxit Nonnus in Dionysiacis. Inventum fabulosi hujus monstri semicapri prodit ex mente illorum, qui universum humanum genus omnino brutale, ac ferinum judicabant, nisi ad Bacchi disciplinam adcessisset; tunc enim ubi prima initia degustasset, ex aliqua parte humanitatem participabat, donec in hac schola verae humanitatis longo usu profecisset

set, & ad gradum Faunorum eve-
ctus, quidquid in eos brutale su-
pererat, excideret, auribus tantum
caprinis, & cauda superflite, reli-
qua vero parte speciem humanam
praeferebat. Haec fama virtutis plu-
rimos aucupabatur, licentia retine-
bat, & secretum vitia occultabat.
Non omnes, ut obiter innuimus,
altiora secreta participabant, sed
per multas probationes intima se-
quebantur, ut e Satyris ad Faunos
adscenderent, ab his vero ad Si-
lenos; tunc enim cum intima my-
steria adceperant, beatitudinem sibi
aeternam promittebant.

Inter crura Hesperii, & Lucife-
ri lepores observantur, qui po-
morum struem depascunt. Id sym-
bolum protuli ex geminis Lucernis
Musei mei Tom. II. Tab. XVIII.,
& XIX., ibique in notis ostendi,
id animal sacrum esse Cupidini ex
Eustathio in primum Iliadis Librum,
unde eruitur analogia nominis illius
cum altero Amoris secundum Grae-
cos. Adde nunc Amorum picturam
apud Philostratum, in qua studio-
sissime ipsi insidiantur leporibus, ut
vivos capiant, Veneri genitrici gra-
tissimam hanc victimam oblaturi.
Veneri quidem cum Baccho multa
intererat adfinitas ad genus huma-
num subvertendum; unde Orpheus
in Hymno Licniti vocat eum

..... εὐφρονα Βάκχον,
Νυμφῶν ἐστὶ ἐραστὸν, εὐσεφάνου τ'
Ἀφροδίτης.

..... lactum Bacchum,
Nympharum ramum optabilem,
& bene coronatae Veneris.

Hinnuli cervorum, qui famelici ci-
bum adpetunt, Bacchica protectio-
ne fruuntur; nam maculosis suis
pellibus caeli stellas adsimulare vi-
debantur; ideoque ex illis paraban-
tur nebrides, sacratissimum gesta-
men Bacchi, & comitum ejus. Or-
pheus in Hymno Trieterici vocat
eum νεβριδοσάλον, e pellibus cervinis
stolam habentem; & Euripides apud
Aristophanem in Ranis vers. 1240.
sic ait:

Διόνυσος, ὃς θύσσει, καὶ νεβρῶν
δοξαίς
καθαπτὸς ἐν πύλαισι παρὰσσὸν κἀ-
τα
Πηδᾶ χορεύων.

Dionysius, qui thyrsis, & hinnula-
rum pellibus

Indutus in piceis Parnasso in
Saltat tripudians;

& idem Euripides in Bacchis vers.
834. inducit nuncium, jubente Pen-
theo, accipere

Θύσσοντε χαρὶ, καὶ νεβροῦ Σικτὸν
δέρας

Thyrsum manibus, & maculosam
hinnuli pellem;

quia, ut ex Euripide ipso, & Ae-
schy-

SARCOPHAGO EUGUBINO.

XLVII

fchylo contendit Macrobius Saturnal. Lib. I. cap. 18., Apollo, sive Sol, & Bacchus unus, idemque censebatur Deus, licet tamen hoc obpugnet Cl. Maffei in Dissert. de vocibus NAMA SEBESIO, quae habentur in Anaglypho Mytriaco, ad To. III. Actor. Acad. Etruscae Cortonenfis num. V. pag. 152., peculiarem Macrobi sententiam toti antiquitati adversantem refellens; quod etiam ipse superius innui.

Potissimum denique parergon est imago Oceani humi jacentis, & aquas ex urna effundentis, qui etiam cornu divitiae sustinet; Quemadmodum ex alia parte Dea Tellus. Utrique peculiaris Genius adfuit, & quodammodo famulatur. Utrumque Numen cum Baccho convenit; nam sine illorum interventu sterilis omnino torpesceret, & sine nomine apud Proserpinam non triennia obdormiret, sed perpetuo somno obrueretur. Auxilio igitur Oceani, & Telluris ea protulit beneficia, per quae sibi grande nomen, & cultum comparavit. Oceanus eteniam & Deorum, & rerum omnium pater habitus est. Orpheus in ejus Hymno:

Ωκεανὸν καλέω, πατέρ' ἄφθιτον αἰὲν ἔόντα,

Ἄθανάτων τε θεῶν γένεσιν θνητῶν, τ' ἀνθρώπων.

*Voco Oceanum patrem incorruptum
semper existentem,*

*Immortalium Deorum originem,
& mortalium hominum;*

& Homerus Iliad. XIV. v. 302:
Ωκεανὸν τε θεῶν γένεσιν

Oceanum Deorum parentem
quem imitatus est noster Maro
Georg. IV. 382:

Oceanumque patrem rerum

Nec minor dignitas Telluris, quae juxta Hesiodum Theogon. v. 116. prima ex Chao emerfit:

Ἦτοι μὲν πρότις α καὶ γέρετ', αὐτὰρ ἔπειτα

Γαῖ ἐυρύσερον, πάντων ἐδ' ἀσφαλὲς αἰὲ

Ἄθανάτων· οἳ ἔχουσι καὲν νιφόντεσσι
Ὀλύμπου.

*Primo quidem omnium Chaos fuit,
ac deinde*

*Tellus lato pectore praedita, omnium
sedes tuta semper*

*Immortalium, qui tenent juga nivosi
Olympi;*

& Virgilius modo citatus Aeneid. VII. 146:

. *primamque Deorum
Tellurem*

Hinc videas quantae dignitatis habitus fuerit Bacchus, in cujus monumentis duo potissima Numina veluti subalterna subiiciuntur.

In Urnae lateribus gemini gryphi aream occupant non inani,
aut

aut arbitrario additamento. Ratio hujus parergi evidens est. Gryphus Soli facer erat, ejusque notissimum symbolum frequentissimum in sepulcris. Sol enim, uti testis oculatus virtutum defuncti, ejus animam in caelum efferre putabatur; itaque in in basi Columnae Antonini Sol, & Luna animam ejus Principis in caelum euntem comitantur. Videas infra in Tab. CCLXXIII., in qua exponitur pars Apotheosis Achillis, comitantibus Bacchis, animae in caelum iturae currum a duobus gryphis per aera vectum. Praeterea veluti sepulcrorum custodes habebantur, ne quisquam ea laederet, aut quoquo modo violaret, ideoque in lateribus sarcophagorum insculpti observantur.

VII.

Ultimum superest, ut fata hujus Sarcophagi referamus. Hunc ex aliquo antiquo sepulcro in Agro Eugubino detecto erutum fuisse non dubito ea aetate, qua praefertim a Monachis diligentissime omnia vetera monumenta perquirebantur in usum Ecclesiasticum convertenda; arae etenim Deorum, & mortuorum ritu Christiano expiatae in altaria Deo vero consecrabantur, urnae vero ad fores Ecclesiarum statuebantur ad usum a-

quae Iustralis, qua fideles ex veteri Christianorum usu ante ingressum in Ecclesiam manus lavabant. Huc ego refero quaedam licet levia hujus marmoris detrimenta, quae aliter evenire non poterant, quam ex diuturna marmoris expositione in aperto, ubi temporum, caeli, & aetatis injuriis pateret. Desuevit tandem usus iste ablutionis manuum, & tunc Urnae, quae huic ritui interfervierant, intra Ecclesiam introductae sunt ad Sanctorum Martyrum, & Confessorum corpora custodienda, quae jam ex abditis penetralibus publico cultui exponere fuerat introductum.

Symbola vero gentilitatem referentia, immo & manifestissimae inscriptiones superstitionem redolentes minime obstare vitae sunt, quin haec marmora inlaesa cultui divino dedicarentur, praevis quibusdam precibus, quo ab omni labe expurgarentur. Formulam, qua tunc Episcopi, & Sacerdotes utebatur, excepit ex veteri Euchologio Ecclesiae Veronensis Vir doctissimus, & mihi, quoad vixit, carissimus Scipio Maffejus Marchio, ac publicavit Observat. Litter. Tom. I. artic. 2., quaeque tamen cohaeret illi, quae antea innotuerat ex Libro Sacramentorum Grimoldi. Hujusmodi est haec Oratio:

Si-

Super Vasa reperta in locis antiquis.

Omnipotens aeternae Deus, infere te officiis nostris, & haec Vascula arte fabricata gentiliū sublimitatis tuae potentia ita mundare digneris, ut, omni immunditia depulsa, sint tuis fidelibus tempore pacis, & tranquillitatis utenda.

Et alia :

Omnipotens aeternae Deus, qui Vascula post spatia temporum a voragine terrae abstracta humanis usibus reddidisti &c.

Et rursus in Euchologio Graeco apud Jacobum Goarium pag. 482. editionis secundae :

Εὐχὴ ἐπὶ σκευῶν μιανθέντων.

Χρὴ αὐτὸ πλύνεσθαι καὶ βαλλομένου ἁγιασμάτων ἡμετέρας λέγειν καὶ τὴν εὐχὴν ταύτην.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἅγιος, ἁγιάσον τὸ σκεῦος τοῦτο τῇ ἁγιαστικῇ σου ἐπιφοιτήσῃ, καὶ καθάρῃσον αὐτὸ, τοῦ εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν τῶν δούλων σου ἁμάρτων. καὶ δὲ ἡμῖν πάντοτε ἐν ἁγιασύῃ προσεύχεσθαι ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις. ὅπως ὑπὸ σοῦ πάντοτε φιλαττόμενοι, δόξῃαν, & προσκύνησιν σοὶ ἀναπέμπωμεν, τῷ Πατρὶ, & τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων :

Oratio super Vase coinquinato.

Illud lavari necesse est, & in modum Crucis aqua sancta in illud idem

Tom. III.

immissa hanc orationem recitari.

Dominum precemur.

Domine Deus noster, qui solus sanctus es, Vas hoc, sanctificante tuo adventu, sanctum redde, & ut incoquinatum sit in fervoribus tuorum ministerio, illud expurga; & ut in Ecclesiis tuis sanctis in sanctitate preces jugiter offeramus, largire, ut a te usquequoque custoditi gloriam, & cultum tibi referamus Patri, & Filio, & Sancto Spiritui, nunc, & semper, & in saecula saeculorum.

Sub nomine vero Vasorum intelligebant utensilia universa, quae ex antiquitatis vestigiis defossa in Ecclesiasticum usum converti poterant; nam, ut ait Ulpianus, *vasorum appellatio generalis est*; notaque nimis est vetus formula *colligere vasa*, & *conclamare vasa* pro tota suppellectile: Et re vera in praecipuarum Ecclesiarum thesauris adservantur Vascula, & Calices ethnici operis, in usum ineffabilis Sacramenti ritu praefato haud dubie consecrata.

Igitur ubi exfolevit apud Christianos usus Nymphaei, quo nomine vocabantur Urnae istae ante fores Ecclesiae ad lotionem manuum praeparatae, Urna haec nostra in Basilicam Sancti Petri apud Eugubinos antiquissimam, & splendidissimam introducta fuit ad Corpus Beati Sperandei, quod in ea vene-

L DE MARMOREO SARCOPHAGO EUGUBINO.

ratur, custodiendum, donec die fe-
ptima Junii CIDIICLXX., eductis ex
ea Servi Dei facris exuviis, & in
alteram decentissimam arcam con-
locatis, Urna haec gentilitatem spi-
rans honesta missione ex Altari se-
posita in vestibulum Monasterii trans-
lata fuit, de quo exstant publicae
tabulae ex actis Sanctis de Angelis
Cancellarii Episcopalis. Tuum nunc,

ABBAS SPECTATISSIME, mo-
numentum id patrociniū implorat,
ut altius e terra, ubi jacet, eleva-
tum ab omni iniuria protegatur in-
laesum, & ad insignem patriae an-
tiquitatis, & tuae sollicitudinis me-
moriam nullo umquam tempore in-
terituram muniatur. Adde, si pla-
cet, memorem rei hanc inscriptiun-
culam:

VETVS . MARMOREVM . SEPVLCRVM
BACCHICIS . ETHNICORVM . MYSTERIIS . REFERTVM
QVOD . OMNI . LABE . SVPERSTITIONVM . EXPVRGATVM
DIV . B. SPERANDEII . CORPVS
IN . HAC . BASILICA . FIDELITER . CVSTODIERIT
M. ANTONIVS . CHIOCCIVS . EVGVBINVS . ABBAS
MONACHIS . ANNVENTIBVS
SPLENDIDIORE . ET . TVTIORE . IN . LOCO
OPTIME . MERITVM . COLLOCARI . MANDAVIT
ANNO . CIDIICCLXXXIII

Testimonia de hoc Monumento.

P. Domn. Maurus Sartijs de Episcopis Eugubinis, in Dissertatione praeliminari de Ci-
vitate, & Ecclesia Eugubina Cap. VII. Viri sanctitate illustres, qui in Ecclesia Eugu-
bina floruerunt, pag. CXXI. §. V: ,, Jacet nunc B. Sperandei Corpus in Templo D. Petri,
,, sui scilicet Eugubini Monasterii ad Aram ex Crucifixi nomine dictam, palam venera-
,, tioni fidelium proponitur die tertia Maii. Olim in antiquiore aedicula ejus Templi,
,, Lancellotto (1) auctore, servabatur in elegantissimo Sarcophago marmoreo antiqui ope-
,, ris, in quo, ethnica superstitione Eugubii vigente, virum aliquem primarium, cujus
,, effigies in Sarcophagi fronte insculpta cernitur, sepultum fuisse non dubito. Vistur
,, nunc praeclarum hoc monumentum inane, & vacuum in Monasterio D. Petri, ubi e-
,, tiam a Cl. Maffeo (2) observatum est. Cum in eo conditum esset Beati Sperandei Cor-
,, pus, nil mirum, quod Sperandem ipsum eximio spectandum sepulcro indiget Auctor
,, Italici carminis, quem non semel jam nominavimus, eo versu

Dal bel sepolcro Sperandio Beato.

(1) Lancellot. *Hist. Olio. de Monach. Eugub.*
pag. 314: Beatus Sperandus Monachus Monasterii
Sancti Petri, ubi hac aetate conditus quiescit in mo-

numento marmoreo, quod prisco artificio incisum est.
(2) *Maffei Offer. Letter. Tom. V. pag. 208.*

LIN-

LINGUAE OSCAE

SPECIMEN SINGULARE

QUOD SUPEREST

N O L A E

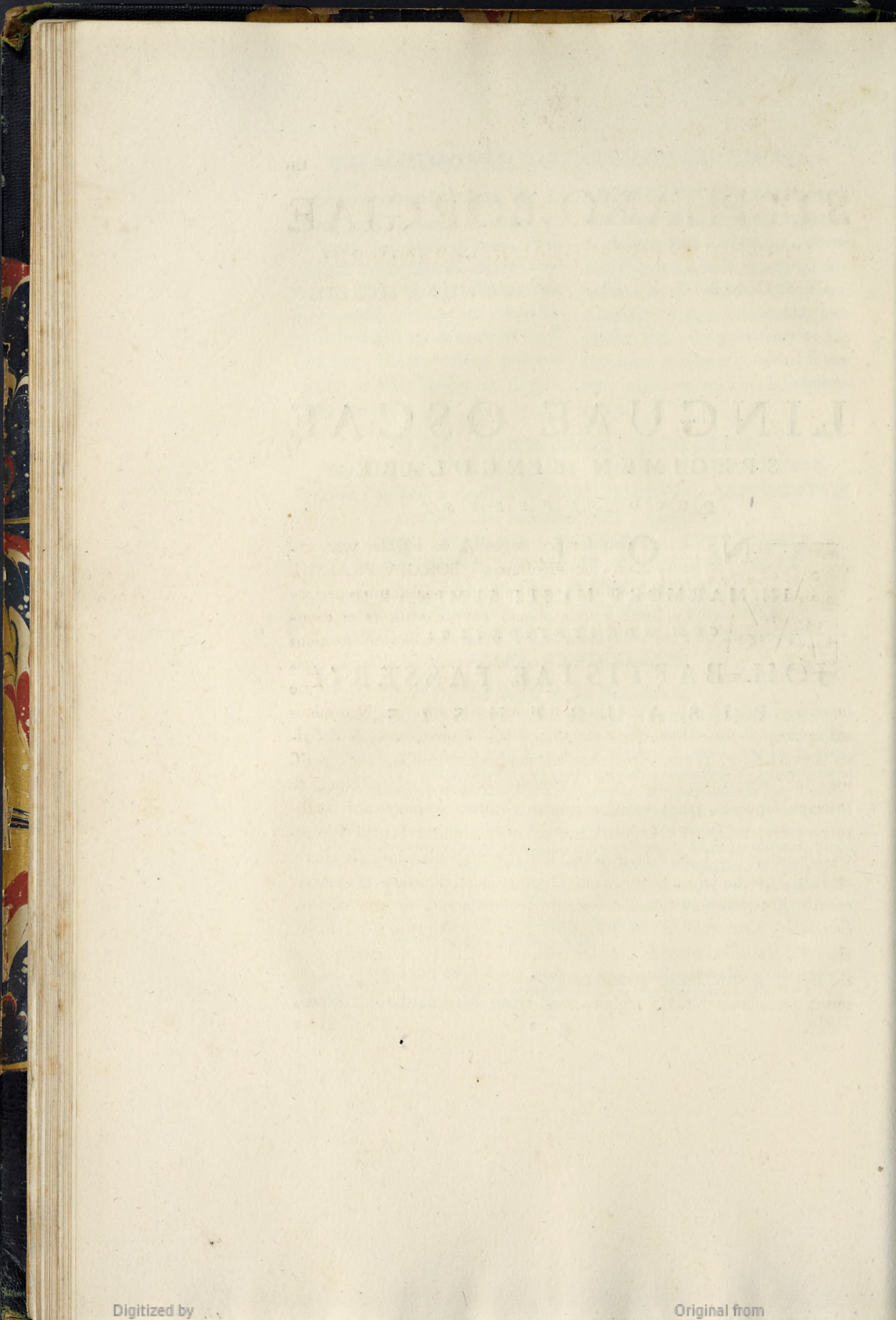
IN MARMORE MUSEI SEMINARII

CUM ADNOTATIONIBUS

JOH. BAPTISTAE PASSERII

P I S A U R E N S I S.

88 2

STEPHANO BORGIAE

UTRIUSQUE SIGNATURAE REFERENDARIO

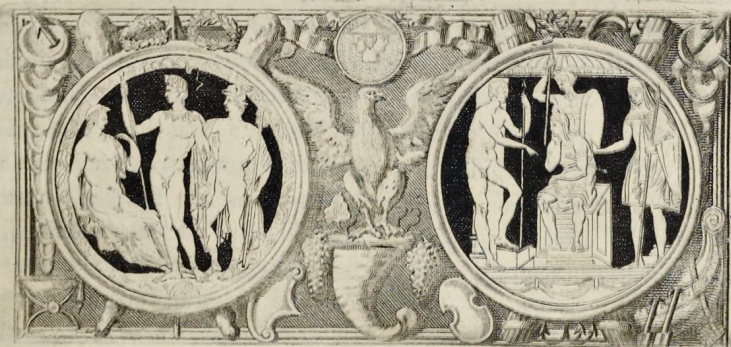
ET S. CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE A SECRETIS

Iratus sum semper ingenii, & indolis tuae excellentiam, ac dignitatem, BORGIA PRAESUL AMPLISSIME, qui mihi ab adolescentia perspicitissimus grande aliquid semper visus es praenuntiare. Teruntur enim adhuc eruditorum manibus specimina plura eruditionis tuae selectissima typis vulgata, veluti tirocinia altioris litteraturae, quae imminentes progressus, eosque sane amplissimos pollicebantur. Nec minus expectandum erat a domestica tua disciplina, in qua pietas, & doctrina universalis ad veram sapientiam accumulandam conspirabant, potissime sub admirando Patruo tuo Alexandro Borgia Archiepiscopo, & Principe Firmano, quem veluti exemplar virtutum omnium tibi constitueras; erat enim. Ex singulari hac palaestra altissimo Summi Pontificis Clementis XIII. consilio non alia tibi exercitationis praeludia decreta sunt, quam totius Beneventani Ducatus administratio; mirantibus cunctis experimentum juvenis incepisse a Provincia, & tam feliciter successisse. Communibus, & vulgaribus curis sine imposito, ad secreta Tabularia examinanda animum admovisti, quae hominum negligentia arcano quodam silentio dudum consecraverat; eo tibi consilio, ut multorum saeculorum historia regimen illud tuum manu duceret fidelius, atque

atque securius, salutemque, & securitatem Supremo Principi, si daretur occasio, confirmaret. Ah mi Borgia, ea tunc non fuere studia, sed vaticinia. Puto vero, te aliquando felices illas regiones contemplanti fortissimas gentes, quae ea loca tenere, occurrisse Samnites, Campanos, Volscos, aliosque, qui bella cum Romanis infeliciter gesserunt, clarosque reddidit votum atrox libertatis, atque constantia. Istos Osca lingua pauca loquentes audieras jam ex communi sodali nostro Hannibale de Abbatibus Oliverio Jordano, quem ad perennitatem nominis Pifaurensis natum fuisse fatentur omnes, qui Musas colunt. Nunc vero unicum hujus linguae vestigium ceteris loquacius, atque diffusius tibi obfero Osce scriptum, & Latinis notis expositum, & aliqua ex parte illustratum, ut memoriae Nationis illius, in quam tam bene facta contulisti, maximum praemiorum adcedat benemeritorum recordatio. Verumtamen id decus numquam intra privatae conscientiae fines inanis torpescit; subit enim continuo judicium sapientissimi, & optimi Principis Clementis XIV., qui te jam ornatum sacrarum Indulgentiarum, & Academiae Theologicae Secretarii munere, ad amplificandum, & ad factum rectum servandum toto Orbe terrarum Catholicae Religionis splendorem, sacrae primum Congregationis de Propaganda Fide Secretarium, dein sacrae, ac universalis Romanae Inquisitionis Consultorem laudabili providentia delegit, addito insuper postremis temporibus Examinatoris Episcoporum officio, nobisque interim suspicientibus, atque intentis, qui nimirum majora incessanter expectamus.

LIN-

LINGUAE OSCAE SPECIMEN SINGULARE.

Uemadmodum in uniuersa antiquitate, quam scriptam adpellamus, Tabulae Eugubinae principem locum sibi vindicant (nullum enim haecenus monumentum aut antiquius, aut uberius cognovimus) ita prorsus nihil est, quod illi prae dignitate succedat, nisi hoc unum praefens specimen Oscae Linguae, quod diu pessumdatum, & magna sui ex parte corruptum aetate hac nostra Litterariae Reipublicae restitutum est, Romanis non abuentibus, qui, dudum deleta jam Osco- rum Natione, Linguae tamen illorum indulgisse visi sunt. Strabo Lib.

V: Ἰδιον δὲ τὶ τοῖς Ὀσκοῖς, καὶ τῶ τῶν Λυσονίων ἔθνη συμβέβηκε. τῶν μὲν γὰρ Ὀσκων ἐκλελοιπῶτων, ἢ διαλεκτῶ μέγα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σὺννοβατᾶσθαι κατὰ τινὰ ἀγῶνα πατέρον, καὶ μιμολογᾶσθαι. *Peculiarare quidpiam Oscis, & Ausonibus in usu venit; nam cum Osco- rum gens interierit, sermo tamen apud Romanos restat, ita ut carmina quaedam, ac mimi certo quodam certamine, quod instituto majorum celebratur, in scenam producat. Quae familiaritas Osco- rum cum Romanis adeo processit, ut hi non modo Linguae Oscam addiscerent, veluti peregrinam, quin etiam plurima illius Gentis vocabula in Latium adoptarent, ut constat ex Festo, Nonio Marcello, aliisque, qui de Ori-*

Originibus Linguae Latinae scripserunt, qui passim dictiones plurimas Oscae originis esse professi sunt. Mirum tamen est, opulentissimos, potentisque Populos, qui Osco sermone utebantur, tam parce scripsisse, ut ante hujus marmoris promulgationem, pauculis exceptis nummis, & sphragismatum crustulis inscriptis, quae omnia jam typis edita sunt, vix agnosceremus, quae forma litterarum his Populis infretisset; quod ego facile adtribuo tetricae earum Gentium, quae Oscorum nomine censebantur, indoli, atque instituto, futuri nominis negligenti, quibus unica libertas sacra fuerat, & quamvis diu obstente victoria decertaverint, satis obtinuisse reputarunt, si inexhaustum in Romanos illorum odium in aliena historia aliquando claresceret.

Jacuit hic lapis diu inter rudera veteris Civitatis Abellae in Campania haud longe ab urbe Nola, indeque detractus circa initium currentis faeculi, misere deputatus est in usum liminaris privatae domus, donec adtritibus pedibus, & vehiculis male multatus ab egregio, ac religioso Viro Joh. Stephano Remondinio Januensi Somaschae Familiae alumno, & Nolae apud illius urbis Episcopum Theologo detectus, eoque curante, Nolam in Museum

Seminarii collocatus est servandus, & conspiciendus. Nec mora laudatissimus repertor, excepto ejusdem marmoris exemplari, illud cum Cl. Antonio Francisco Gorio Florentino communicavit, qui cum mihi longo jam usu familiarissimus esset, schedam ad me transmisit, ut si qua ratione possem, explicarem. Ast ego conspiciatus formam ingentis cippi antrorsum, ac retrorsum inscripti, nec alibi, nisi in aperto campo conlocandi, subiit confestim suspicio de lapide terminali inter vicinos populos ad agrum dividendum aptissimo, quo tramite mihi procedendum fore duxi ad hujus Inscriptionis intelligentiam. Nec me fefellit opinio; nam in principio tertiae lineae statim objecta est mihi mentio de limitibus saepe inde repetita, & de discordia inter Abellanos, & Nolanos. Quapropter sedulo contextu universo examinato, licet lapide magna ex parte detructo, & lacunis undique scatente, agnovi negotium agi de *finibus regundis* inter eosdem Abellanos, & Nolanos, praeside quodam Tancino pro parte Abellanorum, qui ducta certa linea a facello Herculis, adsignataque utrique parti quadam territorii portione, titulum hunc in ipsa linea divisoria conlocavit. Quo circa argumentum hoc brevi opu-

opusculo illustratum Eñno, ac Sapientissimo Cardinali Spinellio tunc Ecclesiae Neapolitanae Pontifici nuncupavi, in quo tractus plurimos obfoletae illius Linguae, & haftenus desperatae exponere datum est, quod deinde prodiit in lucem opera ejusdem Gorii inter ejus Symbolas Tomo I. Liburni ex Typographio Fantechiano anno MDCCCLII.

Meum id tentamen circa argumentum non modo obscurissimum, verum etiam conclamatum tardius, quam oportebat, ad Cl. Remondinium pervenit, dum interim Venetiis Auctor quidam ignotus, qui ad Historiam litterariam confarcinandam, quemadmodum jactabatur, monumenta praeparabat, audaciam meam in exponendo tam arduo monumento, nullisque auxiliis opitulantis, condemnaverat, atque audacter traduxerat: cui tamen urbanus, quam par erat, respondi, ne deinceps ea, quae ipse non intelligeret, ceteros tentare prohiberet, quo conatu multa in hoc faeculo frustra diu expetita felici progressu revelata sunt. Quapropter eximius Remondinius non modo opusculum meum, sed & Venetas animadversiones, & in illas apologeticon meum publicae lucis fieri curavit Januae anno MDCCCLX. typis Paulli Scionici, adiectis ejusdem Remon-

Tom. III.

dinii quibusdam notis eruditis quidem, & elegantibus, in quibus tamen dictionem nullam ex ea Lingua, quam ego verecundius praetermiseram, explicare ausus est. Cum vero interim novo conatu plura alia ejusdem idiomatis vocabula explorare datum sit, festinante jam Tomo III. Picturarum Etruscarum in lucem prodire, non alienum abs re esse duxi, si opellam illam magna ex parte auctam, quam in superiori Tomo earundem Picturarum pag. LXX. Etrusci Gorianii Musei supplemento reverasse tunc professus sum, iterum eruditus hoc loco exponerem, ut facili quodam progressu ab Etrusca eruditione ad Oscam diverterem, ad animos eorum excitandos, ut hanc partem eruditionis ipsis reservatam meliore successu, quam mihi sperandum foret, amplificent. In his vero secundis curis id maxime observavi, ut exemplar lapidis, quod in prima editione mendosum prodierat, maximam emendatum ad fidem prototypi exponeretur.

Adtigimus itaque lapidis hujus argumentum versari circa quaestionem *finium regundorum*, excitatam inter Nolanos, & Abellanos; cum forte, dimissa, & jam typis edita Dissertatiuncula memorata, occurrat mihi locus Ciceronis in Lib. I.

h

de

de Officiis cap. XII., ubi maximus ille Romanorum Philosophorum, damnatis fra udibus, & cavillis, quae ab Arbitris in foederibus fanciendis aliquando interferuntur, haec subdit: *Nec noster quidem probandus, si verum est, Q. Fabium Labeonem, sive quem alium (nihil enim praeter auditum habeo) Arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus a Senatu datum, quum ad locum venisset, cum utrisque separatim loquutum, ut ne cupide quid agerent, ne appeterent, atque ut regredi, quam progredi mallet. Id quum utrinque fecissent, aliquantum agri in medio relictum est. Itaque illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminavit. In medio relictum, quod erat, Populo Romano adjudicavit. Decipere hoc quidem est, non judicare.* Et iterum Nolani cum Abellanis conterminis de finibus disceptantes, & hujus lapidis testimonio litis finem intueamur, sed abstineamus, obsecro, a comparatione utriusque iudicii, utrum illorum aequius fuerit, Romanum ne, an Abellanum.

Notae in Inscriptionem Latinis characteribus expressam.

LINEA I. II., & III. Vitiō marmoris in principio detriti ex tribus prioribus lineis voces tantum primitivae supersunt EKKVMA ini-

tium convenientissimum in contractu foederis, sive divisionis territorii, nempe *Ecce, hoc est*, ut praecedat narrativa status causae, deinde subsequatur *dispositiva*, & demum *executiva*. Latinorum antiquiores *ecce*, & *ecce* dixere pro *ecce ille, ecce illa*, ut demonstrat Vossius Etymol. in voce *En*; ac fortasse etiam aequipollet particulae *Cum*, quae in Tabulis Eugubinis profertur per *Com*, ut in Tab. II. lin. 52., 55., & 57., cujus particulae frequens est usus in principio narrativae, quemadmodum legimus in formula induciarum, quas Hannibal militibus suis concessit apud Livium Lib. XXI., & Briffonium *de formulis* in fine lib. IV: *Cum longe ab domo instet militia si quis vestrum suos invadere vult, comeatum do. Primo vere edito adfuit.* Cum vero ego ipse de formula *finium regundorum* diligenter inquirerem apud eundem Briffonium lib. II., occurrit mentio foederum, quae Judaei cum Romanis, & Spartiatibus fancierunt, in quibus praecedit semper haec eadem particula, ut Machabaeorum Lib. I. 8., & 22. *Hoc rescriptum est, quod rescripserunt Romani*; rursus vero ibidem Cap. 12. de Spartiatibus, *hoc rescriptum est.*

LIN. II. TRIBALAK fortasse ut
in-

infra lin. XIII. TRIBALAKAE derivativum est a voce *Tribus* quidem antiquissima apud Etruscos; nam in Tabulis Eugubinis, & signanter Tab. IX. lin. 8. TRIBRIBV, & saepe TREBVF, & TREBO epitheton *Jovis Tribulis*, sive *Custodis singularum tribuum* cujuscumque populi. De origine hujus vocis nihil est apud veteres Grammaticos, nisi quod derivet a *tribuendo*, & *tributo*, quibus non adferior; nam vocabulum *Tribus* primum audivit in Latio tempore Romuli, qui populum fecerit in ternas *Tribus Tatiennium* a T. Tatio, *Ramnentium* a Romulo, *Lucerum* a Lucumone, dum nulla erant tributa; inducta primum post Gallos ab Urbe pullos. Festus in *Tributum*: *Post Urbem a Gallis captam collatum est, quia proximis quindecim annis census aliud non erat*. Puto Tribuum nomen a ternario numero coaluisse, & ab officio BOYAH, nempe Concilio, seu Curia, quasi Tribule, & revera vox Osci TRIBALAKAE huic origini adstipulatur. Ex hac eadem origine Urbs in Latio *Bola* nomen sortita est, de qua Virgilius in VI., ex Civium concilio, quod ibi convocabatur. Inde etiam derivata officia Tribuni, Tributi, Tribunalis, & similia. Haec vox TRIBALAKAE vel ad personam Tri-

Tom. III.

buni, vel ad Tribuniciam potestatem infra exprimendam adhibitam fuisse, libenter intelligo.

LIN. III. LIIMIT. Cum post titulum Magistratus subeat mentio de *Limitibus*, & bene respondeat forma hujus marmoris, incassum obstantibus lacunis crescit expectatio decreti alicujus *finium regundorum* inter vicinos populos ad discordiam compescendam. *Limes* antiquum vocabulum est, & significabat *obliquum*, ut ex Aggeno Urbico declarat Vossius, fortasse quia vicini per eos flectere, & obliquare tenebantur. Vocem hanc antiquam sane, & communem fuisse oportet; nam nil frequentius hisce discordiis, ubi primum terrae divisae sunt non in *funiculo divisionis*, uti terra Chananaeorum.

LIN. IV. HERECLEIS. FIISNV. MEFA. IST. Ecce punctus cardinalis, unde divisoria ducenda est a *Sacello Herculis*, qui cum magnam illius regionis partem sibi vindicasset non modo praeclare gestis, sed etiam jure foundationis urbium, illic maxime cultum fuisse opinor. Heracles per syncopen *Ἡρακλῆς* HERECLE scribitur in Etruscorum Pateris, & inter Deos Viales, & foederum custodes censebatur. *Fesnove* vero, quod Osci FIISNV proferebant, & Eugubini in Tab. VIII. lin. 11.,

h 2

& 15.

& 15. FESNAVE, & FESNERE, quae ibi saepe occurrunt in lustratione agrorum, & pecorum, atque erant depulsores fascini juxta Festum: *Fesnove vocabantur, qui depellere Fascinos credebantur*. In hoc vero loco indicant Sacellum, ubi fortasse haec caeremonia, seu potius superstitione frequentari solebat, electusque est hic locus, veluti constans, & reverendus populis disceptantibus. Sunt, qui ex hac voce *Fesna* originem *Fani* derivasse credunt, quam ego puto descendisse potius a luce φῶς, quia luminaria ibi frequentiora adenderentur. Minus vero a Faunis, nec ab effando. MEFA IST. dimensa est, nam in compositione apud Festum habemus Mephancium, Mefancium, quod est teli genus ex utraque parte dentatum. Hinc infra in linea XXXI, habemus MEFIAI, hoc est *Mediae*, substituta littera F loco litterae D, qua Osci carebant.

LIN. V. ENTRAR. FEINVSS. PV.... Facile resolvitur latine *Intra Fines Pu*, hoc est *Pune, post*.

LIN. VI. HERECLEIS FIISNAM AMF. Herculis Sacellum AMF, sive circum ex Graeco ΑΜΦΙ, quod idem sonat.

LIN. VII. ET PERT. VIAM. PVSSTIS. *Et per lineam posticam*. Linea postica in re agraria signifi-

cat lineam quamdam rationalem, quae ab oriente in occasum traducebatur, ut ait Paullus Festi Abbreviator. Eadem vox *Postna, Pustna, Pustin, Pustra* saepe occurrunt in Tabulis Eugubinis in sensu ejusdem lineae posticae.

LIN. VIII. PAI. IPISI. PVSTIN. SLACI. *Per ejusdem posticae loci*. PAI idem est, ac *πεσι*, hoc est *per* idem loci, ac *posticam*. Dicitio vero SLACI pro *loci* dictum est, exuberante littera S, ut in voce *Silati, Siloci, Silitis*, sicut proferebant antiquiores. Nec omitto conjecturam, vocem SLACI esse conjunctionem particulae *ac* pro *&*, sive *unacum*, nam subsequitur persona principalis Agentis. *Pai* idem est, ac *pro parte*. Festus: *Pa pro parte, & Po potissimum est in Carmine Saliari*.

LIN. IX., & X. SENATEIS. SV. VEIS. TANCINVR. TRIBARA. KAVV. I. M. L. I. Ecce choriphaeus Abellanorum Tancinus, qui una cum suis Senatoribus Tribunus, aut primarius ex Magistratu lineam hanc ducendam suscepit. Ex Siglis singularibus I. M. L. I. multi desiderarent in hoc marmore annalem epocam, qua haec omnia gesta sunt, ut prima nota I. dixerint *Innum* pro *Ennos*, hoc est annus, reliquas vero notas indicare *millesimum quinqu-*

quagesimum primum; nam singulae quaeque civitates annos a fundatione numerabant. Sed hae nugae sunt; nam, ut monet Vossius, Osci pro anno dixere *sollum*, Latini vero antiqui annum. Potius dubito, siglas hae, titulos hujus Magistratus tacite designare, quos populus illius temporis indigitare consueverat per siglas.

LIN. XI., & XII. KITVB
INIM . IVK . TRIBA . Usque adhuc vidimus personam agentem, & infra observabimus actionem, nempe numerum, & mensuram terrarum, quae hinc inde adsignandae sunt; sed adhuc deficit verbum adsignationis. Nihil superest, nisi KITVB interposita lacuna, quam eruditi judaizantes libenter deducerent ab Hebraico כָּתַב *catab*, *scribere*, adsignare, sed libentius hanc vocem deducerem a Latino *Cedo*, de quo Nonius in *Cette*: *Cette significat Dicite, vel Date ab eo, quod Cedo*: sed saepe monui, Oscos, & antiquiores littera D caruisse, substituta littera T. Cetera, quae super sunt, tutiora sunt. INIM . IVK . TRIBARAKIVF . PAM . NVV . LANVS, nempe unum jugum terrae, & insuper tria brachia Magistratui Nolano, cujus nomen, seu praenomen concisum est PAM.

LIN. XIII. TRIBARAKAE . TV-

SET . NAM . Erat fortasse Namus iste Nolanorum Tribunus, qui spatium hoc TVSET *tutus est*; nam ex veteri Grammatico *tute* dicebant pro *tu ipse*, vel *tibi ipsi*. Iugum vero, seu iugeris spatium praeter antiquiores explicat D. Isidorus Lib. XV. Cap. pariter 15. Etymolog: *Jugum vero, sive jugeri mensuram ita accipimus. Actus duplicatus Jugerum facit. Jugerum autem constat longitudine pedum CCXL., latitudine CXX., & Columella lib. V. cap. 1: Clima quoque versus est pedum LX. Actus quadratus undique finitur pedibus CXX. Hoc duplicatum facit jugerum. Hujusmodi spatio Nolanis adsignato ultra lineam divisoriam, quaeri potest, quid sibi velit alterum segmentum *trium brachiorum*, quod ego in tota longitudine adsignari debere reor secus viam divisoriam. Haec nempe erat illa intercapedo, quam Nolani puram praetermittere debebant in obsequium viae publicae; nam ut infra observabimus, tantumdem ex alia parte Abellanorum praetermitti debebat, ut aequo spatio sex ulnarum via publica pateret, quam neuter occupare auderet aedificio, sepulcro, plantatione; ne sub obtutu privati domini linea legitima turbaretur.*

LIN. XIII., & XIV. NAM VIT-
TIVF . NVELANV . MESTVE.

Ecce

Ecce exsequutio reciprocae conventionis; nam Tancinus adsignato Nolanis jugero uno terrae cum aditamento trium brachiorum quoad usque linea controversa ducta erat, officium menforis uni ex Nolanis adversariis demandavit, ne deinceps de justitia mensurae conqueri possent.

LIN. XV. EKKVM . SVAIRR . ABELLANVS . Una cum, & praesentibus Civibus Abellanis, qui contra non modo aequivalentem, sed amplio rem partem receperunt, quem admodum in usurpatione proprii Territorii gravius laesi fuerant.

LIN. XVI., & XVII. TREBA . AKATTVSET . IVK . TRIBARAKKIVF . Abellanus etenim non unicum jugerum, sed tres actus, nempe jugerum cum dimidio sortitus est, & insuper spatium longitudinarium latitudine trium brachiorum vacantium, ut tota via intermedia ex brachiis sex constaret. Hanc autem secundam mensurationem demandatam fuisse puto Nammo Vettio Abellano.

LIN. XII., & XVIII. NAM . VITTIVF ABELLANVM . TESAVR . AHT Vidimus supra Namum Vettium Nolanum Menforem Nolanorum. Hic vero occurrit alter Namus Vettius Abellanus Menfor Abellanorum, cui nempe

ex utraque parte officium demandatum est, & nomen utriusque Civitatis occupavit non a patria, sed ab officio; certum est enim ad id munus peritorem hominem praefigi consuevisse, quamquam non dubito lacunam interpositam aliquid detraxisse perspicuitati, ut aequivo cum, & dubietatem nobis subfundat. TESAVR non officium aliquid designat, sed locum Sacelli Herculis, unde linea divivoria ducta est. De Thesauris templorum frequens est mentio apud Pausaniam.

LIN. XIX. PVST . FEINVS . PVSFIS . Nempe post finem lineae posticae, adeo ut, quod extra eam spatii partem reperiebatur, Nolani non adtentarent.

LIN. XIX. XX. XXI. XXII., & XXIII. NAM . ANFRET . EISEI . TEREI . NEP . ABELLANVS . NEP . NVELANVS . PRVN . TRIBARAKAT . TINS . AVT . TESAVRVM . PVR . ESEI . TEREI . ISS . Neque enim quidquam aufert ejusdem terrae neque Abellanus, neque Nolanus aliquid plus praeter tria brachia tenus prope Thesaurum Herculis ex eisdem terris; quod quidem interstitium, ut diximus, ad commodum viae publicae reservatum est.

LIN. XXIV. XXV., & XXVI. AVN . PATENS . ASMVNAKAR . T . INVR . PATENS . ASIIM . PRI TE-

TESAVREI . PVKKAHF. Sensus fermonis esse puto, ne aliquis patenter, aut clam aliquid detrahat de partibus adsignatis. Particulam AVN dubitativam esse puto, & idem importare, ac si diceret *aut*; nam PVKKAS sincipite est, quae significat *paucas*, ita ut vetetur, ne *paucas*, aut magnas, seu majores partes detrahant; quae duae dictiones continentur in geminis huius expressionibus ITTVMALT. TRAMALIT, quae compositae sunt ex voce *Osca*, nempe *multa*, ut Festus in *Multa: Multam Osce dici putant poenam quamdam* &c. Ex *multa* vero emergunt composita ITTVMALT, nempe *ita multa*, & TRAMALIT, hoc est *trans multa*, quae relativa sunt eidem voci *pauca*.

LIN. XXVIII., & XXIX..... ERAS. AVT. ANTER. SLACCI. ABELLANAM. INIM. NVVLANAM. Nihil enim perturbetur de utraque terra aut Abellana, aut Nolana.

LIN. XXX. XXXI. XXXII. VLAR. VIVRVUV. ISMERV. ISAI. EAI. MEFIAI. TEREMEN. IVSTAIET. Neque ulla linearum priorum observetur, nam ista eadem media terminalis iusta est, & servanda.

LIN. XXXIII. XXXIV. XXXV. EMAPVI. VESTIRI. KIVI. MAI. S..... PRVPVKIK. SVERRVNEI.

CVALV. LEI. ABELLANVI. INIM. MANV.... Tota haec columna in dextero angulo detrita est, ut in principio cujuscvis lineae aliqua desint. EMAPVI relativum est vestrorum Civium, nam veteres *e-mem* dixerunt pro eundem; quapropter *idem vestri Cives* (nam adloquitur Abellanos) curent, ut una manu, nempe communi consensu fervent praescriptos fines.

LIN. XXXVI. XXXVII., & XXXVIII. IVVCHVI. MAI. PVKALATVI. TRIKEI. KEKVTA-CVI. NVEL. INIM. VIFT. LIS. ABELL. Monitio hic continetur Abellanis pro exacta observatione foederis, atque eo modo, quo Nolanis injectum est, ut ex eorum parte tria brachia vacantia terrae pro viae libertate praetermittant, idem prorsus praestent Abellani, relicto intervallo trium brachiorum PVKVLATVI TRIKEI; nam *πυγός* graece idem, ac brachium; TRIKEI vero a *Τετρίς* tribus. Eadem mensura dum ageretur cum Nolanis latine brachium dicta est; Hic vero ubi disponitur de Abellanis graece dicitur *πυγός*; nescio equidem, an ex diversitate dialecti utriusque populi, seu potius ex disparitate mensurae. Hinc interval-lum viae publicae ex brachiis sex circiter constabat; quapropter u-

tri-

trique populo spatium id commune erat, & ita finem habeat *Lis Abellana*.

LIN. XXXIX. XL. XLI., & XLII. MINIL. KATVI. AVELANVI.... AVS. SENATEL. TANCINVR... SVVEIS. PVTVLVSPIR. LIKA... FVFAN. SEKSS. CVMBEMB. Quae sequuntur ad expiationem aliquam faciendam pertinent; nam violata religione Dei Termini, & ipsius Herculis custodis, ad sacra recurrendum erat, ne laesus adversus Populos infaeviret. Seniores ergo Abellani cum Senatore Tancino, & suis popularibus (nam dubito *Putuluspir* irrepisse loco *Populuspir*, tum liceat adfumere FVFAN. SEKSS, nempe *sex Suffetes*, hoc est Magistratus) convenientes simul, sive concordes hanc expiationem peregerunt.

LIN. XLIII. XLIV. XLV. XLVI. XLVII., & XLVIII. SEKARAKLVM. HEREKLEIS. SLACIR. PVKIST. INIM. TEET.... PVK. VPEISVR. SAKARAKLVM. PVRANTER. TEREMSS. EE...IST. PAL. TEREMEMNIV. VIV...TANCINVR. PRVFATVSE. T. L.... Omnes ergo adcedant ad Sacraculum Herculis, & uniformiter pure, & religiose VPEISVR, hoc est operando, sive expiando Sacraculum, & terminos, & istum pariter terminum, Tancinus recitet praefationem, &

formulam hanc, ut deinceps sacra habeantur. Reliqua adeo conrupta sunt, ut vix in linea L. prospiciam mentionem unius hirci INIM. IRIC. sacrificandi pro injuria violatorum terminorum, & in linea LIII. TERESFVKTATIVF, videlicet tres annuos fructus terrae usurpatae obferendos in Herculis thesauro in satisfactionem injuriae, & quietem utriusque Populi. Haec sunt, PRAESVL AMPLISSIME, quae secundis curis de tam obscuro, ac singulari Monumento proferre ausum, nescio, qua forte, cum haec iudicium tuum, & ceterorum Eruditorum subitura sunt; nec enim in votis habui nisi experimentum, ut ceteri excitentur majoribus subsidiis, & ingenii felicitate ad meliora semper proferenda.

*De Scriptura, & Characteribus
Oscorum.*

Primo occurfu hujus marmoris, & ceterorum, si quid hujusmodi inveniri contingat, neminem esse puto, qui hujus characteris originem ex Etruria non deducat; Inde enim studia univerfa, atque artes derivatas esse per Italiam universam, profiteamur, quippe quia ea natio ex Oriente artes omnes pulcherrimas ex patrum traditione susceptas ubi-

ubique effudit, quidquid somniator jocatus sit, qui humani generis progeniem non pridem in Italiam traduxerit, quam illam sub horrore septentrionis ab omni orientali praejudicio repurgaverit, ut prius rigeret glacie, quam respiraret. Processus hujus nostrae scripturae, & forma litterarum continuo originem Etruscam profitentur. Video tamen litterarum formas maxime accedere ad Latinas, sive quia tales & ipsae tunc essent, sive quodam certo auspicio Osci nationem aliquando Romae futuram fore familiarem, ac traducturam in derisum circa theatra, ut eorum linguae, & loquelae illorum jam tunc Roma adfueret.

Hanc scripturae formam non ita pridem contemplati sumus, quam pauculos ejus gentis nummos tractaverimus ex iis, quos protulit in lucem, & illustravit Cl. noster Oliverius, tota plaudente litteraria Republica; sed nondum aliquid emerferat, ex quo integra notarum series exprimi posset ad Alphabetum in laterculo producendum; ut si quando ex thesauris Herculanensibus codex aliquis majoris negotii in lucem prodeat, hoc subsidio non destituamur. Itaque viginti tantum notas ei dialecto necessarias ordinavimus, rejectis quibusdam spuriiis,

Tom. III.

quae vitio marmoris, aut caligantis amanuensis lapsu inreperant.

Igitur Osci sex litteris fortasse carebant D. G. O. Q. X. Z., quas adhuc desideramus. Nam cum haec pronuntiationis elementa potissime a clymatis gradu moderentur; quippe quia vocis organa sub rigido caelo facile coarctantur, ita ut Etrusci, & Samnites, qui loca montana, & aeris rigidioris incolebant, duriores litteras, quae conatu majore indigebant, effugerent. Contra Orientales sub laxiori clymitate educati gutturales libentissime proferebant, atque, ut verbis utar D. Hieronymi, *stridentia, anbelantiaque verba resonabant*. Itaque fibris gutturis obsequentioribus spiritus illos ad vim loquelae efferebant, majorem lenitatem aucupantes, ut litteram *Thau* finalem per *Daleth* effundant. Etrusci contra litteram O resolvunt in V, gutturi alpino faciliorem.

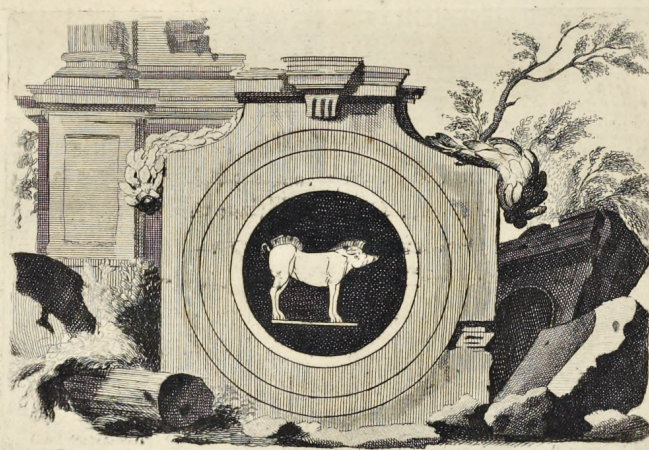
Notavimus quoque supra, Oscos tenacissimos fuisse scripturae suae, unde raritas emergit hujusce inscriptionis, & in ipsa quoque parsimoniam lineolarum, quam ut servarent, introduxere nexus quosdam, qui non modice obsistunt perspicuitati, ac majestati scripturae, quod nemo populorum, qui nitidius vivere, effecissent, si Graecos Gram-

i

ma-

maticos excipias, qui proximis saeculis elegantissimam illorum scripturam per nexus, ut ita dicam, Arabicos compendii causa deturparunt, quos elegantissimo, & eruditissimo Opere persecutus est, & explanavit Vir Cl. Bernardus Montfauconius ex Maurinorum Monachorum familia in suo egregio opere *Palaeographiae Graecae*, ut nunc praeteream Gregorium Placentinum Cryptoferratenium Monachorum Antistitem in ejusdem *Palaeographiae Epitome*.

Ex antiquis vero, nonnisi Oscos invenias, qui hoc more usi sint, quorum compendiorum seriem in praefato laterculo adnotavi. Demum observandum est, Oscos pluralem numerum peculiari modo expressisse duplicata ultima littera in fine vocis, ut lin. 23. TEREIIS., 42. FVFANSEKSS., & 53. FRVKTATIVFF. Cetera vero, si aliquid amplius hujus classis in lucem venerit, linguam hanc luculentius amplificabit.

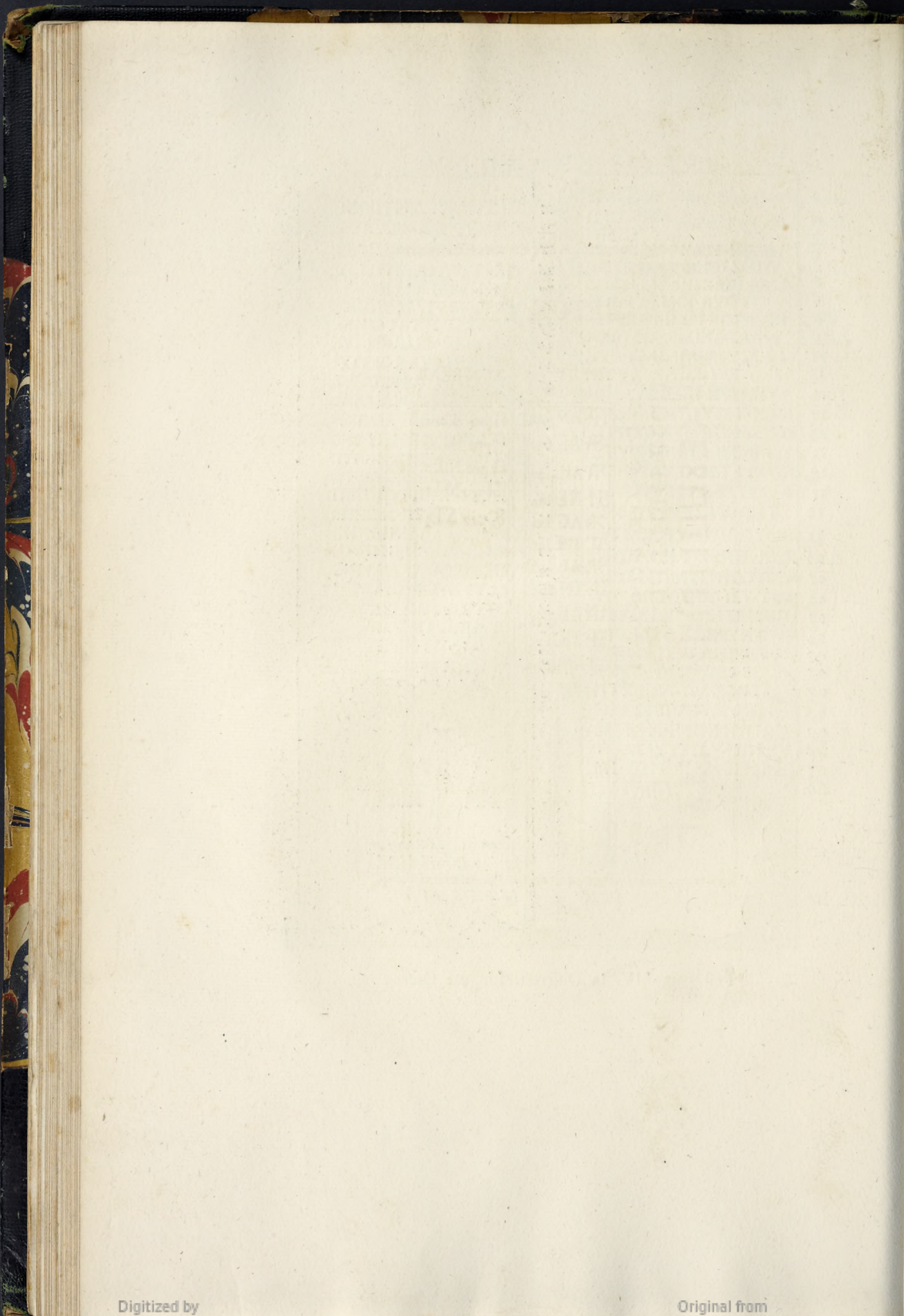
INDEX

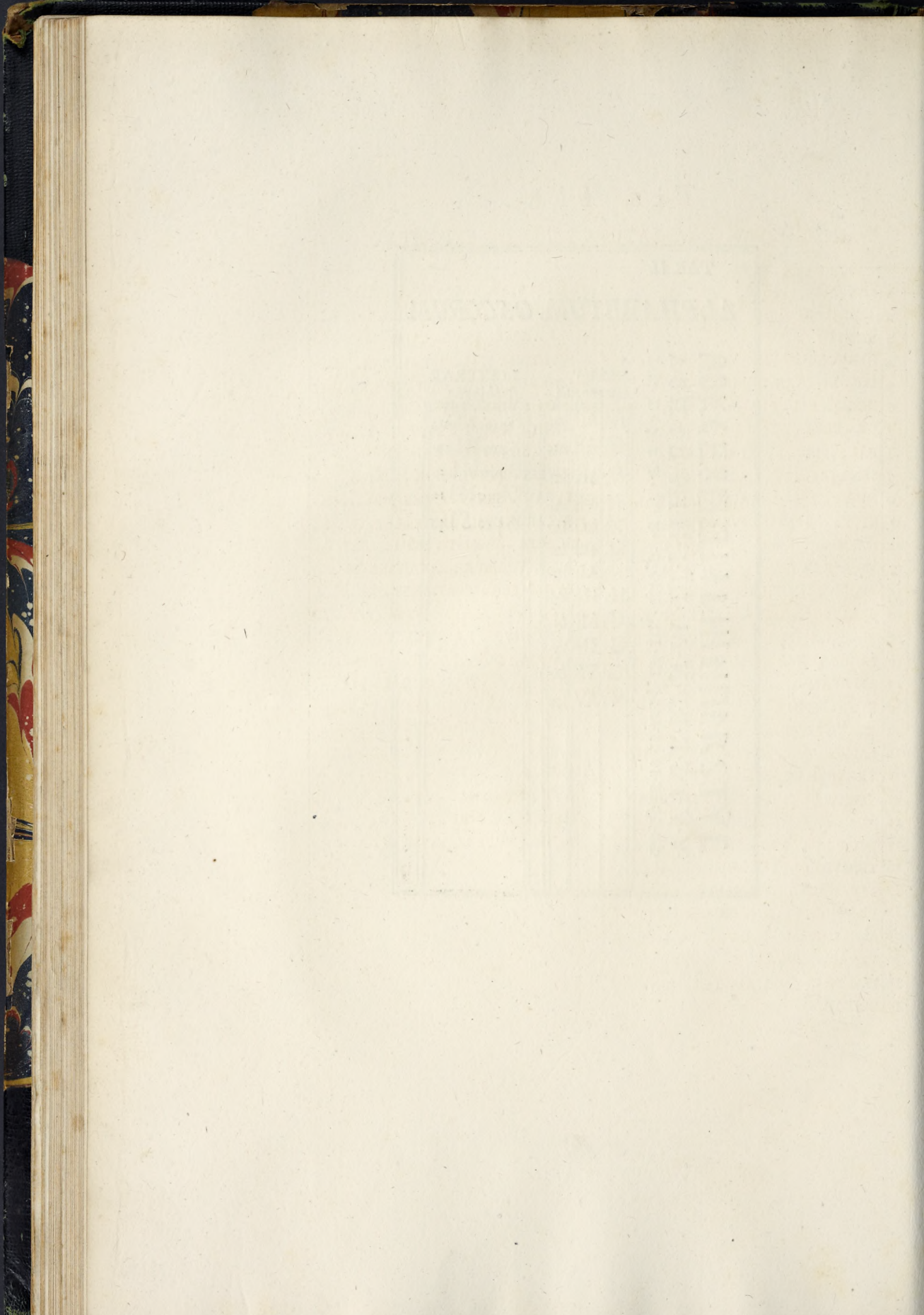
TAB. I.

1	EKKYINB	33	EMVUUF-LESTIRKINZINB
2	LPBVBK	34	PRVUUK-SEBZUKNEKINB
3	TNNIT	35	NEVBENWUFININININIU
4	BEFEKIEZ-8INZU-INE8P	36	YUKNYUINB PAKNATU
5	IST EBTB-8E8V8Z-PU	37	TKIE-KEKTKUINZIE
6	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU	38	ININZU-8E8V8Z-PU
7	ETPEIT-8E8V8Z-PU	39	ININZU-8E8V8Z-PU
8	PU-8E8V8Z-PU	40	YUKNYUINB PAKNATU
9	8E8V8Z-PU	41	YUKNYUINB PAKNATU
10	ININZU-8E8V8Z-PU	42	YUKNYUINB PAKNATU
11	KITB-8E8V8Z-PU	43	YUKNYUINB PAKNATU
12	PAKNI-8E8V8Z-PU	44	YUKNYUINB PAKNATU
13	ININZU-8E8V8Z-PU	45	YUKNYUINB PAKNATU
14	YUKNYUINB PAKNATU	46	YUKNYUINB PAKNATU
15	EKKYINB	47	YUKNYUINB PAKNATU
16	ININZU-8E8V8Z-PU	48	YUKNYUINB PAKNATU
17	PAKNI-8E8V8Z-PU	49	YUKNYUINB PAKNATU
18	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU	50	YUKNYUINB PAKNATU
19	YUKNYUINB PAKNATU	51	YUKNYUINB PAKNATU
20	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU	52	YUKNYUINB PAKNATU
21	ININZU-8E8V8Z-PU	53	YUKNYUINB PAKNATU
22	PAKNI-8E8V8Z-PU	54	YUKNYUINB PAKNATU
23	ININZU-8E8V8Z-PU	55	YUKNYUINB PAKNATU
24	YUKNYUINB PAKNATU	56	YUKNYUINB PAKNATU
25	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU	57	YUKNYUINB PAKNATU
26	ININZU-8E8V8Z-PU		
27	PAKNI-8E8V8Z-PU		
28	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU		
29	ININZU-8E8V8Z-PU		
30	PAKNI-8E8V8Z-PU		
31	BEFEKIEZ-8E8V8Z-PU		
32	ININZU-8E8V8Z-PU		

Menrura Litterarum
hujus Inscriptionis
Iul. Candiotti scul

Post pag. LIV. In Dissertat. Linguae Oscae.

T A B. I I I.

INSCRIPTIO OSCA LATINIS LITTERIS EXPOSITA.

1	EKKVMA	33	EMAPVI . VESTIRI . KIVI . MAIS
2	TIRBALAK	34	PRVPVKIK . SVERRVNEI . CVALV
3	LIIMIT	35	LEI . ABELLANVI . INIM . MANV
4	HERECLEIS . FIISNV . MEFA	36	IVVCHIVI . MAI . PVKALATVI
5	IST . ENTRAR . FEINVS . PV	37	TRIKEI . KEKVTACVI . NVEL
6	HERECLEIS . FIISNAM . AMF.	38	INIM . VIET . LIS . ABELL
7	ET . PERI . VIAM . PVSSTIS	39	MINIL . KATVI . AVELANVI
8	PAI . IPISI . PVSTIN . SLACI .	40	AVS . SENATEL . TANCINVR
9	SENATEIS . SVVEIS . TANCI .	41	SVVEIS . PVTVLVSPIR . LIKA
10	NVR . TRIBARAKAVV . I . M . L . I .	42	FVFAN . SEKSS . CUMBEMB
11	KITVB INIM . IVK . TRIBA	43	SAKARAKLVM . HEREKLEIS
12	RAKKIVF . PAM . NVVLANVS	44	SLACIR . PVKIST . INIM . TEET
13	TRIBARAKAE . TVSET . NAM .	45	PVK . VPEISVR . SAKARAKLVM
14	VITTIVF . NVELANV . MESTVE .	46	PVRANTER . TEREMMSS . EE
15	EKKVM . SVAIAR . ABELLANVS .	47	IST . PAI . TEREMEMNIV . VIV
16	TREBARAKATTVS . ET . IVK . TRI	48	TANCINVR . PRVFATVSE . T . L
17	BARAKKIVF . NAM . VITTIVF	49	ANMVR . PV IK SAKAR
18	ABELLANVM . TESAVR . AHT	50	INIM . IRIK . TE RVM . MVIT
19	PVST . FEINVS . PVSEIS . NAM . AN .	51	NIV . INIKE . ERE . IFVSIA
20	FRET . EISEI . TEREI . NEP . ABEL	52	EISEIS . SAKARAKLEIS
21	LANVS . NEP . NVELANVS . PRVN .	53	TERIS . FRVKTATIVF . F
22	TRBARAKAT . TINS . AVT . TE	54	MVINIKV . PVTVR
23	SAVRVM . PVR . ESEI . TEREISSI	55	AVT . NVVLAR
24	AVN . PATENS . ASMVNAKAR . T	56	HEREKLEIS . FI
25	INVR . PATENS . ASIIM . PRI	57	ISPIR . NVELA
26	TESAVREI . PVKKAHF . EE		
27	ITVMALT . TRAMALIT		
28	ERRAS . AVT . ANTER . SLACCI		
29	ABELLANAM . INIM . NVVLANA . M		
30	VLLAR . VIVVRVUV . ISMERV		
31	ISAI . EAI . MEFIAI . TEREMEN .		
32	IVSTAIET		

Table
INSCRIPTIONS OF THE GREAT WALL

No.	Location	Year	Emperor
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

I N D E X

Vocum hujus Inscriptionis juxta ordinem Linearum.

- A** Bell. 38.
Abellanam. 29.
Abellanui. 35.
Abellanum. 18.
Abellanus. 15. 20.
Akarakleis. 52.
Akattus, & 13. 16.
Aht. 18.
Amf. 6.
An.... 19.
Anfret. 20.
Anmur. 49.
Anter. 28.
Añim. 25.
Afmunakar.... 24.
Aun. 24.
Aus. 40.
Aut. 22. 28. 55.
- B**
Barakat. 22.
Barakkiuf. 17. Vide in Tri.
- C**
Vide sub littera K.
- E**
Eai. 31.
Ekkuma. 1.
Ekkum. 15.
Ee. 46.
Eifei. 20.
Eifeis. 52.
Emapui. 33.
Entrar. 5.
Ereifusia. 51.
Efei. 23.
Et. 7. 16. 48.
- F**
Feinus. 5. 19.
Fi.... 56.
Fiiñnam. 6.
Fijñnu. 4.
Tom. III.
- Fruktatiuff. 53.
Fufan. 42.
- H**
Herecleis. 4. 6. 43. 56.
- I**
Inike. 51.
Inim. 11. 29. 35. 38. 44. 50.
Inur. 25.
Ipiñ. 8.
Irik. 50.
Ifai. 31.
Ifmeru. 30.
Ifperu. 30.
Ispia. 57.
Ispir. 57.
Ist. 5. 47.
Ittumalt. 27.
Iuk. 11. 16.
Iuktri. 16.
Iustaiet. 32.
Iuuciiui. 36.
- K**
Katui. 39.
Kekutacui. 37.
Kitub. 11.
Kivi. 33.
Kualu. 34.
Kumbenb. 42.
- L**
Lei. 35.
Lica. 41.
Likitub. 11.
Liimit. 3.
Lis. 38.
Liurvuu. 30.
- M**
Mai. 33. 36.
Manu. 35.
Mefa. 4.
Mestue. 14.
i 2
- Mi-

LXVIII

Minil. 39.
Muii. 50.
Muinicu. 54.

N

Nam. 13. 17. 19.
Nefai. 31.
Nep. 21.
Nin. 29.
Niu. 51.
Nucla. 57.
Nuel. 37.
Nulanam. 19. 29.
Nur. 10.
Nuulanu. 14.
Nuulanus. 12. 21.
Nuular. 55.

P

Pai. 8. 47.
Pam. 12.
Patens. 24. 25.
Pert. 7.
Pri. 25.
Prufatufet. 48.
Prun. 21.
Prupukik. 34.
Pu. 5.
Pu... ik. 49.
Puc. 45.
Pucalatui. 36.
Pukift. 44.
Pukkahf. 26.
Pur. 23.
Puranter. 46.
Pusfis. 19.
Pufftis. 7.
Puft. 19.
Puftin. 8.
Putuluspir. 41.
Putur. 54.

S

Sacar. 49.
Sakarakleis. 52.
Sakaraclum. 43. 45.
Sekfs. 42.
Senateis. 9.

Senatel. 40.
Slacci. 28.
Slaci. 8.
Slacir. 44.
Suaiar. 15.
Suveis. 9. 41.
Suverruneci. 34.

T

Tanci.... 9.
Tancinur. 9. 40. 48.
Tatiuf. 53.
Te.... rum. 50.
Teet.... 44.
Terei. 20.
Tereinep. 20.
Tereiifs. 23.
Terememniu. 47.
Teremen. 31.
Teremms. 46.
Teris. 53.
Terras. 28.
Ters. 53.
Thesaur. 18.
Thesauri. 26.
Thesaurum. 23.
Tins. 22.
Tramalit. 27.
Trbarakat. 22.
Trbaraktus. 16.
Tribarakkiuf. 11. 17.
Trifaracat. 13.
Trifarakavum. 10.
Triibalak. 2.
Trikei. 37.
Tufet. 13.

V

Vestiri. 33.
Viam. 7.
Vift. 38.
Vittiuf. 14. 17.
Viu. 47.
Viuruu. 30.
Vllar. 30.
Vluspir. 41.
Vpeifur. 45.

AD-

A D F I N I T A S

LINGUAE OSCAE CUM LATINA.

- E** *Cuma*. Ecce, vel una cum
Tribalac. cum compositis a Tribu.
Liimit. a Limite.
Fisnu. a Fesnoe depulfore Fascini.
Mefa. a Media; nam Osci carebant littera D, & dicebant *Pit pit* pro
 Quid quid
Pert. propositio frequens, eadem quae Per.
Via. vox communis in eadem notione ac Latinis.
Pustis. linea postica frequens in re agraria.
Pai. Pa pro *parte* dicebant Antiqui ex Festo.
Ipisi. pro Ipsi; nam Osci asperam PS vitabant, & interponebant I.
Slaci. Una cum, particula conjunctiva, quasi Una secum.
Inim. particula numeralis; nam antiquiores *Inum* pro *Unum* pronuncia-
 re solebant, ut ostendi in meis Roncalliensibus.
Tri. cum compositis pro numero ternario passim.
Iuc. pro Iugero terrae; nam Osci loco literae G, qua carebant, K, &
 C subrogabant.
Barakkau. Brachium pro mensura intelligebant.
Mestue. Mensus est.
Suaiar. a nomine possessivo *Suus*, & *Surveis*.
Abt. *Mensuram* terrae 120. pedum in quadrum notare suspicor, de
 qua D. Isidorus Originum lib. XV. cap. pariter XV.
Tera, & *Terei*. Terra.
Anfret. auferet, tollet, detrahet ab *An*, & frangere.
Tins. Tenus, sive Prope.
Thesaurum. Vox communis utriusque linguae.
Et. conjunctio pariter communis.
Nep. particula negativa *Neque*; nam Osci, ut indicavimus littera Q
 carebant, subrogata P, ut in citato alio exemplo ejusdem Oscae
 linguae *Pid pid* pro *Quid quid* ex Festo.

Prun

Prun. Nihil amplius; Nihil praeter, ut ex toto contextu sermonis colligitur.
Pur esei Tereiiis. Per ipsas terras.

Patens. Manifeste.

Afmunakar. derivatum puto a clam; nam ab eodem fonte est *Clacendix*,
 concha nempe ad aliquid occultandum apud Plautum.

Puccabf. syncopes est a *Pauca*,

Itumali, *Tramalit*. Utraque vox composita est a *Multa*, quae vox pu-
 ra *Osca* est.

Vestiri Civi. Vestri Cives.

Cualu. quales.

Eufan. idem, qui Suffetius; ut in lin. 42., ubi praecedit littera **S**, quae
 ut plurimum usurpatur pro F, sed eo in loco subrogatur loco S.
 Suffetios vero habuere etiam Albani.

Lis. Purum putum Latinum est.

Katui. Catos dixere Latini *senes argutos*.

Senatel. cum compositis a Latino *Senatus*.

Sekfs. A numero fenario.

Puranter. Puriter.

Teremmfs. Terminus in plurali.

Irik. Hircus pro expiatione.

Prufitus. a Latino *Praefari*.

Muimicu. Municipium, *Municipes*.

Nuular. cum compositis a *Nullus*.

Fruclatius. a fructu.

ALPHABETUM
VETERUM ETRUSCORUM

SECUNDIS CURIS INLUSTRATUM ET AUCTUM

A JOH. CHRST. AMADUTIO

GRAECARUM LITTERARUM PROFESSORE

IN ARCHIGYMNASIO ROMANAE SAPIENTIAE

*ET ACADEMIARUM ETRUSCAE CORTONENSIS VELITERNAE VOLSCORUM ET
FULGINATENSIS SOCIO ATQUE INTER ARCADES BLIANTE DIDYMEO.*

MUSEUM
VITRUM ET RUSSUM
A JOH. CHRIST. AMMANN
IN ARCHITECTURA
SALIENTIA

STEPHANO BORGIAE

PRAESULI CLARISSIMO

A SECRETIS S. CONGREG. DE PROPAGANDA FIDE

JOHANNES CHRISTOPHORUS AMADUTIUS.

I eruditissimo Passerio nostro cesserim virtute, doctrina, & in itae tecum necessitudinis vetustate, non aequae tamen eidem cedam studio, & officio in te, Praesul praestantissime, neque etiam nominis tui vel ornandi, vel celebrandi cupiditate. Sacrum honori, & meritis tuis ipse voluit vetus Osco- rum Alphabetum, quod una cum singulari hujus linguae Monumento, lapide nempe terminali Nolanorum, & Abellanorum, secundis curis perpolitum ab eo nunc editur. Cur non & ego sacrum velim tibi ipsi alterum veterum Etruscorum Alphabetum, quod tantum ad illud adcedit, quantum scilicet inter se Osco, & Etrusco ipsi nationis communione coniunguntur? Huc adde, hujus pene deperditi idioma- tis typographicas formas, quas immortalis Philippus Bonarotius Etruscae eruditionis amplificator egregius efformandas olim curaverat, quaeque dein in manus devenerant alterius Etruriae decoris Antonii Francisci Gorii tecum amicitia, dum vixit, conjunctissimi, te unum ab exitio sapientissime reparasse, ceterisque externorum characterum cimeliis, quibus excellit sacrae Congregationis de Propaganda Fide Typographia, splendida liberalitate adjunxisse, tum a me eas ipsas brevi Praefatione exornatas post tot aliorum tentamina, & inlustrationes in medium denuo proferri voluisse. Hinc singula demum, te adnitente, & curante, prelo excusa sunt, tum simul a te merito nuncupata prodierunt Sanctissimo Pontifici Clementi XIV. utriusque nostrum benemerentissimo, quem dum nobis praepropera, atque acerba nimis morte preemptum lamentamur, est tamen, cur laetemur ipsum decessisse tantis ornatum virtutum meritis, tantisque in Ecclesiam, in ditionem Pontificiam, in litteras, in bonas artes, & in honestos viros benefactis insignem, quae eundem tum

Tom. III.

k

aeter-

aeterno beatorum aëvo dignum praeslitterint, tum subsequentiæ fa-
 culorum immortalitati supra invidiam omnem commendaverint. Quae
 ergo huiusmodi privata grati animi significatione, & alterna tanti Pon-
 tificis meritorum praedicatione nostrae per saepe in ipsum pietatis officia
 persolvimus, eadem me nunc non meo solum, sed tuo etiam nomine
 publica quodammodo celebritate instaurari cur non tu probes, cur &
 non ceteri laudent? Quare cum Alphabetum illud, quod tuum jure di-
 xerim, & mea in ipsum contexta Praefatio, quae tui suffragium tulit,
 & sapientissimi Pontificis clientelam meruit, rursus typis committenda
 esset, & adnectenda quinetiam Passeriano nuper laudato Opusculo, non
 alteri certe, quam tibi, a me nunc dicanda fuit, praesertim cum no-
 va semper tua in me exstant beneficia, quibus nisi officiorum verbis, &
 sinceræ voluntatis testimonio respondeam, nihil praeterea aliud, quod re-
 pendam, mihi nunc suppetat. Gratum erit interim tibi, opinor, ea
 denuo percurrere, quae celeri tunc calamo tractata, nunc uberiori rerum,
 & monumentorum adparatu exornata, & aucta a me sunt, quaeque
 quinetiam pro temporum, & loci opportunitatibus aliquantisper immu-
 tata deprehendes. Tu vero is es, Praeful praestantissime, ut meis non
 egeas laudibus, qui nimirum tanta litterarum, & eruditionum omnium
 fama ubique inclarueris, ut omnium amorem, & aestimationem demerue-
 ris. Tum meae in te voluntates, & addictissima obsequia adeo omnibus
 publice, privatimque innotuerunt, ut luculentioribus testimoniis haud
 nunc confirmari eadem necesse sit; quemadmodum tanta est animi mei
 constantia, tantumque vel semel testatae, vel etiam debitae observantiae
 propositum, ut nec ulla re turbari umquam queat, nec iterata com-
 memorazione fulciri opus omnino sit. Injurius ego etiam sim tibi, si de
 mutua benevolentia sollicitus, eam mihi a te servari in posterum petam,
 quam primum mihi ex liberalitate indultam, ac dein auctam beneficiis
 studiorum similitudo aluerit, ac honesta prorsus, nec turbata umquam
 animorum conjunctio confirmaverit. Cura interim, ut qui vegeta prorsus
 valetudine praestas, eandem ferves incolumem, ut praeclarissima studia,
 ut facis, strenue prosequaris, & ea, quae tibi debentur, praemia vir-
 tutis referas, iisque ornatus Ecclesiae, & litteris prodesse diutius possis.
 Vale.

Datis ex Aedibus meis Kal. Januarii anno Jubilaei CIDIOCCCLXXV.

ERU-

ERUDITISSIMIS ET CLARISSIMIS
A C A D E M I A E
ETRUSCAE CORTONENSIS
 SOCIIS
 JOHANNES CHRISTOPHORUS AMADUTIUS
 SALUTEM.

Uod jam ab anno MDCCCLXXI. Congregationis de Propaganda Fide, cujus Typographiae cura, ac regimen conlatum in me fuerat imperio, ac beneficio singulari Clementis XIV. Pontificis Maximi nuper nobis inopinato fato erepti, excusum, & editum a me fuit veterum Etruscorum Alphabetum, nunc secundis curis ornatus, & uberius exhibetur. Cur enim argumentum hoc tunc latius tractarem,

Tom. III.

qui idioma proponerem sanctitati, & ministerio loci aut parum congruum, aut minime utile, quique dumtaxat antiquae eruditionis instrumentum, quod nostrae huic exoticorum characterum eximiae supellestili Cl. Praesul Stephanus Borgia laudanda custodiae, conservacionis, & adfinitatis cujusdam ratione, tum spectanda simul munificentia ad censuerat, pro Alphabetorum nostrorum serie prosequenda, atque amplificanda quoquo modo inlustrandum susceperam? Quare eorundem characterum ope, quos cunctis formis chalybeis, aeneis, & plumbeis absolutos elaborandos curaverat eru-

k 2

di-

ditissimus Philippus Bonarotius, & ex eo Cl. Gorius pro suis admirandis Etruscae antiquitatis Monumentis exerendis adhibuerat, quique dein Praefulis sapientissimi providentia ab interitu vindicati securitate loci aeternitatem sibi augurantur, hanc nunc Etrusci Alphabeti editionem pluribus locupletatam additionibus instauremus, vobisque, Socii Eruditissimi, qui jure hoc idiomate utamini, & quo quis etiam recte vos adloquatur, communicamus. Hac siquidem ratione tum meam in vos observantiam testabor, tum aliquam erga vos grati animi mei significationem proferam, qui inglorium hominem vestro hic celeberrimo caetui adnumerandum voluistis, ac demum etiam ostendam, si non aequalibus viribus, & virtute, ut vos facitis, faltem voluntate adniti me ad eam Tyrrhenicam Spartam, quam vestro beneficio nactus videor, ornandam. Id dum facio, gratum facio quinetiam Cl. Borgiae Socio nostro benemerentissimo, cujus auspiciis haec nostra eduntur, tum etiam memorias, & laudes plurium instauro, qui eruditissimis operibus jampridem in lucem emissis & studia haec amplificarunt, & Academiae vestrae nomen, & famam immortalitati conjunxerunt.

II. Neque opus hoc ingratum ceteris erit, qui antiquitates amant, siquidem Etrusca Monumenta plurima ita perspicua sunt, ut eruditioni multum luminis, & adiumenti adtulerint; plurimum vero placeat necesse est universis Italiae incolis ab Alpibus ad Fretum Siculum, quo fama Etrusci nominis, quin et imperium pervenerat⁽¹⁾; gratissimum vero obveniat etiam Romanis, inter quos scribimus, quorum Tiberis ripa altera Tyrrhenico ritu, & legibus regeretur, multaque etiamnum inter Romulea Monumenta Etrusci operis cimelia adferrentur. Cur & non ceteris arrideat Pontificiae ditionis Civitatibus, quae olim Tuscorum magistratibus suberant, quaeque etiamnum Etruscae originis testimonia in Monumentis, quae supersunt, quaeque ignorare prorsus ipsas pudeat, ostendere possunt? Praetereo nunc Numismata Etruscis litteris *MOQANV Velabri* instructa, quae primum edidit Cl. Praeful Raphael Fabrettius Urbinas⁽²⁾, quaeque ad Velitras in Volscis vetustissimam Civitatem, cujus erudito caetui nos adscriptos gloriamur, retulit laudatus nuper Cl. Gorius⁽³⁾, eruditissimus Marchio Scipio Masfeius Veronenis⁽⁴⁾, doctissimus Janus Plancus Ariminensis⁽⁵⁾, laudatiff-

(1) *Livius Lib. V.* (2) *Inscript. Domest. Cap. VII. n. 377., & 478. pag. 528.* (3) *Mus. Etrusc. To. I. pag. 427.*
 (4) *Osservazioni Letterarie To. IV. pag. 35.* (5) *Vid. Epistolam in Ephemerid. Florent. Cl. Job. Lanii anni 1751.*

tissimus Erasmus Froelichius Graecienſis Styrorum ⁽¹⁾, ac tandem, ut ceteros mittam, Michael Timotheus Pfeifferius Ratiſbonenſis ⁽²⁾. Siquidem novum non eſt, Etruſcorum ritus, ac litteras in Campania etiam obtinuiſſe, cum Campanos Tuſcorum partem fuiſſe, eruditiffimus vir, & de Tyrrenorum idiomate, & Monumentis optime meritus Johannes Baptiſta Paſſerius Piſtaurenſis ⁽³⁾ contendat, ut proinde Vaſa omnia, quae in Campania deteguntur (quid & de ceteris Monumentis, quae ibidem deteguntur, idem vetat aſſerere?) inter Etruſca adnumerare non dubitet, ac longe Romanae magnitudinis tempora excedere eadem quoque propugnet. Ceterum ipſe Paſſerius ⁽⁴⁾, tum etiam Cl. Praeful Marius Guarnaccius Volaterranus Etruſcarum originum indagator ſolertiſſimus ⁽⁵⁾, qui Numiſmata huiusmodi multa collegit, aeneiſque Tabulis inſculpiſit, ad Volaterranam Civitatem ſpectare eadem maluerunt, quibus adverſari non audeam, praefertim in tanta rerum incertitudine, & in tanta eorum nominis celebritate. Ceterum

ut quid Velitris rependeret Guarnaccius ob tot adempta, Numiſmata, eidem Urbi alia adiudicavit Graeca proſus, atque hac ſignata epigraphe YEΛHTΩN ⁽⁶⁾, quibus forte Velienſes populi in agro Oenotriae, ut ait Herodotus ⁽⁷⁾, ſive in Lucania, verosimilius deſignantur. Haec nuper etiam adduxit Vir Cl. Dominicus Magnanius ⁽⁸⁾, qui & Guarnaccii, ceterorumque, qui Veis, & Veturiae genti tribuerant, opinionem refellit. Sed nos non ii ſumus, qui graviffimo, atque eruditiffimo Seni obloquamur; quare ſit de hac re aliorum potius iudicium.

III. Inſuper vero ceterae etiam Pontificiae ditionis Civitates & Etruſcis litteris ſignata Numiſmata, & Etruſca alia, ut innuimus, Monumenta iifdem commendata characteribus adhuc oſtendunt, ut Tyrrenici Alphabeti curam gerere etiam e re noſtra ſit. Vetus namque, & nobilis Tudertina Civitas in Umbria huiusmodi Numiſmatis adprime abundat, quae nomen $\alpha\gamma\alpha\tau\upsilon\tau$ *Tutere* Etruſcis expreſſum elementis praefeſerunt, quaeque Fabrettius ipſe ⁽⁹⁾, Paſſerius ⁽¹⁰⁾, & Guar-

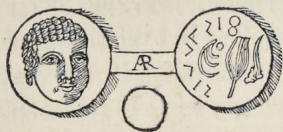
(1) In Not. elemen. pag. 26. ex Arrigonio. (2) Catalogus Numiſmatum antiquorum Romanorum, Graecorum, gentiumque barbaricarum &c. Ratiſbonae 1773. pag. 24. (3) Vid. Vindic. Etruſc. To. I. Piſtur. Etruſc. in Vaſcul. pag. XXV., & XXVI. (4) Diſſertat. de re nummaria Etruſcor. Cap. VIII. pag. 181. in Paralipomen. ad Etruſ. regal. Dempſterii. Lucae 1767. (5) Origini Italicæ &c. Luccae 1767. To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 280., & ſeqq. Tab. XX., XXI., & XXII. (6) Loc. cit. pag. 275. Tab. XIX. n. 2., 3., 4., & 5. (7) In Clío. (8) Lucania Numiſmatica. Romae 1775. (9) Loc. cit. num. 376. pag. 528. (10) Vid. Diſſert. de re nummar. Etruſc. loc. cit.

& Guarnaccius ⁽¹⁾ ediderunt. Hujusmodi Numismata ex aere habentur pleraque, sed & argenteum etiam adseruat Aloysius Gyradius Ferrariensis veterum Gyradiorum gentilis merito, quod Jovis capite ex una parte insignitur, & Aquila cum solita Tusca epigraphe ex altera, & cujus typus nondum adparuit, ut hinc proinde confutandus veniat anonymus, ceteroquin eruditissimus, numismatice institutionis scriptor recentissimus ⁽²⁾, qui nimis confidenter adseruit adhuc desiderari Etrusca Numismata argentea; cum tamen praeter Tudertinum viderim alterum ^{ΑΙΝΥΔΙΝΗ} *Puphuna* inscriptum, Populoniae nempe ⁽³⁾, apud Julianum Genghinium Poetam, & ICTum Ariminensem, tertium ^{ΔΥΜΗΝΤ} *Teanur*, ad Theanum nempe pertinens, & Herculis capite in antica, in postica vero parte quadriga instructum, quod idcirco anecdotum est, apud Matthiam Zarillum Neapolitanum, Herculanensis Academiae, & Cortonenfis nostrae. Socium eruditissimum, tum quartum ^{ΑΗΙΔΥ}, vel aliter ^{ΑΗΙΔΥ} *Hyrina*, nempe Hyriam praefereus, a Cl. Viro Alexio Symmacho Mazochio totius antiquitatis promocondo ⁽⁴⁾ describatur, quintum praeterea ^{ΖΗΝΥΖΕΙΣ} *Fiffulis*, scilicet vel Faecularum, ut censuit Cl. Guarnaccius ⁽⁵⁾, vel Pistorii, ut suspicatus est celeberrimus Plancus apud Guarnaccium, vel Paesti, sive Posidoniae, ut Passerius ⁽⁶⁾, & Mazochius ⁽⁸⁾ par nobile Virorum, atque eorum assecla sane eruditissimus Nicolaus Ignarra ⁽⁷⁾ existimarunt, vel tandem Plistiae in agro Calatino, ut indicavit Paschalis Magnonius non infimae notae Antiquarius ⁽⁸⁾, argenteum innuatur a Guarnaccio ipso, atque argenteum etiam profert in Museo Vaticano Clementino ex dono Zarillii nostri, quem supra laudavimus.

Prae-

(1) *Vid. loc. cit. pag. 268. Tab. XVIII. num. 1. ad 9.* (2) *Instituzione Antiquario-Numismatica &c. Roma 1772. Lib. I. Cap. III. §. III. pag. 24.* (3) *Simile apud Guarnaccium loc. cit. Tab. XVI. num. 3., & 4.* (4) *Tab. Heraclien. Part. II. adnot. 86. n. II. pag. 534.* Haec Etruscae Urbis Moneta haud recensetur a Guarnaccio nostro. Huic etiam adscribendum alterum Numisma aeneum, quod IDNO, hoc est IRINORUM fortasse in vicinia Larini in Frentanis, inscribitur, & de quo consulendus Cl. Nicolaus Ignarra in Dissertatione de *Buthsyiae agone Puteolano pag. 256.* Calatiae etiam Monetam Etruscam desideres apud Guarnaccium, cujus Numisma ITNΔN Calati inscriptum habes apud Mazochium in Dissertatione de Tyrrenorum origine in *To. III. Actor. Academ. Cortonen. num. III., & de quo ipse rursus in Tab. Heraclien. Part. II. adnot. 86. pag. 534.* Tandem addenda altera inscripta KAVA, aut TVAN, quam laud. Mazochius *ibid. pag. 527.* ad Cauloniam refert, quae fuit urbs Magnae Graeciae prope Locros inter Sagram amnem, & Cocintum Promontorium, quaeque jam inde a Dionysii Siculorum Tyranni tempore excisa dicitur. (4) *Loc. cit. pag. 227. Tab. X. n. 8.* (5) *Dissert. de Nummis Etruscis Paestanorum in Symbolis Gorianis To. II. pag. 17. Tab. aenea n. II., & III.* Adscribitur eidem Franc. Antonius Zaccherius in *Catal. Episcopor. Pistor. ad calcem Anecdotorum medii aevi collect. pag. 432.* (6) *Tabul. Heraclien. Part. II. Tab. aenea num. III. inter addenda pag. 554.* (7) *De Buthsyiae agone Dissertatio pag. 262., & seqq.* (8) *De veteris Posidoniae, & Paesti originibus Dissertat. pag. XXVII., & seqq. Tab. I. num. VII.*

Praestat nunc ergo celebris adeo Numismatis, quod etiam ex Augustiniano, & Pellerinio innotuerat, typum, qui forte fortuna apud nos adfervatur, heic exhibere, quique ex Museo Academiae vestrae exceptus est.

Ceterum nos nihil de hac opinionum diffensione statuemus, contenti ad Numisma hoc, ac cetera etiam provocasse, ut argentea etiam inter Etruscos populos evinceremus. Cursum tamen innuamus, temere ab Ignarra vitio verti Guarnaccio nostro amplissimo Praefuli, & Cl. Planco quintem ad Faefulas, ac Pistorium hoc Numisma ipsos amandasse, quod montanae Civitatis, qualis utraque Etrusca, quam diximus, symbolum esse repugnet delphinum, & aplustre, sive summam partem puppis, quae, medio hordei pleni, turgidique acino, ibidem cernuntur; quandoquidem ex Etruscis Tuderti Nummis apud Passerium⁽¹⁾, qui signantur anchora, & tridente, discere poterat Ignarra, etiam montanis Civitatibus, ac Tuderto praesertim,

aliisque etiam mediterraneis ea symbola obtingere potuisse, quae ex mari petita sint. Addimus postremo tandem tria ex argento Samnitum Numismata, Tyrrhenicis exarata elementis, quorum epigraphes etsi non omnino similes, omnia tamen ad laudatorum populorum Osce loquentium, & Etruscis $\sigma\upsilon\mu\phi\acute{\upsilon}\lambda\omega\nu$ Imperatorem pertinent, qui $\kappa\upsilon\tau\alpha\delta\epsilon\mu\alpha\ . \nu\iota\tau\upsilon\mu\ . \chi$, *C. Mutil. Empratur*, idest *Cajus Mutilus Imperator* salutatur; eaque post Cl. Hannibalem Oliverium⁽²⁾ a Guarnaccio ipso allata sunt⁽³⁾. Verum e diverticulo in viam. Sua Numismata Etrusce loquentia habuit & Nuceria (nescio an Alfaterna inter Picentinos, an Camellaria nostra in Umbria), si Thomam Dempsterium⁽⁴⁾, & Ant. Franc. Gorium⁽⁵⁾, tum & Guarnaccium⁽⁶⁾ audiamus, in quibus & compendiose $\nu\upsilon\kappa$, nempe $\nu\upsilon\kappa\kappa\iota\alpha$, & $\mu\upsilon\upsilon\kappa\kappa\lambda\upsilon\mu$ *Nuferinum* legitur, etsi Passerius⁽⁷⁾ Numisma decurtata epigraphe instructum ad Populoniam pertinere suspicetur. Perusinae insuper sua adscivit Numismata Maffei⁽⁸⁾, in quibus ejusdem nominis vestigium invenire sit in mutilis litteris $\nu\epsilon\alpha$ ERV; quamquam de eodem Numismate addubitet Guarnaccius⁽⁹⁾, ut & de altero Sellaria-

no

(1) *De re nummaria Etruscor.* pag. 176. (2) *Dissert. II. nel Tomo II. de' Saggi di Dissert. Accadem. di Cortona.* (3) *Loc. cit. pag. 211. Tab. IX. num. 12., 13., & 16.* (4) *Etrur. Regal. Tab. LXI. n. 1.* (5) *Mus. Etrusc. To. II. pag. 423. Tab. CXCVII.* (6) *Loc. cit. pag. 243., & seqq. Tab. XIV.* (7) *Loc. cit. pag. 175.* (8) *Offeruz. Letter. Tom. V. pag. 307. Tab. IV.* (9) *Loc. cit. pag. 251.*

no addubitavit Passerius ⁽¹⁾. Etrusce quoque inscripta Numismata fuerunt olim Eugubio, in quibus Ἰουβου *Iuvini* legendum venit, quaeque laudatus Bonarotius ⁽²⁾, & Vir Cl. Hannibal Oliverius Pifaurensis ⁽³⁾, tum etiam saepe citati Passerius ⁽⁴⁾, & Guarnaccius ⁽⁵⁾, ac postremus omnium tandem Rinaldus Repofatius Eugubinus ⁽⁶⁾ ediderunt. Pifauro quin etiam Numismata tribuuntur, in quibus Etruscis litteris signatur Ἰ Π *Pis*, quae post Goltzium, & Augustinium ⁽⁷⁾ ediderunt Spanhemius ⁽⁸⁾, Gorius ⁽⁹⁾, Oliverius ⁽¹⁰⁾, ac tandem Guarnaccius ⁽¹¹⁾. Ravennae praeterea Numismata adscriptit Oliverius ⁽¹²⁾, & Guarnaccius ⁽¹³⁾, quae ab Arrigonio ⁽¹⁴⁾ proferuntur, & in quibus Etruscis characteribus exstat Epigraphe Ῥαεῦ *Raeu*, quae quidem pro Ῥαεῦ *Rave* sit, ob commutationis E in V apud Etruscos facilitatem; quod si haud improbetur, jam Hebraicae origini, quam super laudatus Mazochius ⁽¹⁵⁾ Ravennati Urbi adtribuit, dum illius nomen רוע *Ravech* Ῥαεῦ *irriguum*, quod

nempe in lacunis olim sita esset, derivavit. Tandem Etruscorum Numismatum in ditione Pontificia agmen claudet, quod Ariminesi Civitati tribuit Guarnaccius ⁽¹⁶⁾, quodque in Museo Cl. Planci nostri Arimini adservatur, cum ex litteris *AR* simul junctis sive Graecis, sive etiam Etruscis, quibus R Latinum quoque convenit, ut utriusque fert opinio, Ariminum non aegre se prodat; Quamquam & viderim apud populare meum Petrum Burghesium Sabinianensem, magnum, & excultum antiquitatis amatorem, & Auximi in Museo Leopardio exstare etiam intelligam multae conservationis nummum alterum, Martis caput altera parte praefereentem, & clypeo armatum militem altera, cum Latino lemme ARIMN, quod certe Ariminum ostendit.

IV. Praeter Numismata alia etiam sunt Etrusca Monumenta, quae adservantur, quaeque etiam persaepe eruuntur in ipsis ditionis Pontificiae locis quampluribus. Quid enim celebrius, ut a potioribus initium facia-

(1) *Loc. cit. pag. 187. Tab. V. num. 12.* (2) *Ad Monumenta Etrusca operi Dempsteriano addita explicationes, & conjecturae Phil. Bonarotae; Florentiae ex typographia Michaelis Nestlenus Tab. LIX. num. 4.* (3) *Spiegazione di alcuni Monumenti degli antichi Pelasghi &c. In Pesaro 1735., e nel Tom. II. de' Saggi di Dissert. Accademiche di Cortona.* (4) *Loc. cit. p. 179. Tab. IV. num. 2., & 3.* (5) *Loc. cit. pag. 231. Tab. XI. num. 2., & 3.* (6) *Della Zecca di Gubbio &c. To. I. In Bologna 1772. pag. 6., 7., 8., 9., e 11.* (7) *Dialog. V. pag. 174.* (8) *De usu, & praes. numif. Dissert. V. §. 7.* (9) *Difesa dell' Alfabeto degli antichi Toscani.* (10) *Dissert. della fondazione di Pesaro pag. 25.* (11) *Loc. cit. Tab. XV. num. 3., & 4.* (12) *Cit. Dissert. pag. 45.* (13) *Loc. cit. pag. 259.* (14) *Num. antiquiss. Tab. XVIII. num. 67.* (15) *Dissertaz. sull' origine degli antichi Tirreni, Diatriba III. pag. 34. Tom. III. de' Saggi di Dissertaz. Accadem. di Cortona.* (16) *Loc. cit. pag. 260. Tab. XVI. num. 9.*

ciamus, Eugubinis aeneis Tabulis, quae septem numero habentur, & quarum quinque duplici latere scriptae sunt, reliquae duae uno dumtaxat, ut omnes simul XII. paginas constituent? Earum siquidem partem aliquam Etruscis exaratam litteris edidit omnium primus Henricus Smetius⁽¹⁾, tum Janus Gruterius⁽²⁾, ac dein (ut pleres alios superioris saeculi scriptores praetereamus) communibus elementis expressam, & explanatione donatam partem eandem denuo vulgavit Vir Cl. Ludovicus Bourguetius⁽³⁾, & laudatus Oliverius⁽⁴⁾; quemadmodum integras, & Etrusce loquentes singulas has Tabulas protulerat Dempsterius⁽⁵⁾, & post eum iterum etiam edidit Passerius⁽⁶⁾, at ea tamen varietate ordinis, ut quae nempe prima est Passerio, VI. a tergo Dempsterio sit, ut de ceteris nunc fileamus. Tandem & alteram ex Tabulis hisce vulgaverat Gorius⁽⁷⁾ Etrusce exaratam, quae apud Dempsterium secunda est, XI. apud Passerium. Hujus ectypum, qui forte fortuna in manus nostras devenit,

Tom. III.

1

& ab

(1) *Inscript. antiq. ann. 1588.* (2) *Inscript. antiq. pag. CXLII., & seqq.* (3) *Bibliothèque Italique, ou Histoire Litteraire de l'Italie &c. a Geneve 1728. To. III. art. VIII.* (4) *Cit. opere: Spiegaz. di alcuni Monum. &c.* (5) *Etrur. Regal. To. I. pag. 91.* (6) *Paralipom. ad Etr. Regal. Dempsterii ad calcem.* (7) *Mus. Etrusc. Vol. I. post Prolegomen. ad eand. Tabul. pag. LV.* (8) *Dei Libri Poetici della Bibbia tradotti dall' Ebraico originale, e adattati al gusto della Poesia Italiana &c. To. IV. In Napoli 1771. in 4. Dissert. della Salmodia degli Ebrei pag. 19.* (9) *Della lingua de' primi abitatori dell' Italia &c. Modena 1772. in 4. Cap. VII. art. IV., V., e VI. pag. 264., e segg.* (10) *Efemeridi Letterarie di Roma per l' anno 1772. num. X. pag. 76., e num. XII. pag. 90.*

& ab Oliverio ⁽¹⁾ edita, quam & nos proferemus inferius. Nota est insuper Inscriptio Etrusca, quae in prospectu Cryptae sepulchralis apud antiquam Falarim, quae nunc Civitas Castellana dicitur, legenda occurrit, quamque Bonarotius ⁽²⁾ publica luce donavit. Tum laudatus Auctor inter loca Etruriae, in quibus Etruscae Inscriptioes reperiuntur ⁽³⁾, enumerat Cornetum, Perusiam, Plebis civitatem, Sutrium, Viterbium, ut nunc praeteream Sepulchra Etruscorum apud Perusinos, Iguinos, & Tarquinienfes a Passerio illustrata apud Gorium ⁽⁴⁾, de quorum uno inferius sermo recurret, ceteraque Tuderti, & Corneti Monumenta, quae in singulis fere Etruscorum Monumentorum Voluminibus, quae hucusque prodierunt, occurrunt. Addam nunc inter Perusina Etrusca Monumenta Inscriptioem, quae exstat in Museo Oddio in S. Herminii Suburbano, ubi linea quarta *Peruse* nomen perspicue legitur, quam a me descriptam autumnali otio anni CIDIDCCCLXXI. heic referam, etsi temporis iniuria pene detritam:

..... IOVZAR	<i>safuphi</i>
HJESAHIT A AEMIA	<i>amen. e titiasleci</i>
AEMIA EMIAH299	<i>restiane aisea</i>
AVV9AT AAV20AA	<i>raphslea Peruse</i>
YMEC OAC : N	<i>n. caph chema</i>
M AAT29A2V	<i>usuerutua m</i>
279A 7MA	<i>anu arus</i>
. A 20 AD	<i>ca phs e</i>

Longus essem, si cetera Monumenta Etrusca adhuc anecdota, quae in veteri sepulchreto detecta sunt ad suburbia Perusiae in Paraecia S. Christophori de Piscilla ann. CIDIDCCCLXVI. referre vellem. Quid si etiam Passerio ⁽⁵⁾, & Guarnaccio ⁽⁶⁾, assentiamur, Arimnum Tuscorum Regem, de quo Pausanias ⁽⁷⁾ tum Arimniae gentis, cuius in hac Cortonenfi inscriptione mentio:

RAVNTV. ARMNI. VII. LXXV
Rantis Arimni, qui vixit annis LXXV,
 tum & Ariminenfis civitatis originem primam exstitisse? Neque nunc inter Pontificias civitates Etruscorum praetereunda Urbs vetus, ubi Decembre mense anni CIDIDCCCLXXII. in Crypta sepulchrali columella Acherontica, quam primum habeamus vetus Etruscorum Monumentum ibi detectum, inventa est hisce insculpta characteribus:

Heic

(1) *Marmor. Pisauren. pag. 11. num. XXVII.* (2) *Loc. cit. Tab. LXXXII. num. 1.* (3) *Loc. cit. §. XLIV. pag. 93., & seqq.* (4) *Mon. Etrusc. To. III. pag. 99.* (5) *Cit. Paralipom. &c. de Nominib., Praenomib., Cognominib., & metronymicis Etruscor. pag. 218.* (6) *Loc. cit. pag. 262.* (7) *Eliacor. I.*

Generated on 2015-12-19 15:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/gri.ark:/13960/t9t17mh59
 Public Domain / http://www.hathitrust.org/access_use#pd

SVVJENJENIA
 ELIVACENVS

Heic forte habetur defuncti Etrusci hominis nomen, qui ANI. VENELVS. VINVCENAS salutari potuit, nempe *Anius Venelius*, sive *Venilius* (Venilia enim Turni mater dicta est), *Vinucenae* filius; quandoquidem Etrusci metronymicis potius, quam patronymicis gaudebant, ut inferius etiam dicemus. Verum haec haecenus.

V. Habetis, opinor, Socii eruditissimi, causas, ob quas in Latio degens non importunus censetur, si Etruscorum Alphabetum etiam iterato protulerim. Nunc id reliquum est, ut de Alphabeto ipso aliqua proloquar. Postea quam detectae, & in apricum prolatae sunt celebres Iguinorum Tabulae, insignia nempe illa Ritualia Monumenta, seu Divum preces, & litaniae, quod contigit anno *CIccccxliv.*, plures scriptores, quorum aliquos supra laudavimus, in id deinde suam ipsorum curam conlocarunt, ut aliquid saltem de litteris, quibus eadem Tabulae scriptae sunt, statuerent. Quare plura diversis temporibus Etruscarum litterarum, qui-

Tom. III.

1 2

di-

bus scilicet Iguina Monumenta instructa sunt, Alphabeta concinnari coeperunt, quae duplici Tabula, veluti uno obtutu, a Cl. Viro Antonio Francisco Gorio ⁽¹⁾ expressa sunt, ut videre est in Praefatione ad ejus Alphabeti defensionem, quam Florentiae anno *CIcIcccxlii.* publici juris fecit, & cuius inferius etiam a nobis mentio fiet. Horum Alphabetorum primas ducunt duo Alphabeti, quae omnium primus edidit Theseus Ambrosius anno *CIcIcxxxix.*, quibus succedit tertium a Petro Francisco Gambulario cufum anno *CIcIcxliv.*, tum quartum a Sancte Marmocchinio Ord. Praedicatorum vulgatum anno *CIcIc.*, deinde quintum a Paulo Merula proditum anno *CIcIccv.*, ac dein a Gruterio etiam adscitum, & de novo editum; quod sexto loco subsequitur aliud a Gabriele Gabriello Eugubino propositum; hinc septimum habetur, quod auctorem agnoscit Cosmum de Rena anni *CIcIccxc.*, octavum insuper, quod est Philippì Bonarotii anni *CIcIcccxxvi.*, nonum praeterea, quod ex Edmundo Chishullio agnoscimus anni *CIcIcccxxviii.*, quodque ex eo dein rursus anno *CIcIcccclix.* in amplissima Tabula Cl. Vir Carolus Mortonius Medicinae Doctor, & Societatis Regiae Lon-

(1) *Cit. Opere, cui titulus: Difesa dell'Alfabeto degli Antichi Toscani &c. Tav. IX. n. I., e II. pag. CXXXIX.*

dinenſis a ſecretis ; decimum quinetiam, quod a Ludovico Bourguetio concinnatum eſt anno *CIDCCCXXXIII.*, ac tandem undecimum, quod Gorii eſt anni *CIDCCCXXXVII.*, & duodecimum, quod Maffei eſt anni *CIDCCCXXXIX.*, quorum utrumque omnium poſtremum prodiit, & multis animorum diſſentionibus originem praeſtavit. Verum nos de huiuſmodi contentione parum ſolliciti Alphabetum Etruſcum nunc exhibemus eo prorsus modo, quo Cl. Gorius primum edidit in Tomo I. Muſei Etruſci inter Prolegomena ⁽¹⁾, ac de novo iterum propoſuit in laudata ipſius Alphabeti deſenſione adverſus Maffeium ⁽²⁾. Quamquam nos modo non ita animo comparati ſimus, ut in tanta rerum obſcuritate, & incertitudine iudicium proferre, aut unius opinionem alterius ſententiae proponere nos poſſe cenſeamus, tamen cum Gorio noſtro multis in partibus Bonarotius ⁽³⁾, magnus ipſe eruditionis, & doctrinae promulcendus, praeluxerit, tum Gorio Paſſerius, Oliverius, Mazochius, Lamius, Plancus, Guarnaccius, Culliniuſius, Venutii, ceterique Etruſciae Myſtae celeberrimi dein adceſſerint, cumque tandem luculentiffi-

ma illa adverſus Maffeium deſenſa Alphabetum ſuum non modo ſat feliciter, verosimiliterque Gorius propugnaverit, verum etiam Maffeiana diſcrimina, & additamenta ſtrenue excuſſerit, & improbaverit, ſatius propterea eſſe duximus cum Gorio, aliisque ſtare, quam aliter cum uno Maffeio ſentire. Etruſcum vero Alphabetum, quod eodem anno *CIDCCCXXXVII.* edidit Andreas Adamiuſ Vulfinienſis ⁽⁴⁾, adeo cerebroſum, ac pene monſtroſum eſt, ut inter varia Etruſcarum litterarum Alphabetum, quae collegit Gorius, haud recenſeri meruerit. Verum nunc nequaquam inſiciabimur, Cl. Monachos Benediſtinos Congregationis Sancti Mauri aliquid nobis ſerupuli, & difficultatis inieciſſe, cum in egregio eorundem novo rei diplomaticae Tractu non ſemel ⁽⁵⁾ Etruſcum Alphabetum proponere, ac tueri ipſos animadvertimus, quod XXV. conſtat litteris, quas ipſos ⁽⁶⁾ ex Dempſterii, Gorii, & Cortonenſium Sociorum exemplaribus, tum poſſimum ex Bourguetii ſyſtemate conlegiſſe profitentur. Huiuſmodi Alphabetum laudati Monachi Bourguetium ſequuti cum Samaritano, Graeco, Arcadico, & Pe-

laſ-

(1) *Trag. XLVIII.* (2) *Tab. II. pag. 33.* (3) *Loc. cit. §. XLI. pag. 85.* (4) *Storia di Volſeno antica Metropoli della Toſcana &c. in Roma 1737. To. I. Lib. I. pag. 31.* (5) *Nouveau Traité de Diplomatique &c. To. I. Par. II. Sect. II. Cap. XII. pag. 654. Tab. VII. num. II., & Tom. II. Part. II. Sect. III. Cap. II. §. II. pag. 71.* (6) *Ibid. Tom. I. Part. I. Sect. II. Cap. XII. §. V. pag. 661.*

laſgicō pariter comparant , quibus omnibus idē quoque reſpondere contendunt . Quare Bourguetiano Alphabeto , quod XXIV. litteris conſtat , ut videre eſt apud Acta Academiae vestræ Etruſcae ⁽¹⁾ , & cui iisdem inhaerere fere religio eſt , litteram C addiderunt , atque O brevem , ac longam ſtatuērunt , ut & apud Graecos uſuvenit ; eſſi tamen Maſſejus ⁽²⁾ cum Priſciano Etruſcos littera O Hebraeorum inſtar caruiſſe contenderit , & Gorius cum eo unanimis ⁽³⁾ . Ceterum cum coniecturis niti eoſdem etiam nobis viſum fuerit , quarum nonnullas in dubium quoque revocare facile eſſet , hinc haud a propoſito noſtro amoveri paſſi ſumus ; quamquam tamen nec Gorianum ipſum Alphabetum , cui nos inhaeremus , omni exceptione immune eſſe exiſtimemus .

VI. Verum nunc de litteris , ſcriptione , & lingua Tyrrenorum pauca addenda erunt , ut Lectori noſtro hujus emortuae , & incognitae jam fere penitus linguae notio aliqua conſtet . Quare Alphabetum Gorianum ex XVI. coaleſcit litteris , quot ſcilicet Cadmum primum ex Phoenicia in Graeciam adtuliffe per-

hibent . Duodecim ſimplices ſunt , ſcilicet A E I K L M N P R S T V , duplices vero quatuor $\Xi \Theta \Phi \chi$, quibus adcedit H , adſpirata nempe , auxiliaria , ac ſuperaddita littera , quae niſi ſola ſit , tribus poſterioribus duplicibus comprehenditur . Hujus autem formam aliqua tantum ex parte immutatam ab Etruſcis Graecos , & Latinos fuiſſe mutuatos , contendit Guarnaccius ⁽⁴⁾ . Videri tamen poterit , ſi libeat , Cl. Mazochii de $\delta\alpha\sigma\epsilon\acute{\iota}\alpha\varsigma$ litterae H tam apud Graecos , quam apud Latinos antiquitate iudicium ⁽⁵⁾ , ubi inuſitatam formam ex Tabulis Heracliensibus etiam adducit . Quamquam vero Goriano Alphabeto omnino adhaerere nobis propoſitum ſit , tamen variis litterae A formis alteram ſic expreſſam α , ut & litterae R variis item formis alteram modo hoc ſignatam ρ nos modo addemus , quarum utraque in Junonali ſacra Menſa Herculanenſium ad calcem adducenda inter Monumenta veterum Etruſcorum , & in recitato ſuperius Theani Etruſco Numiſmate uſurpata reperitur ; quemadmodum prior etiam bis occurrit in praecitato Calatae Nummo . Nova etiam litterae E forma adcedet ſic expreſſa ϵ ,

& ex

(1) *Saggi di Diſſert. Accadem. di Cortona Tom. I. pag. 1.* (2) *Della Lingua, e delle Iſcrizioni Etruſche, e Pelagiſche, Tom. VI. Oſſervaz. Letterar. pag. 169.* (3) *Diſſa dell'Alfabeto degli antichi Toſcani pag. 142.* (4) *Origini Italiche To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 223.* (5) *Tabul. Heraclien. Part. I. Diatrib. III. Cap. II. pag. 116. adnot. 12.*

& ex eodem Theani Nummo petita. Hujusmodi formam apud Graecos Italienses quinetiam additae a Simonide litterae H, scilicet E longae, vices gessisse, usurpata dumtaxat laeva parte media †, ostendit Mazochius ⁽¹⁾. Hanc formam tamen Gorius tamquam T exprimentem proposuit, nescio, quonam fretus monumento. Nova insuper litterae K forma a nobis nunc additur, quae sic conficitur †, ejusque specimen nobis exhibet Nummus aeneus rarissimus ad Herculanum pertinens, quem ex Museo Montemellinio Perusiae omnium primus protulit Cl. Gorius ⁽²⁾, ac dein eruditissimus Guarnaccius ⁽³⁾. Ejusdem schema, quod apud nos adseruatur, heic nunc statuere praestat.

Tum de littera Q, quae in hoc nostro Alphabeto desideratur, aliqua dicemus, monentes nimirum Etruscum elementum q, quod bis inuenitur in Etrusca columella, de quo Passerius in Dissertatione *de Etruscorum funere* ⁽⁴⁾, quodque raro

in aliis Monumentis occurrit, adhuc non constare, num referat CH, ut Bourguetius, vel K, ut Gorius censuit, vel, ut aliis visum est, potius ad φ Graecorum pertineat. Ceterum facile suspicatur Passerius, hinc apud Latinos ortam litteram Q, quae ut formam, ita etiam potestatem retineat. Etruscos vero C pro Q usurpasse, alibi ⁽⁵⁾ censuit, ut in epigraphe $\chi\eta\sigma$, CVIL, sive *Tinmcuil*, quae mutila habetur in celebri Chimaerae signo Mediceo, integra vero in altero Coratiano Cortonensi, usuenisse ostendit. Litteras vero B, & F abesse passim ab Alphabeto nostro, quamquam Maffejus ⁽⁶⁾ hanc formam 8, sive 8, in Nummis Samniticis, quos habes apud Guarnaccium ⁽⁷⁾, & quorum unum superius citavimus, respondere putet litterae B, ut proinde $\mu\eta\eta\beta\alpha\tau$ non aliter, quam *Sabinum* legendum contendat, & $\alpha\nu\tau\alpha\delta\beta\mu\epsilon$ quoque legi *Embratur* ipse velit. Sed nos ad litteram P, quae & pro PH, & pro φ usurparetur, antiqua simplicitate, & inopia sic monente, antequam adspiratae novam, diversamque formam nanciscerentur, cum Gorio, aliisque facile amandandas censemus. Litterae F quinetiam ad-

finis

(1) *Loc. cit.* pag. 117. (2) *Difesa dell' Alfabeto degli antichi Toscani* pag. 166. (3) *Origini Italiane* Tom. II. pag. 222. Tav. X. Num. 3. (4) *Mus. Etrusc.* Tom. III. pag. 100. (5) *In Dempsteri Lib. de Etr. Regal. Paralipomen.* Tab. XXII. pag. 60. (6) *Osservazioni Letterarie* To. V. pag. 341. (7) *Loc. cit.* To. II. Tab. IX. num. 12., & 13.

finis littera V fuit, ut ejus vices gerere potuerit; quod quidem, si opus nunc esset, possemus ostendere; quemadmodum & PH, & ϕ, tum & ρ dein vices etiam gessit juxta Graecae linguae, quin & Hebraicae indolem, ad quam Etruscum idioma propius accedere nonnulli censuerunt, quod & nos inferius innuemus. Una tamen ex litterae V fomis, quae in Tyrrhenicis Monumentis sic pingitur ρ, habetur etiam inverfo modo efficta, si-ve dextrorsum hians sic ρ in Tabulis Heracleensibus apud Cl. Mazochium, qui eidem nomen, *Vau* Hebraeorum adseruit; quamquam & loco densae adspirationis ejus, quam spiritus densi nota Graeci designant, Latini vero sibilante littera expriment, adhibitam interdum observaverit (1). Illud postremo adnotabimus, in Tabula Eugubina I. apud Passerium, quae Latina est, S obelo superius notari sic ḡ, ut proinde ipsam litterae Hebraeorum *Ṣade* similem reddat, & ex Tyrrhenico ipso Alphabeto petita adpareat (2). Supervacaneum vero sit monere, litteram S apud Pelasgos in eisdem Eugubinis Tabulis pro F in pluralibus vocibus exprimendis adhibitam fuisse, ut BVF pro *Bus*, aliaque id

genus occurrant (3), quod & Ofcis etiam familiare fuit, qui cum Etruscis una gens, & populus exstiterunt. Familiaris etiam fuit Pelasgis, & Eugubinis, quos eisdem cum Etruscis diximus, adspirationis usus inter vocales litteras, quas iidem geminare saepe solebant, quod Passerius non semel in eorum celeberrimis Tabulis animadvertit (4). Hinc ipsos vocem in gurgulione *crispasse*, & cum anhelitu pronuntiasse existimat, quod & Florentinis, ceterisque Etruscae ditionis populis etiamnum in usu est, quos proinde ab Hebraeae gentis populis, quibus etiam adspirationes valde frequentes erant, dimanasse antiquitus, facile quis censeat. Antequam de litterarum Etruscarum forma observationes abrumparamus, adnotare juvabit, diphthongos quinetiam, AE nempe, & EI praesertim fuisse Etruscis, quarum prima in E resolvebatur, & in Inscriptioe *Aeliae* habetur, altera vero, ut I pronuntiabatur, & in laudata Junonali sacra Mensa Herculanensium occurrit, quae, ut & superior Inscriptio, inferius adducta a nobis nunc est. Si cui vero libeat Etruscarum litterarum comparationem cum Latinis, & Graecis adcurate institutam animadvertere, consulat

Vi-

(1) *Tab. Heracleen. Part. I. Diatr. III. Cap. II. §. III. pag. 128.*, & seqq. (2) *Passeri Lettera Roncagliese XIV. pag. 345.*, & 346. *To. XXVI. della I. Raccolta Calogeriana.* (3) *Passeri Lettera Roncagliese XVII. pag. 326. Tom. XXVII. della medesima Raccolta.* (4) *Lettera Roncagliese XVI. ibi pag. 274.*, & seq.

Virum Cl. Marium Guarnaccium ⁽¹⁾, ad quem digitum intendisse contenti erimus. Haec vero de litterarum Etruscarum forma, & potestate dixisse etiam sufficiat; quamquam tamen non aegre fateamur, aliquam ex varia pictorum, & sculptorum effingendi ratione, & populorum usu occurrere litterae formam, quae non facile ad certum litterae sonum amandari possit; quod quidem saepe crucem figit Etruscae palaeographiae interpretibus ⁽²⁾.

VII. Praestat nunc de Etruscorum scriptione aliqua etiam adtingere. Eorum antiquissimos usos forte eo scribendi more, quem $\beta\omicron\upsilon\varsigma\pi\omicron\delta\delta\upsilon$ Graeci dixerunt ab inflexione versuum boum arationem imitantium, nobis innotuit tum ex aliis Monumentis, tum praecipue ex Inscriptione, quae in Agro Cortonenfi reperta est anno CICIDCCCLXXI . mense Augusto eo loci, qui *Montanara* dicitur, quaeque nunc in Aedibus Nobilium Serniniorum Equitum adservatur, ubi nos eandem exscripsimus otio autumnali ejusdem anni, dum inter vos erudite, & libenter hospitaremur. Ibi nempe quarta, & postrema ejusdem linea hac ratione exarata apprehenditur, ut ex a-

pographo, quod nunc exhibemus, dignoscere quisque poterit:

И Т В И У Т Н Е Д

І О Р А У С П У М

А Т І А Я

І А Л У О І Н Е

Videtis heic ultimam lineam retrograda inflexione exarata, quod sane etiam vel sculptorum ignorantia, vel sequioris sculpturae, quae dein sinistrorsum formabatur, invalescente consuetudine fieri potuit. Quamquam enim $\beta\omicron\upsilon\varsigma\pi\omicron\delta\delta\upsilon$ scribendi genus antiquissimum apud Graecos fuerit, & rarissimum, nec praeter celeberrimam Sigeam Inscriptionem, & praeter alteram, quae una Pausaniae ⁽³⁾ innotuit, in ara Periandri Cypselidae inscriptam, tum praeter Solonis, qui Periandri aequalis, & focius fuit, leges hoc etiam modo conscriptas nullum aliud Monumentum hufquedum emerferit, tamen non ita fortasse vetus, neque ita rarum apud Etruscos fuit. Siquidem Gorius ⁽⁴⁾ habet votivam Inscriptionem lateri Etrusci juvenis armati insculptam, quae hujusmodi scriptionem exhibet. Hac etiam ratione efformata videri possunt in celebri Gemma Ansideana ⁽⁵⁾, nunc Borussiae Musei, duo

(1) *Origini Italiche* To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 29., e seq. (2) *Passeri Lettera Roncagliese* XII. To. XXIII. della cit. Raccolta pag. 376., e 380. (3) *Lib. V. cap. 17.* (4) *Mus. Etrusc. Tab. CVIII. Vide Passerium Lettera Roncagliese X. pag. 315. To. XXIII. Raccolta d' Opuscoli del P. Calogerà.* (5) *Vid. Gorium Difesa dell' Alfabeto Etrusco pag. CXXIX., ubi Gemmae egyptus habetur, Cl. Guarnaccius quinque etiam suam de Originibus Italicis III. Voluminum frontem hac ipsa Gemma ornavit.*

duo Thebanorum Heroum nomina *ΑΡΕΣΟΕ Adraſti*, & *ΓΑΡΘΕΙΝΤ Parthenopaei*, quae aliter a tribus aliis (quinque enim dumtaxat ibidem ex ſeptem adducuntur) exarata habentur, ut obſervavit Praeſul eruditiffimus Guarnaccius ⁽¹⁾. Ceterum Etrufci ut plurimum a dextera ad laevam ſcriptitabant, ut & Bonarotius ⁽²⁾ praefertim oſtendit. Verumtamen Romanis omnia occupantibus, Etrufcorum litterae veterem formam amiſerunt, ut dein non a dextera ad ſiniſtram eorum more, ſed a ſiniſtra ad dexteram more Romano ſcriptio fieret. Huiusmodi autem poſtremae ſcriptionis exemplum unicum habetur ex Bonarotii ⁽³⁾ fide, quod ſcilicet exſtat in altero ex operculis ollarum fictilium, quae inter oppida Podii Bonitii, & Caſtellinae repertae fuerunt; Quamquam dein plura alia poſt Bonarotium emerſerint, quae apud Gorium praefertim in Muſei Etrufci voluminibus videri poſſunt, quaeque fane inclinantis gentis, & linguae Etrufcae jam ſigna cenſeri debent, ut & ipſae Epigraphes Etrufca ſimul lingua, & latinis characteribus elaboratae idem produunt. Indicium enim eſt gentis vel victoriis, vel potentia praeftantis, ſi linguae, qua ipſa utitur, uſus apud exteros invaleſcat, ut etiam ex eius deſuetudine de ipſa gente jam prolabente recte argumentum fiat. Quare nil mirum, ſi praepotente jam Romana Republica, quae Italiam fere totam moribus ſuis conformavit, ipſa ſcripturae Etrufcae in Latinam mutatio contigit, quam nimirum Paſſerius ⁽⁴⁾ ſtatuit circa annum V. C. CCCCLXIV., ut ex Eugubinis Tabulis latine ſcriptis eidem arguere facile licuit. Adſcita inſuper ab Etrufcis fuiſſe tum Graeca elementa, tum Graeca vocabula, patet ex nonnullis eorum Monumentis, quae Graecis Inſcriptionibus donantur, quaeque reperta ſunt praefertim inter Campanos, qui olim Etrufcis adnumerabantur, qui poſtea Graecis finitimi, qui eam Italiae partem dein incoluerunt, quae a Taranto uſque ad Cumas, vel, ut Plinio ⁽⁵⁾ placet, a Locris Italiae fronte ad Tarentum uſque protenditur, eorum litteras, & idioma facile arripuerunt. Teſtis Vas fictile, quod eſt Napoli in Muſeo Vallettiano, quodque habet Cl. Maffeiſ inter inſcriptiones varias poſt Muſeum Veronenſe ⁽⁶⁾. Ipſum enim multis figuris conſpicuum exhibet Pictoris nomen Graece exaratum ſic:

Tom. III.

m

MA-

(1) *Origini Italiche Tom. II. Lib. V. Cap. I. pag. 39.* (2) *Loc. cit. §. XLII. pag. 90.* (3) *Loc. cit. §. XLV. pag. 100. Tab. LXXXIV. num. 4.* (4) *Paralipom. in Thom. Dempſterii Libros de Etrur. regal. pag. 246.* (5) *Hiſtor. Nat. Lib. III.* (6) *Muſ. Veron. pag. 318. num. 2.*

ΜΑΞΙΜΟΣ . ΕΓΡΑΨΕ

Maximus Pinxit .

Exstat etiam in Bibliotheca Vaticana Vas aliud hujusmodi ex Campania advectum , & a Cl. Winckelmannio ⁽¹⁾ relatum , in quo pariter Graecis elementis legitur :

ΑΛΣΙΜΟΣ . ΕΓΡΑΨΕ

Alsimus Pinxit .

Huc pertinet etiam Vas Mastrilliani Musei Neapoli , Graecis ΗΗΡΑΣ , ΕΝΕΥΑΛΙΟΥ , & ΔΑΙΔΑΛΙΟΥ cujusdam nominibus , tum & figuris insigne , quod apud Cl. Mazochium ⁽²⁾ cernitur . Copulandae insuper huic Vasi dyotae tres ⁽³⁾ Etrusco artificio conformatae , & variis Graecis nominibus inscriptae , quibus designandis superfedeo , cum eadem ex Mazochio cuique petere facile liceat . His adde Vasa alia , quae in III. ipso Volumine *Picturarum Etruscorum in Vasculis* ⁽⁴⁾ a Cl. Passerio nostro adducta sunt , quae hujusmodi Graecis Inscriptionibus , obscuris licet , donantur , quas quidem facile erit consulere . Quare nil mirum , si Festus in verbo *Bilinguis* de Brutiis , ceterisque Magnae Graeciae populis dicat : *Osce* (quod est fere Etrusce)

& Graece loquebantur . Verum haec haectenus , quae quidem a nobis latius tractabuntur in Dissertatione , quam paramus , *de Graecitate extra Graeciam variis temporibus usurpata , & ex-culta* . Etrusci quinetiam , ut ex omnibus eorum usquedum notis Monumentis patet , non alio scripturae genere usi sunt , quam eo , quod majusculum audit , numquam adscito altero , quod minusculum dicitur . Tandem circa Etruscorum scriptionem illud animadvertendum est , monente Passerio ⁽⁵⁾ , voces truncare eisdem consuevisse , ut reliquam earum partem , idest syllabas , quas praecedens linea non caperet , in sequentem transferrent , quod quidem Hebraeos semper refugisse patet .

VIII. Quid autem de lingua ipsa Etrusca censendum sit , utrum scilicet ab Hebraica , ut laudati Mazochius ⁽⁶⁾ , & Maffejus ⁽⁷⁾ , tum etiam Paschalis Amatus popularis meus ⁽⁸⁾ , an a Graeca , ut Bourguetius , & Gorius ⁽⁹⁾ , vel ab utraque , ac veteri Latina simul , ut Passerius ⁽¹⁰⁾ existimavit , derivanda sit , non ego is sum , qui inter tot praeclaros Scriptores in diversa abeuntes

ju-

(1) Monumenti antichi inediti &c. Tom. I. num. 143. (2) Tabul. Heralien. Par. I. pag. 138. Tab. aen. num. 1. (3) Ibid. n. II., III., & IV. (4) Tab. CCL., & CCLI., pag. 38., & Tab. CCLV. pag. 40. (5) Lettera Roncagliese XVII. pag. 323. Tom. XXVII. della citata Raccolta. (6) Dissertaz. sull'origine de' Tirreni Tom. III. num. 1. degli Arti dell'Accad. di Cortona. (7) Della lingua, e delle Iserizioni Etrusche, e Pelasghe Tom. V. delle Osservaz. Letterar. §. XVIII. pag. 161., e segg. (8) Dissertazione II. sopra il Rubicone degli antichi, Append. XIV. sopra il §. XXV. pag. 189., e segg. (9) In Museo Etrusco pas-sim. (10) In Epistolis Roncalienfibus, in Paralipomenis ad Dempsterium, & alibi.

judex affideam, aut a me definiri posse confidam, praesertim cum multi emunctae naris viri omnes hujusmodi conatus, tamquam inanes ut plurimum traducendos judicaverint. Ceterum si quod verosimilius est, confectari velimus, ad Hebraicum potius Etruscum idioma adcedere facile affirmarem, quod etiam Cl. Guarnaccio ⁽¹⁾ visum est. Docet id praesertim elenchus vocum sive Etruscarum, sive Latinarum (Latini enim idioma multa ex Etrusco sit mutuatum oportet), quem ex J. Beatonio Anglo, qui Graecas plures, & Latinas, quin & Britannicas ex Hebraeo fonte petitas contendit, tum ex Mazochii, Passerrii, Maffei, aliorumque operibus efformandum successivis horis curavi, quemque ad calcem exhibere non inutile erit. Verum inter ipsas Cimmerias tenebras, quibus hac in re circumcingimur, non aegre ad ridendum adducimur Stanislai Bardetti conatus, qui Socii sui Joh. Harduinii *παράδοξοις* delectatus omnia Etrusca Monumenta, quin & Tabulas ipsas Eugubinas ope septentrionalium idiomatum, nempe Gallico-Germanici, Armorici, Wallici, Gothici, Anglo-Saxonici, Francici, &

Tom. III.

Alamannici interpretari magna sane confidentia ausus est ⁽²⁾. Neque hoc eruditionis monstrum novum omnino est, quandoquidem Hadrianus Scriekius etiam in suis *de Originibus* libris ostendere tentavit, *linguam Etruscam eandem esse cum Tuetonica*, qui nimirum etiam unam ex Eugubinis Tabulis *auxilio Teutonicae linguae* explanavit ⁽³⁾. Alios etiam Septentrionales scriptores, qui hoc tentarunt, a Maurinis Monachis novi Tractatus Diplomatici conditoribus, quos supra laudavimus, ad ductos offendere licet ⁽⁴⁾. Nemo tamen melius hujusmodi cerebrosa tentamina ridenda suscepit (quis enim serio haec confutanda adgrediatur?) quam anonymus quidam scriptor (qui Hieronymus Zannettius Venetus a quibusdam habitus est), qui nempe anno *MDCCCLII*. Opusculum ⁽⁵⁾ edidit lepidum, & festivum fatis, in quo prope Ravennam in Theodericum Ostrogothorum Regem, & in Cassiodorum eidem a secretis incidisse fingit, ac cum ipsis de Etruscis Monumentis conferto fermone, litteras, quibus eadem instructa sunt, Geticas, ac Runicas potius, quam Etruscas statuendas comminiscitur, ut proinde ex barbarorum inruptio-

m 2

ne

(1) *Origin. Italiche* Tom. I. pag. 218. (2) *Della lingua de' primi Abitatori dell' Italia: Opera postuma del P. Stanislao Bardetti della C. di G. In Modena. 1772.* (3) *Vid. Maffei loc. supr. cit. §. X. pag. 99.*
 (4) *Tom. II. Par. II. Sect. III. Cap. II. §. II. pag. 72. adnot. (1).* (5) *Nuova trasfigurazione delle lettere Etrusche. MDCCCLII. in 4. di pag. XXVII.*

ne in Italiam Gothici etiam characteres perverferint, quibus signata fuerint vasa, tegulae, marmora, numismata, aliaque hujusmodi, quae deinde pro Etruscis habitae fuerint. Id etiam nonnullis Runicis, five Geticis adductis Monumentis, & cum iis, quae Etrusca censentur, facta comparatione, evincere nititur. Verum ipse joci causa tamquam somnium narrans, non serio, nec vigilans, ut ceteri ipso dormiente somniculosiores commenti sunt, id Litteratorum meditationi, vel potius oblectamento proposuit. Ceterum Passerius id aegre ferens, quod quilibet Etruscorum Monumentorum interpretationes, quarum pleraeque eidem adceptae referri debent, ludicra censura traductas cerneret, in Vindiciis Etruscis ⁽¹⁾ adferuit, hujusmodi difficultatem contentionis studio magis, quam veritatis obiectare eos, qui vere in his studiis peregrini laudem sibi aliquam ex cavillatione aucupantur.

IX. Quare semper incertum summopere erit, quid Etruscae scriptiones obvolvant, etsi eisdem magnorum Virorum interpretationes adcesserint. Ex Eugubinarum Tabularum comparatione, Etruscarum nimirum cum Latinis Passerius ali-

quid luminis ad hujus idiomatis intelligentiam derivari posse confisit, postquam ad examen jam cetera minora Monumenta revocaverat, tum mutua eorum conlatione aliquas voces explanasse sibi visus est. An ipsi res bene cesserit, quamquam ad id eruditionum omnium opes adsciverit, multaque ingeniose detexerit, aliorum sit omnino iudicium. Ceterum multum lucis quinetiam sperandum videtur ex ceteris bilinguibus Monumentis, Latinis scilicet, & Etruscis simul junctis, quorum nonnulla designabimus. Cl. Oliverius ⁽²⁾ Caii Fatii Haruspici Inscriptionem latine, & etrusce loquentem unum, idemque pretendere existimavit, ut Etrusca nimirum Latinae omnino respondeat; quamquam hanc ipsam Epigraphem Passerius ⁽³⁾ sacra Deorum lingua, quae quidem a vulgari Etrusca, in ceteris nimirum usurpata Monumentis insigniter differat, concinnatam velit, quod Dempsterius ⁽⁴⁾ ipse, & Passerius ⁽⁵⁾ quin etiam de Eugubinis Tabulis censuerunt. Verum ut hujus adfertionis testimonium, ac specimen quodammodo quilibet in promptu, ac sub oculis habeat, heic nunc ipsam Epigraphem subjicimus, Etruscam lineam ob columnae

(1) Pag. XXI. Tom. I. *Pictur. Etrusc. in Vasculis.* (2) *Marmor. Pisaur. pag. 11. num. XXVII.* (3) *Lettera I. Roncagliese pag. 367. Tom. XXII. della Raccolta I. d' Opuscoli del P. Calogerà.* (4) *Loc. cit. §. XLVI.* (5) *Ibid.*

mnae exiguitatem in duas redigentes:

...TATIVS. L. F. STE. HARVSPE...

FVLGVRIATOR.

†ϫϫϫ† . ϫϫϫ† . ϫ . ϫ . ϫ†ϫ†

ϫ†ϫ†

Hanc sic legunt, qui Goriano Alphabeto insistant, & ipse Oliverius praefertim:

Ca. Fates. Lr. Lr. Netmuīs. Trutnut Frontac.

Quare Ca. Fates est Oliverio Cajus Fatus, cum non T initio mutilae Inscriptionis, sed F haberi existimet, ubi & C., decurtatum nempe praenomen evanuit. Lr. Lr. eidem significare videtur Larius Filius, quod Lar Etruscorum in τὸ Lucius a Romanis conversus fuerit. Netmuīs respondet Stellatinae Tribui, in qua Urbinum praefertim Pifauro proximum censetur, ut post Gruterii⁽¹⁾ Inscriptionem Fabrettii⁽²⁾ observavit, & cuius nomen, etsi ex Festo Tuscorum redoleat originem, cum nempe Stellatinus ager in Etruria situs esset, tamen ab Haruspice forte reprobatum est, quod vulgare esset idiomatis, ut idem Passerius suspicatur⁽³⁾. Ceterum quoad Etrusci vocabuli significationem, & quoad ejus cum Latino rationem Oliverio haeret aqua. Passerius vero

aliquid tentavit⁽⁴⁾, dum Ναύσταμον Navale, aliaque Graeca vocabula huic similia cum Netmuīs comparavit, ut vox haec etiam Stellatinae Tribui, quam a Graeco verbo σέλλομαι *navigo* ipse derivat, responderet; cum scilicet alter Stellatinus ager, ab eo, qui in Campania erat, diversus, ultra Capenam mare versus protenderetur, & Feroniae lucum comprehenderet. Verum quis adeo incerta mercetur? Trutnut vero eidem Oliverio est a *trutinor*, quasi *trutinatores* essent Haruspices. Tandem Frontac (non Frqntac, ut legit Bourguetius) a βροντα *tono* petendum putat, commutato B in F, ut saepe usu venit, ut proinde Frontac idem sit, ac Fulgurator, quemadmodum apud Pindarum Juppiter Dorice αἰολοβρόντας *velocia tonitrua excitans* compellatur. Ast Maffejus⁽⁵⁾ potius ab Hebraea radice ברק *barak fulguravit*, quam a recitato Graeco themate, quod non fulgur, sed tonitru innuit, hujus Etruscae vocis etymon petendum putat. Cetera, quae ipse vel ingerit, vel reprobabat⁽⁶⁾ quoad hujus Inscriptionis, quam etiam adducit, interpretationem, consuetari non juvat. Urna quinetiam marmorea Arretii repera

ta

(1) *Inscript. antiq.* pag. 485. num. 8. (2) *Inscript. Domest. Cap. IX.* num. 514., & seqq. pag. 664.

(3) *Ibid.* pag. 368. (4) *Lettera VI. Roncagliese* ibi pag. 439., & 440. (5) *Della lingua, e delle Inscriptioni Etrusche, e Pelasghe* pag. 173. Tom. VI. delle Osservazioni Letterarie. (6) *Loc. cit.* pag. 118., & segg.

ta ex Museo Stroziano profertur a Bonarotio ⁽¹⁾, & a Gorio ⁽²⁾, quae duplici quoque Inscriptione, Etrusca nimirum, & Latina instructa est; verum ex sententia Bonarotii ⁽³⁾ nil una cum altera commune habet, quandoquidem Latinam Inscriptionem post Etruscam additam viri fuisse putat, qui cineres suos recondi voluerit vel cum ossiculis uxoris, vel patris, vel alterius consanguinei Etrusci; nam eisdem haud verosimile videtur, Romanum virum, eiectionis cineribus defuncti Etrusci, suos in eadem Urna, ut sumptui parceret, reponi voluisse, cum id & universa gentium religio, & praecipue Romanorum in mortuorum Manes refugeret. Tum aliud Etruscam, ac aliud Latinam Epigraphem protendere, patet etiam ex Passerio ⁽⁴⁾, qui hoc ipsum Monumentum litteris tantum communibus refert, quod tamen ita in prototipo cubat:

Q FOLNIVS . A . F . POM
FVSCVVS

Etruscam Epigraphem sic legit Passerius:

Aelye . Fulni . Aelyes

Ciarvi . Alisa,
ut sensus sit: *Aelia Folni Aeliae Ciarvi aeternae memoriae; Alisa enim eidem est ab a, & λίσω, id est non obliuiscor.* Maffejus ⁽⁵⁾ vero hoc vocabulum, quod superius etiam offendetis in adlata Serniniana Epigrapha, quodque non rarum in Etruscis Monumentis, quorum nonnulla ipse adducit, ab Hebraico fonte derivat, ut nempe idem sit, ac אשה *isa, mulier, uxor.* Quare nihil utrique commune praeter *Folniae* gentis nomen, ad quam sepulcrum pertinuit. Verum si Bourguetius ⁽⁶⁾ audiatur, legendum: *Aelsbe Fulni Aelsbes Kiarthi alisa;* ac latine vertendum: *Equitis, vel Aurigae Folni Equitis Cymba.* Maffejus vero ⁽⁷⁾ sic habet communibus usus elementis:

*Aelpse Fulni Aelpse
Ciarthi Alisa,*

tum in Latina legit Q. F., non A. F., ut apud ceteros. Ast postremam hanc interpretationem idem ridet, & merito. Adfiniorem tamen inter se utramque Inscriptionem, Latinam nempe, & Etruscam habemus in Urna fictili Musei Buccelliani Montis Politiani, quam refert Maffejus ⁽⁸⁾, ac latine primum:

C. LI-

(1) Loc. cit. Tab. LXXXIII. num. 6. (2) *Difesa dell' Alfabeto Etrusco, Prefaz. pag. CV.* (3) Loc. cit. §. LXV. pag. 101. (4) Lettera VI. Roncagliese num. 71. pag. 430. (5) Loc. cit. pag. 174. (6) *Dissertaz. sopra l' Alfabeto Etrusco pag. 15. Tom. I. de' Saggi di Dissertaz. Accademiche di Cortona.* (7) Loc. cit. pag. 120. (8) Loc. cit. pag. 13.

C. LICINI . C. F. NIGRI

Tum sequitur altera Etruscis litteris, quas Maffejus in Latinas commutatas dumtaxat expressit :

F. LECNE . F. THAPIRNAL

Siglas duas ea forma donatas ait, qua V, vel F designari consuevit, licet heic pro G, vel C usurpatas suspicetur, ut *Caium* referant. Verum ob diversam Alphabeti rationem, quam Maffejus proposuit, haec certa designatione adumbrari non possunt. Ceterum ultima Inscriptionis vox, cujus primam litteram nobis objecit, forte sic exarata JANINIAS *Thapirnal*, *niger* sonare videtur; ut inferius etiam in Lexico vocum Etruscarum patebit. Adducenda heic videretur altera bilinguis Perusina Inscriptio, quae a Gorio ⁽¹⁾ relata est; verum haec, monente Maffejo ⁽²⁾, ex duabus diversis partibus male coaluit, cum saepe ufuveniat, ut opercula Urnis non respondeant. Bonarotius vero Urnas tam Latinas, quam Etruscas in Crypta Clusii ex fide incolarum detectas affirmat, quas cum nemo adhuc, quod sciamus, adduxerit, quid de ipsis proinde statui possit, ignoramus. Postremo tandem idem ad Etruscae linguae intelligentiam praesidium peti posset ex Etruscis illis Inscriptio-

nibus, quae Latinis litteris exaratae inventae sunt proximae aliis, quae & litteris, & vocibus Latinae omnino sunt, quaeque inter se adprime conveniunt. Eas nunc nobis confectari omnes haud licet; quamquam hujusmodi exemplum inferius haberi possit ex Tegulis Buccellianis, quarum testimonium adducemus, ubi de Etrusco puero Tarquinienfi res erit.

X. Difficile quapropter esset ex Etruscorum Monumentorum comparatione, & interpretatione Lexicon Etruscarum vocum cum earum explanatione conficere. Ceterum illud inchoavit Maffejus, qui non solum ex certioribus hujusmodi Monumentorum vocibus, sed etiam ex ceteris, quae tamquam Etruscae originis a variis antiquis Scriptoribus adducuntur, concinnavit. Prostat hoc inter ejus Litterarias Observaciones ⁽³⁾, ex quibus illud latine redditum nos exscripsimus, & aliis insuper ditavimus vocibus, quas ipse praetermiserat. Cl. Praeful Guarnaccius multo plura vocabula, quibus hujusmodi Lexicon excresceret, se conlegisse testatur ⁽⁴⁾ ex fragmentis carminum Saliorum, & ex fragmentis Juris X. viralis, & Papi-riani, tum ex operibus Nonnii Mar-

(1) *Mus. Etrusc. Tab. CXXXVII. num. 2.* (2) *Loc. cit. pag. 120.* (3) *Loc. cit. a pag. 5. ad pag. 22.*

(4) *Origini Italiche Tom. II. Lib. VI. Cap. I. pag. 115.*

celli, Festi Pompeii, Macrobbi, & Auli Gellii, quae tamen non omnia pura puta Etrusca habenda sunt, cum ipse nec Sabinas voces, nec Pelasgas, nec Samnitas praetermiserit, quas ab Etruscis nonnisi dialecto differre contendit. Sed cum id non exigui laboris opus instaurari a nobis nunc non possit, cumque non forte gratum futurum esset omnibus iis, qui peculiare veteris Italiae linguas simul commixtas nollent, ac vere Etruscas dumtaxat aucupantur, ab hoc onere facile nos terga subducimus. Quare potius Lexicon alterum recudemus vocum omnium, quas nobis Eugubinae Tabulae seruarunt, quod nimirum confecit Passerius noster, quodque ipse primum inter Roncaliensis Epistolas publici juris fecit ⁽¹⁾, ac dein rursus exhibuit in suis ad Dempsterium Paralipomenis ⁽²⁾, unde nos illud petivimus. Licet enim Tabulae istae exaratae sint vocibus, quas Iguvini idiomatis censet Passerius ⁽³⁾, tum etiam adcedant Pelasgae, quibus duae ex hisce Tabulis elaboratae sunt, tamen cum & Iguvinam, & Pelasgam linguam ex Etrusca profectam, vel eidem adfinem fateatur quisque necesse sit, multum iuvaminis ex hoc etiam Lexico Etru-

sco idiomati derivatorum manifesto patet. Tum hoc quoque modo illud supplere poterit, quod, a Guarnaccio designatum, confici a nobis non potuit. Quare cum hoc Passerianum Lexicon adeo diligens, & adcuratum sit, ut themati ipsi cetera omnia subsequantur vocabula, quorum nullum praetermiserit, quod iis in Tabulis profert, facile eiusdem vocis mutationes, quae inflexiones, conjugationes, casus, numeros, tempora, personas, aliaque grammaticalia accidentia praesefere possint, deprehendere facile erit; quod etiam ad Etruscae linguae, earum nempe matris, indolem dignoscendam conferre plurimum poterit. Constat hoc Lexicon MCCCC. plus minus vocabulis, cum, Maffejo monente ⁽⁴⁾, horum dimidium habeatur in Pelasgis, alterum in Etruscis Tabulis contineatur ⁽⁵⁾. Etruscae linguae Lexicon Gorius ⁽⁶⁾ etiam pollicitus est, quod tamen numquam emisit, ut proinde nobiscum praeclare actum sit, qui eo careamus, postquam posse se vocum omnium interpretationem, quam nonnisi cerebrosam haberemus, simul exhibere sibi persuaserat. Quare recte sentire Maffejum ⁽⁷⁾ nobis videtur, qui, detractis propriis numinum, viro-

rum,

(1) *Lettera Roncaliese XIII. dalla pag. 289. alla pag. 344. del Tomo XXVI. della 1. Raccolta Calogeriana.*

(2) *A pag. 323. ad 331. (3) Cit. Epist. pag. 245. (4) Loc. cit. pag. 64. (5) Loc. cit. pag. 70.*

(6) *Mss. Etrusc. To. I. pag. XXVI., & To. II. pag. XXXV., & pag. 195. (7) Loc. cit. pag. 168.*

rum, & urbium nominibus, vix triginta vocabula ad Etruscum Lexicon conficiendum conferri posse putavit.

XI. Aliqua etiam de hujus linguae syntaxi a nobis nunc dicenda superessent. Verum adeo exilia sunt, quae huc usque & de nominum casibus, & de verborum temporibus, ceterisque proprietatibus ad rem grammaticam pertinentibus innotuerunt, ut nihil certi statui possit. Passerius quidem animosior omnium primus masculina ⁽¹⁾ nomina in *e*, & feminina ⁽²⁾ in *a* desinentia sibi detegere visus est. Aliquot etiam nomina propria masculini generis, ex Etruscorum genio in *a* terminantia designavit Maffejus ⁽³⁾, quod Hebraicae indolis esse etiam censuit ⁽⁴⁾. Nomina adjectiva a substantivis distincta indicavit laudatus Passerius ⁽⁵⁾, & participia insuper innuit ⁽⁶⁾. Pluralem vero numerum in *f* loco *s* (quam litterarum commutationem superius etiam produximus) per saepe desinentem advertit Passerius ipse ⁽⁷⁾,

Tom. III.

& in *im* etiam terminantem ostendit Guarnaccius; quod & Hebraicum morem olere contendit ⁽⁸⁾. Aliquos casus quinetiam notavit Passerius, qui vocativum in *u* finientem observavit ⁽⁹⁾. Tum id frequenter occurrere animadvertit Passerius ipse ⁽¹⁰⁾, gignendi casum in *al*, & *i* ut plurimum desinere. Utriusque rei simul exemplum instar omnium sit Inscriptio in Urna fictili, litteris ex atramento pictis in interiori operculi parte, quae olim erat Florentiae in Museo Cerretanio, nunc apud Cl. Virum Joh. Ludovicum Blaconium Bononiensem Saxoniae Electoris a consiliis, & Romae Oratorem adservatur, quamque Passerius bis, & tertio ⁽¹¹⁾, Gorius etiam non semel ⁽¹²⁾, & ex eo Maffejus ⁽¹³⁾ adduxerunt:

NAITANIETEI . INEPAE . IA>

Cai . Hereni . Petinatia (Petinatia nati).

Putavit etiam deinde Passerius ipse ⁽¹⁴⁾ terminationem in *al* sextum casum indicare, quem Grammatici ablativum vocant; sed multa in aliam

(1) Lettera Roncagliese IX. Tom. XXIII. della Raccolta I. Calogeriana pag. 299. (2) Paralipom. in Libros de Etrur. regal., ubi de Nominib. Etruscor. pag. 237. (3) Loc. cit. pag. 130. (4) Ibid. pag. 164. (5) Lettera Roncagliese XIV. Tom. XXVI. della cit. Raccolta pag. 391. (6) Lettera Roncagliese XVI. Tom. XXVII. della cit. Raccolta pag. 272., e pag. 285. (7) Cit. Lettera XIV. pag. 371. (8) Origini Ital. Tom. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 213. (9) Lettera Roncagliese XII. Tom. XXIII. della cit. Raccolta pag. 381. (10) Lettera Roncagliese III., ed VIII. Tom. XXII. pag. 391., e 476., De Etruscorum Sepulcris &c. Diatriba §. IX. pag. 108. Tom. II. Mus. Etrusci. (11) Lettera Roncagliese VIII. num. 110. pag. 476., Acheronticus, sive de Ara sepulchrali pag. 75. Tom. III. Mus. Etrusc., & Paralipomena ad Etrur. regal. de Nominibus &c. Etruscor. pag. 222., & 236. (12) Mus. Etrusc. Tom. II. pag. 413. & Diserta dell' Alfabeto Etrusco pag. 92. (13) Loc. cit. pag. 147. (14) Cit. Paralipomen., ubi de Metonymiis Etruscor. pag. 235.

liam abire sententiam ipsum facile suaferunt. Quare tandem eidem in mentem venit suspicari, nomina illa ex substantivis facta adjectiva, ut derivationem filiorum a matre exprimerent. Siquidem metronymicis gaudebant Etrusci, & quae definitiam in *al* patiuntur, non alia, quam metronymica sunt, ut ex adductis a Passerio ⁽¹⁾ exemplis, aliisque insuper adducendis, si opus esset, manifeste constat. At unum, quod anecdotum est, nunc insuper habere non pigeat. Exstat nimirum Arimini in Museo Cl. Viri Jani Planci Etrusca Inscriptio ex Etruria advecta, quae sic legitur:

HTVAD : 3DN3E7 : J
JA

Lartbi . Svence . Caupna (Caupnia nati). Maffejus tamen per hanc terminationem ethnica nomina proferri, quae nempe gentem, & patriam significarent, dubitanter censuit ⁽²⁾; at ea tamen Hebraicam originem portendere, facile asseruit ⁽³⁾: nec ab eo dissentit hac in re Guarnacius ipse ⁽⁴⁾.

XII. Verum quid plura commemorem? Adeat, si plura quis velit, laudata hucusque opera, & Roncalienses praefertim Passerii nostri

Litteras, tum & Paralipomena in Etruriam regalem Dempsterii, atque etiam Italicam Dissertationem Josephi M. Riccobaldi de Bava, quae est de antiqua origine, statu, lingua, & characteribus Etruscorum, quaeque Florentiae prodit anno MDCCC-LVIII. Praestabit interim specimen aliquod hujus linguae nunc addere, quo recitatae hucusque syntaxeos regulae quoquo modo se prodant. Quare primo loco proferemus Tabulam, quae inter Eugubinas apud Dempsterium II. est, XI. apud Passerium, quamque Cl. Gorius dein recudit ⁽⁵⁾, addito schemate ad archetypi fidem elaborato, quod ipsum nos modo in manus nostras delatum iterum exhibemus. Gorius quidem Tabulam hanc *Carmen Orithium lamentabile* esse putavit, quo Pelasgi de illis infortuniis dolerent, quae a Dionysio Halicarnassensi referuntur; sed Passerius contra nulla vestigia hujusmodi deprehendens Ritualia potius pacatissima ad scientiam fulguralem pertinentia dijudicavit, ut ex ejus analysi, quam Monumento subjungimus, clarius patebit. Maffejus vero hanc ipsam Gorianam interpretationem risu potius, ac censura quin etiam facile traduxit ⁽⁶⁾. At Cl.

(1) *Loc. cit.* a pag. 219. ad 227., & rursus a pag. 230. ad 233., ac tandem a pag. 235. ad 238.

(2) *Loc. cit.* pag. 134. (3) *Ibid.* pag. 164. (4) *Origin. Italich.* Tom. II. Lib. V. cap. I. pag. 61.

(5) *Mus. Etrusc.* Vol. I. post Prolegom. ad eand. Tabul. LXXXII. n. LV. (6) *Osservaz. Letterarie &c.* Tom. VI. pag. 89.

Cl. Xaverius Matthaëjus J. C. Neapolitanus ⁽¹⁾, ut Etruscae Poeseos specimen aliquod exhiberet, eandem Italico metro donare minime dubitavit. Passerius ⁽²⁾ quidem in Eugubina Tabula V. potius ob linearum diversam longitudinem metrum aliquod latere suspicatus est, quod tamen si lineae computentur, nullum deprehendatur; adpareat tamen in hymno, licet non aliter esse videatur, quam periodos tenus ad brevitate, & harmoniam compositas. Gorius ⁽³⁾ quidem hexametris versibus has Eugubinas Tabulas una cum Hadriano Scribeo concinnatas censuit, quod more suo improbavit, risitque Maffejus ⁽⁴⁾. Post hanc Eugubinam Tabulam (ex qua argumentum defluxit non inopportunitum, neque a re nostra alienum nonnulla nunc de Etrusca Poesi adtingendi) subsequetur Etrusca Epigraphe, quae insculpta est in marmorea Junonali sacra Mensa Herculanensium, quamque edidit, legit, & interpretatus est laudatus Passerius ⁽⁵⁾, qui eam in Curia Herculanensis Civitatis positam fuisse existimat, ut pro-

inde Curialem adpellare non dubitet, in qua rerum gerendarum curam praevia libatione Patres auspicarentur. Ex characterum forma, & litterarum consonantium geminatione conjicit Passerius, Inscriptionem hanc, quae duplex est, una scilicet in fronte, alia in altero laterum, ex antiquissimis non esse, sed iis concinnatam temporibus, quibus Latinus sermo cum Romanorum Imperio late per gentes pervadens cetera idiomata exturbabat. Occurret tertio loco Etrusca alia Epigraphe, quae omnium longissima est, & quam ex Hypogaeo Perusino edidit Passerius ipse ⁽⁶⁾, atque etiam Maffejus non semel, qui primum aere archetypon expressit ⁽⁷⁾, ac dein communibus elementis dumtaxat exhibuit ⁽⁸⁾. Hypogaeum hoc milliario uno cum dimidio a Perugia disitum ingressus sum, & diligenter perlustravi una cum Cl. Praefule Stephano Borgia Octobremense anni MDCCCLXXI., cum nimirum ad vetustissimam hanc vestram Dardanicam patriam contenderem, ejusque ectypon accuratissimum dein

Tom. III.

n 2

ad

(1) *Della Salmodia degli Ebrei Dissertaz. Tom. IV. dei Libri Poetici della Bibbia tradotti dall'Ebraico originale, e adattati al gusto della Poesia Italiana. In Napoli 1771. in 4. pag. 19.* (2) *Dissertaz. della Poesia degli Ebrei Tom. XIII. della Nuova Raccolta Calogeriana pag. XLII., Paralipomen. ad Etrur. regal. Dempsterii pag. 300.* Vid. etiam *Epistolam XVII. Roncaliensem pag. 318. Tom. XXVII. Collectionis I. Calogerianae, ubi haec ipsa disputantur.* (3) *Mus. Etrusc. Tom. I. pag. 337.* (4) *Loc. cit. pag. 99.* (5) *Junonali sacra Mensa Herculanensium Dissertazione illustrata, Vol. I. Symbolar. Litterar. Florentiae 1748. pag. 193. Tab. aenea ad pag. 207.* (6) *Mus. Etrusc. Gorii Tom. III. Dissert. de Etruscor. Sepulcr. &c. §. IX. pag. 107. Tab. V. Class. II.* (7) *Osservaz. Letterar. Tom. V. Tab. II. num. 1.* (8) *Ivi Tom. VI. pag. 107.*

ad me misit Josephus Belfortius Civis Perusinus, antiquitatum solertissimus cultor, ex quo adcuratiorem Inscriptionem ipsam nunc profereamus. In Etrusca hac Inscriptione, si Passerium audiamus, Duumvirorum quorundam mentio habetur in casu obliquo, ut terminationes in *al*, & *i*, de quibus supra diximus, ostendunt. Voces duae *precum*, & *cerurumein* (*cere* enim idem, ac *sanctum*) facile Passerio suadent, heic sacrum aliquod, vel dedicationem indicari, aut quid aliud ad sacros ritus pertinens, cum praesertim haud a consueta Manium invocatione initium ducatur. Maffejus ⁽¹⁾ vero ex Hebraicis propriis nominibus coaluisse putat voces *Precuburami*, & *Clenarami*, nempe ab *אמי* *Ami*, & *נחמני* *Nachamani* apud Esdras ⁽²⁾, neque aliter habendas putat voces reliquas *Aulem*, *Laribial*, *Laribialisyle*, *Cestnal*. Dicet forte nunc aliquis, cur haec Inscriptio latine reddita non est? Jam eo venimus, ubi mures ferrum rodunt. Verum quis ego sum, qui obloquar, silente Passerio, qui unus mihi tamquam

καλχας θεσπεσίης δίωνοπέλων ὄχ' ἀρι-
στού,

Calchas Thestorides hariolorum longe optimus ⁽³⁾,

atque unus tandem, qui vel divinians obscuras quascumque res & perspicuas, & verosimiles reddere videatur? Certe de hujusmodi rebus vel hicere dumtaxat Marte proprio me puderet summopere. Tandem quarto loco adferemus Etruscam Inscriptionem, quae quatuor lineis distincta insculpta cernitur in sinistro brachio Pueri aenei, intonsi, sedentis, bullam ad collum gestantis, & protendentis dextram manum, qui in Agro Tarquinienfi prope Cornetum, vetus Etruscorum Oppidum, anno *MDCCCLXX*. detectus est, quemque Praeful consultissimus Franciscus Carrarius Bergomas, alter in Curia Innocentiana Judex comparavit, ac dein dono dedit pientissimo Pontifici Clementi XIV., qui eundem inter alia Vaticana Cimelia pro sua abstinentia, ac liberalitate recondi voluit. Cum hoc aeneum Signum dein Praeful eruditissimus aere incidi, atque de eo & confici, & edi Differtionem a Cl. Passerio nostro curasset ⁽⁴⁾, ex ea nos modo nonnulla degustabimus, quae huic Monumento, & Epigraphi praesertim aliquid lucis adfundant. Putat ipse quapropter, hujusmodi Puerorum simulacra votiva Diis fuisse ob eorum reparatam salutem, quam aut Jovi pue-

ro,

(1) Osservaz. Letterar. Tom. VI. pag. 165. (2) Esdr. Lib. I. Cap. II. vers. 57. (3) Homer. Iliad. I. vers. 69. (4) Joh. Bapt. Passerii de Pueri Etrusci aeneo simulacro a Clemente XIII. P. O. M. in Museum Vaticanum inlato Dissertatio. Romae 1771. ex typographio Palladis.

ro, aut etiam Tageti vel a cunis admirando adeptam referebant; inter quae praestantiora sunt, post nostrum, Perusinum Musei Gratiani, quod iniquo furto subreptum fuit tribus ab heinc annis, & Cortonenfe Musei Coratiani, quorum utrumque oculata manu tractavimus otio autumnali anni MDCCCLXXI, tum & utrumque Etrufca Infcriptione distinguitur a Passerio praefertim relata⁽¹⁾. Epigraphes vero censet dedicationes praeferre, ut proinde & nomen donantis, & donarii causam exprimerent. Cum ergo sinistrum brachium Pueri Tarquinienfis, ut ex ectypo aeneo, quem nunc damus, & quem humanissime nobis laudatus Cl. Praeful communicavit, cognoscere licet, aliqua sui parte truncatum sit, manca proinde ipsa quoque Infcriptio facta est, nec ejus sensus plane omnino a Passerio adtingi potuit. Ceterum *Veluma* in primis deprehendit, quod ex gentilitio nomine *Velia* derivatum dicit, ex quo dein *Velumia* gens processerit. Dein *Sebvans* nomen familiare esse arbitratur, quod *Sabvius* latine audiret, quodque in aliis etiam Etruscis Monumentis occurrit. At prius in ea fuerat sententia, ut *Celvans*, sicut revera legendum est, in *Sebvans*,

ob facilem commutationem & in >, convertens salutem hac voce indicari contenderet. Tum voce altera *Cuer*, quam a Graeco vocabulo *νόσος* ducit, Puerum significari adfirmat. Quemadmodum postremo vocabulo *Clan* filium innui docet, qui tamen ad matrem, ut Etruscorum mos erat, referatur; quod jam ipse in Dissertatione de *Tegulis Buccellianis*⁽²⁾ prodiderat, ubi duas ex *Spedoniae* gentis sepulcro tegulas, Etrufca nimirum, & Latina Infcriptione signatas protulit, in quarum una, quae Etrufca est, licet Latinis exarata elementis, sic legitur:

Æ . SPEDO
THOCERNA
CLAN,

in altera vero, quae Latina prorsus est, haec habentur:

VEL . SPEDO
THOCERONIA
NATVS,

ubi sane *Clan* τὸ *Natus* respondere citra omne dubium patet, ut in *Paralipomenis* ad Etruriam regalem *Dempsterii*⁽³⁾ idem Cl. Auctor jam antea adnotaverat. Ceterum *Massejus*⁽⁴⁾, qui laudatam adducit Etruscam *Clusinam* Epigraphem, licet paullulum variantem, *Clan* gentile

no-

(1) *Cit. Dissert.* §. V., & VI. pag. XX., & seq. (2) *Tom. III. Mus. Etrusc.* pag. 138. n. X., & XI. Tab. XXVIII. (3) *De Nominib., Praenominibus, Cognominibus, & Metronymicis Etruscorum* pag. 234. (4) *Osserv. Letterar.* Tom. VI. pag. 149., & seq.

nomen putat, quod ex Clani fluvio, prope quem ipsa detecta est Inscriptio, adjacenti regioni adhaeserit. Passerio tamen, qui forte nunc verosimiliora confectatur, adsentiri nos praestat.

XIII. En infelix linguae conditio, quae licet a populo late dominante usurpata, tantisque consignata Monumentis in eam tamen devenit sive temporum injuria, sive rerum vicissitudinibus tum oblivionem, tum obscuritatem, ut plurima incomperata, pleraque incerta, paucissima verosimilia, quae de ea statui possint, nunc habeantur. Certe quidem, Claudio imperante, linguam hanc calluisse Romanos existimandum est, cum ipse Imperator, teste Tacito⁽¹⁾, in Senatu verba fecerit *super collegio haruspicum, ne vetustissima Italiae disciplina per desidiā exfolesceret*, quam tamen primores Etruriae adhuc retinebant, & in familias propagabant. At facile ex hoc conligere est, jam Etruscum idioma in defuetudinem abire coepisse, Latino sermone una cum Imperio omnia jam loca longe, lateque obtinente. Verum studio supplente, haruspicum scientia una cum ipforum libris Etrusce loquentibus servata est usque ad dimidium quarti Ecclesiae saecu-

li; siquidem ex Ammiano Macellino⁽²⁾ discimus, haruspices consilio juvisse Julianum Aug. *prolatis libris* auguralis disciplinae, quae in Etruria nata Etruscis etiam concredita erat litteris, & vocibus. An vero hujus scientiae, & linguae studium diutius excultum fuerit, ignoro. Facile tamen in hanc adducor sententiam, ut, tacentibus historicis, linguam saltem omnino extinctam ubique existimem. Quis ergo post XIII. fere saeculorum intervallum intermortuam prorsus linguam redivivam facere posse confidat? Coniecturis tamen haud obstruenda via, ac nos etiam iis, quae tum modestiores, tum verosimiliores adferuntur, plaudere non dubitamus. Animus certe longe audentior ei sit oportet, qui in tanta rerum incertitudine Etruscas lucubrationes condere non vereatur. Vidimus nempe paucis ab heinc annis Cl. Virum Ludovicum Cutellinum Cortonensem Socium nostrum doctissimo Viro Philippo Venutio altero Municipi vestro *carminebus*, sive naeniis quibusdam Etrusco, ac ligato simul idiomate *audacter*, ut ipse ait, *exaratis, atque latine redditis*, tamquam redivivo patrio lessu parentantem⁽³⁾. Simile quid tentavit soluta tamen oratione, & pe-

(1) *Annal. Lib. XI.* (2) *Lib. XXII. cap. V.* (3) *Viro genere, & dignitate insigni, moribus, & doctrina praestantiori, post obitum quoque nobilitando Philippo Venutio Cortonensi Laudatio funebris. (Anno 1768.)*

& petitis ex Eugubinis Tabulis vocibus Vir Cl. Joh. Bernardus Rubeus, qui ut lustralem regenerationis diem Ludovici Borbonii Parmae nati celebraret una cum Joh. Baptista Bondonio Typographiae Parmensis Praefide meritissimo, varias breves elaboravit Inscriptiones ex peregrinis linguis contextas, atque ex iis quinetiam, quae fere inter nos incognitae prorsus nunc sunt. Inter has linguas Etrusca ipsa numeratur, qua mutuatis ex Eugubinatorum pontificalibus Indigitamentis votorum, & precum formulis Juventutis Princeps solemniter ab eo salutatur ⁽¹⁾.

XIV. Absolvimus tandem ea omnia, quae de Alphabeto, imo de tota re Grammatica Etruscorum hufquedum innotuerunt, vel etiam commenta sunt. An quid nobis imprudenter exciderit, vos, Socii eruditissimi, facile cognoscetis, vosque etiam supplere, tum & emendare facile poteritis. Illud quidem per nos cautum est quammaxime, ne, dum haec obscura Etruscae litteraturae *μυστήρια* tractabamus, quidquam, etsi tot viris suffragantibus, adfereremus; cum eorum sententiis nullus vel certitudinis, vel firmitatis calculus per nos, qui exigui ingenii, & ingloriae famae fumus, ad-

cedere umquam posset. Praeterquam quod veniet forte tempus, & quo cordatiores posterius haec nostrae aetatis miracula, veluti aegri somnia ridebunt. Sic nos etiam patrum nostrorum placita minus probata traduximus, haecque nobis vices rependent nepotes. Ceterum nemo negaverit, aliqua, eaque haud quidem exigua laude dignos esse huiusmodi praeclaros tantorum virorum conatus, quibus & nonnulla incognita pridem omnino comperta nunc sunt; quemadmodum eorum ope ad majora deinceps detegenda vel impedimenta minuentur, vel etiam ad crescent praesidia. Scilicet paulatim ad culmen adscenditur, & priorum tentamina, ac lapsus sunt fulcra, & documenta posteriorum. Quare absit, ut nos doctrinae, ac eruditioni eorum, quorum supra meminimus, quidquam detractum voluerimus. Quid enim citra eorum diligentiam obloqui nobis nunc contigisset? Caruissimam ipse quinetiam opportuna hac occasione, qua mihi nunc liceret eruditum, & vestris studiis convenientem sermonem vobiscum conferere, & hoc meae in vos obfervantiae, gratique animi monumentum relinquere.

AL-

(1) *Pel solenne Battesimo di S. A. R. Ludovico Primogenito di Parma &c. Iscrizioni Etrusche a caratteri novelamente incisi, e fusi. 1774. in 4. pag. 44.*

ALPHABETUM
VETERUM ETRUSCORUM
J U X T A
CL. ANTONIUM FRANC. GORIUM.

<i>Figurae variae Litterarum.</i>	<i>Potestas.</i>
1. A A A A O O A A A A N.	A
2. B B B B C C M B B B E E E E T.	B
3. I I I I.	I
4. K K K K L L K K C C O O T.	K
5. V V V V J J J J L L L L A.	L
6. M M M M N N M M N.	M
7. N N N N M M N.	N
8. P P P P T T T T G.	P
9. Q Q Q Q R R R R P P R A.	R
10. S S S S T T S S Z Z Z Z S.	S
11. T T T T U U T T T T.	T
12. V V V V Y Y C C E E H H F F A A B B V.	V
13. O O O O O O O. <i>addita duplex.</i>	TH
14. Z. <i>addita, duplex, seu composita, Graecis est Z.</i>	XS
15. S S S S S S S S S S. <i>addita, composita, Graecis est S.</i>	PH. F
16. W. <i>addita, duplex, seu composita Graecis est X.</i>	CH
B. <i>Aspirata, auxiliaria, superaddita.</i>	H

MO-

MONUMENTA
VETERUM ETRUSCORUM.

Tom. III.

o

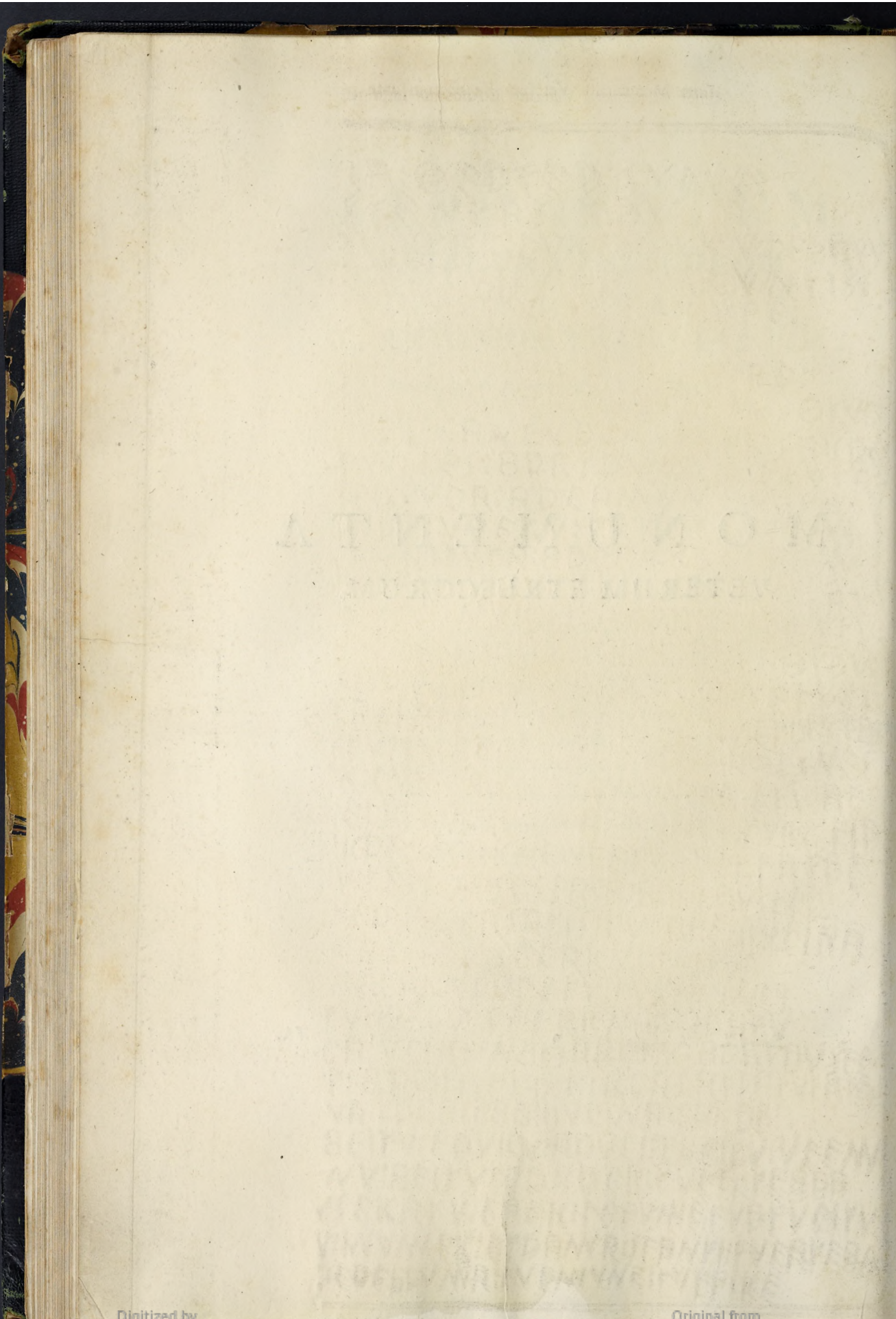
TA-

Digitized by

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Original from

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

MUSEUM OF THE
VETERAN

VMV: 8 V I R I O D T E D : 5 V M O :
 T I T O : 8 S T O W E R T I R D V I
 M N S I R D V O V M P R I C I E V K S : I D V M V I T E O R V
 I N V K I V O Y V D V I V D Y E G E V N T I S :
 S D R F S D : V S T O M Y V F R I T V P S :
 S D R F D V I A W O S V S I B V S I :
 W M A K L E H N V K I V O T V D I C R I T P E :
 W M A K L E H S I S P X : S R K D E I V C E M V O T V D
 P V I T V N T E S I T E D I C R N E V D I N V W E K S R I K D A
 E M V D I R S I T V N T E S I S D R I D V M V T E T V T R
 M E K O I R A W S D E V C H I R D C R A V O M E T V E R I :
 R I G I D I T E D I C M I V P E T V : S R K O S I V C E M V I
 E D S B A D V E R D I E V F R A D T E N K L S T D R A V I :
 E T A D I V S D V K E S Y V V B V I Y A G A T O M V L A I O
 M Y M I A T S A Y I I N V I G H O L O P R I E N T E N T Y
 O K R I S E M A G R A N T E N T Y I S Y I T I S E P C O D V
 E T A M Y E H T V B E P A K L V I N T I C H T V I E T L S T
 S E T I T E K R I A S T M V I S E P R O T D V S I D E S T O
 S H E I R S I N K I V S V S P R I K I V : T Y C E S I R O S I N S
 T I N T Y M E N S I C I O V I C I M E N S I S V N Y M A N E I T A F
 V I C I C R O S S I E N T E D I C M A P I K R A I E V O K R A T I D
 R A T E N T V P R I O S I C R A M E N T E T V I Y C E T R I D O
 T V A N T E N T V T E S T O Y S E F E R I S I D R I O V S I P D :
 P R I A S R O I S T A D S I K C R A T I S T V I T E S I I V O I N R
 S I E D I N Y I M A T I E M V E R D K M I I S I Y :
 S E G O V E R P R I S E R I C I V D S E V T V E M V A S I :
 P R I A T E M V I T I S I S E C R I C H W A R D R E V
 R I W E S Y O R V O I R V A M O R B E T V I O D R Y O V S O
 P R I E P I S R A T I S E D S I K C R A T I S T V I T I C
 T V O I A R I D E S I T O M V O I N S I C I O N
 D R I S O D I N S I S I V I E D V A V R D V I A B E I P V I V I E M
 R O M A S E S R Y W S S I P Y I S O R D S I C I V O R I T E D R
 T I M A R D O V S I K R E V I C P K I S P A N T V O T V O I V
 S A N P O N T Y A V M A G I D O M A S I P V I T V O R I S E
 E I A T V E P S I C H E N Y A R T V C H A S I N T I K E

I.
TABULA ETRUSCA
 EUGUBINA

II. apud Thomam Dempsterium, & XI. apud Johannem Baptistam Passerium,
 Latinis elementis expressa.

- 1 | ESVNV : FVIA : HERTER : SVMME :
 2 | VSTITUTE : SESTENTASIARV :
 3 | VRNASIARV : HVNTAK : VVKE : PRVMV : PEHATV :
 4 | INVK : VHTVRV : VRTESVVNTIS
 5 | FRATER : VSTENTVTA : PVRE :
 6 | FRATRV : MERSVS : FVST :
 7 | KVMNAKLE : INVK : VHTVR : VAPERE :
 8 | KVMNAKLE : SISTV : SAKRE : VVEM : VHTVR :
 9 | TEITV : PVNTES : TERKANTVR : INVMEK : SAKRE :
 10 | VVEM : VRTAS : PVNTES : FRATRV : VPETVTA :
 11 | INVMEK : VIA : MERSVVA : ARVAMEN : ETVTA :
 12 | ERAK : PIR : PERSKLV : VRETIV : SAKRE : VVEM
 13 | KLETRA : FERTVTA : AITVTA : ARVEN : KLETRAM
 14 | AMPARITV : ERVK : ESVNV : FVTIV : KLETRE : TVPLAK :
 15 | PRVMVM : ANTENTV : INVK : BIHBERA : ENTENTV :
 16 | INVK : KAXI : FERIME : ANTENTV : ISVNT : FEREHTRV :
 17 | ANTENTV : ISVNT : SV : FERAKLV : ANTENTV : SEPLES :
 18 | AHESNES : TRIS : KAXI : ASTINTV : FEREHTRV : ETRES : TRIS :
 19 | AHESNES : ASTINTV : SVFERAKLV : TVVES : AHESNES :
 20 | ANSTINTV : INENEK : VVKVMEN : ESVNVMEN : ETV : AP
 21 | VVKV : KVKEHES : IEPI : PERSKLVMAR : KAPITV : VVKE : PIR
 22 | ASE : ANTENTV : SAKRE : SEVAKNE : VPETV : IVVEPATRE :
 23 | PRVMV : AMPENTV : TESTRV : SBSEASA : FRATRVSPER :
 24 | ATIIERIES : AHTISPER : EIKVASATIS : TVTAPER : IIVVINA :
 25 | TREFIPER : IIVVINA : TIBLV : SEVAKNI : TEITV :
 26 | INVMEK : VVEM : SEVAKNI : VPETV : PVEMVNE :
 27 | PVPRIKE : APENTV : TIBLV : SEVAKNI : NARATV
 28 | IVKA : MERSVVA : VVIKVM : HABETV : FRATRVSPE
 29 | ATIIERIE : AHTISPER : EIKVASATIS : TVTAPER
 30 | IIVVINA : TREFIPER : IIVVINA : SAKRE
 31 | VATRA : FERINE : FEITV : ERVKV : ARVVIA : FEITV : VVEM
 32 | PERAEM : PELSANV : FEITV : EREREK : TVA : TEFRA
 33 | SPANTIMAR : PRVSEKATV : EREK : PERVME : PVRTVVITV :
 34 | STRVBLA : ARVEITV : INVMEK : ETRAMA : SPANTI : TVVATEFRA :
 35 | PRVSEKATV : EREK : EREBLVMA : PVEMVNE : PVPRIKE :

ANALYSIS HUIUS TABULAE

P E R

JOH. BAPTISTAM PASSERIUM.

HAec Tabula (*) praecedit aliam subsequentem; nam in ista praescribuntur duo Sacra ad procuranda fulgura, tertium vero ordinatur in Tab. subsequente. Hic in lin. 23. demandatur primum *Ampentum*. PRVVM. AMPENTV., infra in lin. 34. alterum *Sacrum* ETRAMA. SPANTI.; demum in Tab. subseq. lin. 2. TERTIAMA. SPANTI. In secunda caeremonia. ETRAMA. SPANTI. procurantur duo fulmina, sive secundum fulmen, in tertia vero tria fulmina, sive tertium fulmen: ex quo conligimus Tabulam hanc praemittendam fuisse. His praecognitis, nemo non videt, me longe abire a sententia Cl. Gorii, qui ex hac Tabula eruendum esse putavit *Carmen Orbium lamentabile*, cujus nulla vestigia hic invenio, sed tantummodo pacatissima Ritualia ad scientiam fulguralem pertinentia.

Lin. 1. ESVNV. FVIA. HERTER. SVME. VSTITE. *Esoni Jovi fiat sacrum sumine hostio*, sive ex hostia suminis.

Lin. 2. SESENTASIARV. VRNASIARV. Genus, ut puto, frugis *bornae*, sed in numero plurali. *Sesentasiaru* puto, nomen esse alicujus mensurae dictae a *Sextante*; nam in sacrificiis mensurae quaedam frugum praescriptae erant. Cato de R. R. cap. 38: *Votum pro bubus sic facito, Farris adoveis libras tres, & lardi pondo IV., pulpe pondo IV. S., vini sextarios III. S. Id in urnas liceto conicere, & vinum idem in unum vas liceto conicere.*

Lin. 3. HVNTAK. VVKE. Prima vox mihi idem sonat, ac *Onse* in Tab. lat. scriptis, nempe *coxa*. VVKE. *Vacce*. PRVMV. PEHRTV., quia hic agitur de fulmi-

num triplicis generis procuratione. Primum *portum*, puto indicare *primum fulmen* a Πέπρω *Vasio*, *Desfruo*; nam lingua Pontificalis, ut observavimus, de victimis synonyma plurima habebat, quae in illorum sensu differentias quasdam nobis obscuras importabant.

Lin. 4. INVK. VHTVRV *Unum Taurum*.

Lin. 5. FRATER. VSTENTVTA. PVRE. *Frater Sacerdos jugulet pure, & religiose*.

Lin. 7. KVMNAKLE. INVK. VHTVR. VAPERE. *Clunacio, sive cultro unum taurum*.

Lin. 8. KVMNAKLE. SISTV. SAKRE. VVEM. VHTVR. *Cultro Sifiso*. Vox *sacra* relativa ad victimas. Subsequuntur SAKRE. VVEM. VHTVR. fortasse *porcum, ovem, & taurum*; nam quandoque SAKRE adjectivum est conveniens rebus Deo dicatis. Quandoque *porcum* significat, ut alibi exposuimus. Hinc suspicari licet procurationes has fulminum diversa piamina admixte pro varia Populorum religione, atque inter haec etiam *Suovetaurilia*.

Lin. 10. 11. SAKRE. VVEM. VRTAS. VIA. MERSVVA. ARVAMEN. Inter formulas oblationis in Tab. I., & II. saepe observavimus formulas. PIRORTOEST. MERSEST., & eandem vim hic habere puto eadem voces, licet in diversa dialecto. ARVAMEN derivativum est ab *Arvina*, sive ab *Arvo* Ariete.

Lin. 11. 12. 13. ETVTA. ab *eundo*, sive *circumcundo*. PIR. PERSCLV. *Per Persicum*, sive *sacrificium canis*. VPETV. a Sacerdote, qui OPETER alibi vocatur. SAKRE. VVEM. TLETRA. *porcum, & ovem*

(*) *Kyrusae scripta ab una tantum parte, cujus postica omnino pura est; long. ped. 1. unc. $\frac{2}{3}$., lat. unc. 10. $\frac{2}{3}$.*

ovem alilem, sive clathratam, & in clathris pastam. FERTVTA. AITVTA. ARVEN. KLETRAM. Adferatur, desur aries pariter altilis.

Lin. 14. ESNV. FVTV. KLETRE. KVPLAK. PRVMVM. ANTENTV. Aesoni fiat ex Cletra duplici, nempe ex ove, & ariete altili, idque sit primum. ANTENTVM. Intentare verbum erat augurale, & importabat vaticinari, & praedire. Hinc Virgilius linguae Pontificalis observantissimus ex praecedentibus signis concludit:

..... Intentant omnia mortem.

Paulo distabant ab hac significatione ostentare, & portendere, licet diversos gradus praesentionis indicarent. Quin etiam in ipso ANTENTV. diversitates quasdam observabant antiqui, ut constat ex subiecto exemplo, ubi in brevi orationis spatio legimus ANTENTV. ENTENTV., & ASTINTV. Has vero differentias vix nobis observare datum est, minime vero intelligere.

Lin. 15. Hic nobis sese observant sex Ritualia diversa, sed tam concise expressa, ut ad differentiam discernendam ea nobis praefixis numeris segregare opus fuerit.

I. PRVMVM. ANTENTV.

II. INVK. BIHBERA. ENTENTV.

III. INVK. KAXI. FERIME. ANTENTV.

IV. ISVNT. FERETRIV. ANTENTV.

V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV.

VI. SEPLES. AHESNES.

TRIS. KAXI. ASTINTV. FERETRIV.

ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV.

TVVES. AHESNES. ANSTINTV.

INENEK.

VVCVMEN. ESNVMEN.

Primo loco praemittuntur tres ANTENTVS., sive praesentiones, auguria, auspicia, sacrificia, expiationes, aut quodcumque aliud fuerint. Primus ANTENTV. simplicissimus est, succedit INVK, sive unus al-

ter cum adjuncto BIHBERA. fortasse victimam, & tertio unus alter cum adjuncto KAXI. FERIME. Prima vox derivari potest per syncopen a Καθάρσιος, quasi Catarsis expiator, secunda a feriendo, sive a feritate, & sumi possunt pro adtributis Jovis Feretrii, sive pro victima, quae ab hac caeremonia Jovis Feretrii nomen acciperet. En primi tres ANTENTV. Adtingamus tres posteriores. IV. ISVNT. FERETRIV. ANTENTV., nempe antentus Jovis Feretrii. V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV., nempe in honorem Jovis Superferetrii, quemadmodum alio loco vidimus Jovem HOSTATIR., & ANOSTATIR., hoc est fulminantem, & iterum fulminantem, ad exemplum Martis Ultoris, & Bisultoris. VI. sequitur SEPLES. AHESNES. Sextum fortasse ἄριστος, hoc est faustus, fatalis, & deciforius.

Descriptis sex hisce ritibus, fit eorum recapitulatio, & distinguuntur in duas classes. TRIS. KAXI. ASTINTV. FERETRIV., primi tres pertinent ad Feretrium. ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV., posteriores tres pertinent ad Superferetrium, sive iterum feretrium. Rursus fit alia distinctio de duobus ultimis. TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK. VVCVMEN. ESNVMEN. Duo postremi, nempe v., & vi. alio referuntur, sed illorum adplicatio omnino imperpicua est, utique tamen prioribus relativi.

Lin. 21. PERSKLVMAR. KARITV. Hic subest aliqua praescriptio PERSCLI, hoc est sacrificii faciendi de catulo.

Lin. 22. ANTENTV. SAKRE. SEVAKNE. VPETV. IVVEPATRE. Hic agitur de ANTENTV. faciendo ex porco illius anni per VPETV. primum Pastorem Jovi Patri. Et revera magna esse debuit Pastorum auctoritas in templo Jovis Apennini, ad quod pertinebant haec Tabulae, cum etiam Claudianus id sacrarium describens dixerit:

Apen-

Apeninicolis cultas Pastoribus aras.

Lin. 23. PRVMV. AMPENTV. TESTRV.
SESEASA . FRATVSPER . ATIIERIES .
Exponitur latius caeremonia primi AMPEN-
TVS. dexteri, unde conligimus hos AM-
PENTVS fuisse *observationes* auguriorum
dexterorum, & sinistrorum; sed quia de-
xtera infausta erant, ideo procurari debe-
bant per *Fratres Aterios*.

Lin. 25. TIBLV . SEVAKNI . TEITV .
INVMEK . VVEM . SEVAKNI . VPETV .
PVEMVNE . PVPRIKE . Haec autem pro-
curatio facienda erat ex *Tiblo* illius anni,
fortasse *viculo*, & *ove* pariter illius anni per
VPETVM, hoc est, *Pastorem*, PVEMVNE.
a Ποιμανεὺς Rex, idque a Ποιμαίνω *pa-*
scō, seu *pastorum* more gubernō, qua vo-
ce saepissime utitur Homerus, qui Heroas
passim vocat *Pastores Populorum*. Epithe-
ton *publici* in suspicionem nos inducit *Pue-*
munem hunc *publicum* eundem fuisse, ac *di-*
Etatorem cum regia potestate ex his, quos
abusive vocamus *Reges Etruscōs*; nam vix
inducor, ut credam, ea aetate Italiam co-
gnovisse dispotismum, quem tandem in-
duxit discordia Civium, & Populorum.

Lin. 27. APENTV. TIBLV. SEVAKNI.
NARATV. PVKA. MERSVVA. VVICVM.
HABETV. FRATRVSPER. ATIIERIE. En
alterum sacrum faciendum ex alio TIBLO.
SEVAKNI *cum juvenca mersuva simul cum*
ove VVICVM., idque faciendum per *Fra-*
tres Aterios.

Lin. 30. TREFIPER. IIVVINA. Hic, &
supra in lin. 25. tota Natio *Iguvina* nun-
cupatur nomine sacro IIVVINA a *Jove Cu-*
sode, sed amplius in hoc duplici tractu ad-
ditur nomini adtributum *Jovis Tefrei*, ful-
minantis. TVTAPER. IIVVINA. TREFI-
PER. IIVVINA. ad conciliandam pro il-
lorum temporum caecitate eidem populo
protectionem *Jovis Fulminatoris*, quod nos
magis confirmat in suspicione, hanc, & se-

quentem Tabulam pertinere ad fulgurum
disciplinam.

Lin. 31. SAKRE . VATRA . FERINE .
FEITV. ERVKV. ARVVIA. FEITV. VVEM.
PERAEM. PELSANV. FEITV. EREREK.
TVVA . TEFRA . En alterum sacrificium
novum ad procurationem secundi fulguris
TVVA. quasi *duo*, vel *secundum*, ut quem-
admodum ex numero *unus* fit *unicus*, ex
tres fit *tertius*, ex *quatuor* fit *quartus*, ita
minime dubito etiam ex duo processisse DV-
VIVS., quemadmodum ab ea radice pro-
cessit *duplex*, *duplicarius*, & *duplio*.

Lin. 33. SPANTIMAR . PRVSEKATV .
Profecia, pro hujus secundi fulguris pro-
curatione.

Lin. 34. STRVBLA . ARVEITV . INV-
MEK . ETRAMA . SPANTI . TVVA . TE-
FRA . PRVSEKATV . Reiteratur sacri-
ficcium secundum. ETRAMA . SPANTI, pro
secundo Fulgure TVVA . TEFRA . idque
iterum faciendum per *Puemunem Publicum*,
quem latine diceremus *Poemonem*, quae
vox magnam habet consonantiam cum *Lu-*
cumone, qui in singulis XII. Etruriae urbi-
bus imperabat. Officium *Lucumonis* est *Lu-*
udbas annus, quia in annum conferebatur
ea dignitas. *Poemon* vero *Iguviorum* a re-
gimine dictus erat, sed desinentia confimi-
li. Hic observandum est dignitatem hanc
ignotam esse in antecedentibus Tabulis, in
quibus pro supremo Magistratu nobis oc-
currunt *Duumviri*, & nos in suspicionem
inducunt inter utrumque tempus, quo il-
lae, & haec praesens cum sequenti inscri-
ptae sunt, mutatum fuisse statum Reipu-
blicae nostrae. Concurrunt etiam diversitas
characteris, nam posteriores istae duo Ta-
bulae litteras aliquas habent ad Latinum ad-
cedentes, ut d pro B, & q pro R, quas
in superioribus Etruscis Tabulis minime in-
venies.

VETERUM ETRUSCORUM

CXI

I I.

EX JUNONALI SACRA MENSA HERCULANENSIIUM.

HERENTATI . SVM

L. SLABIIS . L. AVGHIL . MERRISS . TVCTIKS . HERENTATE . . . PRVKINAI . PRVFFER

Hoc est :

HERENTATI . SVM

L. Slabius . L. Aukilius . Mediafutici . Iunonali . Praepofiti . Custodes . Profertunt

Iunonali . Sum

L. Slabius . L. Aukilius . Mediafutici . Iunonali . Praepofiti . Custodes . Profertunt

HERENTATI . SVM

I I I.

EX HYPOGAEO PERUSINO.

CEHEN . SVTHI . HINTHIV . THVEM . SIANM . ETVE . THAVRE . LAVTNANGLE . CARESRI . AVLEM . LARTHIAL . PRECV-

LARTHIALISVLE . CESTNAL . CLENARAMI . ETH . FANV . LAVTN . PRECVM . API . MVRXVA . CERVRVMEIN .

HECXRI . TVNVR . CVTIVA . XELI R

Hoc est :

(TVRAMI .

CEHEN . SVTHI . HINTHIV . THVEM . SIANM . ETVE . THAVRE . LAVTNANGLE . CARESRI . AVLEM . LARTHIAL . PRECV-

LARTHIALISVLE . CESTNAL . CLENARAMI . ETH . FANV . LAVTN . PRECVM . API . MVRXVA . CERVRVMEIN .

HECXRI . TVNVR . CVTIVA . XELI R

SI-

SIGNUM AENEUM PUERI REPERTUM IN AGRO
TARQUINIENSI ANNO MDCCCLXX.

Angelus Riccio fecit delin.

D. Carneo Sculp.

: AMVJEF : 2AV
 : IS : CELVANSL :
 : ES : CVER : THVETHLI
 : CLAN

Hoc est:

. VAS : VELVMA :
 IS : CELVANSL :
 ES : CVER : THVETHLI
 : CLAN.

ELEN-

E L E N C H U S

VOCUM HEBRAICARUM EX QUIBUS ETRUSCA ET EX HIS LATINA
VERBA PROFERATA SUNT (*).

- אבה *Abba* aveo. *
 אביון *Ebbion* egenus.
 אדן *Edhen* aedes; * Sed potius hinc est
 אדון הוולפּטא. *
 אהלות *Abaloth* aloë.
 * אויר *Aer* aer, אֵר.
 אור *Or* ortus, oriens.
 און *Ozen* auris, אוֹז. * Alexius Symmachus
 Mazochius *Tabul. Heraclien.* Par. II.
 pag. 527. etiam *audio* hinc derivat,
 quod o Hebr. in *au* a Syris, Phoenici-
 bus, & Tyrrhenis verteretur. *
 * אכר *Hacar* arator, ager, אֶרֶץ. Vid.
 Joh. Baptistam Passerium *Epist. Roncalien.*
 XIV. To. XXVI. Collect. I. Ca-
 logerianae opuscul. pag. 377.
 אנס *Anas* onus.
 אצר *Atzar* agger.
 אציל *Atzil* axilla.
 ארנ *Eregb* aranea.
 ארי *Ari* aries.
 * ארן *Aran* (excelsus, elevatus, &c.) ara.
 Passer. *Epist. Roncalien.* X. To. XXIII.
 Collect. ejusdem pag. 330.
 ארן *Oren* ornus.
 אש *Es* aestus.
- ב
- בוס *Bus* bos, βούς.
 בוז *Butz* byssus, βύσσος.
 בוק *Buk* bucca.
 * בלה *Vala* (ateri, quod & depauperari
 significat) vilis. Mazoch. *Tabul. He-
 racl.* Par. I. pag. 238.
 בלע *Balagh* (absorpsit, deglutivit, &c.)
 balaena.
 * בעל *Bagnal* (dominus), Belam, Bele-
 nus, Belus, Abellio; nomina idolorum.
 Tom. III.
- בגלים *Bagnalim* Tutelares dii; Jud. 2. 11.
 * בער *Bagnar* baro, bardus.
 בקרים *Bikarim* pecora.
- ג
- גבן *Gibben* gibbosus.
 גבן *Gabbar* gubernus.
 * גדר *Gader* (septum) Gadira insula Hi-
 spaniae Boeoticae.
 גמל *Gamal* camelus.
 גרש *Geres ierachim* (extrusum lu-
 narum, idest fructus, quos quaeque
 luna producit; Deuter. 33. 14.) Ceres.
- ד
- דור *Dor* duro.
 דוי *Debai* debilis.
 דרכמן *Darchmon* drachma.
- ה
- * הין *Hin* hemina, mensura liquidorum.
 הליל *Helil* ululo.
 הון *Hon* honor. Hinc Owenus Epigramm.
 Lib. 1. Epig. 16:
*Dicitur, & opes hon lingua Hebraea
 vocavit:
 Gallica gens aurum or, indeque venit
 Hon-or.*
 הושב *Hofceb* hospitium.
 * הרוכל *Harokel* (negotiator) Hercules.
 Alii ab
 * הרק *Harac* (ardere) quod Herculem
 habeant pro Sole, quo sensu a Nonno
Dionysiac. Lib. XI. ἀναξ πύρ rex
ignis dicitur. Hoc etiam adnotavimus
 in Tomo I. *Monumentor. Matthaëjorum*
 Clafs. IV. Tab. XLII. pag. 42. Cete-
 rum a Viro Cl. Simone Magistro Ora-
 torii Romani Presbytero in *Apolog.*
de LXX. virali versione Dissert. V. §. LV.
 pag. 599. Hercules tamquam ארך ליש
 Ηρακλ.

(*) Voces hae ab elencho J. Beaton desumptae sunt, omittis iis, quae respondent puris Graecis, & Britan-
 nicis. Asterisco notatae additae a nobis sunt.

Ἡρακλῆς, nempe *vetus leo*, nomine ad robur adcomodato, proponitur. Rident ii porro hujusmodi conatus, quibus frigent cerebrosa commenta, quosque piget nimis incertas confectionari conjecturas.

* הרם *Haras* (diruit) *Aps Mars, addita a Latinis initiali littera M. Vid. Passerium *Paralipom. in Etrur. regal. Demphlerii* pag. 279.

זרע *Zarangb* ferere.

* הוה *Hhavva* Eva, ave, bene vivendi augurium; Eva enim ab הוה vixit, quia mater omnium viventium.

* הצר *Cbaster* castrum. Passer. Epist. Roncal. XIV. To. XXVI. Collect. I. Caloger. pag. 379.

* הורים, vel הורים *Chorim*, vel *Curim* χοῦρητες, principes, potentes; & hinc Curetes sacerdotes Cybelis, & Curis, seu Curitis Juno ipsa, sic dicta a ferenda hasta, quae lingua Sabinorum *curis* dicitur. Vid. Passer. Epist. Roncalien. XV. To. XXVII. ejusdem Collect. pag. 242.

טמא *Tama* Tamino, a quo contamino.

יום *Jom* (dies) iam.

כברה *Cebbara* cribrum.

כד *Cadb* cadus.

כלם *Calam* calumniari.

כמון *Cammon* cuminum.

כרכום *Carcos* crocum.

כרפס *Carpas* carbasus.

לביא *Lebi* leo.

* לוג *Log* lagena.

* לחם *Lacham* (pugnavit), לוהמו *Lu-chuma* Lucumo, dux, vir praecipuus inter Etruscos. Vid. Scipion. Maffeiium *Observat. Litterar. To. VI. pag. 172.*

At laudatus Simon Magistrius in *Apollog. de LXX. virali versione* Dissert. V. §. LXV. pag. 620. non dubitavit Lucumonis etymon a voce *اللحوم Elucano judex* derivare, quae etiam num in Oriente apud Arabas, Turcas, & Persas usurpatur, ut Lucumo idem officium esse, ac *Sufferum*, dici possit.

לוט *Lut* latere, unde Latium.

לט *Laz* latebrae.

לקק *Lakak* lingere.

מוט *Mut* motus.

מות *Muth* mors.

מחנה *Machane* machina.

מטה *Meta* meta.

מטיל *Metil* metallum.

* מכר *Macar* (mercari, vendere) Mercurius mercatorum praefes.

* מבלה *Micla* caula.

* מנהה *Minchab* minca.

מעל *Magnal* malum.

מרר *Marar* amarum esse.

* משרה *Mesura* mensura.

נבל *Nabbal* nebulo.

* נהג *Naag* ago, ἄγω, idest duco.

נוט *Nut* nutare.

נכה *Naca* neco, nocco.

נרד *Nerd* nardus.

* סאה *Seab* satum, σάρον, mensura aridorum.

סבכא *Sabbecha* sambuca.

סדין *Sadbin* sindon.

* סלה *Salah* sileo, quiescere facio. Vid. Mazochium *Spicileg. Biblic. To. II. pag. 176.*

סמל *Semel* simulacrum, similitudo.

סנדל *Sandal* sandalum.

סתר *Sathar* (latere) Saturnus. * At laudatus Passerius in *Lexico Aegyptio* apud Ant. Franc. Gorium in *Symbol. Litterar. To. IV. derivat* vocem Saturnus a שטר *Sorber* dominus, vel זרע *Zarangb* ferere, quod sit omnium Deorum

rum fator, At Jac. Martorellius vir Cl. in *Thec. Calamar.* pag. 354. Saturnum deducit a שטר נה *Soter noab* dominus lamentationis, qui dolores nempe infert, & calamitates, unde ἀβολή-
της *graviter perdens*, ἀμάλικτος *qui mulceri nequit*, ἀμνήσις *crudelis*, ζύ-
γν *invisus*, κακόποι *mala inferens*, & sexcenta, quae ex Oppiano potissimum, & Nonno collegit Martorellius. Apud Graecos φανότατος *χρό-
ντος*, & apud Latinos *gravis*, & *male-
ficus* audit, ut hinc apud Macrobi-
um in *Somn. Scipion.* Lib. I. cap. 19. ex
Ptolemaeo, & aliis Saturni stella prae
alii *malefica* existimetur. Ceterum lau-
datus Mazochius *Tabul. Heraclien.* Par. I.
pag. 88., & *Spicil. Bibl.* To. I. pag. 256.
ait esse a סתור *Satur*, idem ac occulta-
tus, delitescens; licet Xaverius Matthae-
us in *Exercit. de voce Tityrus* pag. 36.
Mazochium impugnare conetur; nequic-
quam. Non hoc tamen eruditissimi viri,
tunc ephēbi, existimationi, vel laudibus
quidquam detractum volumus. *

ע

עברו *Gnibbri* Hebraeus.
עולם *Gnolam* (saeculum) olim.
* עורב *Gnoreb* corvus.
* עורה *Gnoreph* cervix, e praeposito, ut ab
ἀουλῆ caula. Vid. infer. v. *Cervical.*
* עטרת *Hetroth*, vel *Gnotroth* civitas, cu-
jus mentio in Libro Numerorum, & a
qua Etruscos derivat laudatus Maffe-
jus *Observ. Litterar.* To. VI. pag. 166.
עצל *Gnatzel* aellus.
ערבון *Gnarabon* arrhabo, ἀρραβών, pars
solutionis, quae fidem facit totius sum-
mae, vulgo *caparra*. Vide, quae nos
adnotavimus ad Tit. XXVII. *Legis Ro-
manae*, sive *Responsi Papiani* pag. 227.
* ערבי *Gnarabi* Arabs.
* עשת *Gnasar* (nitidum esse) Astarte, vel
Astarot, scilicet Lunae nomen in Scri-
pturis.

Tom. III.

פ

פנר *Piger* piger.
פוך *Puch* fucus, Φυκῆω.
* פות *Pot* potes, pudendum muliebri.
* פיל *Phil* elephas, ἐλέφας, litteris trans-
positis pro ἐφέλας, vel ἀφέλας.
פלגש *Pillegese* pellex, παλλακίς.
* פנה *Fina* (summitas) pinna, pinnaculum.
Vid. laudatum Passerium *Epist. Roncal.*
XIV. To. XXVI. laud. *Collect.* pag. 373.
פסח *Pesach* passus, πάσχα.
פסנתרין *Pesanterin* Psalteria.
פער *Pagnar* operio.
פרא *Pere* fera.
פרר *Parad* pars.
פרדס *Pardes* Paradisus. * Vid. laud. Mazo-
chium *Spicil. Bibl.* To. I. pag. 30., &
seq. adnot. (1) *
* פרוים *Parvaiim* Peru.
פרק *Parak* parco.

צ

צפור *Tzippor* passer.

ק

קקל *Kabal* collegium.
קילמוס *Kolemos* calamus.
קלה *Kala* calere.
קנה *Kane* canna.
קנמון *Cinnamon* cinamomum.
קרן *Koren* cornu, κέρας.
קתרום *Kathros* cythara.

ר

* ראש *Rose* (caput) Rafena apud Diony-
sium Halicarnas., caput nempe, & dux
Etruscorum. Vid. laud. Maffejum *Ob-
serv. Letterar.* To. VI. pag. 166.
* רבא *Rava* (princeps, praefes) Rabinus.
רבה *Rabba* (augeri, multiplicari) rabula.
רנה *Rana* (cantus) rana.
* רקם *Rakam* ricamare italice, scilicet
acu pingere.
רקק *Rakak* ructare.

ש

שבט *Scebet* sceptrum.
שרה *Sade* satum.
שוט *Scot* scutica.

שנע *Scaangn* sonus.

שור, vel כור *Sur* fura.

* שכר *Seccar* (inebriativum) sicera, σικερα, & italice *ficcera*.

שמן *Scemen* (oleum) lumen.

* שפט *Scopbeth* (judex) Suffes, magistratus Carthaginensium.

* שק *Sak* saccus, σακκος. Haec vox ex confusione linguarum in omnibus linguis permanst, mutata tamen terminatione

pro diversitate linguarum. Vide Joh. Leusdenium in suis notis philologicis ad Jonam pag. 166.

שרקות *Serikuth* serica.

תובל קין *Tabal cain* Vulcanus.

תור *Tor* Chaldaice (bos) taurus. * Vid. Vossium in Etymolog. *

תור *Tor* terminus.

תהש *Tabhas* taxus.

L E X I C O N V O C U M E T R U S C A R U M

Quae vel ex antiquis Scriptoribus, vel ex Monumentis supersunt (1).

A

* **A**chele, vel Achle, Achilles. In Patra Etrusci operis apud Thomam Jenkinsium Anglum Romae commorantem, quae exprimit Achillis & Hectors fatum lance a Jove, ut fert Homeri narratio (Iliad. X, v. 210.), vel a Mercurio, ut artifex heic prodidit, pensitatum, ad alterum *πλάστριον*, in qua Achilles ponderatus adparet sub humana imaguncula, animae instar, legitur *Αχλε*. Vid. apud Cl. Joh. Winckelmannium (*Monument. antichri inediti*) Vol. I. num. 133., & Vol. II. Part. II. cap. XIV. pag. 174. In Gemma vero Etrusca apud Gorium (*Mus. Etrusc.*) Tab. CXCVIII. n. 4. *Αχλε* inscribitur; quam citat etiam ex Maffeo Simon Magistrius *πυλυλότι* praestantissimus (*Apolog. de LXX. virali versione*) Dissert. V. pag. 599., ubi Hebraicum etymon adducere non dubitat.

Adbarnabam, nomen Urbis in medio Etruriae. Refert Titus Livius Lib. X., Cos.

Q. Fabium anno V. C. cccclix. bello contra Etruscos exercitum ad oppidum *Adbarnabam* duxisse. Ita nempe Sigonius in pluribus Codicibus se invenisse adfirmat. Gorius tamen (*Mus. Etrusc.*) pag. 70. legendum contendit ad *Arnam*, quod solide improbat Maffejus.

Aefar, vel *Efar*, Deus, *Θεός*. Svetonius in Aug. cap. 97., & Dion Lib. XXXVI. pag. 589. *Efon* in Tabula I. Eugubina apud Passerium lin. 57. Juppiter, sive Mars dicitur. Vid. sequens Lexicon hac voce.

Aefi, Dii. Hesychius: *Αἰσοί*, *Θεοί ὑπὸ Τυρρηνῶν*.

Agalletor, Puer, *πῦς*. Hesychius: *Ἀγαλλήτορα*, *πῦς*, *Τυρρηνός*.

Abala, cognomen gentis Serviliae, quod sapit Etruscae potius, quam Latinae linguae genium. Ex Albae oppido Etruriae proximo ea gens Romam venit, ut proinde Etruscae originis forte esse potuerit. *Casca* fuit quintiam Serviliorum cognomen alterum, quod *anti-*

(1) Ex Cl. Marchione Scipione Maffeo To. VI. Observation. Litterar. pag. 5., & seqq. excerptum & Latinum factum est hoc Lexicon a nobis, additis & iis vocabulis, quae ipse veluti extra chorum inter dubia retulerat, aliisque, quae nobis inter scribendum occurrerunt, quaeque asterisco * notavimus. Horum nonnulla petivimus praesertim ex Thomae Dempsterii *Etruria regali* To. I. Lib. I. Cap. XX. pag. 88., & seqq., omisis iis, quae ad libationes, vel ad haruspicinam artem pertinentia, tamquam incerta proponit, ibid. pag. 90., & quae forte vetus Romanorum idioma referre possunt.

antiquus sonabat veteri Latiali idiomate, quodque Varro *de L. L.* Lib. VI. censuit Sabinam vocem fuisse, ex ea nempe lingua, quae usque radices in *Oscam linguam* egit.

* *Amphitiare*, Amphiaraus. In Carneola Stofchiana scarabei formam gerente (quae olim erat Musei Ansideii Perusiae, nunc Berolifensis) cernuntur quinque Heroes ex septem ab bellum Thebanum profectis, quorum nomina Etrusce exarantur, & inter hos legitur $\alpha\mu\phi\tau\iota\alpha\rho\epsilon$ *Amphitiare*. Haec Gemma celebris est scriptis clarorum virorum Gorii, Guarnaccii, Antoniolii, aliorumque.

Andas, Boreas. Hefychius: $\alpha\nu\delta\alpha\varsigma$: $\beta\omicron\rho\epsilon\acute{\alpha}\varsigma$ $\acute{\upsilon}\pi\omicron$ $\tau\upsilon\rho\acute{\rho}\eta\nu\acute{\alpha}\nu$. In eodem Lexico legitur $\alpha\nu\tau\alpha\iota$, $\acute{\alpha}\nu\epsilon\mu\omicron\iota$, *venti*, quae vox Etrusca pariter haberi debet.

Anien, Fluvius celebris, & vetustissimus ex Prisciani sententia, vulgo *Teverone*.

Antar, Aquila. Hefychius: $\alpha\nu\tau\alpha\varsigma$: $\acute{\alpha}\epsilon\tau\omicron$ $\acute{\upsilon}\pi\omicron$ $\tau\upsilon\rho\acute{\rho}\eta\nu\acute{\alpha}\nu$.

Antenna, Urbs Etruriae. Haec juxta Catonem in Originibus apud Priscianum Lib. vi. *veterior est, quam Roma*.

Anxur. *Anxur fuit, quae nunc Terracinae sunt*, inquit Livius in fine Libri IV. *Terracina, oppidum lingua Volscorum Anxur dictum*, teite Plinio Lib. III. cap. 5. Servius Volcos inter Etruscos recensuit.

* *Aplu*, vel *Apul*, vel *Apulu*, Apollo. In laudata Gemma Jenkiniana, & in altera Musei Kircheriani apud Dempsterium Tab. III., & IV.

* *Apluda*, Panis fursureus. A. Gellius (*Noct. Attic.*) Lib. XI. cap. 7: *Hic*, inquit, *Eques Romanus apludam edit, & foces bibit*.... Post deinde, quasi nescio quid *Tasce, aut Gallice dixisset, universi riserunt*. Vid. Nonium Marcellum hac voce.

* *Aquilex*, Aquam colligens. Varro in voc. *Quinquatribus: At hoc pacto utilior te Tuscus aquilex*. Vid. Non. Marcellum hac voce.

Aracos, Accipiter. Hefychius: $\alpha\rho\alpha\kappa\omicron$ $\tau\upsilon\rho\acute{\rho}\eta\nu\acute{\alpha}\nu$.

Arimnos, nomen antiqui Etruriae regis; de quo Pausanias *Eliac.* I., & nos superius in Alphabeto §. IV.

Arimoi, Simiae, $\pi\iota\theta\eta\kappa\omicron\iota$. Strabo Lib. XIII. pag. 929., ubi de populis Arimis, ait simias hoc nomine ab Etruscis adpellatas fuisse.

Arnus, celebris Etruscorum fluvius, qui forte primigenia voce *Arn* dictus fuit.

Arse vorse, averte ignem, teste Verrio Flacco apud Festum. Has voces inter dubias Maffei enumerat, quod Dacierius Afranii auctoritate fultus id improbaverit, & quod Latini idiomatis indolem sapere videantur, fuerintque potius idiotismus popularis Romanorum.

Artena, Urbs Volscorum, cujus Livius meminit in fine Lib. IV., ubi homonymam alteram in medio Etruriae positam memorat, dum nempe ait: *ejusdem nominis urbs inter Caere, atque Veios fuit*. Hoc vocem Etruscae originis prodit, & apud Volcos Etruscam linguam obtinuisse ostendit.

Aruns, nomen inter Etruscos celebris, uti *Ufens* videtur, aliaque hujusmodi.

* *Axia*, vel *Affum*, Civitas Etruriae, nunc *Castel d'Asso*. Stephanus *de Urbibus* vocat $\alpha\acute{\xi}\iota\alpha\nu$ $\pi\acute{o}\lambda\iota\nu$ $\tau\upsilon\rho\acute{\rho}\eta\nu\acute{\alpha}\nu$.

Ateson, Arbustum, arboreum, $\acute{\alpha}\nu\alpha\delta\acute{\epsilon}\nu\delta\rho\alpha\varsigma$, Hefychius: $\alpha\tau\epsilon\sigma\acute{o}\nu$, $\acute{\alpha}\nu\alpha\delta\acute{\epsilon}\nu\delta\rho\alpha\varsigma$, $\tau\upsilon\rho\acute{\rho}\eta\nu\acute{\alpha}\nu$.

* *Athvertir Vipiaal*, nomen Figuli in Figulina Etrusca, in Museo Veronenſi adſervata, quae a Gorio adducta fuerat (*Mus. Etrusc.*) To. II. Tab. cxxxvii., & in qua legitur: $\nu\alpha\alpha\upsilon\tau\iota\alpha$ $\alpha\iota\tau\alpha\alpha\tau\omicron\alpha$ *Athvertir Vipiaal*. Maffei To. vi. Observat. Litterar. pag. 135. ita cenſet. Nos etiam adducemus in Appendice, quam paramus, ad Catalogum veterum Artificum Franciſci Junii.

* *Atreſſe*, Adraſtus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata Gemma Stofchiana, ubi hoc nomen $\beta\omicron\upsilon\varsigma\rho\phi\eta\delta\acute{o}\nu$ exa-

ra-

ratum est Ἀτρεσθε *Atresste*, ut notavimus etiam superius in Alphabeto §. VII.

Atrus, Dies forte erat. Varro ait, a Tusculanis quosdam dies dictos *quinguatrus*, *sexatrus*, *septimatrus*. Maffeius habet inter voces incertas, quod Tusculum in Latio esset, quamquam Dionysius Halicarnas. Lib. X. pag. 646. hujusmodi vocabula τοῦ Λατίνων ἔθρου. *Latinorum gentis*, ac potissimum Tusculanorum, & Phalisco- rum esse dicat.

Aukelos, Aurora. Hefychius: Ἀυκῆλος, ἔως ὑπὸ Τυρρῆνων.

Aufur, vel, ut alii scribunt, *Aufer*, flumen Lucensium, quod vulgo *Serchio* audit.

B

* *Bacchetides*, Tagetis discipulus. Vid. Dempsterium (*Etrur. regal.*) III. 2., & Gorium (*Mus. Etrus.*) To. I. Tab. XV.

Baltea. Charisius refert, scripsisse Varro- nem Lib. XVIII. Rerum humanar., hanc vocem ab Etruria profectam. Maffeius habet inter incertas.

* *Bidental*, Locus, in quo ex Augurum Etruscorum ritu condebantur reliquiae fulminum cum sacrificio, & bimae ovīs capite, ut fulmina, quae in pollutis, ta- ctisque de caelo locis fieri arbitrabantur, averterentur. Terminatio *al*, quam Etru- scorum propriam in Alphabeto §. XI, & XII. ostendimus, & ritus expiationis hujusmodi apud Etruscos celebris vocem hanc Etru- scae originis esse demonstrat. Hisce Biden- talibus e terra erutis inscriptum saepe oc- currit FVLGVR. DIVM. Vid. Dissert. V. Tom. V. Actuum Academiae Cortonenfis. Vid. A. Gellium Lib. XVI. cap. 6., qui & suem, & ovem, & animal quodcumque caedendum, & immolandum Bidentem vo- casse veteres adfirmat.

* *Bygois*, Nympha, quae artem fulgu- ralem Etruscos docuit. Servius Lib. VI. Vid. Dempster. (*Etrur. regal.*) III. 3., &

Gorium (*Mus. Etrus.*) Tom. I. Tab. XV.

Byrros, Crater. Hefychius: Βυρρῶν, κούραος. Τυρρῆνοι. Vox plane diversa. *Birrus* fuit, quae vestis genus significat. Nulla utriusque vocis mentio apud Laza- rum Bayfium, qui de re vestiaria, & de vasculorum materiis, ac varietate tractatus edidit.

C

Cadoli. Ministri Deorum. Vid. infer. voc. *Camillus*.

Caere, Urbs Etrusca, quae, teste Dionysio Halicarnas. Lib. III. pag. 153., *Agilla* di- cta est, dum a Pelagis obtinebatur. For- te utriusque vocis, ex qua linguarum di- versitas innotescit, sensus unus esse potuit.

M. Calumtla, nomen artificis, qui ae- neum quadrupedis sigillum conflavit, quod habet Tablinum Mediceum, quodque apud Dempsterium occurrit in *Etruria regali* To. I. pag. 91. Tab. XXIII. Etruscis elemen- tis nomen hoc exprimitur sic: ΑΝΤΜΥΛΑΟ: Μ *M. Calumtla*. De eo nos rursus agemus in Appendice ad Catalogum veterum omnium Artificum, a Francisco Junio elaboratum, quae prelum expectat.

Camars, *Clusium*, quod *Camars* olim ap- pellabant, teste Livio circa dimidium Lib. X.

Camillus, Mercurius, & Minister Deo- rum. Macrobius Saturn. Lib. III. cap. 8: *Stati- us Tullianus de vocabulis rerum lib. I. ait, dixisse Callimachum, Tuscos Camillum appellare Mercurium, quo vocabulo signifi- cant praeministrum Deorum*. Idem etiam habetur apud Servium ad Lib. XI. Ae- neid. pag. 543. Maffejus tamen hanc vocem Latinam factam censet, quae, teste Plutar- cho, & Varrone, etiam apud Graecos in- valuerit. In mysteriis Samotracum quidam Deus minister *Casmillus* dicitur. Ceterum Dionysius Halicarnas. Lib. II. pag. 93. hu- jusmodi ministros etrusce *Cadolos*, non *Camillos* vocatos tradit.

* *Capital*, poena capitis. Terminatio *al* Etru-

Etruscae linguae propria, ut supra monuimus. In XII. Tabulis frequens vox est, quae apud veteres Romanos ex consuetudine cum Etruscis usum forte obtinuit. Hanc vocem adnotavit etiam Cl. Guarnaccius (*Orig. Italich.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Capra. Hefychius: Κάρα, αἰξ. Τυρρῆνοι. Maffejus ponit inter dubias voces, quod Festus capram a *carpendo* dictam velit, ac *crepa* idcirco etiam a veteribus Latinis vocata fuerit. Tum Tyrrhenorum nomine forte Italos, vel Latinos ab Hefychio heic intellectos conjicit.

Capuae, Falcones, idest qui pedum pollices, teste Festo, incurvatos habent, & quos, auctore Servio loco supra citato, *Tusci Capuas vocarunt*.

Capus, vel *Capys*, Falco, ἰεραξ. Servius ad Lib. X. Aeneid. v. 145. de Capuae origine verba faciens ait: *Viso Falconis augurio, qui Tusca lingua Capys dicitur*. Verum haec incerta. Plinius contra Lib. III. cap. 7. ait: *Capua ab campo dicta*, & Livius Lib. IV. *a campestri agro* verosimilius vocatum cenfet.

Casca, cognomen gentis Serviliae. Vid. voc. *Abala*.

Casnar, *Senex Oseorum linguae* (quae homologa cum Etrusca) ex Festi fide.

Cass, Galea. Isidoro Etrusca vox est. Maffejus habet inter dubias.

Casula, Urbs Etruriae superioris, cujus meminit Diodorus Lib. XX. pag. 773.

* *Casur*, Castor. Ita nempe αὐτῶν *Casur* legitur supra Castoris figuram in Tabula VII. apud Dempsterium.

Celer, si Tzetzi fides praebeatur, vox Latina fuit ex Etrusco nomine usque a Romuli aetate.

* *Cervical* Προσεφάλαον. Forte Etruscae originis ex terminatione in *al*. Vid. super. voc. *עורף*.

* *Clan*, Natus, Filius. Id ex Tegulis Buccellianis superius ostendimus in Alph. §. XII.

* *Compital*, Ludus Compitalitius. Compitalia siquidem ab Etruscis in Larum honorem solemniter celebrata in Romanos migrarunt. Terminatio *al* ad Etruscos pertinet. Hanc vocem Cl. Guarnaccius adnotavit loc. cit. Vol. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Contenebra, sive *Cor-Eenebra*, sive *Corenebra*, Urbs Tarquiniorum, cujus meminit Livius Lib. VI.

Cortusa, sive *Cort-nossa*, sive *Corenossa* Urbs altera Tarquinienfium apud Livium loc. cit. Vid. utrumque nomen aliter exaratum apud Marianum de *Etruria Metropoli* Cap. VII. pag. 45., & apud Cl. Guarnaccium loc. cit. pag. 62.

Cremera, Fluvius celebris apud veteres Historicos.

* *Croton*, Urbs Tyrrhenica apud Dionys. Halicarnas. Lib. I. pag. 22. Ex Dempsterio.

* *Cuer*, Puer, κούρ. Id ex Signi aenei puerilis Tarquinienfis Epigraphe superius adducta adnotavimus §. XII. Vid. Monumentum IV.

Cupra, Juno. Strabo auctor est Lib. V. pag. 369. prope Firmum in Piceno fuisse Templum Deae Cuprae, quod construxerant, & obtinuerant Etrusci, qui τὴν Ἥραν... κούραν καλοῦσιν, *Junonem... Cupram vocant*. Vid. infer. voc. *Eris*, *Laran*, & *Thaur*.

Curis, & *Quiris*, Hasta. Voces Sabinae ex Festi fide. In Urna Guarnacciana (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 60. Tab. VI. legitur *Curial*, hastatus. Vid. super. Elench. voc. Hebr. v. *קורי*.

Curniata, vox apud Hefychium sine significatione. Quare Maffejus legendum putat *κυσία ἀτη*, vel *κυρι ἀτη*, *mala Corsica*, vetus proverbium.

D

Damnos, Equus. Hefychius: *Δάμνο*, ἵππος. Τυρρῆνοι.

Debebris, Regulus Veientium, quo nomine

mine ab Etruria petito Tiberim quinetiam adpellatum fuisse, quidam censuit, teste Varone de L. L. Lib. IV. Vid. infer. voc. *Tibris*.

Druna, Principatus, vel principium. Hesychius: Δροῦνα, ἡ ἀρχὴ ὑπὸ Τυρρηνῶν.

E

* *Embratur*, Imperator. In tribus argenteis Samnitum Numismatibus ad Caium Mutilum pertinentibus, quae superius in Alphabeto §. III. citavimus, hoc nomen ΕΥΤΑΡΩΜΑ *Embratur*, vel *Empratur* legitur.

Eris, Juno, Ἥρα. Ita nempe legitur supra figuram muliebrem, insculptam Paterae secundae apud Dempsterium in *Etruria regali*, quam Junonem censent nonnulli. Sed cum ea *Cupra*, ut superius innuimus, dicta fuerit, cum heic juncta sit Herculi, cum quo nihil umquam commune habuit, cumque nuda citra ipsius dignitatem adpareat, Maffeiis idcirco de hac voce multum addubitat. Ceterum Cl. Passerius ita eidem adhaesit, ut ΕΥΡΥΤΙΜΩΝ *Herentatis* quinetiam, quod legitur in Sacra Mensa Herculanensium superius adducta Monumento II., *Junonalis* reddiderit. Vid. infer. voc. *Laran*, & *Thaur*, & super. voc. *Cupra*.

Efar, Deus. Vid. superius in voc. *Aesar*.

Erbis. In laudata mox Patera Dempsteriana haec vox occurrit, inscripta figurae muliebri adloquenti Herculem, quam alii Nemesim, alii Victoriā, alii Aeternitatem censuerunt. Maffeiis licet Victoriā faveat, tamen vocem hanc inter incertas locavit.

Etruscus. Servius ad Aeneid. Lib. II. v. 164., *Etruria dicenda est ab Etrusco Principe*.

* *Evas*, Hector. Hoc nomen etrusce ΕΒΑ inferibitur Hectori in laudata Jenkinsoniana Patera, ubi Achillis, & Hectors fatum lance a Jove penfitatur. Vid. voc. *Achele*, & *Aplu*.

F

* *Fagutal*, Sacrificium, quod olim fiebat Romae in Colle Viminali, ut memoriae prodidit Antistius Labeo. Terminatio in al Etruscorum propria.

Falando, Caelum, Φυλα. Festus lib. VI. *Falae* (turres nempe militares excelsae) a *falando*, quod apud Etruscos significat Caelum.

Farfarus, Fluvius Sabinorum Etruscis adiacentium, qui antequam ab Ovidio Latinus fieret, *Farfar* fortasse dictus est, ut fluvius alter Damasci Lib. IV. Regum hoc nomine adpellabatur. Forte *Farfarus* idem, ac *Fabaris Sabinorum* a Vibio Sequestro citatus.

Felsina, Bononia, quam ita etrusce dictam testatur Plinius.

* *Fissulis*, Urbs Etrusca, cujus nomen in Nummo argenteo sic exprimitur ΦΙΣΣΥΛΙΣ *Fissulis*, quaeque ab aliis *Faefulae*, ab aliis *Pistorium*, ab aliis *Paeftum*, vel *Posidonia*, ac ab aliis tandem *Plistiae* in agro Calatino censetur, ut supra in Alphabeto §. III. adnotavimus.

* *Floces*, Vinum eructum, & foetidum. A. Gellius (*Not. Attic.*) Lib. XI. cap. 7. Vid. superius in voce *Apluda*.

Frontac, Fulguriator. Ita nempe legitur in bilingui Pisarenſi Inſcriptione, Etrusca nempe, & Latina, quam in Alphabeto adduximus §. IX.

G

Gapos, Currus, vehiculum. Hesychius: Γάπος, ὄχημα. Τυρρηνῶν.

H

* *Helvacea*, genus Lydii ornamenti apud Festum Lib. VIII. Adduxit Dempsterius.

* *Herkle*, Hercules. Ejus nomen ΗΡΚΛΕΣ *Herkle* Etruscis elementis expressum certum.

nitur apud Dempsterium Tab. II., & VI.

* *Hermē*, Mercurius, Ἑρμῆς. In Tab. V. apud Dempsterium legitur Ἑρμῆς *Hermē*. Gorius in Praefatione ad Alphab. Etruf. defensionem pag. CLXXXVIII. hoc nomen Perfeo tribuit.

Hirpus, Lupus. Strabo Lib. V. pag. 383. Ἴρπον γὰρ καλοῦσιν οἱ Σαννίται τὸν λύκον. *Hirpum enim vocant Samnites lupum*. Sabinos habet Servius, quibus forte haec vox communis fuit, & a quibus Samnites profecti sunt, quorum regiones diu Etrufci tenuerunt.

Hister, Comoedus, Ludio, ὁποιετής, vel τεχνίτης. Livius initio Lib. VII: *Vernaculis artificibus, quia Hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum*.

* *Hyrina*, Hyria Urbs, quae pertinet ad Υρῖν Herodoti, quae Straboni, & aliis Ουρῖα, & hodie dum *Oria* vocatur, Episcopali sede gaudens, ex feudis Principis Franca-villae in Regno Neapolitano. Campaniam Etrufci tenuerunt, ac proinde in argenteo nummo, cujus supra meminimus in Alphabeto §. III., legitur ἩΥΡΗΥ, vel aliter ἩΥΡΗΥ *Hyrina*.

I

* *Icuvini*, Eugubini. Notissima sunt Etrufca Numismata signata ΙΚΙΟΥΝΙ *Icuvini*, de quibus in Alphabeto nostro §. III.

Idis, vel *Itis*, vel etiam *Itus*, Dies Iduum. Macrobius *Saturn.* Lib. I. cap. 15: *Iduum porro nomen a Tuscis, apud quos is dies Itis vocatur, sumptum est. Item autem illi interpretabantur Jovis fiduciam*. At Varro: *Eidus ab eo, quod Tusci itus, vel potius, quod Sabinis eidus dicunt*.

Iduare, partiri, μερῖζαν. Macrobius ibid: *Iduare Etrufca lingua dividere est*.

Idulis, Ovis. Macrobius ibid: *Sunt, qui existiment, Idus ab ove iduli dictas, quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idi-*

bus ovis immolatur a Flamino. Vide etiam Festum.

* *Italus*, Taurus. Apollodorus Lib. II. *Bibliothec:* Τυρρήνοι γὰρ Ἴταλὸν τὸν ταῦρον ἐκάλεισαν. *Tyrreneni enim, quem Latini taurum vocant, Italos dixerunt*. Varro de L. L. Lib. IV. veteris Graecae linguae reliquum dixit hanc vocem: *Vitulus, quem Graeci antiquo Ἴταλῳ*. Columella Lib. VI. censuit per prothesin ex voce Ἴταλῳ factum τὸ *Vitulus*, addita nempe littera V.

L

* *Laena*, Vestis, λαῖνα. Nonio est militaris. Vid. Festum Lib. X. Adduxit Dempsterius.

Lanista, Carnifex. Ita Isidoro placet hanc vocem apud Etrufcos sonuisse. Maffeo dubia est. Ceterum Nicolaus Damascenus de Gladiatoribus Isidoro adhaerere videtur cum ait: Οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τυρρήνων παρέλαβον τὸ ἔθῳ. *Romani ab Etrufcis hunc morem acceperunt*; Nam unde res, inde & rei nomen venerit oportet. Fieri tamen potuit, ut non sono Tuscum hoc vocabulum fuerit, sed solo significato, utpote ex Tyrrenica lingua interpretando ductum. Vid. Alexium Symmachum Mazochium (*Tabul. Heraclien.*) Par. II. pag. 443, qui ex Digesto Legum Municipalium penes aeneum Monumentum Neapolitanum, quod est Britannici fragmenti complementum, vocem Lexicis ignotam *Lanistatura* proponit, idest ars *Lanistitia*, quae vox pariter a *Lanista* derivata ex Petronii fragmento Traguriano primum innotuit.

Lar, Nomen, & praenomen Etrufcorum, quod a Latinis *Lucium* redditum fuisse superius innuimus in Alphabeto §. IX. *Lar* Herminius Aquilinus fuit Romae Consul anno V. C. 306., ut ex Livio patet III. 65., & ex Dionys. Halic. XI. 56. Vid. To. IV. Observat. Litterar. Maffei pag. 53.

Laran, Juno est Gorio (*Mus. Etrusc.*) To. I. pag. 113. Figura, cui hoc nomen Etrusce inscribitur, in Tab. IV. *Etrur. regal.* apud Dempsterium, mascula visa est Maffeo; hanc vocem tamen inter dubias statuit, & Martem ipse potius comminiscitur. Vid. inferius voc. *Cupra*, *Eris*, & *Thaur*.

* *Latial*, Solemnitas feriarum Latinarum, & concilium in Albano monte, sive in Luco Ferentino. Ex Sigonio (*de antiquo Jur. Ital.*) Lib. I. pag. 10. Clariss. Guarnacius (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61.

Lucar, Pecunia in spectacula theatralia erogata. Etymon, quod ex τῶς *lucus* a veteribus nonnullis derivatur, parum verosimile videtur. Si *Hister* Etrusca vox est, forte & *Lucar*, histrionica nempe pecunia, ejusdem etiam fuit originis. Vid. Maffeiium voc. *Hister*.

* *Luceres*, Nomen tribus Romanae. Festus Lib. XVII. voce *Sex Vestae*: *Civitas Romana in sex est distributa partes, in primos, secundosque Tatienses, Rhamnes, Luceres*. Ex Dempsterio.

Lucumo, Nomen proprium frequens inter Etruscos. Vid. To. IV. Observ. Litter. Maffei pag. 54. Fuit & nomen dignitatis, quod vide in superiori Elencho vocum Hebraicarum in מלך.

* *Lupercal*, Locus Romae Ludis in Panis honorem dicatus, spelunca nempe sub monte Palatino, cui forte nomen ex Etruscae linguae genio inditum fuit; etenim terminatio in *al* familiaris fuit Etruscis, ut saepe innuimus. Ex Guarnaccio loc. cit.

M

Mamers, Mars, Μαμέστῳ apud Licochronem vers. 938. Festus Oscam vocem ait, Varro Sabinam; Maffejus vero inter dubias ponit. Ex hac *Mamertini*, Campani nempe, qui occupata Messana,

hoc nomen sibi indidere, quod etiam habetur in eorum nummis apud Havercampium (*Sicil. Numismat.*) Tab. XXII. Vid. infer. in *Meddix* Inscriptionem Messanensem.

Mantisa, vel *Mantissa*, *additamentum dicitur lingua Tusca*, ait Festus Lib. XI. C. Caecilius in Satyris habet. Scaligero Latina omnino visa est; hinc Maffejo dubia.

Mantus, Dis Pater, Πλοῦτος, Ἄδης - Servius ad Lib. X. *Aeneid.* v. 198: *Etrusca lingua Mantum Ditem Patrem appellant*.

* *Mapalial*, Casa campestris. Hoc nomen legitur in Monumento Guarnacciano apud Gorium (*Mus. Etrusc.*) To. III. Tab. XIII., qui tamen male legit *Papalial*, cum ibidem clare insculptum habeatur ΜΑΡΙΑΛΙΑ, ut Cl. Guarnacius ipse prodidit (*Origin. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 60.

* *Marta*, Fluvius, & Oppidum apud veteres Etruscos.

Mastarna, Nomen proprium VI. Regis Romanorum, qui Romae in aliud Servii Tulli nomen hoc commutavit, ut ex Claudii Imperatoris concione in Senatu habita, quae adhuc Lugduni aere insculpta servatur, discere est, Eam refert Gruterius pag. 502., ubi nimirum haec leguntur: MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. DVCE. SVO CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APELLATVS EST. Dempsterio visus est hoc nomine Caelius ipse mons indicatus (*Etrur. regal.*) To. I. pag. 89.

Meddix, apud Oscos nomen *Magistratus est*, ex Festi fide. Hanc vocem habet etiam Lapis Messanensis, quem ex Gualterio numer. 7., & ex Dominici Gallii Annalibus Messanen. Vol. I. pag. 16. refert Vir. Cl. Gabriel Castellius Princeps Turris Murtii in *Siciliae*, & *objacentium Insularum veterum Inscriptionum nova Collectio*, Clafs. V. num. XLV. pag. 55., atque ve-

te-

teri Campano idiomate scriptum esse, re-
tentis tamen Graecorum litteris, quibus
passim & Messanenſes, & Siculorum reliqui
utebantur, facile existimat. Quoniam &
vox superius adducta, & alia inferius ci-
tanda in hac Inscriptione continetur, heic
ipsam adducere nunc praestat, quam etiam
usurpandam seposuimus pro Dissertatione,
quam paramus, *de Graecitate extra Grae-
ciam variis temporibus usurpata*, & ex-
culta. Haec ita se habet:

ΣΤΕΝΙΣ ΚΑΛΛΙΝΙΣ ΣΤΑΤΤΙ ΗΙΣΑ
ΜΑΡΑΣ ΠΟΜΠΙΔΑ ΤΙ ΕΣ ΙΥΜΩΣΙΗ ΚΕ
ΜΕΔΔΕΙΣ ΟΥΦΕΝΣ
ΕΙΝΕ ΙΜΑ ΤΩΣ ΤΟ ΜΑΜΕΡΤΙΝΟΝ
ΑΠΠΕΛΛΟΥΝ Η ΙΣΑ ΚΟΡΟΝ

Ennius etiam hanc vocem adhibet, cum ait:
*Africa terribili tremuit horrida terra
tumultu,
Summus ibi capitur Meddix, occiditur
alter.*

Hinc apud Livium Lib. III., ubi de bello
Punico, sic legitur in quodam exemplari
MS., teste Marco Antonio Flaminio in pri-
ma *Annotationum Silva* (quae, ut & altera
adhuc anecdota est) Cap. VIII: *Nec pro-
cul inde in occulto Marius Alpius Me-
dixtuticus, qui summus magistratus erat
Campanis*. In editis exemplaribus hoc lo-
co legitur: *Nec procul inde Marius Alpius,
qui summus magistratus erat Campanis*;
atque in aliis etiam paullo aliter: *Nec pro-
cul inde in occulto Marius Alpius edixit,
uti cui summus magistratus erat Cam-
panis*.

* *Melakre*, Meleager. Hoc nomen Etru-
scae exaratum ροιανϋϋ *Melakre* habes apud
Gorium (*Mus. Etrusc.*) To. I. Tab. VII.

* *Menrua*, vel *Menroa*, Minerva. Sci-
licet ροιανϋϋ, vel ροιανϋϋϋ legitur in
Tab. II., IV., V., & VI. *Musei Etrusci*
apud Gorium.

* *Minroval*, Praemium magistro artium
dari solitum, ut explicat Waferius Lib. II.

Tom. III.

pag. 39., & 51. Vid. Cl. Guarnaccium loc.
cit. pag. 61. Nota terminatio in *al* Etru-
sorum propria.

* *Moefus*, Mensis Maius. Festus Lib. XI:
Moefus lingua Osca mensis Maius.

N

Nanos, Vagans, errans, πλανήτης. Tzet-
zes ad Lycophronis Cassandra pag. 185.
ubi versum hunc illustrat.

Nan πλαναίσι πδντ' έυρευσήσας μύχον.
Nanus, qui oberrans, omne vidit angulum,
ait ita a suis erroribus Ulysem vocatum
fuisse a Tyrthenis. Vid. infer. voc. *Uluxe*.

Nar, Fluvius, qui Narniam adluit.
* *Natinari*, Factiones esse. Festus Lib.
XII. Ex Dempsterio.

Nepos, Proiector, abliguritor. Festus
Lib. XIV. Hoc sensu etiam a Romanis ad-
hibita haec vox. Cicero Catilinar. II: *Quis
ganeo, quis nepos* &c.

* *Neptunus*, Deus maris. Scaliger ad
M. Varronem. Ex Dempsterio.

Nortia, *Dea Etrusca*, ut a Tito Livio
Dec. I. Lib. VI. dicitur, cui templum erat
Volsinii, cujus vestigia aere incisa adducit
Andreas Adamius (*Storia di Volseno*) Vol. I.
Lib. I. art. VII. pag. 78. Tertulliano est pec-
uliare Vulfiniensium Numen. In veteri In-
scriptione apud Adamium ipsum loc. cit.
pag. 77., apud Sponium (*Miscell. erud.
antiq.*) pag. 99., & apud Fabrettium Cap. X.
pag. 742., unde migravit inter Carmina a
Bonada collecta, & in Anthologiam Pa-
schalis Amatii (*Collect. Pisaur. omnium
Poemat.*) Tom. IV. Epig. LXVI. pag. 435.,
legitur hic versus;

NORTIA. TE. VENEROR. LARE.

CRETVS. VVLSINIENSI

Martianus Capella in *Nuptiis Philologiae*,
& Juvenalis Scholiastes hanc Fortunam fuisse
censent. Scilicet Juvenalis Sat. X. v. 73.
ait: *Si Nursia Tusco favisset*, Seiano nempe
Claudii Imp. amico.

q 2

Ole-

O

Olenus, Nomen vatis Etrusci. Plin. Lib. XXVIII. Cap. 2; *Olenus Calenus Etruriae celeberrimus vates*.

Osa, Fluvii nomen, in Telamonem influentis apud Etruscōs; tum nomen etiam Rivi in agro Romano influentis in Anienem. Vid. Maffeiū in *Cremera*.

P

* *Parthanap*, Parthenopeus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata saepius Gemma Stofschiana hoc nomen *βουζροφιδος* exaratum est *ΓΑΡΘΕΙΝΥΤ*, ut habet Guarnaccius, sive *ΓΑΘΘΙΑΡΑΕ*, ut Winckelmannius. Vid. quod superius adnotavimus in Alphabeto §. VII.

* *Pele*, Peleus. In Gemma scarabaei formam gerente apud Christianum Dehniū cernitur Peleus capillos tondens suos (licet vovisset eos tondere Achilli ejus filio, si incolūmis ab Illo reverteretur) cum epigraphe etruscae expressa *PELE Pele*. Adfert Winckelmannius (*Monum. antichi inediti*) Vol. I. num. 125., illustrat vero Vol. II. Cap. VII. pag. 167. Similem habet Julianus Genghinius Ariminenſis, Ictus, & a cognitionibus amplissimi Praefulis Emerici Bolognini. Aliam etiam sic expressam, & exaratam videre licet apud Caylusium (*Recueil d'antiquites &c.*) Tom. VII. Tab. XXIII., qui in ea Peleum capillos levantem haberi adferit.

* *Perse*, Perseus. In Gemma Baronis Stofschii cernitur Perseus gestans caput Medusae truncatum, sed formosum, non horridum, una cum falce, & Etrusca epigraphe *ΠΕΡΣΕ Perse*, litteris parum abludentibus ab iis, quae in ceteris monumentis reperiuntur. Refert Winckelmannius loc. cit. num. 84., illustrat vero loc. cit. Cap. III. pag. 112. Reginaldus Sellarius, Cortonenſis Etruscae Academiae a secretis, in do-

mestica Daetylothea Scarabaeum adferat ex Sarda, in quo exprimitur Perseus in expeditione ad caedem Gorgonis, haec ipsa adposita epigraphe *ΠΕΡΣΕ*. Repertum est Cortonae in agro Pecciano XVIII. Kal. Decemb. ann. *CIIOCCCLXVIII.*, & aere incisum est cura possessoris. Typus, & epigraphes litterae paullulum diversae in utraque Gemma.

* *Peruse*, Perusia. In Inscriptione, quam supra adduximus in Alphabeto §. IV. Maffeiū provocat heic ad Numisma mutila epigraphe instructum, quod & nos superius citavimus, tamquam dubium, §. III.

* *Pipare*, eiulabunde conqueri. Verbum ab Oscis usurpatum, ex quo forte *pipulum* venit, idest *convitium*, a pipatu pullo- rum, quod habetur in Legibus XII. Tabularum. Hinc *pipulo differre*, idest afficere iniuria. Vid. Gravinam *de Jur. natur. gent.*, & XII. Tab. Cap. LV.

* *Plikannam*, forte Vascularii nomen. In Vase Etrusco argenteo inaurato, Clusii reperto, ex Museo Strozio in Medicum translato, cujus schema habetur apud Dempsterium (*Etrur. regal.*) Tab. LXXVII., haec insculpta leguntur in inferiori fundi parte: *ΜΑΜΜΑΚΙΝΙ Πλικανναμ*. Gorius in Praefatione ad defensionem Alphabeti Etrusci pag. CCXVI. una cum Passerio nostro hanc vocem a Graeco vocabulo *πλίκυμα saltatio*, quae nimirum opere ibidem exprimitur, derivandam putavit. Quid si Artificis nomen, ut *M. Calamita*, & *Tinmcuil* Flaturarii Sigillarii, *Atvoertir* *Vipiaal* Figulus, & *Pulkerna* Cassidarius, quos vide heic suis locis, quosque in Appendice nostra ad Junianum Catalogum iterum proferemus.

* *Polusca*, Oppidum Volcorum, teste Dionysio Halicarn. Lib. VI. *Polustiam* vocat Livius Lib. II., sed Livii locus mendosus est ex Petri Marcellini Corradinii iudicio (*Vet. Lat. profan.*) Vol. II. Lib. II. Cap. XII. pag. 91.

* *Po-*

* *Pomonal*, Lucus, vel Templum Pomonae. Ex Bergerio Guarnaccius Vir Cl. (*Orig. Ital.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 61. Nota Etruscorum propria haec toties laudata terminatio.

* *Populonium*, Civitas Etruriae. Bochartius Lib. I. cap. 33. ex male intellecto Aristotelis in supposito opere *de Mirabilibus* Graeco textu *ferrum*, aut *aes* hoc nomine Tyrrenos intellexisse prodidit. Vid. Maffei pag. 36., qui idcirco inter dubias voces adducit. Vid. & inferius *Popluna*.

* *Palkerna*, Cassidarii nomen. Aeneam Cassidem, Etrusca Inscriptione insignem apud antiquos Cannas, nunc Canosa in Apulia repertam, & nunc adservatam in Museo Mediceo Florentiae adtulit Gorius (*Mus. Etruf.*) To. I. Tab. CLXXVII., explicavit vero To. II. Clafs. IV. pag. 363. Ibidem haec leguntur Etruscis characteribus $\Delta\Gamma\ \text{q}\ \psi\ \tau\ \uparrow$, nempe *Palkerna*, hoc est $\rho\alpha\lambda\epsilon\omega\nu\ \eta\sigma\epsilon\alpha\upsilon\ \Theta$, *Urbium fulmen*, miles nimirum, qui eam gestabat, ut sibi fingit Gorius. Quid si Cassidarium, vel Cassidum fabricatorem heic exprimi arbitremur? Alia Artificum Etruscorum nomina superius adduximus, atque hunc cum duobus aliis Cassidariis ex Muratorio denuo proferemus in Appendice nostra ad Junianum Catalogum.

* *Pulnices*, Polynices, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata saepius Gemma Stofchiana, ubi etrusce legitur $\Theta\upsilon\lambda\eta\mu\iota\kappa\epsilon\varsigma$ *Pulnices*.

* *Pultuke*, Pollux. Apud Dempsterium Tab. VII., ubi etrusce scribitur $\text{p}\ \lambda\ \upsilon\ \kappa\ \epsilon$ *Pultuke*.

* *Popluna*, Populonia, una ex XII. Etruriae Civitatibus, in quam Volaterranorum deducta colonia. Ejus nomen legitur in Etruscis ejusdem Numismatibus, $\rho\omega\upsilon\lambda\upsilon\ \nu\ \alpha$ *Popluna* signatis, quorum unum argenteum citavimus superius in Alphabeto §. III., aliaque adducit Cl. Guarnaccius (*Orig. Ital.*)

To. II. Lib. VI. Cap. IV. pag. 257. Tab. XVI. num. 2. ad 6.

* *Pateal*, Ara, $\beta\omega\mu\ \Theta$ secundum nonnullos; tribunal, vel sedes praetoris secundum alios. Duplex Romae fuit, unum in Comitio, sub quo Naevii Auguris cos, & novacula defossa fuit, teste Tullio Lib. I. *de Divinat.*, alterum, quod in Porticu Julia prope atrium Minervae Scribonius Libo, mandante Senatu, serius construendum curavit. Auguralis scientia, & terminatio in *al*, Etruscorum peculiaris, nomen hoc Tyrrenicum prodit.

Q

Quiris. Vid. *Caris*.

R

* *Rhannes*, Nomen Tribus Romanae. Vid. superius voc. *Luceres*.

* *Raseni*, Etrusci ita se adpellabant, teste Dionysio Halicarnas. Lib. I. pap. 24. $\text{A}\ \upsilon\ \tau\ \omicron\ \iota\ \mu\ \acute{\epsilon}\nu\ \tau\ \omicron\ \iota\ \sigma\ \Phi\ \acute{\alpha}\varsigma\ \acute{\alpha}\upsilon\ \tau\ \omicron\ \upsilon\varsigma\ \upsilon\ \pi\ \omicron\ \tau\ \omega\ \nu\ \upsilon\ \gamma\ \epsilon\ \mu\ \omicron\ \nu\ \omega\ \nu\ \tau\ \iota\ \nu\ \Theta$ *Rasena*, κ. τ. λ. *Ipsi quidem se ipsos a quodam Ducum suorum Rasena adpellant*. Vid. Elenchum vocum Hebraicarum superius voc. $\text{ר}\ \text{ש}\ \text{נ}\ \text{א}$.

* *Ricula*, Tegumentum capitis, a mulieribus Veliternis apud Volscos adhibitum. Sextus Turpilius Poeta in Comoedia, cui titulus *Veliterna*.

Ril, Anni. In plurimis Volaterranis Urnis cinerariis *Ril* cernere est post nomen & ante numeros, quibus annos, quos defunctus vixerit, designari verosimile est.

* *Rubicon*, Fluvius Italiam a Gallia olim dividens, inter Ariminum, & Caesenam, sive is sit Lufus, aut Aprusa Ariminensium, sive Flumicinum Sabinianensium, sive Pisciatellus Caesenatium, inter quos notae sunt litterariae contentiores. Si Tuscae originis *Tibris* est, ut infra patebit, qui etiam ad ostia Flumicinum nunc audit,

erit

erit hujusmodi & Rubicon, quorum utrumque orientalium et ymologiarum ope idem significare contendit, scilicet *fluentum*, *ῥεύμα*, Paschalis Amatius popularis meus eruditissimus (*Dissertaz. II. sopra il Rubicone degli antichi*) Append. XIV. ad §. XXV. pag. 203., & seqq., cui adstipulari videtur Claudianus in VI. *Consul. Honorii* v. 365., dum ait: ... *quoniam usque ... Torquebit Rubicon vicino nomine Tibrin?*

S

**Sabates*, Lacus, quem Panvinius (*Commentar. de Rep. Rom.*) Lib. II. dicit fuisse in Tuscia, & a quo, juxta Festum, dicta est Sabatina Tribus.

Sethlanm, Vulcanus, *Ἡφαίστος*. Hoc nomen prope Numen bipenni armatum, qui Jovi caput percussit, ut Minervam eniteretur, cernitur in celebri Patera Cospiana apud Dempsterium, aliosque. Vulcanum obstetricatum Jovi prodit Phornutus *de Nat. Deor.* Cap. X., Lucianus in Dialogis, aliique.

Sollam, Solidum, totum. Festus in verb. *Solitaurlia*: *Sollo Osce dicitur, quod nos rotum vocamus*. Maffei ad voc. *Casnar* hanc pro Latina habuit, quod Livius Andronicus, & Lucilius ea usi fuissent, tum a Graeco verbo *ἄλλο*, aspero spiritu in sibilum commutato, derivat.

**Spurina*, Nomen Adolescentis Etrusci apud Valer. Maximum Lib. IV. Cap. V. Haruspex hoc nomine quinetiam habetur apud eundem Lib. VIII. Cap. XI.

Subulo, Tibicen. Varro Lib. VI. *de L. L.*: *Ita dicunt Tibicines Tusci*. Festus Lib. XVII: *Subulo Tusce tibicen dicitur*. Maffei pro pro Tibicine eum intelligit, qui Graece *Ἀυλῆς*, qui tibiis canit. At Dempsterius loc. cit. pro fulcimine aedificiorum intelligit, hincque restituit hoc verbum C. Plinio Jun. Lib. II. Epist. XVII. legens *suspensus*, & *sublatus subulonihus conceptum va-*

porem &c. pro eo, quod antea legabatur *suspensus*, & *tabulatus conceptum vaporem* &c.

T

Tages, Puer Etruscorum a cunis admirandus, qui scientiam auguralem docuit. Festus ver. *Tages*, Cicero *de Divinar.* Lib. II., Gyradius *de Diis syntagm.* Lib. I. pag. 70. Vid. Gorium *Mus. Etrus.* To. I. Tab. XIV., & Dempsterium *Etrur. regal.* III. 1.

Tanaquil, vel *Thanaquil*, Nomen Etruscum uxoris Tarquinii Prisci, quae deinde Romae dicta est Caecilia, teste Valer. Maximo, & Festo. Forte Etrusci nominis sensus Romano altero adscito expressus est, ut oculorum defectus aliquis eo innueretur, cum juxta Servium ad Lib. VII. *Aeneid.* *Caeculus* Praenestis fundator (a quo Caecilia gens profecta) ita vocaretur, quod minoribus oculis fuerit.

Tarcho, Nomen Ducis Etruscorum, vetustissimorum temporum, a Virgilio usurpatum.

**Taiies*, Nomen Tribus Romanae. Vid. superius voc. *Luceres*.

**Teanur*, Theanum, Civitas Campaniae, cujus Numisma etruscae signatum, *ϞΥΠΙΣΤ* *Teanur* superius in Alphabeto citavimus §. III.

Tbalna, Venus, *Ἀφροδίτη*. Nomen hoc inscribitur in laudata Cospiana Patera mulieri nudae, cui adstat columba, quaeque Jovi Minervam parturienti solamen cum duabus aliis adferre videtur. Attributa, quae innumus, Venerem produunt.

Thaur, Mulier altera, quae in eadem Patera Jovi obstetricatur, quaeque si Juno foret, jam alterum ejus nomen nunc haberemus. At penultima littera incerta in archetypo, atque V referre etiam posset. Vid. superius alia Junonis nomina, voc. *Cupra*, *Eris*, & *Laran*.

Thapirnal, Niger. Monte Politiano in Museo Buccelliano arculae fictili sepulcra-

li

li bilinguis epigraphes, Latina nempe, & Etrusca, inscripta est, quarum prima:

C. LICINI. C. F. NIGRI

altera vero, quae eidem respondet:

F. LECNE. F. THAPIRNAL

Vid. quae superius in Alphabeto adnotavimus. §. IX.

* *These*, Theseus. In Gemma scarabaei formam gerente apud Baronem Riedeselim cernitur Theseus pelliceo vestitu amictus, vultu moeitus, & cogitabundus, ut forte innuatur tempus, quo carcerem perpeffus est ex poena, quam Aidoneus Rex eidem inflixit. Ipsum prodit ejus nomen etrusce exaratum *SEZE These*. Adfert laud. Winckelmannius loc. cit. Vol. I. num. 101., inlustrat vero Vol. II. Part. II. Cap. XII. §. VII. pag. 134., tum & Caylusius loc. cit. To. VI. Tab. XXXVI. n. I. pag. 107.

* *Thetis*, Thetis. In Patera, quae Thetim a Peleo raptam exprimit, apud Demphterium Tab. XCI., nomen etrusce signatur *THOAO Thetis*.

* *Tiberis*, Nomen celebre Tuscorum Regis, & fluminis, qui Romam, & veteris Etruriae partem adluit. Virgilius *Georg.* Lib. IV. vocat *Tuscum Tiberim*. Horatius Lib. I. Od. II. illum *ire ait retortis litore Etrusco violenter undis*. Servius ad Lib. VIII. *Aeneid*: *Hic (Tibris) Tuscorum Rex fuit, qui juxta hunc fluvium pugnans cecidit, & ei nomen imposuit* &c. *Alii Tiberim Jani, & Camefcenae filium in bello ibi periisse tradunt*. Varro de L. L. Lib. IV. cap. 5: *Sed de Tiberis nomine anceps est historia; nam & suum Etruria, & Latium esse credit. Fuerunt, qui a vicino Regulo Veientium Debrī dixerint appellatum primo Debrim. Sunt, qui Tiberis priscum nomen Latinum Albulam vocatum litteris tradunt. Posteriorius propter Tiberinum Regem Latinorum mutatum, quod ibi interierit*. Vid. superius voc. *Rabicon*.

Tina, vel *Tinia*, Juppiter, vel Apollo, aut etiam Bacchus. Nimirum in

laudata *Cospiana Patera* habetur *AMIT*, & *AMIT* in altera apud Demphterium Tab. III. Vid. Gorium in Praefatione, ad Alphabeti Etrusci defensionem pagin. CLXXVIII. Verum ex Maffei sententia primum Jovi inscribitur, alterum Baccho fulmine armato. *Tinas* Varro dixit Vasa quaedam vinaria. Nomen hoc Baccho accedere potuit apud Etruscos ex Graeco epitheto *Thyonei*, quod ei a *Thyone* matre, quae & *Semele*, adhaesit.

Tinmcul, nomen Flaturarii Sigillarii. In Sigillo aereo Musei Medicei Florentiae, & in altero Musei Coratiani Cortonae, quorum utrumque Chimaeram repraesentat, hoc nomen Etruscis elementis inscriptum cernitur *THOMMIA Tinmcul*, juxta alterius Etrusci nominis *Tanaquil* indolem, quod superius adduximus. Sigillum Medicum inlustravit Gorius (*Mus. Etrusc.*) Tom. I. Tab. CLV., qui tamen ineptae Bourguetii interpretationi adhaeret. Adduxerat etiam Demphterius (*Etrur. regal.*) Tab. XXII., & in suis ad hoc Opus *Paralipomenis* exposuit Cl. Passerius, qui in laudata Etrusca Epigraphe nomen proprium Artificis agnovit; quemadmodum in utroque aeneo Sigillo Mediceo, & Coratiano, tamquam una manu elaboratis, agnovit Maffei hoc loco. Hunc Artificem nos proferemus etiam in Appendice ad Junianum Catalogum. Aliqua de hoc Artifice superius etiam innuimus in Alphabeto §. VI.

* *Tribunal*, Locus editus, e quo curulis magistratus jus dicebat, vel suggestus, unde duces adloquebantur cohortes, aut etiam editor in podio spectabat. Terminatio in *al* ad Tyrrhenos spectat.

Trossulum, Urbs Etruriae, unde Trossuli dicti sunt equites Romani, quod, teste Plinio Lib. XXXIII. Cap. II., oppidum Tuscorum Trossulum sine ullo adiumento perditum cepissent. Vid. Festum Pompeium, & Joh. Murmellium Ruremundensem in Scholiis ad Sat. I. Persii.

Trui-

Trutnut, Haruspex. Vid. Inscriptionem Pisarensem bilinguem, quam superius in Alphabeto adduximus §. IX.

Turan, Mercurius, vel Mars Gorio (*Mus. Etrusc.*) To. I. pag. 107., & 113., ubi Tab. IV. nomen hoc ἸΑΟΥΤ *Turan* inscribitur figuræ profus nudæ, quæ Venus est Maffeo.

Turms, Mercurius. Vid. Gorium Praefat. ad Alphabeti Etrusci defensionem pag. CLXXVIII., ubi hoc nomen ἸΑΟΥΤ *Turms* exaratum profert ex Tab. III. apud Dempsterium; sed in Paterna Jenkinsiana a Winkelmannio adducta, quam superius non semel citavimus, ἸΑΟΥΤ *Turm* legitur.

* *Tute*, Tydeus, unus ex VII. Thebanis Heroibus. In laudata saepius Carneola Stoschiana, ubi ἸΥΤΕ *Tute* Etruscis elementis ad ejus latus legere est; ut etiam eodem plane modo legitur in duabus aliis Gemmis, quarum una exprimit Tydeum a Menalippo letali vulnere percussum in Thebana obfidione, quasque refert Winkelmannius (*Monument. antich. ined.*) Vol. I. num. 106., & 107. inlustrat vero Vol. II. Part. II. Cap. III. §. II., & III. pag. 141.

Tutere, Tudertum, vetus Etruscorum Civitas celeberrima, cujus Numismata signata ἸΥΤΕ *Tutere* citavimus superius in Alphabeto §. III.

Tyrtes, Turres. Dionysius Halicarn. Lib. I. pag. 21. ait, Graecos, & Tuscos muros, & arces hoc nomine designasse, ut hinc Tyrrheni, & Tyrhseni prodierint. At Maffeus, quod a Graecis usurpatam hanc vocem videat, sciatque etiam a Tyrreno duce Tuscorum nomen ab aliis derivari, inter dubias locum habere voluit.

V

* *Vestigal*, Portorium, & id, quod pro mercibus, quæ exportantur, & importantur, solvitur, Graec. τέλοϞ . Terminatio in *al* forte Tuscam prodit originem, ut saepius antea monuimus.

* *Veia*, Plaustrum. Vox apud Oscos usitata; hinc *Veietura*, vectura apud Festum.

* *Vela*. Vid. inferius voc. *Vola*.

* *Velathri*, Velitrae in Volscis, vel Volaterrae in Etruria. Numismata etrusce, signata ἸΑΟΥΤ *Velathri* superius inuimus in Alphabeto §. II.

* *Vertumnus*, *Deus Etruriae* dicitur a Varone de L. L. Lib. IV. Idem ac Janus. In *suburbana regionis parte* (ita Varro) *princeps est Caelius Mons a Caelio Vibenna Tusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Latinum Regem... Ab eis dictus vicus Tuscus. Et ideo ibi Vertunnum stare, quod his Deus Etruriae princeps*. Propertius Lib. IV. Eleg. 2. ita ipsum loquentem inducit:

Tuscos ego, Tuscis orior, nec poenitet inter Praelia Volscios deseruisse focos.

* *Ufens*, Nomen proprium Viri veterum Itolorum, cujus meminit Virgilius *Aeneid.* Lib. VIII. v. 6:

... duces primi Messapus, & Ufens
Vid. hoc nomen etiam in Inscriptione Messanenfi quam superius adduximus voc. *Meddix*. Nomen etiam fluminis est in Latio, quod e Setini montis radicibus scaturit, quodque nunc Paludibus Pontinis immisceatur. Decennovius etiam dictum est ab incolis sequioribus temporibus. Vid. superius voc. *Aruns*.

* *Vibenna*, Nomen Ducis Etruscorum. Vid. voc. *Vertumnus*.

* *Vidua*, quasi valde *idua*, id est valde *divisa*: aut *Vidua*, id est a viro *divisa*, ut Macrobius ait *Saturnal.* Lib. I. Cap. XV. Vid. superius voc. *Idis*, *Iduare*, & *Idulis*.

* *Vipiatal*. Vid. voc. *Atbovertir*.

* *Ulese*, vel *Uluxe*, Ulysses. In Gemma, in qua etrusce ἸΥΤΕ *Uluxe* legitur, & quam citat Gorius in Praefatione ad defensionem Alphabeti Etrusci pag. CLII. Cl. Guarnacius (*Orig. Italic.*) To. II. Lib. V. Cap. I. pag. 59. *Ulese* alibi legi testatur. Vid. superius voc. *Naves*.

Un-

Ungulus, Anulus. Festus ita anulum, apud Oſcos audiviſſe tradit. Plinius vero Lib. XXXIII. Cap. I. ait: *Apud nos priſci ungu- lum vocabant*. Idcirco Maffeiſus habet inter incertas voces.

Vola, Oppidum, aut *Arx*. Hinc *Volaterra*, *Volcae*, *Volumnius*, *Volumnia*, aliaque ſimilia, ut notat Dempſterius (*Etrur. regal.*) To. I. Lib. I. Cap. XX. pag. 89. ex Maffeiſo *Volaterrano* (*Commentar. Urban.*) Lib. V. pag. 135. Quod vero etiam *Volta* monſtrum Etruſcum ſit a Plinio memoratum Lib. II. cap. 53., & *Voltumna* Dea habeatur ab Etruſcis exulta, ac Feſtus *Volam* Latinum vocabulum dicat, Maffeiſo noſtro in cauſa fuit, cur inter dubias voces hanc ipſam referret. Clarifſ. Paſſerio (*De Pueri Etruſci aeneo ſimulacro Diſſertatio*) Cap. XI. pag. XXXV. *Vela*, & *Velia* idem eſt, ac civitas, hincque *Velfinium* derivat,

tamquam eſſet civitas ſenum, ſeu ſenatus, *Velfinam* aliam, ſive *Felfinam*, nunc *Bononiam*, *Velitras*, & *Volaterras*; quibus addit *Velabrum* Romae ab Etruſcis habitatum, & *Veliam* in Lucania, ut apud Paſſerium ipſum videre eſt in Diſſertatione *de Re nummaria Etruſcorum* poſt Paralipomena Dempſterii pag. 180.

Volta, Monſtrum Etruſcum a Plinio memoratum Lib. II. cap. 53.

* *Volcanus*, Deus Etruſcorum eſt Ios. Scaligero ad Varronem. Ex Dempſterio loc. cit.

Volturnum, Civitas Etruſca, teſte T. Livio Lib. IV., quae dein Capua dicta eſt. Tum *Volturni* fluminis nomen apud Samnites nihil cum Latino idiomate commune habere, ſcribit Varro de *L. L.* Lib. IV.

* *Volumnius*, Nomen Tragoedi Etruſci apud Varronem loc. cit.

INDEX SIVE LEXICON

VOCUM ETRUSCARUM

Quae in Tabulis Eugubinis ſcriptae ſunt,
& heic interpretantur.

Primus numerus Romanus Tabulam denotat, Arabicus alter lineam ejuſdem Tabulae.

A

A haec ſigla annum notat. X. 10.

Abieſt. *Habeant*. II. 63.

Abroſ. *Apros*, ſeu *porcos*. III. 3.

Abrunu. *Aper*. VII. 11.

Acerſonius. Epithetum *Jovis*. III. 52.

Adrir. *Adoreum*, genus faris. III. 9.

Aferiatu. a *feriendo*. VI. 8.

Afero. Epitheton Populi Montani. II. 48.

Agre. *Ager*. X. 9.

Ahavendu. *Simul praebere*. III. 11., & 27.

Aheſnes. *Posteriores*. XI. 15.

Tom. III.

Alſir. *Farina bordeacea*. III. 24.

Alſu. *Farina bordeacea*. VI. 28.

Ahtu. Epithetum *Jovis Feritoris*. VII. 10.

Akeruniamem. Epithetum *Jovis* a *Cerus* creator. VI. 16., ſive a *Ceraunius* Fulgurator.

Ambitu. *additu* victimarum. III. 46.

Ambrefure. *Circumferant*. II. 56.

Ambrefuus. Fortaſſe *vinum praefaminum*. VI. 20.

Ambretuto. *Circumeant*. II. 56.

r

Am-

- Amprehtu. *Circuitus per loca lustranda*. VI. 21.
 Anclar. ab *Anclare*, ministrare. I. 16.
 Andirafust. Genus expiationis fortasse a *circuitu*.
 Anfehtaf. *Infecta, tabifica*. VII. 33.
 Anferener. Distinctio populi *infernalis*. I. 18., & 19.
 Angla. *Agna* I. 1.
 Anglome. *Agninus* ab *agno*. I. 9.
 Anglusto. Derivatium ab *agna*.
 Anostatir. Reduplicativum epitheti *Jovis bo-statir*. II. 60.
 Anferiates. *Intonsas* unde *Anxurus, intonsus*. I. 1.
 Anhibitir. Reduplicativum *Sitir, Servatoris*. III. 13.
 Antiplatu. *Iterum vovere*. I. 3. Vide *Sziplo*.
 Antentu. Vox auguralis actionem aliquam in sacrificiis significans, sive gradum in tota actione sacrificii. VII. 20.
 Antentu. *Auspicium*. XI. 14., & 15.
 Anu. *Anuus*. II. 56.
 Ape. *Apud, post, deinde*. II. 52.
 Ape. *Este, Apud ista*. II. 62.
 Apelust. *Apina*, sive *abina*, genus victimae. IX. 19.
 Api. *Apud, post*. V. 27.
 Apinaf. Vid. *Habina*.
 Aplenia. *Plena*. VII. 23.
 Arearves. Vid. *Arepefaurves*. V. 10.
 Arepes. Ab *arpena* loca montana. V. 6.
 Arfertur. *adferatur*. Vid. inf. *Arsferture*.
 Armune. *Armus*. VIII. 7.
 Arnipo. *Agnus*. II. 25.
 Arpeltu. *Arferia*. VIII. 19.
 Arputrati. *Arbitratu*. IX. 12.
 Arsferture. *Arsfertur*, & *Arfertur* a verbo *arsifero*, & *affero*: vox linguae Pontificalis, unde *aqua arferia*, & *arferial*. I. 2.
 Arsie. *Arfir, Silva*. I. 6.
 Arfir. Epithetum *Jovis silvestris* ab *Arfia Silva*. I. 24.
 Arfite. *Silva*. II. 11.
 Arsmatia. *Armum victimae*. II. 50.
 Arsmo. *Arsmatia* Armentum. I. 30.
 Arfveitu. *Arueere*, adducere. I. 56.
 Aruamen. Derivatium ab *Arvio, Ariete*. XI. 11.
 Arves. *Arva*. V. 6.
 Arvio. *Harviga* species hostiae. I. 56.
 Aferiato. Vid. *Anferiates*.
 Asiane. Nomen victimae. V. 25.
 Asnates. Genus victimae. XII. 8.
 Atero, & Aterafust. *Purgationem* aliquam significat. III. 11., & VI. 40.
 Atieriate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Atru. *Niger, coloris atris*. VI. 28.
 Avie. *Via*. II. 11.
 Avei. Pro *ove*. I. 3. *Avvei*, genus ovis.
 Aveis. *Agnas recentis partus*. Avillas vocat Festus. I. 1.
 Avirfeto. Vid. *Virfeto*. I. 28.

B

- Benus. *Bene, vite*, ut fas est. II. 64.
 Benuso. *Bene*. II. 64.
 Berfe. Vid. *Serfe, Servator* Epithetum *Martis*.
 Berrus. *Verves, Porcus*. VII. 35.
 Berfiaru. Idem quod *Perfas*. VII. 15.
 Buf. *Boves*. I. 22.
 Bum. *Bovem a Bus*. VII. 5.

C

- Cabriner. Nomen Terrae *capris* pascendis aptae. X. 10.
 Calerfu. A *gala* lac, quasi *lactens*, sive *lactans*. II. 19.
 Canes. Spectris *Hecateis* insensibilissimi, ideoque *Hecatei* sacrificati. I. 1.
 Capiru. Idem quod *cabirus*, epithetum *Jovis*. I. 22.
 Casillos. Antistes, seu Decurio *Caselatium*. X. 13.
 Castruo. *Castra, Pagos, Villas*. III. 30.
 Caterahamo. *Purgare, expiare*. II. 56.
 Gehesi. Suffimentum ex aromatibus. I. 20.

Co-

Comohota. a *commovere*, ut *commovere*,
struem. I. 54.
Conegos. *Conitum*, genus libaminis. II. 5.
Coredier. Epithetum *Jovis Curetis*. II. 45.
Cringatohatu. *Krikatru*. *Quinquatrum*.
II. 49.
Cumiaf. Vid. *Gomia*. V. 7.
Curnaco. Nomen victimae fortasse a *corni-*
bis. I. 1.

D

Daetom. Est. *Datum est*, vox sacrificialis.
I. 28.
Dei. Di. Nomen *Dei*. I. 23.
Deit. *Datum*, *Donatum*. II. 64.
Deitu. *Dies*. I. 1.
Derficust. *Difecata*. II. 63.
Defua, & Derfua. Nomen victimae, quae
modo Parfa, & Prepa hoc est.
Devestu. *Dapesta*, vas vinarium. IX. 7.
Dextre. *Dextera*. II. 4.
Diafurur. *Secare*, *dividere*. I. 20.
Dirfans. *Curio*, sive *Caput Curiae*. X. 8.
Dirftu. *Curio*, sive *Antistes Curiae*. II. 38.
Ditu. *Det*, sive *dato*. III. 38.
Duir. *Duumvir*. I. 19.
Dupla. Idem quod latine. II. 18.
Duti. *Datum*. II. 63.

E

Eaf. *Eas*. III. 52.
Eafiueka. *Ea Javenca*. VI. 42.
Eeftefo. Imperativum a verbo *esse*. I. 2.
Eeftefo. Pro *esto*. I. 5.
Efurfatu. *Conspersum fursure*, sive *mola*.
II. 17.
Ehefu. *Ipfus*. II. 54.
Ehuelklu. *Vefculum*, convivium sacrum.
IX. 23.
Endendupelfatu. *Duplicetur*. II. 40.
Enocom. *Una cum*. II. 56.
Enno. Epitheton *Martis Enyali*. III. 38.
Eno. Enom. *Unus*. I. 1.

Tom. III.

Enumek. *Numen*, *Deus*. VI. 13.
Epoca singularum Urbium a propria fun-
datione numerabatur. I. 1.
Ereble. Genus victimae. XII. 19.
Ererunt. a *Feros consecrare*. XII. 5.
Erer. Idem quod *Efo*. I. 23.
Erielt. *Consecrata*, seu *expiata fit*. III. 52.
Erus. *Sacer*. II. 38.
Erus. *Sacerdos*. III. 38.
Eruto. *Ito*. II. 56.
Eru. Ere. Genus victimae. IX. 27.
Efo. Epithetum *Jovis*. I. 2, & lin. 23.
Efono. Idem quod *Efo*, & *Efu*. I. 57.
Este. Esto. Estu. a verbo *esse*, quod in lin-
gua pontificali *sacrificare* significabat,
ut vovemus esse futurum. I. 1.
Eful. *Deus Efon*. IX. 1.
Efuneku. Derivativum ab *Efono*. IX. 11.
Efu. ab *Esse*, sit; vox pontificalis, *Vovemus*
esse futurum. I. 25.
Efumek. *Sumen*, pars victimae. VI. 7.
Etraf. Etre. *Alter*, sive *secundus*. V. 20.
Etru. *Alterum*, secundum, posterius, no-
vum, sequens. I. 35.
Etuta. Imperativum ab *eundo*, sive *circum-*
eundo. XI. 13.
Eugubini. Populi nomen arcanum *Jiovi-*
ni. I. 5.
Eugubium. Etrusce *Ikuvium*, gentile *Iku-*
vini, ejusque nominis derivatio. I. 5.
Euheltu, & Eueitu. ab *vehendo*. VIII. 11.

F

Fabu, & Fabiu. Idem quod *Sabus*, epithe-
tum *Jovis*. VIII. 22.
Fakurent. *Faciant*, *procurent*. VI. 34.
Famerias. *Familias*. VIII. 2.
Farfio. *Fartum*. II. 2.
Fafio. Vid. *Farfio*. II. 44.
Fafiu. *Farfium*, *farcimen*. VII. 12.
Fato. *Facito*. II. 11.
Feraclu. a *feriendo*; Unde *Suferaclu*, ab
iterum feriendo. *Ibidem*.
Ferehtru. Attributum *Jovis Feretrei*, a *fe-*
riendo. XI. 15.

r 2

Fe-

Ferine. Epithetum *pecudis palantis* ad differentiam *altilanei*. I. 57.
 Fefnase. Panis cum medicamentis contra fascinum. VIII. 15.
 Fefnere. Quod *fesave* antidotum contra fascinum. VIII. 11.
 Fetu. a verbo *facio*, pro *sacrificare*. I. 22.
 Ficla. Jecur victimarum. I. 56.
 Filiuf, & Feliu. a *felando*, hoc est *fugendo*, nempe *lactens*. II. 7.
 Fifu. *Fugitivus*, sive *fugitivorum custos*, epithetum *Jovis*. I. 23.
 Fito. *Fiat*, II. 11.
 Fondlire. Idem ac *Deus Fontium*, III. 3.
 Foner. Epithetum *Martis Homicidae*, II. 61.
 Fons. *Deus Fontium*. II. 7.
 Fos. *Lumen*, attributum *Jovis*, quasi *Lucetii*, I. 30. Fortasse idem
 Fofei. a *Luce*, epithetum *Jovis Lucetii*, I. 23.
 Fraterek. Pro *sua Fratria*, seu *collegium*. IV. 1.
 Fri, & Frite. *Fratria*, coetus populi, *tribus*. I. 32.
 Fusterek. *Fuit*. IV. 1.
 Fust. *Facta fit*, *fiat*. VI. 7.
 Futu. Haec vox *lucem*, & *virum* significat, Fortasse idem, ac *Lucetius*. I. 30.
 Fivvi. *Filius Juppiter*. V. 17.

G

Gomia. Epithetum victimae *opimae*, seu *bene nutritae*. I. 58.
 Grabovei. *Potentissimus*. Epithetum *Jovis*, I. 22. Vid. *Krapuvi*.

H

Habina. Idem quod Abina, Latinis *Hambegna*, victima inter duas victimas minores. II. 19.
 Haburent. *Habeat*, sive *habeant*, III. 52.
 Heries. *Sacrum*. VIII. 22.
 Herihei. *Aries*. III. 3.
 Herte. *Reſte*. IX. 6.

Hertei. Apei. Nomen proprium. IV. 2.
 Homonus. Nomen proprium. X. 10.
 Hoftatir. Epithetum *Jovis a feriendo*. II. 60.
 Huntebe. Attributum Divinitatis, quasi *existens*. VI. 4.
 Huntia, Huntebe, Hunte. Epitheta *Jovis* facta ab *existentia*. VII. 15.

I

Iabuscer, *Jabusci* una ex Tribus Populi Ikuvini. II. 53.
 Ierehe. *Sacerdotes*, II. 54.
 Iiovina. Nomen sacrum, sive arcanum populi Ikuvini, & Civitatis, a cultu *Jovis* inditum. I. 23.
 Ikvvium. Vid. *Eugubium*.
 Inuk. *Unus*. VI. 7.
 Iſebeles. Genus victimae. XII. 7.
 Iſir. *Eſto*, vel *ſit*. III. 21.
 Ivieskane. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 5.
 Iuve. *Patre*. Iupater. *Juppiter*. I. 1.
 Iuvengar. *Juvenus*. I. 1.
 Iuſt. *Juſte*, *rite*, *reſte*. I. 7.

K

Kalerſu. *Lactans*.
 Kapi. *Calpar*, vinum novum. VI. 29.
 Kapir. Juppiter *Cabirus*. V. 18.
 Kapir. Kapirſe. *Kapirus*, Epithetum *Jovis Cabiri*. II. 24.
 Kapres. *Caper*. VIII. 12.
 Kapru. *Caprum*. VIII. 17.
 Kaputu. *Capro*, *accipe*. VIII. 17.
 Karetu. *Curato*, *procurato*. VI. 33.
 Karnus. *Caro*. XII. 7.
 Kartu. *Quartus*, sive *quarta* pars. VII. 23.
 Kafelate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Kaſtrubie. *Castrum*, sive *pagus*. IX. 3.
 Kaxi. Syncopes a *Catarſus* expiatorius. XI. 15.
 Klavernie. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Klaulaf, *Caula*, locus ovilis. VII. 33.
 Klavier. *Purgare*. IX. 14.

Kre-

Krematru. *Cremetur, comburatur*. VII. 23.
 Krenkatrum. Spatium quinque dierum. VI.
 10.
 Krikatru. Vid. *Cringatrobatu*. II. 49.
 Kuestre. *Quaestor*. VI. 45.
 Kuestur. *Quaestor* Populi. IX. 23.
 Kulnahkle. *Clunaculum*, cultrum sacrificia.
 le. IX. 15.
 Kumne. *Omne*. VI. 41.
 Kuplak. *Duplex*. XI. 14.
 Kurbafiu. Genus aliquod molae, seu fari-
 nae. VII. 15.
 Kureties. Epithetum *Jovis Curetii*. VI. 4.
 Kunikax. Idem quod *Conegos*. XII. 18.
 Kureiate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Kutef. *Producere*. V. 6.

L

Luta. a *litando*, sive perficiendo sacri-
 ficio. X. 1.

M

Mandraclu. Epithetum victimae altilis, a
Mandra. II. 4.
 Martier. *Mars*. III. 21.
 Mefa. *Media*. I. 56.
 Menxaru. *Messis*. VII. 15.
 Miletinar. *Militia*, I. 14.
 Mugatu. *Lactans*, aut *lactans*, a *mugo* pro
mungo. I. 6.
 Muieto. Idem quod *Mugatu*, idest *lactans*.
 I. 7.
 Museiate. Tribus Populi Ikuvini, VIII. 2.

N

Naharcer. Una ex Tribus Populi Ikuvi-
 ni. II. 53.
 Natine. Apud Latinos *natinatores*, sive *ne-
 gotiorum gestores*. VII. 21.
 Neip. Genus victimae, fortasse *ovis*, I. 6.
 Neref. Epithetum *Jovis*, a *fortitudine*. I. 30.
 Nerus. Epithetum *Jovis*, a *fortitudine*. III. 13.

Nies. *Novem*. VIII. 1.
 Nimstu. a *nive* spargenda.
 Nomneper. *Per nomen*, formula invocandi
 Deos sub diversis nominibus. I. 23.
 Nonne. Epithetum *Jovis* Pastoris populo-
 rum. I. 30.
 Noniar. *Nonii*. Species ordinis, seu sacer-
 dotii. I. 14.
 Nofve. *Et nos*. II. 54.
 Noufe. *Novalia*. II. 11.
 Nurpier. Fortasse *Dorpia*, Bacchi sacri-
 ficia. I. 12.
 Nuvis. *Novus*. VII. 25.

O

Ocreffsei. Compositum ex duplici attribu-
 to *Jovis* Ocrii, & Fifei. I. 23.
 Ocrer. Ocriper. Ocrifer. *Montanus*. Epithe-
 tum *Jovis Apennini*. I. 8., & lin. 19.
 Onfe. *Coxa*. II. 50.
 Orer. Epithetum *Jovis Terminalis*. I. 26.
 Orfe. *Deorsum, deinde, post*. II. 43.
 Ofse. Epithetum *Jovis Sancti*. I. 26.
 Oltensendi. Ab *hostire, ferire*. I. 20.
 Ote. *Ovis*. III. 6.

P

P. sigla mensuram aliquam denotans, ve-
 luti pedum, *pericicarum, pedaturarum*,
 aut quocumque alio nomine dicere-
 tur. X. 9.
 Pacer. *Pax, pacificus*, attributum *Jovis*.
 I. 30.
 Pacerfei. *Pacificus*, sive *Dator pacis*. I. 23.,
 & 30.
 Pane. *Omnis*. VI. 40.
 Pane. Poplo. *Toti Populo*. III. 64.
 Panta. *Omnia*. X. 1.
 Parfam. *Parvam*. VI. 13.
 Pafe. Idem ac *pausus*, attributum *Jovis*,
 quasi *pausao*, & *quietis* auctor sit. I. 30.
 Peaxnanie. *Perenniter*. VIII. 7.
 Pehrto. *Fulmen*. XI. 3.

Pc-

- Peieriate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Peihaner. *Piare*, sive Peihaner. *Piatus*,
 sive *placatus* *fs*. I. 8., & 9.
 Peiq. Peica. Peico. *Ovis ventre glabro*.
 Festus *apicam* vocat. I. 1.
 Peiu. *Primaevae aetatis*, sive *adolescetiae*.
 III. 6.
 Peiu. *Prius*. VI. 24.
 Pelsana, & Pelsans. Nomen victimae. V. 25.
 Pequo. *Pecus*, *Armenta*. I. 30.
 Peracne. *Perenne*. IV. 1.
 Peracnio. Perennis annus. I. 54.
 Peracneu. qui sacra curaret.
 Peraia. *Ultimo loco*. VI. 28.
 Perakri. *Opimus*, Epithetum bovis immu-
 nis a labore. I. 25. Italice *Campareccio*.
 Peretom Est. a *per*, seu *pro*, & *ire*, vox
 sacrificialis. I. 27.
 Perikapire. *Excellens Cabirus*. V. 29.
 Pernaief. *Perna*, *coxa*. VI. 10.
 Perne. *Perna*, seu *coxa*. II. 11.
 Prfae. Vinum praeteriti anni. I. 58.
 Perfelo. *Perfelo*. *Perfelo*. Sacrificium can-
 nis, *Perifchilachifmus*. I. 1., & imprec-
 ratio.
 Perfei. Epithetum *Jovis Vastatoris*. I. 26.
 Persklumar. Derivatvum a *perfelo*. XI. 21.
 Persimu. Derivatvum a *Perna*, parte vi-
 ctimae. I. 55.
 Pesetom est. a *Pes*, & *ire*, *praemittere*,
 vox sacrificialis. I. 27.
 Pefondro. Genus victimae. II. 35.
 Pefondrisco. Eadem victimam inor. II. 40.
 Petenata. a *petilla*, *parva*. XII. 3.
 Petrunia. Gens *Petronia*. VII. 21.
 Piahacnu. *Piaculum*. II. 28.
 Pihax. *Piata*. VI. 7.
 Pihos. Ab *expiare*. II. 47.
 Piquier. Vocabulum terrae pecori pascen-
 do aptum. X. 9.
 Pir. Idem ac *per*. I. 20.
 Pir. orto. est. *Peroratum est*. I. 26.
 Piseper. *Farina ad commolationem*. II. 41.
 Piseft. *Piatus est*. II. 53.
 Pisi. Genus pecudis palantis in silva. I. 7.
 Pisi. panupei. Nomen proprium. IV. 1.
 Pist. *Post*. VIII. 15.
 Plenafier. *Plena*. IX. 1.
 Plener. *Plene*. III. 21.
 Poci. *Post*. I. 5.
 Pone. *Post*. II. 48.
 Poni. *Panis*, *libum*, seu *placentia*. I. 57.
 Poneovi. *Post ovem*. II. 43.
 Popler. *Populus*. I. 18., & 19.
 Popluper. *Pro populo*. III. 21.
 Pora. *Prope*. II. 65. Forte etiam *viam* si-
 gnificat.
 Porca. *Porca*. III. 6.
 Porfi. *Praebere*, *exhibere*, *parare*. I. 19.
 Portaia. *Portavit*, *circumtulit*. IV. 1.
 Postertio. *Postertium*. III. 46.
 Postne. *Postica*, seu *posterior*. II. 11.
 Praco. *pracatarum*. *Preces*, *precor*. I. 13.
 Prepa. *Prae*, *ante*, *praeparare*. II. 52.
 Prefialier. *Praeful*. I. 12.
 Prefoliafe. *Praeful*, sive *Primus* inter *Sa-
 lios Ikuvinos*. I. 12.
 Pretra. Locus *petrosus*. X. 10.
 Prestota. Epithetum *Dei Praestitis*. II. 57.
 Prevenu. *Praebere*. III. 11.
 Prever. Primus vir, ut *Duvir*, *Duumvir*.
 IX. 17.
 Preveres. Vid. *Preverir*.
 Preverir. *Praeferre*, sive *Sacrum praeceda-
 neum*, cui respondet *Postuetir*, *post-
 ponere*, sive *iterum ferre*, aut *Sa-
 crum succedaneum*. I. 22. Fortasse
 etiam *Preverir* eadem est, ac *Preve-
 ris*, sive *Dea Ancaria*, vel *Antever-
 ta*, cui respondet *Postuerir*, sive *Dea
 Postverta*. I. 22.
 Prinuatir. Genus victimae. II. 56., & VI. 23.
 Procanurent. *Canant*. I. 16.
 Promom. *Primum*. III. 52.
 Profesetir. *Profeseto*. *Profesetu*. A *prose-
 care*, vox pontificalis. I. 56.
 Puemune. *Pastor*, sive *Caput Populi*. XI. 26.
 Pumperias. *Pompejas*. VIII. 2.
 Purdita. *Profecata*, *proscissa*. II. 18.
 Pure. *Puriter*, sive *vino puro*. VI. 20.

Pu-

VOCUM ETRUSCARUM.

CXXXV

Pureto . *Depurato* , *purificato* . I. 20.
 Purome . *Purus* . II. 17.
 Puratulum . a *portando* . VI. 18.
 Purtifele . *Victima lactens* . VIII. 25.
 Purtitaf . *Genus victimae* . V. 18.
 Purtitā . *Juvenca* , *Vitala* . V. 18.
 Pufi . Pro *puri* , sive *pure* . I. 20. Vid. *Pur-*
ranter .
 Puffertiu . *Post tertium* . VI. 40.
 Pufi . *Postica linea* . IX. 13.
 Pufi . *Post* . V. 25.
 Pufnaiaf . *Postica* . VI. 10.
 Pufveres . Vid. *Postverir* . V. 14.

R

Restatu . *Expiator* . VII. 5.
 Reper . *Per* , sive *pro* . IV. 1.
 Rofru . *Rufus* . III. 3.
 Rubine . *Dea Rubigo* . III. 6.
 Rupinie . *Rubigini* . VI. 26.
 Rufeme . *Rufum* . III. 23.

S

Sabe . Epithetum *Jovis Venerabilis* ; II. 60.
 Sabi . Epithetum *Jovis Sabii* , sive *Sabacii* .
 V. 15.
 Sacre . *Porce llus sacrificio aptus* . II. 18.
 Sacref . *Porcellus aptus sacrificio* . V. 18.
 Sahata . Vid. *Traba* . III. 39.
 Salier . *Ordo Saliorum* . I. 14.
 Salvo . *Seritu* . *Salva segetem* . I. 31.
 Sanfie . Epithetum *Jovis* . II. 3.
 Sanfie . *Sancus* , *Sanctus* .
 Satanes . *Tribus Populi Ikuvini* . VIII. 2.
 Scalie , & Scalfeto . *Sacrificare* . II. 5.
 Screihtor . *Scriptum* . I. 15.
 Screhto . *Scriptum* . IV. 3.
 Sedmenier . *Attributum Magistratus* . X. 15.
 Sehmenier . *Honoratus* , vel *honorabilis* , at-
 tributum *Magistratus* . X. 16.
 Sent . pro *sunt* . I. 15.
 Sepfes . *Septum* , sive *claustrum ovilis* . II. 11.
 Serfia . *Serfer* . *Serva* , *Servator* . II. 57.

Seritu . *Deus Ruralis a ferendo* , ut *Sej-*
apud Latinos . I. 16. Aliquando signifi-
 cat *segetem* .
 Serfe .
 Sefna . *Semis* . X. 9.
 Sefntafiaru . *Nomen alicujus mensurae di-*
ctae a sexfante . XI. 2.
 Sevacne . *Hoc anno* . IV. 1.
 Seveir . *Idem quod sevir* . I. 18. , & 19.
 Sevom . *Sebum* , sive *Arvina* . I. 56.
 Sevum , *idem quod Sevacne* . V. 5.
 Sextu . *Sextus* . VIII. 23.
 Si . *Sif* . *Sve* . *Porcus* . I. 7.
 Sitir . *Soter* , *servator* . III. 13.
 Siftu . *Sistere* , *vox pontificalis* ; XI. 8.
 Skalbeta . *Idem quod Scalfie* , & *Scalfeto* .
 XII. 13.
 Snates . *Genus victimae* . XII. 8.
 Somo . *Corpus* . I. 9.
 Sorfom . *Sursum* . II. 24.
 Spahatu . *Expansum* , *conspertum* . II. 41.
 Spalmu . *Expansum* . II. 17.
 Spantea . *Expiatoria* . VII. 30.
 Spefa . *Libum* . I. 56.
 Speturie . *Pars victimae* , *Latinis spetilo* .
 VII. 1.
 Staflare , *Staffi* , &c. *Uva* , *racemus* . II. 35.
 Stahituto . *Statutus* , *constitutus* . II. 53.
 Stakax . Epithetum *victimae Caviaris* .
 VII. 13.
 Steplatu . a *stipulanda* , *promittere* , *vove-*
re . VI. 13.
 Stiplo . *Stiplatu* . *Idem quod stipulor in sen-*
fu religionis , *hoc est* , *voveo* , & *vo-*
tum . I. 2.
 Strubla . *Strebula pars victimae* . I. 59.
 Strusla . Vid. *Strubla* . I. 59.
 Subator . *Sent* . *Subacti sint* , *hoc est co-*
acti , *conjuncti* , *uniti* . I. 36.
 Suboco . *Subocav* . *Sub vos placo* , *idem*
quod supplico , *precor voce* , *voco* ,
formula sacrificialis . I. 22.
 Subra . Pro *supra* . I. 15.
 Sve . *Idest Porco* . I. 16.
 Svegu . *Suo proprio* . VI. 7.

Sve-

Svefo. *Pro fus*. IV. 1.
 Suferaklu. Epithetum *Jovis bis Feritoris*.
 XI. 15.
 Sumel. *Sumen*. VII. 26.
 Supafumptu. *Maſtare, magis augere*. V. 9.
 Surur. *Supra, sursum*. I. 56.
 Sutent. *Sint*. VII. 23.
 Svviſebe. *Sus, suvus*. VIII. 14.

T

Taffe. Vid. *Staffe*. II. 35.
 Talenate. Tribus Populi Ikuvini. VIII. 2.
 Tarinate. Trifu. *Tribus Tarſnatum*, dicta a *tribus foris*. VI. 16.
 Tarſnater. Una ex Tribubus Populi Ikuvini. II. 53.
 Taſes. *Statuere*. I. 55.
 Teitu. *Fiat sacrificium*. VIII. 7.
 Tefrali. *Fulguralis*. II. 28.
 Tefre. Epitheton *Jovis Fulminantis*, & *comburentis*. I. 18.
 Tekuries. *Decuries*. VIII. 1.
 Tremnuco. *Terminus*. II. 53.
 Tertiam. *Tertiam*. I. 13.
 Tertu. *Tertius*. VII. 40.
 Tertim. *Perſectum*. II. 64, five *Tertium*.
 Tetome. *Totum*. I. 14 Ibi ſermo eſt de quibuſdam populi ordinibus.
 Teſcam. *Teſca*, loca augurio conſecrata. VI. 13.
 Teſenakes. Vid. *Teſenocir*. V. 14.
 Teſenocir. *Statuere*, vox pontificalis. I. 20.
 Teſtru. *Dexter*. XI. 23.
 Textre. *Dextera*. VIII. 27.
 Thures. *Ture*. VI. 20.
 Thuſcer. Pars altera *Tribus Tarſnatis* dicta a *Tuſcis*. II. 53.
 Tiblu. Genus viſtimæ. VIII. 23.
 Tikamne. Epithetum *Jovis Datoris fortunæ*. VII. 8.
 Tiom. *Tibi*, vel *Tuum*. II. 28.
 Tiom. *Tibi*. I. 54.
 Tia. *Tibi*. I. 25.
 Tir. *Ter*. XI. 13.
 Tiu. *Sacrum*, five *sacrificare*. VII. 23.
 Tlatie. Vocabulum alicujus terræ in agro Ikuvino. X. 9.
 Toru, & Turu. *Taurus*. II. 43.
 Totaper. *Pro tota*, five *uniuerſa*. I. 23.
 Totar. *Tota*. II. 53.
 Tra. *Dea Traba, Sabata*, five *Segeſta*. VII. 13.
 Traha Sahatam. *Seja*, & *Segeſta*. III. 39.
 Traſata. *Dea Seja*. VI. 31.
 Trebeid. Trebo. Trebuf. *Juppiter tribulis*, five *tribuum cuſtos*. I. 8.
 Treblanir. Treplanes. *Ter circumferre*. I. 22.
 Treſper. Epithetum *Jovis*, attributum regionis Ikuvinae in honorem ejuſdem *Jovis*. II. 30.
 Tremitu. *Timorem incutens*. I. 2.
 Tremnu. *Tremendus*. I. 2.
 Tribribu. *Tribus*, five *Tribulis*. IX. 8.
 Tribifine. vox compoſita a *Tribu*, quaſi *Tribulis*. I. 54.
 Trif. *Tres*. I. 19.
 Trifor. Pars Curia, ſeu *Tribus Tarſnatum Ikuvinerum*, dicta a *tribus foris*. II. 63.
 Trioper. *Per tres*. I. 1.
 Tua. *Duo*, vel *ſecundus*. VII. 27.
 Tua, & Veſtra. Idem quod Latinis. I. 30.
 Tudero. a *Tadiculare*, *commovere*, vox pontificalis. I. 15.
 Tuer. *Tuus*. I. 27.
 Turfa. Epithetum *Martis*. II. 58.
 Turſiandu. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
 Turſitu. Epithetum *Martis Turii*. IV. 2.
 Tuſe. iu. *Thyſius Juppiter*. VI. 40.

V

Vaſeſt. *Fas eſt*. I. 28.
 Vaſeto. *Eſt*. a *fas*, & *iro*, quaſi *sacrificium rite iuit*. I. 27.
 Vatuo, Genus pecudis, cujus pedes introrſum converſi. I. 57.
 Veſ. Nomen menſurae, nam ſubſequitur numerus. X. 10.

Ve-

Veia. *Uva*. VI. 16.
 Veietu. *Vehatur*, *afferatur*. VIII. 8.
 Vehiies. *Veberere*, *portare*. V. 20.
 Veiro. *Viri*, *populus*. I. 30.
 Vempesuntres. Compositum ex *Pesuntro*,
 quemadmodum *Pesuntrisco* genus vi-
 ctimae. XII. 7.
 Vepurus. *Impurus*. IX. 11.
 Verisco. Diminutivum a *Verre*, hoc est
porcellus nondum castratus. I. 19.
 Veselir. *Vesculum*, a *vescendo*. III. 9.
 Veselum. *Vesclu*, *Veselos*, a *vescor*, quod
 fiebat de victimis in fine sacrificii. I. 1.
 Vestiba. Genus victimae. I. 14.
 Vestifiere. a *vestigando*.
 Vestra, & Tua. Idem quod Latinis. I. 30.
 Vesune. Attributum Magistratus, fortasse
veteris, sive *antecedentis*. XII. 3.
 Vhatur. *Taurus*. XI. 8.
 Via. *Via*. II. 64.
 Vinu. *Vinum*. I. 57.
 Viro. *Viri*, *homines*. III. 30.
 Vitlu. *Vitluf*, *Vitlaf*. *Vitulus*, *vitula*. I. 1.
 Virfeto. *Avirfeto*. *Verse*, *averto*, formu-
 la precantis. I. 28.

Vkar. Genus victimae VI. 7.
 Vntak. Idem quod *Onse*, *coxa*. XI. 3.
 Vocucom, & Vocucum. *Una cum*. II. 43.
 Vpetue. Idem quod *Vpetu*, & *Oppiter*.
pastor, *custos*, & *princeps*. VIII. 7.
 Vraku. Quasi *orcus*, epithetum *Jovis* cu-
 stodis juramenti. IX. 5.
 Urbium nomina a Pontificibus indita se-
 cretissime custodiebantur. I. 5.
 Vrnasiaru. Ab *horna*, *fruge*. XI. 2.
 Vrnasier. *Horna illius anni*. IX. 1.
 Vrent. *Comburant*. II. 63.
 Vstentu. Ab *hosiire*, *ferire*. V. 3.
 Vstite. Quasi *assatae*, vel a *feriendo*. VII. 15.
 Vte. *Uti*, *velut*. VI. 24.
 Vubia, & Vubiaper. Gens *Vabia*, seu *Vi-
 bia*. VIII. 26.
 Vufef. *Ovis*. VI. 1.
 Vufiune. Epithetum *Jovis*. V. 20.
 Vufru. *Rufus*. I. 1. Vid. *Rufus*.
 Vuke. *Vacca*. XI. 3.

X

Xeref. Nomen victimae. V. 25.

Tom. III.

f

IN-

INDEX TABULARUM

Quae in hoc III. Volumine illustrantur.

CLASSIS XV.

Bacchi Myſteria Secretiora.

- TAB. CCI., & CCII. Bacchus excitatur
a fomno, Orgiis imminentibus. pag. 1
T. CCIII. Antiftitis Bacchici expiatio. p. 4
T. CCIV. Antiftes in publicum prodiens. p. 5
T. CCV. Antiftes Bacchi in Quadriga. p. 6
T. CCVI. Deſignatio Antiftitae Bacchanalio-
rum. *Ibid.*
T. CCVII., & CCVIII. Antiftitae Conſecratio. p. 8
T. CCIX. Progreſſus prioris Caeremoniae. p. 9
T. CCX. Proclamatio Antiftitae. p. 10
T. CCXI. Baccha a Faunis culta. *Ibid.*
T. CCXII. Baccha a Silenis venerata. p. 11
T. CCXIII. Antiftita muneribus honoratur. *Ibid.*
T. CCXIV. Baccha fedet inter Faunos. p. 12
T. CCXV. Bacchanaliorum lufus. *Ibid.*

CLASSIS XVI.

*Nuptiae myſticae, quae ſimulabantur inter ſupre-
mum Antiftitem, atque Antiftitam, ſive Ro-
gem, & Reginam Sacrorum.*

- T. CCXVI. Antiftitae ritu nuptiali ad Sacer-
dotem Bacchanaliorum introductio. p. 14
T. CCXVII. Proſequutio ejuſdem argumenti. p. 15
T. CCXVIII. Idem argumentum. *Ibid.*
T. CCXIX. Baccha in pulvinari ſtrata. p. 16
T. CCXX. Idem argumentum. p. 17

CLASSIS XVII.

Initiatio Adoleſcentulorum ad Myſteria Bacchi.

- T. CCXXI. Adoleſcens Bacchis initiatus. p. 17
T. CCXXII. Initia. p. 19
T. CCXXIII., & CCXXIV. Idem argumentum. p. 20
T. CCXXV. Idem Argumentum. p. 21
T. CCXXVI., & CCXXVII. Idem argumentum. *Ibid.*

CLASSIS XVIII.

Proceſſus, & Ludi Bacchanales.

- T. CCXXVIII., CCXXIX., CCXXX., CCXXXI.,
& CCXXXII. Saltationes. p. 22
T. CCXXXIII. Proceſſus, & Saltationes Bac-
chicae. p. 25
T. CCXXXIV. Saltatio ad reſtem. p. 26
T. CCXXXV. Dii in Bacchanalibus. p. 28
T. CCXXXVI. Sortitio. *Ibid.*
T. CCXXXVII., & CCXXXVIII. Saltatio ad
tibias. p. 29

T. CCXXXIX., & CCXL. Bacchus, & Baccha
diſcumbentes. p. 30

- T. CCXLI. Idem argumentum. p. 31
T. CCXLII. Idem argumentum. p. 32
T. CCXLIII. Idem argumentum. *Ibid.*
T. CCXLIV., & CCXLV. Conventus Bacchici. p. 33

CLASSIS XIX.

*Ludi, Speſtacula, & Fabulae ſtudioſus ordinatae
in Bacchanalibus.*

- T. CCXLVI., & CCXLVII. Fabula Theatralis. p. 34
T. CCXLVIII. Hercules Antheum ſuffocans. *Ibid.*
T. CCXLIX. Herculis facinora. p. 35
T. CCL., & CCLI. Idem argumentum. p. 37
T. CCLII. Hercules Neſtum conſiciens. p. 39
T. CCLIII., & CCLIV. Fabulae Theatrales. p. 40
T. CCLV. Idem argumentum. *Ibid.*
T. CCLVI. Facinus Caſtoris. p. 41
T. CCLVII., CCLVIII., CCLIX. Arimafpii
pugnantes cum Gryphis. p. 43

CLASSIS XX.

Picturae Funebres.

- T. CCLX., & CCLXI. Achillis fata. p. 45
T. CCLXII. Idem argumentum. p. 50
T. CCLXIII. Pars poſtica ejuſdem Vaſis. p. 51
T. CCLXIV., CCLXV., CCLXVI., CCLXVII.,
CCLXVIII., & CCLXIX. Idem argumentum. p. 52
T. CCLXX., CCLXXI., CCLXXII., &
CCLXXIII. Idem argumentum. p. 57
T. CCLXXIV. Idem argumentum. p. 60
T. CCLXXV., & CCLXXVI. Herculis Apo-
theofis. p. 62
T. CCLXXVII., & CCLXXVIII. Idem argumentum. p. 63
T. CCLXXIX., CCLXXX., & CCLXXXI.
Idem argumentum. p. 65
T. CCLXXXII. uſque ad CCLXXXIX. Herois
incogniti Apotheofis. p. 67
T. CCXC., & CCXCI. Idem argumentum. p. 69
T. CCXCII. Sacra Funebria. p. 70
T. CCXCIII. Idem Argumentum. p. 71
T. CCXCIV., & CCXCV. Caſſandrae fata. *Ibid.*
T. CCXCVI. Idem argumentum. p. 73
T. CCXCVII. Camillus, ſive Mercurius E-
trafcus. p. 75
T. CCXCVIII., & CCXCIX. Luſtus. p. 77
T. CCC. Funebris Fabula. p. 78

PRAE-

P R A E F A T I O .

Universum humanae vitae spatium inter inanes cultus occupatum ab Etruscis perlustravimus, totamque aetatum seriem ita adtigimus, ut natalem ipsum diem praeveniendum esse duxerimus, sumpto a nuptiis exordio, ita ut religiosae, quae tunc interveniebant, caeremoniae etiam designarentur. Exinde adolescentiae solemnia studia, magistratus, sacerdotia, militiam, triumphos, spectacula, ludos, & quidquid populum operosissimum, & late dominantem distinebat, ex Picturis illorum superstitibus ita contemplati sumus, ut veluti praesentia intueremur. Reliquum est, ut seriem hanc rerum communis illa hominum conditio mors absolvat, atque concludat. Id quidem argumentum tractandum erit juxta mentem Etruscorum, ut quid post exitum vitae sibi imminere reputabant, perscrutemur. Redundant quidem omnia fabulis, in quibus tamen elucescit constans illa opinio de animae immortalitate, & de districto Dei judicio, poenas, & praemia pro meritis unicuique distribuentis. Quin & esse purgationes quasdam spontaneas delictorum in hac vita crediderunt, & necessarias alias post mortem, ut tandem animae absoluto supplicio, perenni gaudio fruere-
 tur. Errorum culpam potissimam in Poetas refundimus, qui magnifico quodam fabularum adparatu, quem veluti mysticum sensum venditabant, plebeculam occuparunt, grande sibi augmentum nominis aucupantes a caligine, quam veritati obfundebant. Ab hac tamen contagione sapientiores

eva-

evaferunt immunes , ut , cum de Etrufcorum Philofophia tractaremus , palam oftendimus . Hanc vero praeviam purgationem , quam viventibus profuturam fperabant , in fecretis myfteriis , quae communi vocabulo orgia adpellamus praecipue conlocaverunt . His fponde praemiffis , indictas poft mortem purgationes vel penitus fallere vel mitigare praefumebant , Deo illo aufpice , qui fecretam hanc indulgentiae viam hominibus aperuiffet . Mors igitur rerum ultima claudit hiftoriam , quam quia ope fabularum vitare non poterant , ampliffimis faltem inventis nobilitare , & extollere inftituerunt . Nam per facra haec feclufa divinitatem animabus fe adpingere dictitabant , quam nemo operibus fibi meruiffet ; praefertim vero Heroes , quorum vitam prae omnibus injuriofam , & impuriffimam fuiiffe cognofcimus . Dum vero non barbarae nationis , fed majorum noftrorum tenebras deploramus , eft tamen aliquid , in quo divinae in nos bonitatis ftudium admiremur , nempe ad meliora nos tempora refervaffe . Hic fructus fcientiae antiquitatis potiffimus praefcriptus eft , ut imitemur , fi quid bonum ex ea refultet , moderationem , frugalitatem , vitam laboriofam , & qui continuo languescit , amorem in patriam , & fi quae alia exempla virtutum , quae de minimis etiam principiis ad maximum gloriae culmen populos omnes extulerunt .

PICTU-

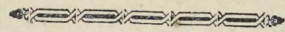
Panormi in Museo D. Ignatij Paterno Bischeria Principis

U. Casini in.

PICTURARUM ETRUSCORUM
IN VASCULIS.

CLASSIS XV.

BACCHI MYSTERIA
SECRETIORA.

TAB. CCI. ET CCII
BACCHUS EXCITATUR A SOMNO
ORGIIS IMMINENTIBUS.

Acchum inter Deos Inferos computabant Antiqui,
quippe qui sedem suam in Regno Proserpinae for-
titus esset. Inde erumpentem vidit Claudianus,
cum Inferum carmen moliretur:

*Ecce procul ternas Hecate variata figuras
Exoritur, lenisque simul procedit Jacchus,
Crinali florens hedera, quae parthica velat
Tigris, & auratos in nodum colligit angues.*

Ad reditum vero Plutonis in Infernum cum conjugē rapta Bacchus obse-
quium testatus est suum; nam munerum suorum uberrimos fontes aperuit:

Tom. III.

A

Tunc

PICTURARUM

Tunc Acheronteos mutato gurgite fontes
Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
Cocyton dulci perhibent undasse Lyeo;

quod etiam metaphorice subindicavit Nonnus Dionys. IX. 101:

Ἡτότε Βάκχον ἐλούσα θεοτρεφέων ἀπὸ μαζῶν
Ἀπριόδῃ ζοφόντι κατευλήσσε βαρέθω

.....
Τοῖχοι δ' ἀχλύεργες ἐλευκαίνοντο μελάθρου.

Quae tunc Bacchum cupiens Deum nutrientibus a mamillis
Improvisum caliginoso inclusit barathro;

.....
Parietes vero tenebrofi candescebant domus.

Quid vero egit in Herebo Deus laetitiae dator, ut eum vocat Virgilius? Triennium integrum dormivit semper, nisi cum in fine trieterii a Bacchantibus ad sacra laetissima excitatur. Orpheum habeo (sive quicumque ille sit, qui tantum sibi nomen usurpavit) habeo, inquam, secreti, proditorem in Hymno Amphietae:

Ὁς παρὰ Περσεφόνης ἱερῶσι δόμοισιν ἰαύων
Κοιμῆα τριετῆρα χεῖνον, Βακχῆϊον ἀγνόν.
Ἄυτῷ δ' ἦνικα τὸν τριετῆ πάλι κῶμον ἐγάμοις;
Εἰς ὕμνον τρέπεται σὺν εὐζῶνοισι τιθήναις.

Qui apud Persephones sacras domos quiescens
Sopit triennale tempus, Bacchum castum,
Ille vero quando triennale rursus convivium excitat
Ad hymnum convertitur cum famosis nutricibus.

Huc refero subobscuram illam formulam, qua utuntur cautissimi Poetae, *stimulare, excitare Bacchanalia*.

En igitur in aula Ditis, & παρὰ Περσεφόνης ἱερῶσι δόμοισιν apud Persephones sacras domos Bacchus placide soporatus in sella muliebri, quem Acratus, sive Ampelus unus ex intimis ejus familiaribus, sive Genius adolescens saepe a Nonno memoratus, qui audacter, fidenterque illum excitat a somno, instantibus trietericis, impatiens otii. Utriusque corona radiata est, sed radiis retrorsum intortis, de qua Apulejus Metam. Lib. XI. affinia Isidis mysteria describens: *Caput decore corona revinxerat, palmae candidae foliis in morem radiorum profilientibus*

ETRUSCORUM

3

bus . Sic ad instar Solis exornato in aspectum populi errabam . Similem coronam in sacris Bacchi iterum observabimus infra in Tab. CCXX. , & alibi ; curvitas vero mucronum ad hujus Numinis cornua adludit . Eadem insignia ejus Genio adtribuuntur , ut galea Genio Martis , exuviae Leonis , & cythara cum laurea Genio Herculis , & Apollinis . Ad fores infernae Regiae adstat Pluto cogitabundus , non tamen repugnans Libero huic Deo , quemadmodum nec Mercurio com meatum ad superiores . Horat. lib. II. 19. de Baccho :

*Te vidit infons Cerberus aureo
Cornu decorum , leniter atterens
Caudam , & recedentis trilinguè
Ore pedes , tetigitque crura .*

Proserpina actionem prospicit e fenestra semiadaperta , in cujus postibus defunctorum nomina scribebantur . Statius Thebaid. VIII. de Amphiarao :

*Nec dum illum , aut trunca lustraverat obvia taxo
Eumenis , aut furvo Proserpina poste notarat .*

In Tabula subsequente , quae adversum latus hujus Vasis exponit , gemini Adolescentes nuper Togati a viro exerto in publicum deducuntur ; quod cum potissime fieret tempore Bacchanaliorum , hinc introductum est , ut symbola utriusque solemnitatis in hisce Picturis jungerentur ; haec enim Vasa ex his erant , quae tunc plena vino ponebantur in mensa , unde minoribus cyathis ab accumbentibus hausto mero biberetur .

Orbiculus suspensus e clavo arctissime constrictus praetextam depositam , & Laribus sacram ostendit , de quo argumento videnda , quae diximus libro superiore . Solebant etiam hi , qui secretis mysteriis initiabantur , vestes Diis dedicare , ut ex Melanthio refert Castellanus de Fest. Graecorum , ubi de sacris Eleusiniis : *πάτριόν ἐστι τῶν θεῶν ἀνιεροῦν , καὶ τὰς σολὰς τοῖς μύσταις , ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες .* *Mystis patrium est , Deabus consecrare vestes , in quibus fuerint initiati .*

Tom. III.

A 2

TAB.

ANTISTITIS BACCHICI EXPIATIO.

IAM nullus dubito, Antistitem Bacchi, quum trieterica excitarentur, ex intimis, qui altiora secreta participaverant, fuisse delictum, a quo, ut colligitur ex sequentibus Tabulis, Antistita deligebatur. Cum igitur Rex iste sacrorum ad tam grande sacramentum proveheretur, ut Bacchum ipsum in scena Orgiorum repraesentaret, expiatione nova, novisque purgationibus sacari debebat. Virtus potissima aquae tribuebatur non quidem communi, sed cui Deus inesset, cujusmodi erat fontana, quam Nympha aliqua inhabitaret, ut Juturnae apud Romanos, Callirhoes apud Athenienses, Genicae apud Pisfaurenses, quae Lucum sacrum ambiebat, aut, ubi ista deessent, Putei sacri, ut apud Bononienses. Aqua vero marina, quae infinitum pene numerum Deorum nutrebat, idonea potissimum ad id munus censebatur. Quapropter non corpus tantum, sed & animum a culpis omnibus abluere, quam religionem merito deridet Lactantius Lib. V. 20: *Quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & se pie sacrificasse opinantur, si cutem laverint, tamquam libidines intra pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent.* Quin & ipse Ovidius Fast:

O nimium faciles, qui tristia crimina caedis

Fluminea tolli posse putatis aqua

Igitur novus iste Jacchus omnino nudus, tamquam e balneo surgens, adhuc sine barba, & sine coma fictitia lauro, sive myrto tantum coronatus fedet cum ferula, nempe Bacchi potissimo gestamine, & Faunum intuetur recedentem cum situla lustralis aquae, prompto interim mantili sacro simbriato, ex pariete dependente, quo humeros in sacro celebrando contegat.

Una ex Choro Bacchantum expiationi intervenit, ut ab utroque sexu integre conferatur, & mysticam vannum adtollit, qua culparum omnium purgatio significatur, quemadmodum, ut ait Servius, in area a quibusquiliis frumenta purgantur.

TAB.

TAB. CCIV.

ANTISTES IN PUBLICUM PRODIENS.

Ecce jam Rex sacrorum initiatus crocota indutus, sumptaque coma, & barba fictitia cum ferula, & cantharo, profilit ex Sacratio conspicendus. Capillos Etrufci minime nutriebant, detonsi cum Togam fumerent; comatam vero, & barbatam laruam sibi adtribuebant, cum Bacchum vultu, & incessu referre deberent, qui intonsus perpetuo ferebatur. Tibull. I. 4. 12:

*Solis aeterna est Phaebo, Bacchoque iuventa;
Nam decet intonsus crinis utrumque Deum.*

Cirri vero in anguium morem semper per humeros serpunt, quod Baccho solemne erat, ejusque asseclis. Horat. Carm. II. 19:

*Tu flectis amnes, tu mare barbarum,
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino*

Bistonidum sine fraude crines;

Nam infans anguibus a Parcis cinctus ferebatur, sed innocuis, qui ora pueri lamberent. Mysterium quidem pulcherrimum, & dignum ethnicis, quo significantur adminicula illa vitium tortuosa, quibus adhaerent arborum ramis. Huic vero Deo capillato pueri crinem consecrabant. Staius Thebaid. VIII. 492. de duobus adolescentibus:

Ille genas Phaebo, crinem hic pascebat Iaccho.

Barba hujus Sacerdotis in acutum definit, genas autem rasis, cujusmodi gestasse refert Diodorus Sic. Gallos lib. V: *Οἱ δ' εὐγενεῖς τὰς μὲν παρείας ἀπολαί-
νουσι, τὰς δ' ὑπὴρας ἀραιμένας εἴδουσιν, ὥστε τὰ σώματα αὐτῶν ἐπικαλύπτεσθαι.* *Nobiles genas quidem radunt; barbam vero adeo sinunt crescere, ut operiantur corpora.*

Crocota vestis ampla, & diffusa fuit propria Bacchi, quemadmodum ornatus apparet in Sarcophagis Bellorianis, & Montfalconianis alibi citatis. Tibullus de Baccho:

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Dextera manu cantharum, insigne potissimum Bacchi, cujus personam gerit in scena sacra, jactabundus ostentat; tanta enim huic Vasculo adhi-

adhibebatur reverentia , ut aliquando veluti simulacrum ipsius Bacchi sacros honores obtineret .

TAB. CCV.

ANTISTES BACCHI IN QUADRIGA.

AD ostentationem novae dignitatis Rex sacrorum circumfertur in quadriga in conspectu populi , ministrante Baccha equorum habenas . In Sacris Bacchi frequenter occurrunt bigae , & quadrigae hujuscemodi , quemadmodum & in pompa , quam simulavit Hypermetra , in qua Lynceum habitu Dei Liberi deformatum servavit apud Val. Flac. Argon. II:

. *Teneat virides velatus habenas,*

Ut pater , & nivea tumeant ut cornua mitra .

Haec formula communis erat in omnibus fere initiis , in quibus simulabatur descensus ad Inferos , ut in Lebadia in antro Jovis Trophonii , quemadmodum ostendimus in notis ad Monumenta Musei Nani . In Sacris quoque Isidis peregrinatio inferna praescribatur , de qua Apuleius Metamor. Lib. XI: *Accessi ad confinium mortis , & calcato Proserpinae limine , per omnia vinctus elementa remeavi . Nocte media vidi solem corruscantem candido lumine , Deos Inferos , Deos Superos accessi coram , & adoravi de proximo .* Nil igitur mirum , si inter Bacchi Mytheria vestitio currulis fuerat introducta , ut quodammodo per ipsius Dei vestigia Inferos penetrare simularetur , cum Semelem Matrem inde detraxit , ut notat Hyginus de corona Ariadnae , & Arnobius Lib. V. Demum cum haec Sacra in memoriam triumphu Bacchici de subactis Indis celebrarentur , consonum erat , ut curricula in eis intervenirent .

TAB. CCVI.

DESIGNATIO ANTISTITAE BACCHANALIORUM

QUum ab initio Sacrarium Bacchanaliorum , ut ait Livius , ad feminas tantum pertinuisset , Matronis invicem ad sacerdotium evectis , minime dubito , quin sibi primatum retinuerint , postquam Viros in societatem receperunt , sacerdotio cum illis communicato , ut in utroque sexu ministratio consisteret , interjecto inter utrumque Antistitem mystico quodam , atque imaginario conjugio. Mul-
ta

ta vero persuadent delectum Viri ab arbitrio Mulieris Antistitae descendisse, ne Viro ignoto adhaerere videretur, & fabula haec omnem veritatis imaginem conservaret.

Et primo quidem oportebat, Virum hunc fuisse ex eo coetu initiatorum, qui mysteria secretiore participarent, quod etiam in legitimo, vero matrimonio servari debebat; quamquam enim inter conjuges sacra omnia essent communia, Orgia tamen excipiebantur, in quibus vir non initiatus minime admittebatur ad Sacra uxoris, vel contra. Dionysius Halicarn. Lib. II: *Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ τελεῖσθαι, καὶ διὰ παιδῶν ἀμφιβαλῶν ἕτερα, ἵνα καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ κράτιστον, τὰς τε γυναῖκας τῶν ἱερῶν ἔταξαν τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συννεῦσθαι, καὶ ἂν τι μὴ θέμις ἦν ὑπ' ἀνδρῶν ὀργιάζεσθαι κατὰ νόμον τὸν ἐπιχράειον, ταύτας ἐπιτελεῖν, καὶ παῖδας αὐτῶν τὰ καθήκοντα λατοῦργεῖν.* Quoniam vero quaedam sacra per mulieres fieri oportebat, quaedam etiam per pueros patrimos, & matrimos, ut his quoque, quantum posset, confuleret, voluit Sacerdotum uxores cum suis viris fungi sacerdotio, & si qua orgia viros obire vetaret mos patrius, ea relinqui feminis, in cuiusque ministri partem debitam venire illorum etiam liberos.

Precedebat igitur creatio Antistitae ob juris potioritatem, subsequebatur vero renunciatio Sacerdotis, qui Mulierum beneficio sacrum participaret; & re vera in hac praesenti Tabula, quam maximi faciendam puto, conspicitur inauguratio Matronae ad sacerdotium adscitae. Ast sequentes Tabulae scrupulum ingerunt, in quibus Femina a Viro consecratur, & per multas expiationes elevatur ad ministerium. Puto tamen Sacerdotem expiantem non illum esse, quem mulier sibi confortem elegisset, sed qui in spatio praecedentis officii jam munere functus esset, ut successione legitima potestas ista de uno in alterum continuaret, nec quisquam potestatem sibi praesumeret, quam ab eo, qui ille potiretur, non acciperet.

In hac igitur Tabula exponitur caeremonia, per quam electae Matronae conlata dignitas denunciatur. Duo Macci larvati habitu scenico, utique ex coetu, emissi e Sacrario cum taeda, & insignibus sacerdotii ad domum novae Antistitae jam paratae, & expectantis accedunt, quorum alter, admota scala, ad fenestram, unde illa prospicit, obfert arcanam tesseram Trietericorum, tria poma candidi coloris, & vittam purpuream. Alter vero cum face, & situla aquae lustralis ad geminam purgationem

ex-

expectat in via. Ritus iste conscendendae domus, vitato officio communi, ac ejus limitari, pertinet ad majestatem, quemadmodum Hieronicae non per urbium portas, sed per muros introducebantur, & novae Nuptae supra limen adtolli solebant. Anne Antistitae per fenestram educatae in ipso scalae adposititiae fastigio expiari solebant: Credo equidem pro eorum temporum vanitate, ut caeremonia in aere perficeretur, quacumque terrae contagione vitata.

Ex alio latere Vasis ipsa Mulier Viro suo novum decus sibi conlatum denunciat, ostentans poma, & vittam, veluti comteatum exquirens. Notandum est in hac actione Mulierem pedibus nudis incedere, cum Vir caligatus adpareat. Haec formula pertinebat ad Religionem. Silius Italicus III. 26:

*Discinctis mas ibura dare, at e lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clavo.*

*Pes nudus, tonsaque comae, castumque cubile,
Investincta focis servant altaria flammae;*

& Ovidius Fast. VI. 397:

Huc pede Matronam nudo descendere vidi.

TAB. CCVII. ET CCVIII.

ANTISTITAE CONSECRATIO.

Selecta ad sacerdotium Antistita expiari, & consecrari par erat; quod for tasse non unica actione, sed multiplici & loco, & tempore diversa fieri consueverunt, ut grandem illam imaginem Reginae sacrorum rite susciperet, praestito etiam sacramento, ut apud Demosthenem contra Neaeram sub hac formula: Ἄγιζέω, καὶ ἐμὶ καθαρά, καὶ ἀγνὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων οὐ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ ἀνδρῶν συουσίας, καὶ τὰ θεόνια, καὶ Ἰοβακχεῖα γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια, καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. *Pura, & munda sum a ceteris immundis, & a viri congressu, & Bacchanalia, & Jobacchica patrio more celebri, & legitimis temporibus.* Nec aliter sensit Orpheus. qui castas ubique praedicat horum sacrorum ministras, & praesertim in Hymno Dionysii Bassarei Trieterici:

Ὅς ξίφεσιν χαίρας, ἠδ' αἵμασι, μαινᾶσι θάγναϊς.

Qui ensibus gaudes, & sanguine, Maenadibusque castis;

tum

Βακχέων ἀγίας τριετηρίδας ἀμφὶ γαλήνας,

Bacchans, puras Trieteridas circa tranquillās.

Rex igitur sacrorum pompatico habitu, & Bacchicis adtributis insignitus conversus in Faunum tibus jubet inflari, ut solemniter signo dato caeremonia inchoetur. Accedit ex alia parte Antiflita designata, vultu, & incessu submissa, & vulgari Maenadum nebride tantum praecincta, quam Sacerdos nisi interpellatus non respicit. Illa guttum producit, & taedam extinctam, veluti postulans expiari. De expiatione per ignem Ovidius Metam. VII. 262:

Multifidasque faces in fossa sanguinis atri

Tingit, & intinctas geminis accendit in aris,

Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat;

de quibus purgaminibus alibi actum est in praecedenti Libro.

Pictura averſi lateris ad Togae virilis traditionem pertinet.

TAB. CCIX.

PROGRESSUS PRIORIS CAEREMONIAE.

Eodem Fauno tibus inflante, idem Sacerdos mulierem excipit consecrandam pariter cum gutto, & taeda non amplius extincta, ut in Tabula antecedente, sed jam flagrante, eamque respiciens Antistes verba solemnia videtur proferre. Fax censebatur inter potiora insignia Reginae sacrorum, quae primam facem sustollebat, veluti initium sacri furoris. Virg. Aeneid. VI. 517:

Illa chorum simulans, evantes Orgia circum

Ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat

Ingentem.

In ferulae hastili, quam ille gerit, felicitis arboris ramusculus adligatus est, ad adspersiones rite conficiendas. Hedera ne, an lauro, seu potius myrto uteretur, non liquet, utraque arbore consona hisce mysteriis.

Vestis stellifera, qua minister induitur, Caelum repraesentat, cui Bacchus cum Sole confusus praesse putabatur, ut subtili indagine deducit Macrobius Satur. I. 21., ideoque Bacchae hinnuli pelle amiciebantur, quod maculis Caelum imitarentur. Idem Macrob: *Nebride Bacchum ami-*

Tom. III.

B

Fum

Etum esse dicunt, ut astrorum varietas significetur; & adducit antiquissimi Poetae auctoritatem:

Sidereum Dionysium igne radiante coruscum.

TAB. CCX.

PROCLAMATIO ANTISTITAE.

Baccha jam sacerdotio initiata ferulam gerens ex intimo sacratio prodit in conspectu consortium, praeunte Fauno conclamante cum Tibiis, Ferula vero potissimum imperii insigne habebatur; Sceptrum vocat Orpheus in Hymno de Trieterici suffimto:

Ωμάδιε, σκηπτούχε, χορομανές, ἀρέτα κάμων.

Humeralis, sceptriifer, in choro insaniens, dux comorum.

TAB. CCXI.

BACCHA A FAUNIS CULTA.

Post consecrationem, & proclamationem Regina sacrorum a singulis ordinibus veneratur. Reginam inquam, qualem eam vocat Statius Achilleid. II., ubi pompam Bacchanalem describit:

..... nitet ante alias Regina, comesque

Pelides

Primus vero gradus initiatorum Satirifcos continebat, de quibus uti Tironibus nulla ratio habita est, nisi in infimo ministerio; superior vero Faunos complectebatur, qui amplius profecissent. En igitur Regina in publicum educta choro Faunorum ostenditur, & ab ipsis veneratur. Illa grande Bacchi symbolum adtollens, cornu potiorum, dignitatem suam protestatur; nec enim alio potiore indicio Herebi janitor Liberum patrem ad Inferos descendentem recognovit. Horatius Carm. II. 19. supra laudatus innuit nempe *aureo cornu decorum*. Haec enim tessera habebatur initiatorum, ut poenas Herebi evitarent. Hinc introductum fuit apud Etruscos, ut cornua haec potiora ex argilla scitissime confecta cum defunctorum reliquiis tumularentur, ex quibus plura observavi, & conlegi ex agro Tuderte effossa, ut notavi in Acherontico Cap. IX. In marmoribus etiam sepulcralibus

libus, & in Lucernis saepe occurrunt sacrificia emortualia, & libationes, quae hoc poculi genere exsolvuntur, cui virtutem aliquam a Baccho tributam fuisse reputabant. De hoc poculi genere vide post Athenaeum Cl. Bonarotium in Gemma Bacchi.

TAB. CCXII.

BACCHA A SILENIS VENERATA.

Adclamata Regina a Faunis, qui medium locum in coetu obtinebant, nunc a Silenis, qui gradum supremum occupabant, & Regi proximum, veneratur. Duo ex his demissa nebride in signum obsequii, & altero pede sublato, quae formula ad cultum, & adorationem pertinebat, ut priore Libro demonstravimus, divinam illius imaginem venerantur. Senior ex his Antistitae vannum mysticam tradit, quale gestamen sanctissimum putabatur, quod Bacchum puerum excepisset in bibita divinitate, ut peccata universa excuteret.

Alter e Silenis ramusculum Bacchae resignat cum tribus haerentibus pomulis, ex inferiore cista, cui sinistro pede insistit, desumptis; quod saepe Trietericorum tesseram esse diximus.

TAB. CCXIII.

ANTISTITA MUNERIBUS HONORATUR.

Sedet in conspectu coetus universi Antistita magna veste, ac stolta stellifera decorata, & excipit advenientem turbam Faunorum. Ex illorum humero pendet linea frequentium tintinnabulorum, ut in quocumque negotio occupati essent sonitum cierent, quod solemnissimum habebatur in clamorosis hisce ritibus. Ovid. Metam. VI:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti;

& Lib. XIV:

*Cum memor has pinus Idaeo vertice caesas
Sancta Deum genitrix, tinnitibus aerea pulsæ
Aeris, & inflati complevit murmure buxi.*

Tom. III.

B 2

Apul.

Apuleius quoque Lib. X. meminit tintinnabulorum fufpenforum ipfius collo, cum initiaretur.

Unus ex his ex calatho, quem alter defert, poma quaedam, five quidpiam fimile fufcipit Reginae obferendum. An ne ova ad ulteriorem expiationem? Dubium fufcitafteftamentum facri mantilis dependentis ex brachio, quo potiffime in facris utebantur.

Baccha cum ferula veluti choriphaea ciftiferum introducit, dum Geniolus Bacchi ales verbena fubarmali exornatus Antiftitam adloquitur, & quodammodo illam confirmat.

T A B. C C X I V.

B A C C H A S E D E T I N T E R F A U N O S.

Regina facrorum fedens vanno facro innixa, & vittam manu extollens, cujufmodi multas geftaffe pro gradu initiorum, & colore diftinctas fufpicamur, veluti extremam adtollit. Hinc apud fcriptores vittae facrae plurali numero faepe pronunciantur, praefertim in facris Bacchi. Stat. Achill. I. 611:

Cinxit purpureis flaventia tempora vittis.

Cum enim in hifce myfteriis plures, & diftincti gradus provectionis ftatuti effent, par erat, ut fingula vittis & forma, & coloribus discretis defignarentur. Ad ejus pedes cornu potorium depositum cernitur, ex quo produciturfuffusa quaedam, & ferpens tenia, feu chorda, de cujus ufu in choreis infra occurrent multa adnotanda.

In angulo erecta confpicitur ara; quod pariter fubindicat caeremoniam hanc vittae poftremae adfumendae facram fuiffe, & partem ritus praefcripti.

T A B. C C X V.

B A C C H A N A L I O R U M L U S U S.

Caeremoniam nullam agnofco in hoc fchematifmo, fed incompofitos illos motus, qui in hifce facris frequentiffime exerceri solebant, & in quibus fanctior habebatur, qui plus ceteris infaniret. Catullus LXIII. 252:

Cum

Cum thiaso Satyrorum, & Nyssigenis Silenis,

Qui tum alacres passim lymphata mente furebant.

Et revera maximus Bacchi laudator Orpheus insanum semper eum nobis describit, ut in Licnite:

Ὅς ποτ' ἀνὰ δρυμῶν κερχουμένα βήματα πάλλα,

Ξὺν νύμφαις, χαρίεσσιν ἐλαυνόμενθ' ἀνίρσι.

Qui aliquando in silvis saltata vestigia vertit,

Cum Nymphis gratis vexatus insanis;

& in Trieterici suffimento:

Ὠμάδιε, σκηπτούχε, χορομανῆς, ἀγέτα κώμων.

Humeralis, sceptrifer, in choro insaniens, dux comorum.

Sedet Bacchus, sive ejus Sacerdos aliquid promens ex cista mystica. Adcedit Baccha illius compar, vannum faciei anteponeus in signum obsequii, sed conversa in Fanum ipsum invitatur ad aliquid capiendum e cista, quam indicat manu sinistra. Maenas ululat, & fibulam e tunica bifida dissolvit ex humero, veluti initium denudationis. De hac forma vestium in utroque latere apertarum videnda, quae praemisimus in Tractatione de *Re vestiaria* Tom. I. Bacchantes vero pene nudae pallam discinctam trahentes occurrunt passim in gemmis, & anaglyphis ad haec pompas pertinentibus.

CLAS-

NUPTIAE MYSTICAE, QUAE
SIMULABANTUR INTER REGEM,
ET REGINAM SACRORUM.

TAB. CCXVI.

ANTISTITAE RITU NUPTIALI AD SACERDOTEM
BACCHANALIORUM INTRODUCTIO.

Conligimus ex Picturis sequentibus inter Regem, & Reginam sacrorum intervenisse quamdam nuptiarum imaginem, ut duplex potestas in utroque sexu divisa simul adhaereret, & indolem Numinis, qui mas, & femina habebatur, ut jam diximus, hac conjunctione significarent. Sedet hic Sacerdos, qui Bacchi personam agit, feminudus cum face nondum ardente, quam ei tribuit Aristophanes in Ranis vers. 342:

Ἐγὼ γὰρ φλογέας λαμπά-

δας ἐν χερσὶ γὰρ ἦκας

Τινάσσων, Ἴακχε,

Νοκτέρου τελετῶν· φασφόρεισσι

φλογί.

Suscita accensas lampada;

in manibus enim venis.

Quatiens, Iacche,

Nocturni sacrificii lucifera stella

Flamma.

Hunc vero, uti sponsum, Dea Juventa ferto conjugali coronat.

Adstant Silenus, & Faunus spectatores quiescentes cum una ex Maenadibus, quae Pronubam agit.

Introducitur Sponsa verecunda, & vultu dimisso, quae virginis gravitatem egregie simulat. Ejus nuptialis tunica floribus conspersa adparet, qui quidem ornatus Baccho gratissimus habebatur. Clemens Alexan-

xan-

xandrinus Paedagog. II. 10 : *Αἱ δὲ τοῖς ἄνεσιν εἰκῆται ἐσθῆτες, βακχικοῖς, καὶ τελευσινοῖς καταληπτέαι λήροις. Vestes autem, quae sunt floribus similes, Bacchicis nigris, & initiatorum mysteriis relinquendae sunt. ἄθιον, florem nemp̄ saepe vocat Orpheus, & florentem Catullus supra citatus.*

TAB. CCXVII.

PROSEQUATIO EJUSDEM ARGUMENTI.

Sponsa ritu nuptiali sedet ornatissima, sub cujus pedibus conspicitur vitis Baccho sacra.

Hymenaeus volucer, imposita corona sponfalitia ejus capiti, laeva manu dissolvit fibulam tunicae a parte dextera, dum Regina alteram submovet a parte sinistra, ac si cubitum pergeret.

Pronuba vannum adtollens manu dextera sponfam invitat ad thalamum, Faunis plaudentibus.

Munus detrahendi flammeoli, ad dignitatem conciliandam eximiis nuptiis, tribuebatur Hymenaeo, ut apud Catullum LX. 6:

Cinge tempora floribus

Suaevolentis amaraci.

Flammeum cape, laetus huc

Huc veni, niveo gerens

Luteum pede foccum.

Apud Etruscos vero loco flammeoli dissolvebatur ex humeris tunica inferior, ut in hac Tabula, & in sequente.

TAB. CCXVIII.

IDEM ARGUMENTUM.

Nuptiae simulabantur, ut diximus, inter supremos Bacchi Antistites, dum ejus mysteria celebrarentur in memoriam nuptiarum, quas Bacchus saepe inivit cum Ariadna, Pallene, & aliis multis, ut refert Nonnus in imaginario ejus poemate. Itaque hic intuemur Bacchum, qui, depositis insignibus comae fictitiae, & barbae, coronatus, & feminudus pergit ad thalamum.

Spon-

Sponsa jam sibi ex utroque humero tunicam detrahit.

Pronuba praecedit cum situla aquae lustralis, & cantharum Bacchi in custodiam adceptum defert.

In intima hac mysterii parte non Fauni, sed duo Sileni interveniunt veluti thalami custodes, & intimi aditus clavicularii. Nonnus Dionys. Lib. XXXXVIII. v. 188:

..... ἀσιγήτῃ δ' ἐνὶ πασῶν
Σιληνοὶ κελάδουσιν
..... *silenti vero in thalamo*
Sileni resonabant

Locus circa cubile ramusculis undequaque renidet. Idem Nonnus Lib. XXXXVII. v. 457:

..... ἀμφὶ δὲ πασῶν
Ἄρθρα πάντα τέθλε, καὶ ἀεινοῦσι πετῆλοισι
Νάξον ἐκυκλώσαντο χοροίτιδες Ορχομενοῖο .
..... *circa vero thalamum*
Flores omnes florebant, & vernalibus foliis
Naxum circulabant saltatrices Orchomeni.

TAB. CCXIX.

BACCHA IN PULVINARI STRATA.

ANtislita jam discincta, & florida veste dejecta, reclinata cernitur in lectulo convivali, & loco ferulae vitem late diffusam sustinet, quod quidem gestamen proprium erat interiorum mysteriorum; non enim hucusque ex coetu id insigne usurpavit, quod proprie adtribuitur Baccho, & Bacchae, tamquam symbolum fecunditatis, quam toti naturae conferre putabantur haec sacra.

Mensa coram instructa est pomis, & fructibus Baccho sacris.

Adfuit semper Hymenaeus volucer, qui sponsam adloquitur, quod faustissimum habebatur, tamquam Dei ministerio solemnitas auspiceretur. Adstant convivio ministri duo ex Faunis, veluti Pincernae, & Pocillatores, qui elata manu epithalamium concinere videntur, more deducto ab oppido Campaniae Fescennio ad Etruscos, & Romanos, quo satis libera carmina jaetabantur, ut nova nupta linguam edisceret maritalem.

lem. Varro apud Nonium IV. 330: *Pueri obscœnis verbis novae nuptiae aures returant.*

TAB. CCXX.

IDEM ARGUMENTUM.

IAcet in thalamo sacrorum Regina pariter discincta, pelle tigridis substrata; Faunus facem nuptialem adtollit, dum alter tibias inflat. Pronuba matronali habitu induta Sponsam coronat, & pateram cum cibis obfert. Corona radiata insignitur, cujusmodi adtributam Baccho, & ejus Genio conspeximus in Tabula CCI. Fortasse in hac solemnitate, in qua saepe Ministri Deorum habitu ornabantur, ut alibi notavimus, in hac caeremonia Venerem, aut Junonem pronubam haec femina repraesentat.

Paries cubiculi mysteria undique spirat. Sub thalamo cista sacra, ex qua eductae, & muris adpensaef sunt placentulae umbilicatae, corda, ac tria illa arcana poma, quae praeter id festum cautissime custodiebantur, ut alibi ex Clemente Alexandr. demonstravimus. Fauni hic, & infra cothurnati incedunt ob Bacchum, qui hoc gestamen numquam deponebat. Virg. Georg. II. in principio de Baccho:

. *nudataque misto*
Tinge novo mecum nudatis crura cothurnis.

CLASSIS XVII.

INITIATIONES ADOLESCENTULORUM
AD MYSTERIA BACCHI.

TAB. CCXXI.

ADOLESCENS BACCHICIS INITIATUS.

IN parte suprema hujus Tabulae Hydria conspicitur, in cujus parte antica Bacchi Antistita manu elata aliquid indicit Adolescenti togato, ac vittato ad eam adcedenti, veluti initia postulanti. Symbolum manifestum hujus petitionis est tessera illa, quam Tiro adcedens

Tom. III.

C

cedens

cedens ad sacra Bacchi praefixam fronti ostentat, & tria illa poma, de quibus frequenter mentio facta est, & rursus occurret. Baccha igitur aliquid praescribit, quod faciendum sit in hac caeremonia. Ceterum constat ad haec sacra admitti consuevissent adolescentes, quos infirma aetas incautos obferret, & imbibitae labis tenaciores. Livius lib. XXXIX: *Institutum esse, ne quis major XX. annis initiaretur. Captari aetates & erroris, & stupri patientes.*

Nobilitat id cimelium Graeca inscriptio ΚΑΛΟΙ, nempe *Pulchri, Illustres, Excellentes*, quo titulo eminentiores Viri decorabantur. Idem lemma saepius occurrit in aliis schedis ejusdem notae apud me, quas subinde prodituras in lucem spero; suspicor propterea hanc fuisse solemnem formulam, qua primum salutarentur illi omnes, qui hisce sacris nomen darent, quasi jam tunc illustres esse inciperent, qui ex penitus brutali, ut dicebant, profanorum vita ad caelestem illam, & quasi divinam Bacchanaliorum confugerent. Graeca inscriptio minime obstat, quominus id, & similia Vasa Etruscis adtribuuntur; nam Campani Tuscorum genus Graecis advenis adsueta eorum linguam vel admiserunt, vel in gratiam Graecorum eam inferere operibus, quae concinnarent, coacti sunt; quod quidem ferius invaluit, & potissimum cum Bacchanalia diu proscripita infelici postliminio revocata sunt.

In Vase inferiori pars processus Bacchici repraesentatur, & potissime cum Tiro jam exceptus (nam ipse tesseram Bacchanaliorum in fronte gerit) vestem, qua in sacris suscipiendis usus est, in arcula inclusam Deo, in cujus tutelam admissus est, consecrandam defert. Melanthesius de Mysteriis: Πάτριόν ἐστι τὰς θεῶν ἀνιερόν, & τὰς ζώας τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυθηέντες. *Mystis patrium est Deabus consecrare vestes, in quibus fuerint consecrati.* Has tamen si retinerent, numquam deponerent, nisi cum penitus laceratae essent. Aristophanis Scholiastes in Plutum: Ὅδ' ἐμνούμεν τὸ ἱμάτιον, ὃ ἐφόρα ἐν τῇ μύσῃ, οὐδέ ποτε ἀπεδύετο μέγιστος ἀν' τελέως ἀφανισθῆ διαρρῦεν... Ἐνιοὶ δὲ τὰς τιαύτας ζώας εἰς τέκνων σπάργανα φυλάττουσι. *Initians vestem, quam in initiatione gestabat, numquam exsuebat, donec omnino dissipata evanesceret.... Quidam hujusmodi stolas ad natorum fascias custodiunt.* Et revera in summa parte hujus arculae globulorum ternarii conspiciuntur. Indumentum adolescentis
spi-

spirat moderationem hujus pompae, quam dudum antea nudī frequentabant; quapropter in suspitione confirmor, haec, & alia hujus notae Vascula ad posteriorem Bacchanaliorum aetatem pertinere, cum coercita priorum temporum impudentia aliquantulum emendata sunt.

Baccha praecedens cum uvae racemo Juvenem introducit in Sacrarium. Stulam veluti impedimentum actionis abjecit, sed illius loco conspicuam fasciam e collo pendentem gerit, quod quidem ornamentum matronarum insigne saepius infra observabimus. Globulos in fine pendentes, ut dispositionem hujus ornamenti conservarent, ex sepulcris Etruscorum erutos frequenter aereos excepi ex Agro Tuderte.

Praefert flabellum, quo matronae nubebantur in conspectu Numinis, ne oculis procacibus illum intuerentur, ut passim fieri solebat de vanno. Ex caudis pavonum compactum fuisse conjicimus, unde plerumque formabantur. Propertius II. 16.

Et modo Pavonis caudae flabella superbae.

TAB. CCXXII.

I N I T I A .

Baccha in throno sedens majestatem Sacerdotii spirat, atque exercet; nam adveniens Matrona, ac si quidpiam divinum intueatur, sublata stola vultum obnubit, ne fulgoribus obruatur. Regina sacrorum illius latum tangit manubrio ferulae, veluti aliquid divinum infundat. Praeterea in ipsa ferulae hasta ramusculus ad adspersionem insertus est, & adligatus, ut supra notavimus, ubi ipsa superior Antistes fuerat auspicanda. In Sacris Bacchi adparitiones quaedam naturam superantes jactabantur, & quod praecipue Bacchus ipse totus igneus, & fulgidus adpereret, qui nudis oculis tolerari non posset; unde ab Orpheo dicitur variis in locis Hymnorum suorum de ipso Baccho:

Θνητοῖσι φανῆς .

Mortalibus adparens .

Οἷς ἐθέλας θνητῶν, ἢδ' ἀθανάτων ἐπιφαισκαν .

Quibusvis mortalium, & immortalium fulgens .

Tom. II.

C 2

Πυρι-

Πυρισπόρε , νύσιε , λυσσεῦ .

Ignem seminans , Nyseie , insane .

Νυκτεριοισι χοροῖσι , πυριβρεμέτοις ἰαχοῖσι :

Nocturnis choris , igne strepentibus vociferationibus .

Πυρισπόλε ,

Igni serviens ,

Πυρισπόρε ἀυγή :

Ignifer splendor .

Diu putavi vocem hanc de Bacchi adparitionibus inanem fuisse , sed cum observaverim similia a se visa narraffe Apulejum virum doctum , & perspicacem , & qui floruit aetate jam non amplius caligante , maxima mihi oborta est suspicio praestigias multas magicis dolis excitatas in hisce occultis religionibus intervenisse :

Fauni circumludentes jocosam saltationem exercent , quae adhuc inter montanos rusticos frequentatur . Bini , tradita invicem corda , tripudiant , & utrimque toto conatu illam eripere de manu aemuli tentant ; ut qui totam adriperit , ludi victor existat . De hac infra Tabula CCXXXIV.

T A B. CCXXIII. ET CCXXIV.

I D E M A R G U M E N T U M .

IN geminis hisce Tabulis aliquid suboleo de adolescentum initiatione ad Bacchi mysteria . Teleta cum face praecedit una cum tibicine ; Tiro subsequitur discinctus ; hanc vero caeremoniam in Sacrario fieri puto , nam paries undique placentulis , & orbiculis ornatus cernitur ; adparent praeterea gemini loculi aperti , ubi simulacra celabantur .

In Tabula CCXXIV. Choriphaeus , qui praecedit , conversus in Tironem extenta manu aliquid jubet . Juvenis vero subsequens protenso brachio aliquid adfirmare demonstrat .

TAB.

TAB. CCXXV.

IDEM ARGUMENTUM.

Pictura quoque pulcherimi hujus crateris pertinet ad initia, nam ex una parte Reginam sacrorum nobis exhibet, quae sublato pede super altare in signum potestatis, tamquam ex cortina verba facit ad geminos adstantes Tirones, edocens ea, quae in hac participatione sacrorum servanda sunt.

In altero vero ejusdem cyathi adspectu iidem pueri jam corona, seu vitta Bacchica, quae in minoribus initiis tribuebatur, redimiti (nam super frontem conspicuum deferunt Bacchanalium insigne, tria scilicet poma) caeremoniam aliquam nobis innotam obiciunt; ipsa siquidem sacerdos non stans, sed sedens super aram aliquid axigit promittendum a Tironibus fortasse secretum. Hi vero sublata dextera quodammodo fidem propriam interponere ostendunt. Hedera ambiens cyathi marginem parergon Bacchicum est. Aris insidere solebant Sacerdotes, & arcibus sacrorum, e quibus potestatem exercebant, ut frequenti exemplo ex nostris hinc Tabulis deducto demonstratur; unde ab *ἕξω sedeo*, *ἑστία focus*, sive *ara*, ex quo in ea *ἑφ᾽ἑστίῃ supplices* considerent. Tibullus IV. 12:

Sed Veneris sanctae confidam vinctus ad aram.

TAB. CCXXVI. ET CCXXVII.

IDEM ARGUMENTUM.

Respondet praecedentibus haec Tabula, in qua res agitur de Tironis initiatione. Antiflita procedit ad Sacrarium, comitantibus Faunis ministris, qui piamina univrsa deferunt ad purificationem. Sacerdotia urceolum aquae lustralis, & ova defert. Sequitur Faunus cum corona initiando praeparata; succedit alter cum taeda. Apuleius Metam. XI: *Summus Sacerdos taeda lucida, & ovo, & sulphure solemnissimas preces de casto praefatus ore*. Ceteroquin vero extra hujuscemodi seclusa mysteria id officium ad vetulas pertinebat. Ovidius de Art. Aman. II. 339:

Et

*Et veniat, quae lustret anus lectumque, locumque,
Perferat & tremula sulphur, & ova manu.*

Faunus ultimo loco succedens geminas vittas, e brachio pendentes defert, quo exemplo conjectura confirmatur de multiplici tenia, qua caput initiatorum ornaretur pro diversitate gradus, provectionis, & officii in hujusmodi sacris. Cyathum quoque sustinet ad potionem aliquam ministrandum, seu potius in qua sulphur contineretur ad caeremoniae implementum.

In adversa parte signata numero CCXXVII. consueta solemnitas traditionis Togae repraesentatur.

C L A S S I S X V I I I.

PROCESSUS, ET LUDI BACCHANALES

T A B. CCXXVIII., CCXXIX., CCXXX.

CCXXXI., ET CCXXXII.

S A L T A T I O N E S.

EXercitium pompae Bacchanalis licet furibundum, non tamen ideo tumultuarium erat, quin in plures veluti articulos lege praescriptos dividebatur, ut alibi magis praecise indicavimus. Inter varias actiones exercebantur etiam choricæ saltationes ad numeros, quas pervertere non licebat, ita ut Staius Achill. Lib. II. vitio tribuerit furibundo, ac insolenti ejus Heroi, quod cuncta perverteret:

*Tunc vero, tunc praecipue manifestus Achilles
Nec servare vices, nec jungere brachia curat,
Tunc molles gressus, tunc aspernatur amictus
Plus solito, rumpitque choros, & plurima turbat.*

Id genus saltationis exponitur in hac Tabula, in qua corona saltantium conspicitur, qui vicissim brachia jungunt, atque disjungunt, quo progressus singulorum tripudiantium de una in alteram manum manifeste significatur, altero excluso, qui locum sibi diversum exspe-

expectat aperiri. Plures vero legitimae saltationis species in hisce pompis intervenisse refert idem Statius:

*Multiplicantque gradum modo quo Curetes in actu,
Quoque pii Samothracae eunt; nunc obvia versae
Pectine amazonio, modo quo citat orbe Lacaenas.
Delia, plaudentesque suis intorquet amyctis.*

Curetum vero, & Samothracum erat quaedam species saltationis armatae, & bellicrepa, ut liquet ex monumentis, praecipue apud Gorium *Inscript. Etrur. Urb.* Laconica vero & ipsa martialis, sed non tota, ut tradit Quintil. I. 2: *Nam Lacedaemonios quidem etiam saltationem quamdam, tamquam ad bella quoque utilem habuisse inter exercitationes accepimus.* Lucianus vero in Dialogo de saltatione introductam esse ait apud Lacedaemonios: Ἰθoίς δ' ἂν ἔ τοὺς ἐφίβους αὐτῶν οὐ μᾶλλον ὀρεῖσθαι ἢ ὀπλομαχεῖν μανθάνοντας. Ὅταν γὰρ ἀπροχρησάμενοι, καὶ παίσαντες, καὶ παισθέντες, ἐν τῷ μέει παύσονται, εἰς ὄρχησιν αὐτοῖς ἢ ἀγωνία τελευτᾷ. *Videasque illorum adolescentes non minus saltare, quam pugnare armis discentes; cum enim manibus jam confertis percussere, & percussi sunt, cum per vices quiescunt, & in saltationem illis certamen exit.* Tum infra: Ὅ δ' εἰ ὄρχησις ἐστὶ κοινὴ ἐφίβων τε, καὶ πασθένων, παρ' ἕνα χορευόντων. *Est autem horman saltatio communis adolescentium, & virginum, alterna serie choreas agentium; quorum scriptorum auctoritate declaratur concisa illa Statii expressio, nec servare vices.*

Tripudiantes tuniculis induti sunt, quam moderationem in pluribus aliis Picuris observatam refero ad tempora posteriora, quibus Bacchanalia certis legibus, & conditionibus praescriptis restituta sunt, reluctantem semper Italia legibus, quae illa aboleverant; ita ut exterminata anno Urbis DLXXIV. iterum post septennium in Apulia repullulaverint, ut novo S. C. iterum proscribi oportuerit. Livius Lib. XL: *Duronio Praetori, cui Provincia Apuliae evenerat, adiecta de Bacchanalibus quaestio est, cujus residua, quae dant veluti semina ex prioribus malis jam priore anno apparuerant.*

In hac vero praesenti Tabula juvenes saltatores in quatuor factiones colore distinctas divisi sunt, nempe candido, viridi floribus consperso, rubro, & rubro pariter floribus, seu pomis variegato ob quatuor anni tempora, quorum praesidium, & principatum Baccho qua-

tribuerunt; circa quod argumentum videnda, quae diximus in Dissertatione de Marmore Bacchanali Eugubino, quae huic Volumini praefixa est.

In linea inferiori praesentis Picturae equites duo lanceis armati nil vulgare praefecerunt, nam area Picturae stellis variae magnitudinis occupata est. Dioscuros hic recognosco, Pollucem vestum equo albo, Castorem vero fusco; quod discrimen produxit disparitas dignitatis; nam, ut ait Hyginus fab. 80., Castor humano semine ex Tyn-daro natus est, & Pollux divino ex Jove, qui immortalitatem suam cum fratre communicavit. Interfunt vero Laconicae saltationi, eo quod ab ipsis instituta diceretur, ut tradit Lucianus loc. cit.

In Tabula CCXXIX. Bacchae geminae luculentissimo ornamento insignitae pulsant tympana, vittis pendentibus decorata, in quorum pellibus rami Bacchici infixi sunt. Saltant ad tibiae modos pyrrhichen Lacedaemoniam, qualem Lib. XIV. describit Athenaeus: *Ἡ δὲ πυρρικήν περὰ μὲν τοῖς Ἑλλήσιν οὐκ ἔτι παραμμένα Παρὰ μόνοις δὲ Λακεδαιμονίοις διαμμένα προγύμνασμα οὔσα τοῦ πολέμου Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρικήν Διονυσιακή τις ἔναι δοκῆ, ἐπιανεστέρα οὔσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὄρχομενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων. προῖενται δ' ἐπ' ἀλλήλους. Apud ceteros Graecos abolita est pyrrhiche Soli eam Lacedaemonii retinuerunt, ut quamdam belli praemeditationem Nostra vero pyrrhiche videtur esse Bacchica, & longe quam illa placidior, quandoquidem hastarum loco thyrsos gestant saltantes; eosque alii mutuo in alios vibrant.*

Res geritur in Sacrario, nam in angulo Tabulae ara erecta conspicitur. In pavimento circum aram funiculus projectus cernitur cum gemmatis extremitatibus, quod facile ad genus saltationis pertinet, de qua infra; nisi suspicemur litem quemdam designare circum aram, quo nemini pateret adcessus, exceptis forte Sacerdotibus supremis. Divinamur fortasse; sed liceat in re summe obscura, in qua nemo facem praetulit. De hoc tripudio intra limites funiculi iterum sermo occurrit in fine ad Tabulam CCLXXVIII.

Subsequitur in Tabula CCXXX. alia saltatio, in qua duo Fauni faces ardentes quatiant. Id quoque adcessorium aliquando interveniebat in tripudiis. Athenaeus loc. cit: *Νάρθηκας, & λαμπάδας φέρουσιν, ὄρχοῦνται τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰνδοὺς, ἔτι τε τὰ περὶ τὸν Πενθεά.*

θεα . *Ferulas*, & *lampadas ferunt*, saltandoque repraesentant *Bacchi res gestas*, *subactos Indos*, & *Penthei supplicium*. Nec mirum, cum *Liber* ab *Orpheo* vocetur, *πυρισπόμενος*, ignem seminans, cumque *Hippam* ejus nutricem ipse pariter adpellet

..... ἀγαλλομένην
 Νυκτερίοισι χοροῖσι, πυριβεβημένοις ἰδχοῖσι.

..... gaudentem
Nocturnis choris, igne strepentibus vociferationibus.

Erant praeterea lampadophoria sacra admodum venerabilia apud Aegyptios, ad Graecos translata, in quibus, sublatis facibus ardentibus, saltare solebant; de quo argumento alibi sermo incidet.

In linea inferiore adolescens conspicitur Toga nuper sumpta involutus, cui seniores, qui adstant, loco xenioli speculum Etruscae formae obferunt.

Occurrit in Tabula CCXXXI. alia saltatio, quae fit ad numeros crepitaculorum praecipuae formae; constant enim ex aereis lamellis sibi invicem obcurrentibus, manubrio firmatis. Una ex Bacchis praelonga ferula ictum minatur consortibus, Fauno tamen plagam impediente. Fuit id genus saltationis, cujus nomen ξύλου παιδληψις lignum in manus sumptum, ut refert idem Athenaeus loco citato. Plagulis jocosis se invicem tripudiantes in hac saltatione feriebant, ut etiam nunc adfolent Macci, & Mimi.

Inter novos Togatos conspicitur Dea Juventa, quae horum uni coronam obfert.

In Tabula CCXXXII. gemini Fauni cum totidem Maenadibus saltant. Horum unus tamquam Choriphaeus Tyrsum gerit.

TAB. CCXXXIII.

PROCESSUS, ET SALTATIONES BACCHICAE.

QUam prolixus, & varius fuerit incessus, & ordo Bacchantum, faepae in priore Libro, & in praesenti notavimus. Furialia vero tripudia ubique interveniunt. Livius Lib. XXXIX. ait, *Viros, veluti mente capta cum jactatione fanatica corporis, matronas Baccharum habitu crinibus passis cum ardentibus facibus decurrere ad Tibe-*

Tom. III.

D

rim:

rim. Unde Orpheus in Hymno Dionysii Bassarei Trieterici:

Ἐλθέ, μέγας σκιστήτα, φέρων πολὺ γῆθησιν ἄπασιν.

Veni, beate saltator, ferens magnam laetitiam omnibus.

Nec aliter, quam horrifono strepitu excitari poterat Bacchus apud Inferos dormiens, ut hilaritatem pristinam resumeret.

Praeit igitur in hac Tabula Baccha cum tympano laciniato, & face; Faunus vero subsequitur cum ferula, cui amplior, atque diffusa vitta suspensa cernitur, fortasse restis, de qua infra.

TAB. CCXXXIV.

SALTATIO AD RESTEM.

Innumus supra viguisse apud antiquos genus saltationis, quod appellabant *restim ducere*, in quo pueri, & puellae manus conferti choreas agitabant. Terentius in Adelph. IV. III. 34:

Tu inter eas restim ductans saltabis.

Livius quoque Lib. XVII. refert hanc pompam prodigiis quibusdam procurandis Romae fuisse adhibitam: *Per manus recte data, virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.* Multiplex ille fuit; nam aliquando psallentes coronam integram formabant, restem manu arte stringentes, ne loco cederent, quo spectare putavi cordam illam jacentem, de qua supra in Tab. CCXXIX. Saepius vero bini pari fortitudine adrepta corona, illam invicem e manu aemuli vindicare, & sibi aquirere decertabant. Quod genus athleticae exercitationis vocabatur *στεφανίτης ἀγών*. Ne tamen putes coronam hanc ex scirpo, & floribus constasse, quin intrinsecus ferream, sive aeream non occultaret, alioquin primo tractu disiecta victoriam semper in dubio reliquisset. Id certamen coronarium etiam in Bacchanalibus admissum fuisse, ostendit haec Tabula, in qua gemini athletae circum florem utrimque rapiunt, immo & ictu faxorum, quae stringunt in manibus, ferociter contendunt. At quanam jocularia abfuerunt ab hisce Sacris?

Hoc genus certaminis frequens fuit in Etruriae, & Piceni Urbibus, praecipue vero apud cives Cuprae Maritimae; nam saepe in sepulcris, quae passim in iis locis effodiuntur, ubi praesertim hymatio in
usu

usu fuit, annuli aerei conspicuae magnitudinis inveniuntur, senis eminentibus nodis distincti, qui aut supra caput mortui dispositi, aut in manibus conlocati, sine dubio monumenta sunt reportatae in hoc ludo victoriae, & fortitudinis testimonia, ut alibi indicavi, meque citato, refert vir doctissimus, ac religiosissimus Franciscus Bonada in eleganti opere inscripto *Carmina ex Antiquis Lapidibus* Tomo II. Dissertat. VII. pag. 153. Annulorum hujusmodi aliquos habeo in Museo meo, erutos e tumulis ejusdem Cuprae Maritimae, ex dono Cl. Praefulis Stephani Borgiae a Secretis Sac. Cong. de Propaganda Fide.

Inlustrat id institutum aeneum Sigillum Herculis Etrusci operis, pariter in meo Museo hujuscemodi circulum nodis distinctum in capite gestans, item & protomes ejusdem Herculis in bulla plumbea apud Ficoronium, quibus argumentis, & signanter nitidissimo hujus Picturae intelligimus, hanc etiam partem gymnasticae apud Etruscos, & Picenos floruisse; nam praefens Vasculum, quod in amplissimo Cimeliario incliti, & doctissimi Praefulis Marii Guarnaccii adfervatur, ex agro Volaterrano defossus est. Adhibuerunt etiam & ferreos; nam unum ex his, linea tamen cuprea scitissime inferta obvolutum, ex eadem Cupra Maritima erutum, domi adfero. Haec testimonia virtutis, veluti coronae cum mortuis sepeliebantur, auctoritate Legis, de qua Cicero de Leg. II. 24: *Illa jam significatio est laudis, ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, & ei, qui peperisset, & ejus parentibus sine fraude esse lex impositam jubet.* Quod etiam repetit Plinius XXI. 3.

In altero latere ejusdem Vasis, quod totum ambit corona vitiginea, veluti umbraculum utriusque historiae, geminae mulieres tutulatae conspiciuntur, quarum una virgam contortam in spiram, & canistrum cum bacillo defert; altera vero columbam cum lauri ramo. Anne haec sunt praemia Athletarum, quos supra exposuimus?

DII IN BACCHANALIBUS.

Dii singuli propria sibi sacrificia usurpabant, & victimas, quas confundere piaculo tribuebatur, in tantum, ut Olympias Alexandri Mater filio suo in totius Orientis victoria occupato sollicito coquum commendaverit, veluti rituum sacrorum peritissimum, ut pote qui sciret omnia sacra patria sua, quomodo peragerentur & pura, & dcastica, & Bacchica, & alia prorsus omnia, in quibus ejusdem Mater Olympias victimas immolabat. Et revera ea sacra inter se repugnabant circa modum, & conditionem victimarum, sexum, aetatem, & colorem. Attamen quando Dii intervenirent cum Baccho, ejus sacris contenti erant; nam conveniebant aliquando. Ovid. Fast. I:

*Festa corymbiferi celebrabat Graecia Bacchi,
Tertia quae solito tempore bruma refert.
Dii quoque cultores gelidi venere Lycei,
Et quicumque jocis non alienus erat.*

Igitur dum Satyriscus hirsutus tibus inflat, Deos hospites habet, & detinet auditores, Lunam cum face, Palladem cum lancea, & Apollinem cum ramo lauri, capite tamen Bacchanali more culto, cum reticulo. Inanis iste adventus simulari solebat in Bacchanalibus; nam confortes sacrorum habitu Deorum larvati populo sese ostentabant, quod multiplici exemplo, & auctoritate alibi demonstravimus. Idem factitatum fuisse in sacris Isis, testatur Apulejus.

TAB. CCXXXVI.

S O R T I T I O.

Adstat arae Baccha Numinum favorem implorans, dum jactu talorum fortem aliquam tentat. Tesseris quatuor e manu excutit, dum totidem recidunt super altare. Eandem actionem rursus expressam videas in Tomo praecedente.

Ex-

Exultat Fauniscus adstans prae gaudio, quod fortitio prospere successerit, vel quia deformes illae corporis contorsiones in Sacris hisce solemnes essent, & praesertim saltationes. Serv. in Eclog. V: *In religionibus ideo saltabant majores, quia nullam corporis partem esse voluerunt, quae non sentiret religionem.* Ubi vero non interveniret saltatio, pedem unum saltem sustinebant, quod saepe observavimus in his Picturis. Quin & aliquando sacrorum Ministri, qui recta stare deberent, summis pedibus tantum insistebant, quod notavimus in Acherontico, adductis veterum sigillis caeremoniam hanc confirmantibus, & praemissam in notis ad *Lucernas fistiles* Tomo I.

In Bacchicis vero concitator motus exquirebatur, ut animi motum ex incurfu Numinis simularent, ut ait Livius Lib. saepe citato XXXIX: *Viros velut mente capta cum jactatione fanatica corporis vaticinari.* Et Statius Achill. I:

Magnaque difficili solventem brachia motu.

TAB. CCXXXVII. ET CCXXXVIII.

SALTATIO AD TIBIAS.

HAec etiam Pictura Bacchica pertinet ad solemnitatem togae virilis adolescenti adtributae. Baccha tunicata tibias inflat, dum Faunus solitarius tripudiat. Ejus gestamen non ferula, aut thyrsus est; sustollit vero nodosum baculum, gestamen praecipue saltationis, quae ab Athenaeo loc. citato adpellatur *ξύλου παράληψις*, lignum in manibus sumptum.

Negotium praecipuum hujus Vasis facit inscriptio in imo adposita, Graeca quidem, sed litteris Latinis expressa, ex qua scribendi forma Vas istud illi aetati adtribuimus, qua Populi dominatoris mores universa jam obtinebant, vix relictis patriae linguae vestigiis, & formulis, praesertim in Sicilia. Lemma igitur ANDRIAS plura significare potest, nempe nomen Artificis, quod tamen haecenus ex hoc uno exemplo acceptum haberemus. Praeterea *Ἀνδρία* apud Cretenses, teste Plutarcho in Lycurgo, significabat convivia illa, in quibus soli Viri introducebantur. Sed adridet conjectura vocem hanc *Ἀνδρία* significare animi,

mi, & corporis magnitudinem, & quodammodo ingressum in aetatem virilem, quam ephēbi adirent, seu potius vox ista importabat faustam illam adclamationem, per quam animi magnitudo hisce adolescentibus augurari solet.

TAB. CCXXXIX. ET CCXL.

BACCHUS, ET BACCHA DISCUMBENTES.

I Neuntibus Bacchanalibus, cum univēsa celebrata essent inter Antistitem supremum, atque Antistitam, quae veras Nuptias simularent, succedunt nunc Convivia solemnia inter ipsos instituta. Bacchus barbatus, & coronatus discumbit in lectulo, ad ejus pedes reclinata cernitur Baccha habitu coenatorio, hoc est deposita tunica inferiore, sed pallio, & synthesi tantum assumpta, quae tenuissima erat, & vix sinistrum humerum, & inferiora tegebat, nudo pectore, & ventre, & dextero brachio penitus absoluto. Hoc eodem cultu adornantur in Ossuariis defunctorum imagines convivantium more expressae, de quibus alias sermo incidit. Videas hic morem, quo convivantes sese mutuo respicientes salutare solebant, sublato cratere, & immisso digito in unam ex anfulis. In festis vero Bacchi solemnia frequentabantur convivia. Ovid. Trist. Lib. V. Eleg. III:

Illā diēs haec est, quā te celebrare Poetae,

Si modo non fallunt tempora, Baccho, solent;

Festaque odoratis innectunt tempora fertis,

Et dicunt laudes ad tua vina tuas;

& Propertius Lib. IV. Eleg. VI:

Candide nunc molli subeant Convivia luco,

Bacche, soles Phaebo fertilis esse tuo.

Haec vero potissime celebrata fuisse in Orgiis, manifeste testatur Livius Lib. XXXIX: *Additae Religioni vini, & epularum voluptates, quo plurimum animi illicerentur.* De quo plura addidimus infra ad Tab. CCLIII.

Utrique discumbentium distincta mensa adparata est, in qua ferula separatim utrique adponerentur, quod etiam in sequentibus Tabulis observandum occurrit. Sub mensa vero Bacchi confurgit basis quaedam qua-

quadrata: crepidinem foci sacri esse conjicio, cui tripus imponeretur, vel hasta lucernae. Tibicina convivium Musicis modis exhilarat.

Adparatum convivalem Etruscorum exactissime nobis describit Athenaeus Lib. IV. pag. 114: Παρὰ δὲ Τυρρηνῶς δὲ τῆς ἡμέρας τράπεζαι πολυτελεῖς παρασκευάζονται. ἀνθινὰ τε ξωμναί, καὶ ἐκπάματα ἀργυρὰ παντοδαπὰ, καὶ δούλων πλῆθος εὐπρεπῶν παρέστηκεν, ἐσθήσεσι πολυτελεῶσι κακοσμημένων. Τιμαίος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἰσοριῶν, καὶ τὰς θεραπευαῖνας Φοσι, παρ' αὐτοῖς μέγιστος ὃν ἂν ἀξιοῦσιν γυμναῖ διακονᾶσθαι. Μεγασθένης δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Ἰνδικῶν, τοῖς Ἰνδοῖς Φοσίν, ἐν τῷ δέπνῳ παρατίθεσθαι ἐκάστω τράπεζαν, ταύτην δ' ἔνααι ὁμοίαν ταῖς ἐγγυθηκαῖς, καὶ ἐπιτίθεσθαι ἐπ' αὐτῇ τευβλίον χρυσοῦν, ἅς ὁ ἐμβαλῆν αὐτοῦς περὶ τὴν ὄρεζαν ἐφθῆν, ὡς ἂν τις ἐψήσασαι χόρδον ἔπατα ὄψα πολλὰ κεχαρουργημένα ταῖς Ἰνδικαῖς σκευασταῖς. *Apud Tuscos bis quotidie sumptuosae mensae parantur cum stragulis florido colore tinctis, ac omnifariis ex argento poculis, & magno servorum numero, qui decoris, ingentisque pretii vestibus induti adsistunt. Timaeus Libro I. Historiarum prodidit, apud illos etiam ancillas, quousque adultae sint, nudas ministrare. Megasthenes Indiarum Libro II. inquit, adponi suam cuique mensam, eamque similem arcae, vasorumque repositorio, ac super ea catinum aureum, in quem primum coniciunt elixam oryzam, vel alicam, si forte jam cocta sit; deinde obsonia multa scitamentis Indicis, ac patriis condita. Hunc mensae ornatum magis expresse intuebimur infra in Tabulis sequentibus.*

TAB. CCXLI.

I D E M A R G U M E N T U M .

R Ecumbit in lectulo conviviali Bacchus barbatus cum Baccha, & geminis ex eodem choro mulieribus cum corona hederacea, dum altera Baccha distincta ceraunum inflat. Id instrumentum solemne fuit in pompa Bacchi. Ovid. Metam. IV. 191:

*Tympana cum subito non apparentia raucis
Obstrepere sonis, & adusco tibia cornu,
Tinnulaque aera sonant*

Convivae universi elata manu plausum ciere demonstrant.

TAB.

TAB. CCXLII.

IDEM ARGUMENTUM.

DUm Bacchus surgit e triclinio innixus ferulae, gemini, qui adhuc discumbunt, gestu manuum vel canunt, vel plaudunt ad modos Tibicinae.

Sub lectulis conspiciuntur abaci instructissimi, quibus imposta videntur quaedam volumina, fortasse mapparum, e quibus pendent ligamina nodis in extremitate conspicua. Adfunt etiam globuli, nempe panes, aut gutti unguentarii.

Urceolus, sive simpulus pendet e pariete ad Deorum libationes; praeterea circum conspiciuntur capita plurium clavorum, qui multi in coenaculis esse debuerunt, e quibus flores, coronae, ferta, offae, cingula, vittae, & hujuscemodi alia suspendi solebant.

In linea inferiore conspicitur consueta caeremonia dationis Togae, sed Togatus, qui adstat cum lancea bicuspide, Larem publicum esse dubito, quia, ut vidimus in Tabulis Tomi I., hoc genus teli Laribus tribui solebat; nec unico exemplo demonstravimus, Larem publicum, aut domesticum paganico habitu ornatum inveniri.

TAB. CCXLIII.

IDEM ARGUMENTUM.

IN hac convivii imagine, quae prioribus maxime respondet, duo potissime observanda sunt; lucerna procero hastili imposta in medio coenaculi; nam non solum pensiles habuerunt, e quibus multas habeo in mea collectione, verum etiam ita pervias in centro, ut infixae hastilibus pro libito elevarentur, & deprimerentur.

Minister nudus adfuit coenantibus, quod lautiores facere consueverunt, ut liquet ex anaglyphis, nec semel ex hisce Picturis. Hanc tamen licentiam melior aetas reformavit, inductis pocillatoribus succinctis, de quibus fustus egi in Opusculo *de Cultu Genii*. Ceterum convivium splendidissima in Bacchanalibus frequentari solebant. Ovid. Fast. I. de Bacchanalibus:

Dul-

*Dulcia qui dignum nemus in convivio nacti
Gramine vestitis accubuerunt choris.*

Et Statius Achilleid. II. de Bacchico convivio:

*. subeunt quales Mareotide ripa
Cum Scythicas rapuerunt domos, & capta Getarum
Moenia suppositis epulantur Amazones armis.*

TAB. CCXLIV., ET CCXLV.
CONCENTUS BACCHICI.

Silenus choriphaeus sedens tibus pares stringit concentum parans; adstat cytharoedus sub adspectu Apollinis cum cythara, & lauri ramo, & tres Mulieres ex choro Bacchantum, quae totidem Musas simulant, & caelestem scenam mentiuntur. Harum una scriniolum gerit ad togam Adolescenti depromendam. Reliquae officium subeunt cum volumine, & cythara, veluti carmen parantes; maxima enim affinitas intererat inter Bacchum, & Musas, quorum omnium exercitium circa hilaritatem verfebatur.

Ternarium Musarum alias vidi in marmoreo Sarcophago, minime demiratus, cum tres tantum ab initio fuerint constitutae. Pausanias in Boeot: *Οἱ δὲ τοῦ Ἀλώεως παῖδες ἀριθμῶντε Μούσας ἐνόμισαν ἄναυ τρεῖς, καὶ ὀνόματα αὐταῖς ἔθεντο Μελέτην, καὶ Μνήμην, καὶ Ἀοιδὴν. Aloci quidem filii Musas numero tres religione sanxerunt; nomina vero illis imposuerunt, Meleten, Mnemen, & Aeden, quasi dicas meditationem, memoriam, & cantionem;* Subdens, Pierum Macedonem multiplicasse diu post ex oraculo earum numerum usque ad novem.

Sequens Tabula CCXLV. Bacchum exponit sedentem super tigridis corio, dum cytharistia canit adstantibus Faunis, quorum unus hydriam vini praegustat.

LUDI, SPECTACULA, ET FABULAE
STUDIOSIUS ORDINATAE IN
BACCHANALIBUS.

TAB. CCXLVI., ET CCXLVII.

F A B U L A T H E A T R A L I S .

EX sequentibus Tabulis eruimus actiones quasdam, quae nulli fabulae, aut historiae nobis notae possunt adtribui, quinimo ut plurimum jocosae, ut sine macula oscitantiae ad Comoedias Thuscas referre illas valeamus. In hac Urnula gemini actus reperiuntur, sed ut puta ad eundem finem tendentes. In primo adspectu videas binos nudos aliquod negotium tractantes, ac si mentito habitu aliquid imponere moliantur. In altero vero unus cum sagulo, galeatus virgam centurionalem sustinens intendit in alium pari habitu indutum, sed sine symbola officii, veluti militem gregarium aliquid sibi narrantem. De his nullum iudicium produci potest; nam Comoediae Etruscae, quae ab antiquis Scriptoribus celebrantur, penitus interiere; quemadmodum & fabulae illae celebres olim apud hunc populum, quas memorat Plinius Epist. V. Lib. V., dum ait: *Audias fabulas veteres, sermoneſque majorum*; quasque ille sibi exponi in Etruria gaudebat, nullae supersunt.

TAB. CCXLVIII.

HERCULES ANTHEUM SUFFOCANS.

CUm Orgia celebrarentur, simulque in illis toga adolescentes induerentur, inter spectacula populo exhibita illa potissimum feligebantur, quae juvenilem animum ad virtutem, & fortia facta excitarent. Ecce nunc unum ex facinoribus Herculis, qui Anthem ferocissimum hominum, sed Terrae filium immortalem, donec

nec Matri adhaereret, sublatum a terra suffocavit. Adest a tergo Mater Terra exclamans pro nati periculo; aſt favet Herculi Pallas, perpetua laborum comes, virtutiſque ſymbolum, cujus auſpicio athla univerſa feliciter conſumavit.

Mirabundus adſtat Euryſthaeus, & ſtupens, quod Hercules virtus acerbiffima quaeque ejus mandata ſuperaverit.

TAB. CCXLIX.

HERCULIS FACINORA.

O Ccurrit iterum Hercules dicens:

Hac Caelum cervice iuli.

Fabulae inanitatem fuſtulit Servius Aeneid. IV. 246: *Atlas peritus aſtologiae fuit; nam & ſiderum curſum deprehendiſſe dicitur, & Herculem docuiſſe;* & Tzetzes Chiliad. XII. v. 140:

..... Ηρακλῆς ἀιγύπτιθ τῶ γένα,
 ὅσπερ ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντιθ ἀζων ἐσχῆμα τέχνην.

..... Ὁ Ἄτλας ὁ παρ' ἑλλησιν, ὁ λίβυς ἀςρολόγθ.

..... *Hercules Aegyptius genere,
 Qui ab Atlante aſtorum habuit artem.*

..... *Atlas, qui apud Graecos, Libys aſtologus.*

Fabulae additum fuit myſterium, ut Hercules nihil eſſe crederetur, quam tempus. Sic Probus in Comment. Virgilii: *Phyſici enim Herculem tempus eſſe dicunt, interpretantes; ideoque ei populum aſſignant allegorice, quia bicolor ſit, & ſic partes temporis accipere poſſumus diei, ac noctis.* Haec ſententia ab Orpheo manavit, ubi in ejus Hymno Deus iſte ita deſcribitur:

..... χρόνου πάτερ, αἰδῖετε, εὐφρων,

..... Παμφάγε, παγγενέτωρ

..... Ὁς περὶ κρατὶ φορεῖς ἠῶ, & ρύκτα μέλαιναν.

Tom. III.

E 2

..... tem-

..... *temporis pater, aeternaeque venerabilis.*

.....
Omnia edens, omnia creans

.....
Qui robore fert auroram, & noctem nigram.

Adstat illi Alcmena mater eminenter coronata, quae filii facinus admiratur. Introductam puto in fabulam theatralem anapästico comicis familiari, ut actio debitam extensionem adsciperet, quemadmodum Seneca in Hercule Oeteo eandem, licet absentem, filio suo copulavit; quinimmo ejus benefacta jactantem describit:

*Vestrum Alcides cervice meus
 Mundum, Superi, Caelumque tulit,
 Cum stelliferi vector Olympi
 Pondere liber spiravit Atlas.*

In linea inferiore idem Hercules ad Hesperidas profectus aurea poma decerpit, Dracone custode perempto. Tzetzes Chiliad. II. v. 256. de Eurysthaeo:

..... κελύεα
 Ἐξ ἑσπερίδων ἀγαγῶν, ἐκ τῶν ὑπερβορέων,
 Ἡῤας τὰ μῆλα τὰ χρυσά, Ζεὺς ἄπερ γάμοις ἔσχε,
 Ἐπὶ τῆς Ἡῤας γαμικὸν κάλλιζον ἔδρον ἔναι.

..... jubet
*Ex Hesperidibus ferre, & Hyperboreis
 Junonis poma aurea Juppiter, quae in nuptiis habuit,
 In Junonis sponsalibus ut pro pulcherrima dote essent.*

Et Hyginus Fab. L: Draconem immanem Typhonis filium, qui mala aurea Hesperidum servare solitus erat, ad montem Atlantem interfecit, & Eurysthaeo regi mala attulit. Hic Draco, qui biceps hic pictus est, ex Phorco, & Ceto progenitus erat, ut scribit Hesiodus in Theogonia vers. 333:

Κητὸ δ' ὀπλότατον, Φόρκυϊ Φιλότητι μιγῆσα,
 Γένετο δαιμόνιον, ὃς ἐξεμνήσκει κεύθεσι γαίης,
 Πέρασιν ἐν μεγάλοις παγχρύσεια μῆλα φυλάσσει.
 Τοῦτο μὲν ἐκ Κητοῦς, ἃ Φόρκυϊ γένετο ἐςί.
Ceto vero minimum natu, cum Phorco amore mixta

Pepe-

Peperit gravem serpentem, qui obscurae in latibulis terrae,

Finibus in amplis prorsus aurea mala custodit;

Hoc quidem ex Ceto, & Phorco genus est.

Hujus nomen prodidit Apollonius Lib. IV. Argonaut. dicens, *Ladonem* fuisse nuncupatum.

Arbor, quam Draco multiplici volumine circuit, loco frondium ostentat bracteas, & lamellas, qualem describit Ovidius Metamor. IV. 17:

Arboreae frondes auro radiante nitentes,

Ex auro ramos, ex auro poma ferebat.

De hac arbore circumferebatur vaticinium Themidis, de quo ibi Ovidius ipse:

Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro

Arbor, & hunc praedae titulum Jove natus habebit.

Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas

Moenibus, & vasto dederat servanda Draconi.

Nympha adstans una est ex Hesperidibus, quam Hercules propitiam habuit in hoc facinore, ut patebit ex infra dicendis. Hanc vero Picturam mirifice inlustrat sculptura ex cedro, quam observavit Pausanias Eliac. lib. I. in thesauro prope Saturni aedem: Ἐχα μὲν πόλον ἀνεχόμενον ὑπὸ Ἀτλαντῶ. ἔχα δὲ Ἡρακλέα καὶ δένδρον τὸ παρὰ Ἑσπερίσιν τὴν μηλέαν, καὶ περιελαλιγμένον τῇ μηλέᾳ τὸν δράκοντα. κέδρου μὲν καὶ ταῦτα. *In eo Atlas Caelum sustinet. Hercules ad Hesperidas venit, de Hesperidum arboribus malum Draco spiris involvit; e cedro sunt omnia.*

TAB. CCL., ET CCLI.

IDEM ARGUMENTUM.

IN pulcherrimo hoc Vase, quod olim Panormi in Bibliotheca eorum, qui Patres Societatis Jesu audiebant, servabatur, iterum nobis occurrit eadem fabula Herculis poma Hesperidum subripien-
tis: dum enim ille procedit in occursum Palladis gratulabundae, subsequitur una ex Nymphis Hesperidum, quae elata manu ostendit Palladi unum ex pomis, veluti testimonium consummati facinoris.

Palladem virtutis symbolum semper Herculi adstitisse, jam ostendimus

mus in notis ad *Antiquas Lucernas* Tom. II. Hic vero in signum laetitiae ejus manum adprehendit.

Ultimus in tergum conversus, & quasi tantum hospitem ad ejus domum invitans, est benignissimus ille pastor Molorchus; hic enim turgurium incolebat prope silvam Nemeam, qui *Herculem venientem ad occidendum Nemeum leonem suscepit hospitio*, ut scripsit Servius Georg. III. 19. Hujus hospitii monumentum reliquit nobis Apollonius Bibliothec. Lib. II: Πορεύομενθ' οὖν ἐπὶ τὸν λέοντα, εἰς Κλεωνὰς ἦλθε, καὶ ξενίζεται παρὰ ἀνδρὶ χερνήτῃ Μολόρχῳ. καὶ θύαν ἱεῖᾶον θέλοντι, εἰς ἡμέραν ἐφῆ τρεῖς τριακοσὴν. καὶ ἀν' μὲν ἀπὸ τῆς θήρας σῶος ἐπανάλθη Διὶ σωτῆρι θύαν. εἰάν δὲ ἀποθάῃ, τότε ὡς ἥρωι ἐναγίζαν. εἰς δὲ τὴν Νεμέαν ἀφικόμενθ', καὶ τὸν λέοντα μαζεύσας..... ἐπνίξε..... Καταλαβὼν δὲ τὸν Μόλορχον, ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν ὡς νεκρῷ μέλλοντα τὸ ἱεῖᾶον ἐναγίζαν, σωτῆρι θύσας Διὶ, ἦγεν εἰς Μυκῆνας τὸν λέοντα. *Contendens (Hercules) ad leonem Cleonas pervenit, ubi Molorchus vir, qui manibus suis victum sibi quaeritabat, ipsum hospitio accepit, cuique hostiam immolare volenti eam ad diem trigesimam servari jubet; nam si de venatione incolumis reverteretur, Jovi eam Servatori mactaret; si vero occubuerit, sibi tunc, veluti Heroi inferias ageret. Post ubi in Nemeam pervenit, quaesitumque leonem invenit..... eum praefocavit..... Sed ubi extrema reditus sui die Molorchum, ut mortuo ostiam immolaturum deprehendit, Servatori Jovi sacris peractis, leonem Mycenae intulit.*

Pretium hujus Picturae summopere adaugent inscriptiones, sed factis obscurae, aut minus diligenter exceptae. Inter Herculem, & Minervam accipio lemma ΑΟΕΙΔ, sive ΑΟΕΝ, hoc est ΑΘΗΝΑ.

A tergo Herculis duo nomina adposita cernuntur. Inferius ad ipsum pertinet ΗΟΧΛ, sive ΗΡΧΛ, quemadmodum habet Patera Etrusca apud Dempsterium Tab. II., ubi legitur 𐌷𐌰𐌶𐌵, hoc est Hercules, de quo videnda, quae diximus in nostris ad idem opus Paralipomenis.

Superius nomen unius ex tribus Hesperidum Nymphis adumbratum est ΗΟΗ, quod fortasse Eglen significat.

Molorcho vero litteris fugientibus adposita est inscriptio ΜΥΛΟΧΟ. Non vero ex hoc uno exemplo Artificum aenographia derivanda est, & mulstanda; nam in monumentis Etruscis nomina Deorum, & Heroum propria penitus omnia deturpata sunt populari tunc temporis dialecto.

Quod

Quod adinet ad Nympham pomum aureum producentem in conspectu Minervae, nullam nobis ingerat admirationem utriusque in eadem actione coniunctio; nam idem observaverat Pausanias Eliacor. I: Ἑσπερίδες δύο φέρουσι τὰ μῆλα ὧν ἐπιτετράφθαι λέγονται τὴν Φρουράν. *Hesperides duae mala ferunt, quae earum fuerunt commissa custodiae*: Quod utique evenire debuit, postquam ab Hercule fuerunt decerpta; sic enim in fabulis tria tempora a Pictoribus coniunguntur.

TAB. CCLII.

HERCULES NESSUM CONFICIENS.

BAccha coronata ante aram, quae Bacchi Sacerdotem supremum thyrso conifero decoratum adloquitur, fabulam adjectam inter Bacchanales pompas adsignat.

In ea Hercules Nessum Centaurum telo confodit, quod creditam sibi Dejanyram vitare tentaverit in transitu fluminis Eveni. Finem fabulae ostendit palma apud Herculem adposita, ut inter duos dimicantes intelligamus, uter illorum victor exstiterit. Ambo *chlamide contorta astu clypeat brachium*, ut verbis utar apud Nonium Marcellum conservatis: Nessus vero hinnuli pelle se tuetur. Expressam hanc fabulam vidit in Laconicis Pausanias in throno Amyclaei: Ἐπ' Εὐήνω τῷ ποταμῷ Νέσσον τιμωρούμεν. *Ad Evenum amnem Nessum interficit (Hercules)*. Et rursus in Phocicis: Οἱ δὲ Νέσσον πορθομένον ἐπὶ τῷ Εὐήνω τραῦμα μὲν ὑπὸ Ἡρακλέους, οὐ μὲν τοι καὶ αὐτίκα γε ἀποθανῆν, ἀλλὰ ἐς τὴν γῆν ταύτην ἐκφυγῆν γομίζουσι. καὶ ὡς ἀπέθανεν, σήπασθαι τε ἄταφον, καὶ ὁσμῆς τῷ ἐνταῦθα αἴετι μεταδοῦναι δυσώδους. *Narrant alii Nessum, qui portitoris ad Evenum amnem operam viatoribus navabat, non statim ab Hercule accepto vulnere occubuisse, sed intra huius terrae fines effugisse. Ibi cum animam efflasset, a tetro infepulti cadaveris odore noxam aerem contraxisse. Ejus sanguine infecta tunica Herculem ad Deos transtulit.*

TAB.

T A B . C C L I I I . , E T C C L I V .

F A B U L A E T H E A T R A L E S .

PRior Tabula geminas actiones alicujus fabulae theatri nobis exponit ex Comoediis Etruscis desumptae, sed nobis penitus obscurae. Vulcanus videtur interesse; nam in linea superiore ipse cernitur prope columnam, sive incudem contendentem cum Cyclopibus, qui malleis strictis aliquid mali minitantur domino officinae; ille vero fuscina armatus contra unum in se inruentem bifulcum telum intorquet.

In linea, quae subest, his componitur per adlocutionem. Nil ultra suggerit haec Pictura.

Tabula sequens aliquid simile nobis obiicit. Gemini silvestres homines hircinis auribus praediti, aut, si mavis, Fauni caudati, bipennibus armati alterum sibi ex eodem coetu occurrentem ferire tentant, paventem, & supplicem. At femina humi prostrata pietatem implorat.

In ima parte adolescens conspicitur nova toga indutus, post cujus terga corium victimae jam paratum cernitur, quo velatus rite accedat ad Bacchi sacra suscipienda, de quo ritu videnda, quae praemisimus supra in Tomo II.

T A B . C C L V .

I D E M A R G U M E N T U M .

EN alteram ex Thuscis fabulis ignotam, quam inscriptiones Aetioribus adjectae faciunt obscuriorem. Super ingens suggestum sedet in throno immobilis mulier coronata cum sceptro, Deorum more; nam cella, seu templum donariis undique refertum est, speculo, patera, bulla cordiformi, & bucraniis vittatis, quae universa sunt testimonia non vulgaris religionis, & majestatis; superscripto lemme PHYA, fortasse Rhea, Cybele, sive Tellus.

Eidem insultat vir armatus cum lancea, e cujus deformissimo ritu, veluti flumen, seu turbo effunditur; Graecum nomen illi adpositum

tum

tum ΔΑΙΔΑΛΟΣ, nuncupatio nobilissimi Artificis, quae latine est *ingeniosus*, sive *industrius*. Alteri vero galeato, more Samnitico, qui telum in pectus matronae infigit, inscribitur ΕΝΕΥΛΑΙΟΣ, nempe epitheton Martis *Enyalios*, derivatum ab Enyo fore, vel matre Martis, quo saepe audit apud Graecos, & Latinos Poetas. Quis vero ex tam disiectis Actoribus fabulae machinationem adsequatur?

In infima parte Tabulae Baccha super aram adtollet arculam pomis refertam, prodeunte ex illa adspergillo ad purgationem Tironis nuper admissi ad mysteria. Mantile ornatissimum cum libo ex his, quae Baccho obferebantur, e pariete pendet.

TAB. CCLVI.

FACINUS CASTORIS.

VAs istud eximiae magnitudinis, & elegantiae Bononiae diu admiratus sum in aedibus excelsae Familiae Bentivolae, dum apud Eminentissimum ejus Urbis Legatum Cardinalem a Cognitionibus essem. In parte potissima hujus Picturae Heros Laconico cultu procedens, commisso cum duobus armatis certamine, altero jam subiecto, ac captivo, reliquum subigit, qui dimisso clypeo, contractaque lancea, vultum manibus operit, ne se necantem adspiciat. Castorem hic intueor, cum de consilio Pollucis fratris Leucippidarum raptum meditatus est, quae cum Apharei filiis Idae, Lynceoque nupsissent, atque cum maritis, magnaue dote Messenem contenderent, occurrentes Dioscuri virginum rapinam moliti sunt, atque armis rem perficere constituerunt. At commisso inter utramque partem certamine, consilium inutum est, ut foli, Lynceus, & Castor decertarent, victorique maneret praeda. Rem absolvit Theocritus Idyll. XXVII., a quo alter dimicans describitur habens *καρτερόν ἐγχυτὸν ὑπὲρ ἀσπίδος ἀντιγα* *fortem lanceam sub scuti circumferentia*; quemadmodum a Pictore in hoc Vase uterque etiam expressus est. Hastae inter pugnandum fractae ceciderunt:

Ἄλλ' ἦτοι τὰ μὲν ἄνερα, πᾶρ' ἑνὶ τινὰ δηκλήσασθαι,
Δοῦρ' ἔα γη.

Tom. III.

F

Vc-

*Verum extremitates, priusquam quemquam laederent,
Hastrarum frangebantur.*

Et revera etiam Castoris lancea imminuta cernitur. Enses quoque adhibiti in certamine :

Τῶ δ' ἄσθε ἐκκολεοῖσιν ἐρυσσάμενῳ φόνον αὐθις
Τεῦχρον ἐπ' ἀλλήλοισι.

*Illi duo vero enses e vaginis educentes rursus caedem
Struebant sibi mutuo.*

Lynceus faucius

. ξίφος ἔμβαλεν . αἴψα δὲ φεύγειν
ὤρμαθον ποτὶ σῆμα πατρὸς .

. *abiecit ensē, & statim ad fugiendum
Incitabatur ad patris sepulcrum.*

Hunc fugientem gladio percussit Castor, eique vitam subripuit, & victor exstitit, quam actionem antiquus Pictor, ut horrorem cadaveris vitaret, in Vasculo faustissimae celebritati dedicato in trophaeum convertit, expressitque Lynceum non exanimem, sed vulneratum supra clypeum suum humi sedentem, manibusque revinctis ad arboris truncum, veluti captivum. Hujus facti monumentum exstabat adhuc tempore Paufaniae, ut refert in Laconicis: Τρόπαιον ἔστηκε, Πολυδεύκην δὲ ἀναστῆσαι φασιν ἐπὶ Λυγῆᾳ. *Trophaeum, quod a Polluce de Lynceo victo erectum memorabant.*

Hanc historiam prosequitur Theocritus narrans, Idam, qui ad sepulcrum Apharei confederat, furore agitatum columnam e sepulcro e-ruisse, ut illam in caput Castoris impingeret, sed a Jove percussam fulmine interiisse. Ast Hyginus Fab. LXXX. refert, Idam orbatum fratre, & spondae oblitum curam convertisse ad fraterni cadaveris sepulchram, quod cum Castor prohiberet, ab Ida interfectus fuit sive gladio, sive casu columnae sepulchralis, quam fratri paraverat. Id cum Pollux accepisset, accurrens Idam interfecit. Huc forte respexit Pictor, qui utramque historiam complexus est, & Idam seorsim vinctum delineavit. Inane enim est in fabulis quaerere firmitatem.

TAB.

tenent. Hos cum Arimaspiis, qui supra Iffedones sunt, auri causa assidue bellare, Aristaeas Proconnesus carminibus testatus est. Plinius vero ceteris adcuratior inter fabulosa monstra haec etiam recenset Lib. X. cap. 49: Pegasus equino capite volucres & Gryphas aurita aduncitate rostri fabulosos reor, illos in Scythia, hos in Aethiopia.

In hac igitur prima Tabula inducuntur milites barbarico cultu induti, unus pedes, alter eques, qui cum duobus Pegasus ferocientibus pugnant.

Huc spectat sequens Tabula CCLVIII., in qua cernitur caput viri peregrino galero contexti, qui equum regit, subsequente Grypho, nondum inito certamine.

Splendidior est pompa Tabulae CCLIX., in qua fervet bellum commissum cum hoc genere belluarum. Indumentum militum, seu potius Amazonum omnino scenicum; ut equidem putem, Gryphos istos homines fuisse in eam speciem deformatos, qui carptim ambulantes ex condito, actiones illas exprimerent, quae in progressu veri belli solent accidere, & ita hoc spectaculo populi gratia aucuparetur. Qui in hoc praelio Reginam Amazonum simulat, acydarim in capite gerit, & peltam sustinet, & amplissimo amictu ornatus conspicitur, ut personam non suam ad vivum rapraesentet.

CLAS-

CLASSIS XX.

PICTURAE FUNEBRES.

TAB. CCLX., ET CCLXI.

ACHILLIS FATA.

CUltissima Etruscorum Natio exornare consuevit Vasa fictilia, cujuscumque usus illa forent, emblematis convenientibus, semper tamen magnificentissimis, quae non modo ex heroicis fabulis, sed etiam ex divinis arcessēbant, ut nihil prae manibus haberent, atque tractarent, quod non instrueret. Ita profus fecisse observavimus in Vasis gameliis, in quibus Deorum nuptiae nobis occurrunt, & reliqua humanae vitae officia grandibus hisce parergis nobilitantur. Mors omnium maximum negotium negligi non debebat, quin juxta mentem eorum temporum abiret inornata. Ecce nunc in Vase cinerario Achillis mors a Graecis Scriptoribus tradita, tam exacte expressa, ut non Picturam, sed historiam legere nobis videamur.

Achillis mortem dolo adversariorum communiter adtribuunt Poetae. Ita Servius in Aeneid. III. 322: *Cum ad redimendum corpus Hectoris ab Achille etiam Polyxena venisset, adamata est. Quam cum Trojanis fraude promississent Achilli in uxorem, Paris post Thymbraei Apollinis simulacrum latuit, & venientem Achillem ad focum missa vulneravit sagitta.* Fuit autem Templum Apollinis Thymbraei extra Trojam in Luco, de quo idem Servius loc. cit. vers. 85: *Thymbraeus Apollo dicitur ab agro Trojae vicino, plenoque Thymbra..... in quo & nemus est, & templum, ubi a Paride Achilles occisus est.* Quintus vero Calaber Paralip. III. v. 30. ipsum ab Apolline sibi infenso fauciatum scribit:

Ὡς ἄρ' ἔφη, καὶ αἶσθητοῦ μοῦ νεφέεσσι ἐτύχθη.
 Ἡέρα δ' ἐσάμειτο, στυγερόν πορόηκε βέλεμον.
 καὶ ἐβοῶς οὕτως κατασφύρον. αἴψα δ' αἶψαι
 Δῦσαν ὑπὸ κρηδίνῃ. ὃ δ' ἀνεγείσεται ἤνυτε πύργῳ.
 Sic ait, & inter nubes adspēctum sui recondit,

Aera-

*Aeraque praetendens inimicum emittit iclum :
Et continuo eum fauciat in malleolum pedis ; statimque aegritudo
Cor subit , & subvertitur ad modum turris .*

Et Ovidius Metam. XII. in fin :

*Dixit , & ostendens sternentem Troja ferro
Corpora Peliden arcus obvertit in illum ,
Certaque leibifera direxit spicula dextra .*

Paufanias vero a Paride , & Apolline Achillem interfectum refert in Atticis : Ἐίγε Ἀχιλλέα μὲν Ὀμηροῦ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου φησι τοῦ Πριάμου , καὶ Ἀπόλλωνος ἀπολέσθαι . *Achillem enim Homerus memoriae prodidit ab Alexandro Priami filio , & Apolline interfectum .* Conciliat discordiam Servius subdens , quod in Templo Apollinis occisus , ideo fingitur manu Apollinis vulneratus .

Hanc historiam explicant figurae in ima parte Vasis depictae . Juvenis nudus spectator cum fistula sub mentita imagine Apollo est , totius machinationis vel auctor , vel confcius . Paris in Achillem jam conlabentem ictus reduplicat . Exfanguis vero a Juvene armato fortasse Pyrrho ejus filio sustinetur , ac si illum tentet erigere . Revera Achilles in infausto hoc congressu , ut refert idem Q. Calaber , Graecos habuit socios , quibus Polyxenae necem demandavit . Servius loc. cit. verf. 322 : *Tunc Achilles moriens petit , ut , devicta Troja , ad ejus sepulcrum Polyxena immoletur , quod Pyrrhus implevit .*

Catastrophe hujus Tragoediae conspicitur in Templo Apollinis quatuor columnis subfulto , & lauri ramis ornato , in quo , eodem Paride adstante , qui in tumultu urceolum sacrificio nuptiali praeparatum inverterat , jacet corpus exanime Achillis . E lacunari pendent rotae curus votivae . Virgilius Aeneid. VII :

*Multaque praeterea sacris in postibus arma ,
Captivi pendent currus , curvaeque secures ,
Et cristae capitum , & portarum ingentia claustra .*

Ex alia parte Templi Juvenis feminudus ingentem lapidem humeris adtolit , veluti sepulcrum mortuo parans . Hisce industriis Pictores Etrusci non solum actum praesentem , qui revera indivisibilis est , sed etiam futurum ex praeparatione eorum , quae facienda sunt , demonstrarunt .

De

De hoc vero parergo alia mihi occurrit conjectura; quod nempe hic nobis obiiciatur Ajax, qui, mortuo Achille, multos Trojanorum stravit, Paris vero in illum direxit jaculum, quod abiit inane. At vicissim Ajax in Paridem ingens saxum immisit. Quintus Calaber loco citato vers. 331:

Τῷ δ' ἐπὶ τόξ' ἐτίταινε Πάρις . τόν δ' ἄψα νοήσας
 κάββαλε χερμαδίῳ κατὰ κρατῶν . ἐν δ' ἄρα θλάσσει
 Ἄμφιφαλον κυνέην ὀλοός λιθῶν .

*In hunc vero (Ajacem) arcum tetendit Paris, quem subito, re cognita,
 In caput lapide percussit, & fregit
 Galeam cristatam tristis silex.*

Vas illud pulcherrimum arae impositum intra Templum Apollinis anticipatio est sepulturae, qua Pictor ea, quae succedere debent, praemisso symbolo ostendit, ut totam simul historiam unico adspectu cognoscendam subiiciat. Homerus Odyf. XXIV. v. 72:

Ἦῶθεν δ' ἦ τοι λέγομεν λεῦκ' ὄσέα, Ἀχιλλεῦ,
 Οἴῳ ἐν ἀκρήτῳ, καὶ ἀλεφατι . δῶκε δὲ μήτηρ
 χρύσειον ἀμφιφοῖῃα . Διονύσοιο δὲ δῶρον
 φάσκει ἔμεναι, ἔργον δὲ περικλυτοῦ Ἡφαίστοιο .
 Ἐν τῷ τοι κῆται λεῦκ' ὄσέα, Φαίδιμ' Ἀχιλλεῦ .

*Mane jam tua collegimus alba ossa, o Achilles,
 Vino in puro, & unguento; dedit autem mater
 Auream amphoram, Dionysii autem donum
 Dicebat esse, opus autem incliti Vulcani .
 In hac tibi jacent alba ossa, illustri Achilles.*

Et Quintus Calaber III. 727:

Τοῦ δὲ κεν ὄσέα πάντα περιξενάχοντες ἐτάροι,
 Ἄλλεγον ἐς χηλὸν πολυχανδέα τε, βριαρὴν τε,
 Ἄργυρέην . χρυσῶν δὲ διαυγέῃ πασ' ἐκέκασο .

 μητὴρ δὲ οἱ ἀμφιφοῖῃα
 Ὄπασε, τὸν γὰρ πάροιθε Διόνυσος πόρε δῶρον
 Ἡφαίστου κλυτὸν δῶρον εὐφρονῶν . ᾧ ἔνι θῆκαν
 ὄσέα Ἀχιλλῆῶν μεγαλήτορον .

Ossa autem illius omnia, cum gemitu, amici

Col-

*Collegerunt in urnam capacem, & ponderosam,
Ex argento constatam, quae fulgido auro tota insignita erat.*

*.
. Genitrix autem amphoram ipsi
Praebuit, quam olim Bacchus dono ipsi (Thedidi) dederat,
Insigne opus Vulcani, in qua recondiderunt
Reliquias magnanimi Achillis.*

Satyricus non inaniter, immo scitissime introducit, veluti symbolum expiationum, quae secundum Thufcos per Bacchica Orgia fieri solebant, & quibus consecrationem potissime referebant. Hanc meam conjecturam confirmat posterior hujus Vasis adpectus, in quo ad ejus sepulcrum Bacchicus Minister inducitur ad libationes perficiendas.

In superiore hujus historiae parte geminae Deae conspiciuntur sacra expiatoria praeparantes. Quae velata, & coronata adparet, Juno, ut opinor, est cum ingenti patera, ovis, & adspergillo; aliam vero stolatam Thetidem esse reor, quae natum videns extinctum, dolorem suum videtur exprimere.

In collo Vasis pugna equitis cum pedite delineata est, fugiente retrorsum Amazone. Fortasse hic Achilles cum Memnone pugnat.

In Tabula CCLXI. ara sepulcralis Achilli sacra conspicitur, cujus mortem in anteriore Vasis parte delineatam observavimus. Heroibus enim columnae super sepulcra statui solebant, ut Sarpedoni apud Homerum Iliad. II. v. 674:

*Εὐθα εἰ ταρχύσουσι κασίγνητοί τε ἔταιτε
Τύμβῳ τε Στήλῃ τε τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.*

*Ibi ei exequias facient fratresque, familiaresque
Tumuloque, cippoque; hic enim est honor mortuorum;*

Et v. vers. 369. pugnam describens Paridis cum Diomede:

*Ἀὐτὰρ Ἀλέξανδρον Ἑλένης πόσις ἠυκόμοιο
Τυδέειν ἐπὶ τόξῳ Ἰφιδάειο ποιμένι λαῶν,
Στήλῃ κεκλιμένῳ ἀνδροκμήτῳ ἐπὶ Τύμβῳ,
Γλου Δαρδανίδαο, παλαιῷ δημογέστον.*

*Sed Alexander Helenae maritus pulchricomae
In Tydidem arcus intendebat pastorem populorum,
Columnam praetensam habens viri jacentis in sepulcro,*

Ili

Ili Dardanidae, antiqui senis honorati.

Et de ejusdem Achillis sepulcro Homerus Odyf. Ω. v. 80 :

Ἄμφ' αὐτοῖσι δ' ἔπατα μέγαν, ἔ' ἀμύμονα τύμβον

Χεύαμεν Ἀργείων ἱερός ἑστατός ἀχμητῶν

Ἄκτῃ ἐπὶ προχούσῃ ἐπὶ πλατῆ Ἑλλησπόντῳ.

Circa vero ipsa (ossa) postea magnum, & insigne sepulcrum

Fudimus Argivorum sacer exercitus bellicosorum

Littore in excelsō in lato Helleponto.

Quintus Calaber Paralip. Γ. 736 :

..... Ἄμφι δὲ τύμβον

Ἀργεῖοι, καὶ σῆμα πελώριον ἀμφεβάλλοντο.

..... *At bustum,*

Et ingens monumentum Graeci aggerarunt.

Columnam tenia cingit, quae aliam pendentem coerces, quae ex lana constabant; quemadmodum Sichaei sepulcrum describit Virgilius Aeneid. IV. vers. 457 :

Velleribus niveis, & festa fronde revinctum.

Et Ovidius Heroid. in epist. Didonis ad Aeneam :

Est mihi marmorea sacratus in aede Sychaeus,

Oppositae frondes, velleraque alta tegunt.

Sed de illarum colore infra opportunius agemus.

Ad Aram funebrem adcedit Bacchus cum Ministro ferulas tenente, aliaque instrumenta, quae sacris erat necessaria. Haec iusta funebria non ab hominibus celebrantur, sed Achilli, uti Deo, Deus ipse parentat, cui ius adtributum putabatur animarum ab omni labe humanitatis expurgandarum. Haec illa est ara, in qua apud Ovidium Metamor. XIII. spectrum Achillis adparuit :

Hic subito quantus cum viveret esse solebat

Exit humo late rupta, similisque minanti

Temporis illius vulnum referebat Achilles,

Quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro.

Immemoresque mei disceditis, inquit, Achivi?

Obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?

Ne facite; ut quae meum non sit sine onore sepulcrum,

Placet Achilleos maciata Polyxena manes.

Tom. III.

G

TAB.

ITerum nobis sese obfert Achillis interitus, qui, fracta lancea, jamque corruens in terram jaculo Paridis interimitur. Hanc Picturam eidem adtribuo motus suffragio circumstantium figurarum, quae individue ad hanc historiam reclamant. Nam fedet supra Mercurius ponderum inventor, & praefes, ut tradit Diodorus Siculus apud Gyraldium, & Natalem Comitem agentes de Mercurio, qui eximiam trutinam trunco suspensam examinat, in qua cadaver Achillis adpensum pari pondere redimatur ad sepulturam, quemadmodum Trojani a Graecis corpus Hectoris ad ultimum officium repararunt. Lycophron in *Cassandra* vers. 271:

Ἄλυθις τὸν ἀντίποινον ἐκχέας ἴσον

Πακτάλιον σαθμοῖσι τηλαυγῆ μύδρον .

Rursum redempto pro altero cadavere

Par pondus auri splendidi Παῦλι

Ferent

Duo ex Musis circa Mercurium dolentes lessum faciunt. Lycophron ibidem vers. 273:

Κρατῆρα Βάκχου δύσεται κεκλαυσμένῳ

Νύμφαισιν, αἰ Φίλαντο βηφύρου γάνος,

Λαβηθρίην θ' ὑπερθε πιμπλάας σκοπὴν .

. Sed his cratera Bacchi mortuus

Perfusus inibit lacrimis Libethridum,

Pimplae incolunt quae verticem

Hinc rursus observamus veterum religionem circa mortuos, quorum reliquias Baccho commendabant, ut constanti figmento tradiderint, ossa Achillis condita fuisse in urna a Baccho donata, ut ejus patrocinio anima mortui insons a poenis omnibus in Caelum contenderet.

Erato in vertice Vasis non luget, sed fororibus constantior jam grandem tubam parat, qua futurus Homerus huic Heroi aeternitatem nominis impartiat.

TAB.

TAB. CCLXIII.

PARS POSTICA EJUSDEM VASIS.

JOcofus hujus Picturae concursus mire congruit cum morte Achillis; convenit enim coetus Bacchicus Satyrisci, & Fauni, ut propriis illorum caeremoniis anima defuncti expiatur. Uterque victimarum pellibus indutus est, ut jam alibi praemisimus. Adolescentior taedam praefert expiatoriam; ambo vero Cupidinem arcitentem humeris vectat, sub quorum imaginibus Heroum animae exprimebantur a Baccho in Caelum invectae.

Notandum est, Amorem illum, quem Satyriscus gerit, esse ex sexu femineo, mamillarum indicio. Anne cum anima Achillis etiam altera Polyxenae in Caelum dirigitur? Achilles quidem nec defunctus caelibem vitam ducere sustinuit; nam, ut ex Ibyco tradit Natalis Comes, Medeam sibi uxorem copulavit, *ubi ille in campos Elysijs post mortem descendisset*. Immo, si fides habenda est relationi, quam vulgavit Leonymus Crotoniatarum Dux apud Pausaniam in Laconicis, Achilles post mortem vivebat, & Helenam, pro qua jam certaverat, in uxorem sibi copulavit. Ita Auctor: *Χρόνος δὲ ὡς ὑγιάντας ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Λευκιῆς, ἰδῆν μὲν ἔφασκεν Ἀχιλλεῖα, ἰδῆν δὲ τὸν Οἰλέως, καὶ τὸν Τελαμωνίου Διαντα, συνᾶναι δὲ καὶ Πάτροκλόν σφισι, καὶ Ἀντίλοχον· Ἑλένην δὲ Ἀχιλλεῖ μὲν συνοικεῖν. Cum vero jam sanatus domum revertisset, commemorasse Achillem se Ajacem Oilei filium, & Telamonis item Ajacem vidisse, cumque illis una Patrochum, & Antilochum, & Achilli quidem nuptiam Helenam.*

Baccha discincta in collo Vasis mortuo iusta perfolvit.

TAB. CCLXIV., CCLXV., CCLXVI.,
CCLXVII., CCLXVIII., ET CCLXIX.

IDEM ARGUMENTUM.

L Ectissimi Vasis Vaticanæ imaginem producimus, senis Tabulis expressam. Geminae, quae praecedunt Tab. CCLXIV., & CCLXV., integram utriusque lateris speciem referunt. Duo sequentes obiciunt nobis Picturas, quae corpus Vasis exornant, reliquae vero, quae collum; univærsae tamen ad ejusdem Achillis apothecam referendae sunt.

In Tabula CCLXVI. Thetis lugubri adspæctu truncum Achillis corpus per Oceanum ad Fortunatas Insulas defert. Infidet Hippocampo, quo dudum Achillem puerum ab Antro Chironis ad Lycomedis aulam adtulerat apud Statium Achilleid. I:

Erecto prospicit equo, quæ cana parumper

Spumant signa fuge, & liquido perit orbita ponto.

Cur vero truncum cadaver deportet, fateor ignorare; dubius, an detrimento antiquæ Picturæ, an recentis Pictoris incuria: Non enim raro hæc sphalmata occurrunt in delineandis antiquitatum monumentis labefactis, quemadmodum contigit in Tab. XXXVII. apud Dempsterium num. I., ubi in Ossuario Etrusco Polyxenæ sacrificium expressum est, & ex pari oscitantia Pictor pro corpore Virginis ingentem hydriam substituit, ut notavi in meis Paralipomenis, & in Dissertatione de Pictura Etruscorum Tom. I. huius Operis. Ceterum mortuorum imagines ad Elysios transvectæ semper integra humana specie a marinis monstris deferuntur, nusquam vero imminutæ. Ast vereor, ne mysterium aliquod antiquæ disciplinae Etruscae hic lateat, & truncum corpus significet crassiorẽ illam animæ partem, quæ in inferna deprimebatur. Ita Servius Aeneid. II. vers. 771: *Umbrae sunt inferorum. Sic Ulysses in Homero apud Inferos umbram Herculis cernit, quia post mortem umbræ inferos, animæ caelum petunt.*

Post Thetin jam a littore solventem humi sedens conspicitur Dea ve-

velum ex lacerto adtollens, quam Tellurem exprimere puto, quae animam ex ejus imperio in caelum migrantem intuetur. Id parergon solemne fuit in consecrationibus, nam in basi columnae Antoninae eadem suspicit Augustam animam, dum in caelum effertur.

Testis alter fedet Mars lancea armatus, & clypeo, qui mirabundus prospicit in altum animam Achillis sedentem in throno, & dexteram manum imponentem super parazonium. Virgilius Aeneid. VI:

..... quae gratia curruum,
 Armorumque fuit vivis, quae cura nitentes
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Senex penulatus, innixus baculo vel Aeacus est, vel Lar familiaris. Utrumque apud Thufcos, qui Larium nomine intelligebant majores illos, qui familiam suam potissime extulissent, ut diximus in *Acherontico* cap. XII. Hic vero supplici gestu Deum Caelum precatur, ut nepoti suo locum inter Divos adtribuat.

Quod vero Aeacus exoptulat, idem elata manu imperat Juppiter, qui post senem conspicitur. Quid ni pronepoti suo? Nam ex Jove Aeacus, ex Aeaco Peleus est. Id vero officii merito huic seni demandatur; nam praeter vinculum sanguinis, ipse mortuorum iudex, & discussor habebatur, sed inter conjudices mitior. Servius Aeneid. VI. vers. 432: *Aeacus, & Rhadamanthus fratres mitiores.*

Deus Caelus, de quo in meis *Lucernis* Tom. I. Tab. VII. pag. 11., & in *Coniecturis* nuper editis de *Marmoreo Sepulchrali Cinerario Perusinae effosso* s. VIII. pag. XXVII., & seqq., circulum quadripartitum, veluti symbolum, & insigne suae potestatis, extollit, & conversus in Jovem jam indicat sphaeras, inter quas locum illi designarat. Id porro Thetidi promiserat Neptunus apud Q. Calabrum loc. cit. v. 770:

Οὐ γὰρ μιν μόρῳ ἀνῶν ὑπὸ ζῆφρον αἰὲν ἐρύξαι,
 Οὐδ' Ἀΐδης, ἀλλ' ἄψα καὶ ἐς Διῶν ἴξεται ἀνγὰς.
 Non enim lugubre fatum perpetuo cum tenebris praepediat,
 Ut nec Pluto; sed mox ad lucidas Jovis sedes evehetur;

Et Ovidius *Metamor.* XII. de Achille:

..... Nec inania tartara sentit.

In Tabula CCLXVII., quae posticam partem hujus Vasis ostendit, cernitur umbra Achillis, quae iudicium Proserpinae subit, ad cuius

jus

jus aedem, cum insignibus prioris instituti, equo, & lancea munitus adcedit. Illa sedens in throno, & sceptro mucronato insignita advenam benigniter excipit. Hanc extremae discussionis traditionem adeo constanter testati sunt Pictores Thufci, atque Sculptores, tum & hi, qui Etruscis successerunt, ut frequentissime in monumentis sepulcralibus hanc ipsissimam actionem replicaverint; quod multiplici exemplo ostendi in notis ad Museum Nanium, & saepissime videre est apud universos rei Antiquariae Collectores. Opportune Claudianus de Rapt. Proferpin. II :

Sub tua purpurei venient vestigia Reges,

Deposito luxu, turba cum paupere mixti.

Omnia mors aequat; tu damnatura nocentes,

Tu requiem datura piis

Heroibus mortuis tribuebatur equus, quo ut plurimum ad Elyfios transvehuntur, quod late probavi in Dissertatione de *Transvectione Animarum* in Tomo III. *Genmarum Astriferarum* pag. 116. Hinc inolevit, ut bellator equus mactaretur in funere, ut quodammodo anima equi umbrae domini sui obsequeretur, quin & in eodem rogo, quo heri corpus cremabatur, in parte discreta uri solebat etiam equus. Virgilius XI. vers. 89. in funere Pallantis :

Post bellator equus positus insignibus Aeton;

Militaris enim disciplinae fuit (ut ibi tradit Servius), ut equus ad sepulcrum duceretur, positus insignibus sine phaleris. Q. Calaber Lib. I. vers. 783. de Penthesilea :

. ὁ γὰρ Φρεσὶν ἦσι μενοίνα

Κούριν ὀμβριμόθυμον, ὁμῶς τεύχεσσι, καὶ ἵππῳ,

Ἐς μέγα σῆμα βαλέσθαι ἀφνειοῦ Λαομέδοντος.

. *Is enim animo suo destinaverat,*

Puellam magnanimam, una cum armis, & equo,

In magnificentum opulenti Laomedontis tumulum inferre;

Et Lib. III. vers. 718. de funere Achillis :

Ἦνυσε πῦρ αἰδῆλον, ἀποικαμένων περὶ νεκρῶ,

Ἴππων τ', αἰζηῶν τε, ἃ ἀλλ' ὄσα δακευχέροντες

Ὀμβριμον ἀμφὶ νέκυν καμήλια θῆκαν Ἀχαιοί.

Ultimum post alios, quo necati erant, in mortuo honorem,

Equos

*Equos, virosque, & quaecumque alia lacrimantes
Achivi, ex thesauris deprompta Augusto cadaveri adjecerant.*

Deprecatores adstant circa Templum Proserpinae Dii, Deaque, quorum postremae sublato pede in signum religionis vota obserunt. Dii vero sedentes arma Achillis adtollunt, testimonia virtutis.

Sequens Tabula CCLXVIII. Picturam ostendit in collo Vasis conspicuam. Hinc cernitur Sol in quadriga, qui in Caelum contendit, veluti testis oculatissimus; nec enim alio curru in Caelum extolli debuerant principes populorum, quam principis planetarum: quod etiam observatur in basi Columnae Antoninae, ubi apotheosis hujus Imperatoris miro artificio sculpta est, adstantibus in quadrigis Sole, & Luna. Idem videre est in *Lucernis* apud Bartholium, & in meis.

Quadrigam praecedit hinnulus maculosa pelle conspicuus, imago Caeli, cujus stellas pellis coloribus imitatur, ut supra notavimus in notis ad Bacchanalia.

Postrema hujus Vasis Tabula CCLXIX. obicit nobis quadrigam Solis, & Lunae stantem in medio Caeli, divergentibus hinc, & inde equis, ut saepe in Nummis.

Haec quadriga, cujus sinistram tantum rotam conspicimus, non in nubibus, sed in carinae alveo conlocata cernitur, singulari quidem exemplo, sed sagaci consilio; cum enim Sol in suo curru forem Lunam exceperit, ejus vehiculum submisit quidem, sed non repudiavit. Luna enim humidae naturae regnum sortita est, quare utroque juncto Planeta imperium Caeli, Terraeque, & Maris quinetiam cumulatum esse intelligitur.

In navis sponda circa proram thalamium exfurgit, sive jugum ad remum, veluti in centro conlocandum, atque versandum, quemadmodum in puppi oculus navis ad rudentes emittendos, de quo videndus Baysius *de re Návali*.

Ex una parte alacer Juvenis brevi tunica indutus Lucifer est, qui elato gladio stellantem noctem depellit, ac dividit a die jam adveniente, clypeumque post se adducit, quo Solis discus significatur; hoc enim nomine audit apud Astronomos, quamadmodum & Orbis apud Poetas. Propertius III. 3. 36:

Solis & auratis luxerit orbis equis.

Ex

Ex alia parte Hesperus nudus sua cum stella supra caput fulgente fraena equorum subripit . Apollonius Argonaut. III :

. Nox injecit equis juga ,
ut ad Occidentem declinent . Nam & velum noctis jam expandit .
Virgilius Aeneid. I :

Involvens umbra magna terramque , polumque .

Ast nuncius iste noctis quaternas faces ardentes desert simul conligatas; nam nox in quatuor spatia , quae faces vocabantur , dividi solebat . Macrobius Saturnal. Lib. I. 3 : *Deinde vespera , quod a Graecis , tractum est ; illi enim ἐσπέραν a stella Hespero dicunt . Ab hoc tempore prima fax dicitur , deinde concubia , & inde intempesta , cum media nox esse coeperit . Praeterit quartam , quae inter mediam noctem , & auroram intererat , & Svidas in προφυλακή . Eis τέσσαρας φυλακὰς διαρᾶται ἡ νύξ . Nox in quatuor vigiliis dividitur ; & Cenforinus de die Natali cap. 23 : Noctem quadripartito dividebant , idque testatur similitudo militaris , ubi dicitur Vigilia prima , item secunda , & tertia , & quarta . Horatius vero has faces poetice vocat lumina , Satyra VII. 33 :*

Maccenas iterum sub lumina prima venire

Convivam

Interea mirabar , quadrigam Solis Hespero rapiente habenas in occasum declinare , simbolo manifestissimo , quo mors Achillis denunciatur ; at vero proram subjectae navis in oppositum ferri versus orientem , non sine maturo consilio Pictoris scitissimi factum est , qui totam hanc historiam ad mythologiae tramites exponebat . Meo quidem iudicio haec fuit causa oppositae directionis Navis Lunae , cujus vis naturae humanae proclivior est , vitam Achillis protrahebat in orientem , ut esset diuturnior ; Sol vero , qui hunc Heroem in Caelum ferre contendebat , ad occasum properabat , Hespero mortis simbolo in eam partem urgente , & lora equorum extorquente , ut ad finem diei citius perveniret .

TAB.

TAB. CCLXX., CCLXXI., CCLXXII.,
ET CCLXXIII.

IDEM ARGUMENTUM.

Nondum ultimum vale diximus defuncto Achilli; nam ejus fata contemplamur in altero Bibliothecae Vaticanae Vasculo, cujus integrum exemplar exponit nobis prior ex Tabulis hic supra enunciatis. In altera vero subsequente obiicitur nobis Templum patens Tymbraei Apollinis, in quo per fraudem introductus Achilles a Paride post simulacrum latitante, telo emisso confoditur, delapsus ex ejus manu jaculis, & parma ex humero decedente.

Unus ex equis illis immortalibus ex Zephyro, & Podarge natis, ut refert Q. Calaber Parlipom. Lib. III. v. 747., quibus in bello utebatur, veluti opem laturus domino suo, seu potius dolorem exprimens pedem ad tollit, & hiantem ore tamquam nitritum emittit; sed Paris, ne obstitat, illum fraeno cohibet, dum dextera ictum conlabenti reduplicat. Hic ille est equus, qui Achillem usque ad Inferos sequutus est.

Dii, qui circumstant, veluti jam mortuo iusta perfolvunt. Lar Domesticus cum baculo, more Etrusco, nodis aspero in crepidine Templi consistit. Thetis mater acerram, & vittam obfert, ad cujus pedes reclinata conspicitur fatalis Urna, opus Vulcani, in qua Herois cineres erant reponendi, ut supra notavimus. Bacchus cum bifida vite occurrit funeri, & floream corollam sepulcro suspendendam defert; nam hoc honoris genere delectari mortuos inanissime reputabant. Juvenalis Satyr. VII. 207:

Dii majorum umbris tenuem, & sine pondere terram,

Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver.

Thetidi ex alia parte respondet senex Peleus, qui coronam alteram, & molam obfert; nam cum occubuit Achilles, adhuc ejus parens vivebat, atque inter querelas, quae mater fudit in morte filii, hanc etiam addidit. Q. Calaber loc. cit. Lib. III. vers. 610:

Οὐνεκά μ' οὐκ ἐθέλουσαν ὑπ' ἀνέρι θῶκε δαμῆναι,
Ἀνέρι, ὃν τάχα γῆρα ἀμείλιχον ἀμφὶ μέμαρφε,

Tom. III.

H

κῆρες

Κῆεῖς τ' ἐγγυῖς ἔασι, τέλθ' θανάτοιο φέρουσαι.

*Quid me invitam (Juppiter) viro comprimendam dedit,
Viro, quem tristis subito corripuit senectus.*

Itaque mortis finem adducunt jam facta pro foribus adstant.

Dea altera cum rosis, & paropside pomulis onusta, thure forsitan, aut aliis aromatibus in funus conferendis, jam pompae tristi se parat cum alio ex Diis, qui corollam ingentem, & teniam inde pendentem sustinet. Hujusmodi fasciolae, ut supra vidimus, columnae sepulcrali circumligari solebant.

Sequitur Tabula CCLXXII., in qua sepulcrum Achillis in formam Templi erectum intuemur. In infima parte sepulcri, veluti latens Urna cineraria indicata conspicitur, ut intelligeremus jam fūnus esse absolutum. In area Templi, & super Herois ossa conspicitur jam constituta columna, cujusmodi vidimus olim Perusiae e sepulcris erutas, & in formam balauisti tornatas. Quin & Punicis etiam litteris incisas in Sicilia repertas esse rescivi. Achillis tumulum sub Troja erectum fuisse, tradit Virgilius Aeneid. III. vers. 403:

O felix una ante alias Priameja virgo

Hostilem ad tumulum Trojae sub moenibus altis

Jussa mori.

Homerus vero Odyss. loc. cit. eum in Insula, prope Chersonesum, illi sacra conditum fuisse tradit, & idem Q. Calaber loco pariter adducto vers. 736. hanc sententiam confirmat:

..... Ἄμφι δὲ τύμβον

Ἄργεοι, καὶ σῆμα πελώριον ἀμφεβάλλοντο

Ἄκτῃ ἐπ' ἀμροτάτῃ παρὰ βένθεσιν Ἑλλισπόντου.

..... At bustum,

Et ingens monumentum Graeci aggerarunt

In summo littore, prope Helleponti profunda.

Ibi vero divinos honores, ut Deus, obtinuit apud Barbaros; sic enim Neptunus Thetidem solari curavit. Ibid. vers. 772:

Καὶ οἱ δῶρον ἔγωγε θεοῦδ' ἔα νῆσον ὅπασα

Εὐξανον κατὰ πόντον, ὅπι θεῶν ἔσσειται αἰὲν

Σὸς παῖς Ἄμφι δὲ Φύλα περικτιόνων μέγα λαῶν

Κἄνον κυδαίνοντα θυηπολῆς ἔξατανῆς,

Ἴσον

Ἦρον ἐμοὶ τίττους

*Atque ego ipsi muneris loco coram Diis insulam tradam,
Ad pontum Euxinum, ubi pro Deo habebitur perpetuo
Natus tuus; & circumquaque finitimorum gentes hominum insigniter
Gratis illum sacrificiis venerantes*

Non minori, quam me, cultus afficient

Hunc eundem cultum Achilli praestitum etiam in Graecia, testatur Pausanias Eliacorum II., & Servius Aeneid. vers. 332. refert, Pyrrhum, cum in Graeciam rediret, in Templo Apollinis Delphici aras Patri suo constituisse, & sacrificasse.

In sepulcri crepidine vittae plurimae pendent, quod frequentissime observatur in aliis schedis apud me, quae ad idem argumentum spectant, & quod etiam videre est in aliquibus ex Tabulis subsequen-
tibus. Virgilius Aeneid. III. 63:

. *Stant manibus arae,*

Caeruleis mactatae vittis, atraque cupressu.

In interiore parte sumptuosissimi sepulcri Etrusci, quod extra moenia Eugubii conspicitur, exstant adhuc claviculi aenei in gyrum dispositi, & notabiliter capitati, e quibus tenias hasce suspendebant, quo spectat illud Virgilio de sepulcro Sichaei, superius adlatum. Ubi vero ageretur de sepulcris sine cella, crepidini columnae, & arae sepulcrali imponebantur. Par numerus in inferiis servabatur, ut notavimus in observationibus ad *Veteres Lucernas* Tom. I. 36., unde Virgilius Aeneid. V. vers. 77. in parentalibus:

Hic duo rite mero libans carchesia Baccho

Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro;

& in VI. vers. 242:

Quatuor hinc primum nigrantes terga juvencos

Constituit

Dii, ac Deae domesticae juxta Etruscorum institutum coronas, & liba de more obferunt sepulcro pro tanti Herois expiatione.

Tabula postrema hujus Vasis Picturam in ejus collo adpositam ostendit, nempe processus Bacchici partem, cujus suffragiis, quae maxima putabantur, anima Achillis in Caelum efferretur. Quin etiam suspicor, Baccham expressam in curru ab alitibus Gryphis evecto ad

Tom. III.

H 2

ani-

animam Achillis fuscipiendam advenire, praeunte ministro cum face, qui vices Phosphori gerit; non enim Tigrides consuetae ad iter caeleste eligendae erant. Hinc inolevit usus frequentissimus apud Etruscos, atque subinde apud Romanos, ut Gryphi in sepulcris insulperentur, tamquam animal omnium aptissimum officio animarum ad sidera effendarum; animal praeterea Soli sacrum subit vicem sui Numinis, cui cura demandata erat Heroum tollendorum ad Superos.

TAB. CCLXXIV.

IDEM ARGUMENTUM.

EXtremam Achillis historiam obfert nobis Vas alterum Bibliothecae Vaticanae, cujus tantummodo ad nos pervenit schema posticae partis; nam praecipui adspetus delineationem excidisse dolemus cum parergis, quae collum Vasis adornabant. Actio, quae in hac superstite Tabula delineata cernitur, in duas discretas lineas divisa est, in cujus ima Paris armatus, & truculentus cadaver Achillis pretio redemptum Thetidi matri resignat, quae genibus exceptum luget, non sine tamen dignitate, quam Thusci Pictores studiosissime semper observarunt.

Thetidem ad funus Achillis adcessisse, & excepisse in sinu, tradit Homerus Odyss. Ω . vers. 55

Μήτηρ ἐξ ἀλφειῆς ἦδε σὺν ἀθανάτησ' ἄλυσιν
Ἐρχεται, οὐ παιδὸς τεθναότ' ἀντιώσα.

*Mater ex mari haec cum Deabus marinis
Venit suo filio mortuo adfutura.*

Et Q. Calaber Paralipom. Lib. III. vers. 604:

Μήτηρ δ' ἀμφιχυθῆσα, κῆσε ζῶμα Πηλέων',
Παιδὸς ἑοῦ.

*Porro mater in Pelidae amplexum fusa, oscula impressit ori
Filii sui;*

& rursus vers. 659:

. Ἀγχι δὲ παιδὸς

Ἔσθη σὺν ἀθανάτησιν Νησιῖσιν ἀμφὶ θεῖ Μοῦσαι, κ. τ. λ.

..... Sed

. *Sed juxta natum*

Sedet Thetis cum immortalibus Nereidibus, & prope Musae &c.

& Ovidius in morte Tibulli:

Memnona si mater, mater ploravit Achillem,

Et iungunt magnas tristia fata Deas.

In extremo hujus lineae angulo Mercurius coronatus adstat crumenam fatis conspicuam sustinens, elato super faxum altero pede, uti Deus utrique regioni supernae, & inferae familiaris:

. *Superis Deorum*

Gratus, & imis.

Hunc corporis statum non fortuitum observabimus infra in Tabula CCLXXXVII. Quale vero officium subiturus sit in hoc fuere Deus iste, paullo infra patebit.

Duo ex Laribus, quos majorum umbras esse jam diximus, interveniunt; nempe Hostilius sedens cum scuto, & lancea, Domesticus vero stans prope Mercurium. Hos enim in bello, & pro muris optulari pro nepotibus suis, potissime reputabant.

In superiore linea Victoria quadrigam agitat, ut animam hujus Herois accipiat, & ad sidera extollat, nec aliis jugalibus uti poterat ad hujusmodi officium, quam equis defuncti, qui cum divinae originis essent, & ratione praediti mortuum dominum luxerunt. Q. Calaber loc. cit. verf. 740:

Οὐδέ μιν ἀμβροτοὶ ἵπποι ἀτασθέος Αἰακίδαο

Μίμνον ἀδάκρυτοι παρὰ νῆσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ

Μύροντο σφετέρῳ δαίτυταμένου βασιλῆος.

Neque immortales equi impavidi Aeacidae

Manserunt lacrimarum expertes, juxta naves; sed etiam ipsi

Fletu ob dominum suum, in bello peremptum, se adflegebant.

Eo enim perempto, cum in manus Neoptolemi ejus filii pervenissent, ejus quoque animam ad Elysios transfulerunt. Ibid. 757:

Τέτρατον αὐτ' ἐπὶ τοῖσι, Νεοπτολέμῳ μεγαθύμῳ,

Τον' καὶ εἰς Ἠλύσιον πεδίον μετόπισθεν ἔμελλον

Ζην' ὑπ' ἐννεσίῃσι Φέρον, μακάρων ἐπὶ γαῖαν.

Quarto autem post hos contigerunt Neoptolemo magnanimo,

Quem etiam ad campum Elysium posthac erant

Depor-

Deportaturo ad beatorum regionem, Jovis consilio.

Praecedit quadrigam Mercurius animarum deductor, de quo Horatius VI. 10:

Tu pias laetis animas reponis

Sedibus

Postremus in hac linea est Lar vialis conspicuus ex sarcinula, quae in ejus humero exsurgit. Tria haec Larium officia cumulantur, ut disciplina nationis Etruscae observetur; ceterum omnes lancea armati conspiciuntur, veluti grande aliquid moliantur.

Haec tam varia expositio ejusdem historiae, quam in hisce Vasculis admirati sumus, sed tamen consona semper Etruscae institutioni, suspicionem mihi ingessit, universas hasce Urnulas ab eodem Pictore fuisse concinnatas ad scientiam simul, & ingenii ubertatem experiendam, easque simul in uno, eodemque sepulcro illustri alicujus familiae conlocatas; nam per saepe fieri solebat, ut, subcrecente luxu, viri nobiles reliquias majorum ex humiliori sepulcro in splendidiorem transferrent, quod alibi de Furiorum monumentis praemisimus; nam praevio Pontificum decreto, & justis redditis, fieri poterat. Ibi vero Urnulis hisce uno tempore factis, & diu abditis, detecto sepulcro, omnes simul in lucem rediere, ac in manus Caesii Cardinalis pervenerunt, in cujus Bibliotheca recensentur ab ejus temporis Antiquario. Subinde in manus Cardinalis Gualterii concesserant; Demum in Bibliotheca Vaticana, ubi perpetuam incolumitatem illis auguramur, locatae sunt. Et revera forma Vasorum, indoles Picturae, & componendae Historiae ratio una in omnibus adparet, quin etiam electio argumenti, quo nihil magnificentius, & pro cultissimo Pictore elegantius.

TAB. CCLXXV., ET CCLXXVI.

HERCULIS APOTHEOSIS.

Non multum distat a Picturis antecedentibus haec praefens, in qua Hercules, absumpta omni humanitatis labe, ignibus Oeteis in Caelum effertur,
 tantumque Jovis vestigia servat,

ut

ut ait Ovidius Metamor. IX. v. 266. Curriculo enim exceptus a Victoria ad astra contendit, praeunte Mercurio coronato. Idem Ovidius:

*Quem Pater omnipotens intra cava nubila raptum
Quadriugo curru radiantibus intulit astris.*

In altera parte hujus Vasis decursio exprimitur circa columnam sepulcro Herculis impositam cum auriga victore, qui manu ipsius Victoriae e Caelo delapsae coronatur. Haec certamina Heroum memoriae consecrata fuisse ab ipso Homero accipimus, qui decursiones circa Patrocli sepulcrum describit Iliad. †. vers. 185. Q. Calaber in funere Achillis Lib. III. vers. 691:

*Ἄλλ' ὅτε δὴ περὶ πάγχυ πυρὴν διεκοσμήσαντο,
Πεζοὶ ἄμ' ἱππέεσσι, σὺν ἔντεσιν, ἐρρώσαντο
Ἄμφι πυρὴν πολὺ δάκρυ
Cum itaque rogum satis superque adornassent,
Pedites cum equitibus armati circumierunt
Pyram lacrimosam*

Herculi vero potissimum hic honor debebatur; ille enim primus ludorum institutor ferebatur. Staius Thebaid. VI:

*. Primum Pisea per arva
Hunc pius Alcides Pelopi sacravit honorem,
Pulveremque fera virum deterfit oliva.*

TAB. CCLXXVII., ET CCLXXVIII.

IDEM ARGUMENTUM.

ECce jam Hercules in coetu Deorum exceptus, & in folio sedens, substrata leonis pelle. Sustinet praeter clavam arcum, & pharetram, qua athla multa confecerat. Apollodorus Biblioth. Lib. II. Cap. V: Προμαθῶν δὲ παρ' Εὐρύτου τὴν τοξικὴν Ἡρακλῆς, ἔλαβε παρὰ Ἑρμοῦ μὲν ξίφος, παρὰ Ἀπόλλωνος δὲ τόξα, παρὰ Ἡφαίστου θώρακα χρυσοῦν, παρὰ δὲ Ἀθηνᾶς πέλιον. *Hercules per Euritum sagittandi peritiam antea consecutus enses a Mercurio, ab Apolline sagittas, a Vulcano thoracem aureum, & a Minerva pelum accepit.* Ideo non indigna munera, quae in Caelum gestarentur.

Adstat a tergo Mercurius, qui eum ad hunc gradum evexerat, sed

fed quasi recedens effectus est; nam a superis ad infera pro ejus in-
stituto remeare tenebatur. Bacchus vero cum thyrso vittato sedet in
ejus conspectu, veluti qui ad divinitatem adsequendam multa contu-
lerit, & prope Bacchum conspicitur Juppiter.

Inter Caelites micat Minerva, cujus ope tot facinora Hercules
perpetrarat, in cujus clypeo oleae ramus sibi facer depictus est.

Post tergum Palladis sedet Juno insignis sceptro, quae vix con-
versa novum advenam admiratur, cui semper obliterat. Ovidius Me-
tamor. IX. circa finem:

Affensere Dei, conjux quoque regia visa est,

Cetera non duro, duro tamen ultima vultu.

Accurrit Hebe alata, nectar illi obferens, deinde & futura con-
jux. Apollodorus Lib. II. Cap. VII: *Ἐκὰθεν δὲ τυχὼν ἀθανάσιος, καὶ
διαλλαγῆς Ἡΐα, τὴν ἐκείνης θυγατέρα Ἡβὴν ἔγημεν.* Deinde immortalitatem
adeptus, & revocatus in gratiam cum Junone Hebem ipsius filiam in
uxorem duxit. Martialis Epig. 67. Lib. IX:

Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe.

Mars placidus, & sola munitus lancea stans Herculem intuetur;
post quem ara divinitatis symbolum erecta conspicitur, & seorsim
tripos indicium futurarum nuptiarum, quas in alio simili Vase Cae-
sarei Musei delineatas observavimus supra Tom. I.

In parte adversa praesentis Cinerarii pompa Bacchanalis expressa
est, saltantibus Baccha cum tympano, & Faunis. Hic rursus aram
intuemur in tres gradus distinctam pro triplici ordine initiatorum, de
quo alias sermo incidit. Hydria humi prostrata furorem tripudiantium
significat. Dignum vero observatu est cingulum illud, seu corda hu-
mi diffusa sub pedibus saltantium, de quo symbolo videnda, quae di-
ximus supra ad Tab. CCXXIX; & alias ejusdem Classis. Sed ne quid
intentatum relinquamus in argumento adeo obscuro, videndum, an su-
niculus ille limitem importet, quoad Bacchis progredi liceret, veluti
limes loci arcani, quem nemo transgrederetur. Quidquid interim sit,
ex replicatis exemplis conligimus, id parergon minime arbitrarium
fuisse Pictoribus, sed lege Bacchica introductum.

TAB.

TAB. CCLXXIX., CCLXXX., ET CCLXXXI.

HERCULIS APOTHEOSIS.

AD Herculis in Caelum elevationem pertinere puto hanc Picturam, in qua Phosphorus media tantum sui parte conspicuus, relicta quadriga, qua animam Herculis adsumferat, quasi quiescens elevat ingentem facem. Ejus inferior pars latet; nam sole adveniente, post ejus exortum vehementi fulgore, ut ita dicam, Phosphori media pars debilitatur, atque obfunditur.

Sedet in throno divinitatis Hercules cum Hebe sibi conjuncta, cui Juppiter stans cum sceptro aquilifero, Etruscis maxime augusto, fancit divinitatem, & federe jubet cum Nata. Circa collum Jovis singulari exemplo conspicitur verbena instar torquis, quod quidem insigne illi adtribuebant, ut opinor, cum negotia majoris notae sibi adsumeret.

Junonem cogitabundam supra Herculem intuemur, quam semper novo hoc Numini infensam Hymenaeus alatus, sive Amor nuptiarum conciliator blande demulcet; quemadmodum illi reconciliatam vidimus in Pictura antecedente.

Dea Pudicitia coronata signum nuptiarum detrahit flammeolum ex humero.

Sol capite eminenter radiato adstat sub palma Musis sacra, & Apollini.

In tertia hujus Vasis Tabula Picturam conspicimus, quae in collo Vasis disposita est, in qua occurrit nobis Bacchi cornigeri protomes. Armata fronte saepe hunc Deum nobis obiiciunt Scriptores. Orpheus in Hymno Dionysii:

κισσίσβρυον, ταυροπὸν

Hedera florentem, faciem tauri habentem;

& in alio Amphictae:

Ἄλλα μάκαρ χλοόκαρπε, κερασφόρε, κερσιμα Βάκχε,

βαῖν' ἐπὶ πάνθειον τελετήν

Sed beate virefcere fructum faciens, cornute, fructuose Bacche,

Accede ad perdivinum sacrificium

Tom. III.

I

& Ovi-

& Ovidius Metamor. IV. vers. 19 :

..... Tibi, cum sine cornibus adstas,
Virgineum caput est

Ante caput Bacchi geminae virgae adfurgunt, una amplioribus frondibus, nempe laurea, altra minutoribus, hoc est myrtea, nam utraque arbore gaudebat. Aristophanes in Ranis vers. 327 :

Ἰάκχ', ὦ Ἰάκχε,
Ἔλθε τόν δ' ἀνά λαμῶνα χορεύσαν
Ὅσιους ἐς θιασώτας,
Πολύκαρπον μὲν τινάσσων
Ἄμφι κρατὶ σὺ βεβύοντα
Στέφανον μύρτων.

Iacche, o Iacche,
Veni hoc in pratum tripudiaturus
Sacros inter saltatores,
Multifructus quidem quatiens
Circa caput tuum emanantem
Coronam myrtis;

Et Homerus Hymno in Bacchum :

Δὴ τότε φοιτίζεσκε καθ' ὑλήεντας ἐναύλους,
κισσῶ, καὶ δάφνη πεπυκασμένῃ.
Tunc ibat ad nemorosos recessus,
Hedera, & lauro ornatus.

Bini leones hinc inde ejus imaginem stipant; quippe quia Bacchus in leonem conversus Rhoecum gigantem laniavit. Horatius Lib. II. 19 :

Tu cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoecum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala.

Hinc Orpheus in Hymno Dionysii illum vocat ἐριβρομον valde rugientem. Quinimmo iterum cum pugnaret adversus Indos, conversus in leonem periculum evitavit apud Nonnum Dionys. XL.

TAB.

TAB. CCLXXXII. AD CCLXXXIX.
HEROIS INCOGNITI APOTHEOSIS.

IN speciosissimo hoc Vase omnia redolent alicujus Herois consecrationem, sed nulla subsunt indicia, quibus uni, vel alteri totum hunc complexum tribuamus; omnia namque mystice exponuntur sine aliquo historiae subsidio.

Columnae imminet imago Caeli, quod fulmen vibrat, & gyrum sustinet quadripartitum ad totidem mundi plagas significandas, ut supra observavimus ad Tab. CCLXVI.

Heros armatus ostentat in lance torques, phaleras, aliaque virtutis bellicae testimonia, quae ideo cum mortuis efferebantur, & aliquando consumebantur in rogo, ut quodammodo spiritum sequi viderentur. Integra vero humabantur, ubi combustio abesset, quemadmodum apud Picensos, quibus humatio praeferebatur, ut assidue in eorum sepulcris datum sit jocalia haec invenire. Id praecipue fieri solebat de coronis, ut ex Cicerone, & Plinio supra demonstravimus. Mercurius, cui officium imminet animarum efferendarum in Tab. CCLXXXVI., quae huic respondet, sustinet trophaeum, ex hostibus devictis reportatum, lorica, clypeum, pileum laconicum cum lancea.

His virtutum indiciis adcedunt ex altera parte suffragia sacrificiorum, sine quibus divinitas non tribuebatur. Dea Tellus calathum gerit, in quo binae cistulae continentur cum frugibus, & aromatibus, quorum ipsa parens est, sacro illi arcano perficiendo praescripta.

Juvenis fortasse Apollo jam Pastor hircum defert. Arnobius Lib. II: *Etruria Libris in Acheronticis pollicetur certorum animalium sanguine Numinibus certis dato divinas animas fieri, & ab legibus mortalitatis educi.* Sic Homerus, & Q. Calaber in Odyssea, & in Paralipomenis referunt, in morte Achillis boves, & pecudes fuisse mactatos.

In collo Vasis ex parte antica Tabulae CCLXXXVII. Victoria diademata quadrigam agitat ad mortui Herois animam fuscipiendam, quod quidem munus perfaepe exsequitur in Tabulis anterioribus.

Frena equorum regis Aurora, veluti principium novae melioris vitae, quemadmodum & Phosphorus. Hic vero rursus aliam veterum

Tom. III.

I 2

fu-

superstitionem subodoramus, quod nempe cadavera per noctem comburerentur, ut, exustis mortalitatis vestigiis, animae sub auroram in Caelum evolarent. Et revera cadaver Achillis per noctem consumptum est. Q. Calaber Lib. III. vers. 710:

Πανήμαρ, καὶ νύκτα νέκυν περιποιπύοντες
καὶ οὐ εὐπνέοντες.

*Integrum diem, & noctem cadaver sedulo obeuntes (venti),
Validis tamen flatibus urebant*

Post quadrigam parergon cernitur mulieris, quae rapit adolescentem, fortasse Flora Zephyrum, ut Aurorae aliquid consonum jungeretur. Haec tamen fabula ab ipsius Aurorae moribus commode desumi poterat, cum ipsa Tithonum, Cephalum, & Orionem rapuerit.

In Tabula superius exposita altiore Caeli partem, sive diurnam conspeximus, per quam fertur Aurora. In hac vero signata CCLXXXVIII. contemplamur inferiorem, sive nocturnam, ubi Luna pleno nimbo circa caput circumfusa disiectos equos jungit, Hespero opem ferente, quae illam praecedit. Orbis decussatus, & stellis distinctus potestatem designat Lunae illum ambientis. At quoniam ambages sunt istae, ut anima Herois, subeunte Aurora, delata ad superos inferum hic iter percurrat? Nullae quidem; nam ex universis antiquorum monumentis, in quibus apothefes conspiciuntur, Sol, & Luna semper interfunt, testes simul virtutis, & duces ad praemium Heroibus constitutum. Sed aliquid etiam penitioris disciplinae in hoc Solis, & Lunae concursu occultatur, ut Sol spiritum aethereum, atque, ut dicebant, igneum in Caelum extolleret, Luna vero crassiorum umbram ad Inferos deportaret.

Confirmat hanc conjecturam Tabula CCLXXXV., & CCLXXXIX., ubi historiam in ampliorem formam expressam damus, in qua de infima animae parte (heu nugae!) quaestio est. De hac quoque Pictor rationem habuit, qui Proserpinam in templo subterraneo sedentem effinxit, quae pulcherimum florem ostentat, fortasse mysticum illum aurorum, de quo Virgilius Aeneid. VI. 140:

*Sed non ante datur Telluris operata subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore fetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit*

..... nam.

..... namque ipse volens, facilisque sequetur,
 Si te fata vocant; aliter non viribus ullis
 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.

Dii mortuo familiares, & propitii Bacchus, & Baccha cum uvae racemis, & infra Lar vialis cum farcinula post tergum revincta, & Larunda pro mortuo suffragia jungunt cum muneribus, ut umbra fato functa ad patrum fedes transferatur.

TAB. CCXC., ET CCXCI.

IDEM ARGUMENTUM.

Columna procera, cujusmodi erigi solebant in inlustrium virorum sepulcris, indicat, caeremoniam in hac Tabula expressam ad funera pertinere. Geminae mulieres vittam, & coronam deferunt, tertia lancem cum libis obfert; id enim officium potissime feminis demandari solebat, quemadmodum precarius luctus a Praeficis extorquebatur. Sic in funere Achillis apud Quintum Calabrum Lib. III. vers. 543., & seqq:

Ἄμφι δὲ μιν μογεραὶ ληϊτίδες

Ἰσάμεναι γοάσκειν, ἀμύσσοισαι χεῖρα καλὸν.

Πασῶν δ' ἔκπαγλον ἀνηχημένη κέαρ ἔνδον

Βεισηὶς παράκοιτις εὐπτολέμου Ἀχιλλῆος,

Ἄμφι κέκυν στραφῶτο

Prope illum laboriosae ancillae

Siantes lugebant adeo, ut formosum corpus sibi lacerarent.

Ante omnes autem intimo pectore conturbata

Briſeis, uxor bello probatè Achillis

Circa cadaver versabatur

& Virgilius III. 63 :

..... stant manibus arae

Caeruleis maeſtae vittis, atraque cupreſſo,

Et

Et circum Iliades crinibus de more solutae .
& Lib. XI. 35 :

Et maestum Iliades crinem de more solutae .

Una ex mulieribus fedet in sepulcri crepidine , veluti custos ad-
posita . Propertius III. 15 :

Afferat huc unguenta mihi , fertisque sepulcrum

Ornabit custos , ad mea busta sedens ;

& Statius Silv. V. 3. 65 :

..... tepido genitrix super aggere nati

Maesta fedet

In collo Vasis mulier Sacrificula parentat eum gutto , & lance .

Subsequens Tabula CCXCI. aliquid e mysteriis Bacchanalibus spi-
rat , quorum adfinitatem cum mortualibus pompis multis jam exemplis
patefecimus . Nam caput mulieris splendidissime mitratum rem ad Bac-
chum spectare demonstrat . Quin etiam in collo Vasis ornamenta sacri-
ficantium eodem fere conlimant . In imagine mulieris , quae lancem , &
coronam sustinet , notanda est amplior illa fascia gemmata , quae a pe-
ctore hinc inde in terga rejecta est . Hanc esse puto mantile illud sa-
crum , quod in Orgiis frequentissime ventilant Bacchae ; sed in hac
imagine , & alibi contrario ordine dispositum cernitur , cum alioquin a
tergo in utrumque brachium antrorsum recidat .

T A B. CCXCII.

S A C R A F U N E B R I A .

VIR , & mulier habitu Bacchico circumstant aram sepulcra-
lem , veluti expiationem aliquam exsequantur ; nam supra
juvenis pateram conspicitur bifidum adspergillum , de quo
saepe sermo incidit .

In vertice arae conspicitur apex ille acutus , qui altaribus , praefertim aeneis adponi solebat . Operculum erat tripodis , cui vinum in-
fundebatur , ut circa marginem coni ita diffunderetur , ne subjectas
prunas extingueret , mediasque protegeret , ut thus injectum libere com-
bureretur .

Po-

Potioem hujus Vasis partem, in qua praecipua historia exprimi debuerat, dolemus vel praetermissam a recenti Pictore, vel ejus schedam interiisse.

TAB. CCXCIII.

IDEM ARGUMENTUM.

PRaecedentibus respondet haec Pictura, in qua columnae sepulchrali urnam cinerariam impositam esse conspicimus, quae circa medium teniola praecineta est. Eandem caeremoniam urnarum cingendarum nobis ob oculos ponit mulier ad tumulum adcedens, quae vasculum gerit aurei coloris, cinctum fasciola purpurea; nam vittis, quae religionem praeferebant, mortuos delectari vulgabatur. Multae praeterea ex his pendent ab aggere sepulchri, numero septem. Prima, cui insidet custos sepulchri, crocea est; secunda purpurea; tertia, & quarta identidem crocea; quinta purpurea; sexta candida; postrema pariter purpurea. Circumfusae tumulo quaternae mulieres, & gemini viri iusta persolvunt, aut deslent. Pileus Laconicus, quo vir sedens tegitur, ad Graecum aliquem Heroem pertinere sepulchrum indicat.

TAB. CCXCIV., ET CCXCV.

CASSANDRAE FATA.

PRoxima funeribus sunt lugubria Cassandrae fata, quae in hoc pulcherrimo Vase apud Nolam effosso delineata conspicimus. Opus Samniticum ostendunt galeae duabus adfurgentibus pinnis ornatae, quae illi populo familiares erant, ut alibi indicavimus.

Fabulam nemini scriptorum intentatam Virgiliana descriptione complectimur, ex qua intelligimus, Ajacem Oilaeum captum amore fatidicae Virginis in Trojana depraedatione, ingressum Palladis templum, ubi haec Sacerdos cum pluribus matronis confugerat, illam vi rapuisse. Aeneid. II. 403:

*Ecce trahebatur passis Priameja Virgo
Crinibus a templo Cassandra, adytisque Minervae,*

Ad

Ad caelum tendens ardentia lumina frustra :

Lumina ; nam teneras arcebant vincula palmas .

In hac vero Pictura , ut tota series fabulae contineretur , exponitur raptus in ipso templo Minervae patratu , Choroëbo armato in auxilium Virginis frustra occurrente , qui

. illis ad Trojam forte diebus

Venerat , infano Cassandrae incensus amore :

Et gener auxilium Priamo , Phrygibusque ferebat .

Infelix , qui non sponsae praecepta furentis

Audierit

Hoc enim inane munus ab Apolline ea reportarat , ut vera semper vaticinaretur , sed nemo ejus dictis fidem adhiberet , ut explicat Servius Aeneid. II. 247. Quare Virgilius ibidem :

Tunc etiam fati aperit Cassandra futuris

Ora Dei jussu , non unquam credita Teucris .

Choroëbus vero , ut sponsam a manu Ajacis eriperet , in illum irruit :

Non tulit hanc speciem furiosa mente Choroëbus ,

Et sese medium injecit periturus in agmen ;

quod illi paullo post contigit :

Ilicet obruimur numero , primusque Choroëbus

Penelei dextra , Divae armipotenti ad aram

Procumbit .

Supra Palladis simulacrum conspicitur sedens ipsum Deae Numen , manum extendens supra illius imaginem , in signum protectionis , sive prohibens , ne tantum facinus perpetretur , volante ex adverso noctua Deae familiari , quae votivae coronae in templo suspensae insidet , & unguibus haeret . Contra Troades , quae illuc veluti in asylum convenerant ,

Praecipites atra ceu tempestate columbae ,

Condensae , & divum amplexae simulacra sedebant ,

perterritae effugiunt .

Matrona , quae fugam adripit , virgam in manu tenet , in cujus vertice tigillum transversum firmatum cernitur , ex quo pendet monile margaritifera ; hoc enim instrumento , quod alibi etiam observatur , utebantur , ut gemmea anathemata , coronas , vittas , corollas , & si quid aliud , ad clavos in templo fixos suspenderent .

TAB.

TAB. CCXCVI.
IDEM ARGUMENTUM.

Vidimus supra Cassandram a templo avulsam, atque captivam; Superest nunc, ut abductam a Troja etiam naufragam videamus. Nemo ignorat, classem Graecorum in Graeciam redeuntem, ab indignantibus Diis impulsam in Saxa Capharea, magna ex parte periisse, ut in Corinthiacis narrat Pausanias; superstites vero ab eo naufragio feminas fame, & frigore misere cruciatas fuisse una cum ancillis, quas secum abduxerant.

Has inter Cassandra numerabatur, quod pridem ante excidium Patriae sibi praedixerat, ut refert Triphiodorus de Ilii excidio v. 392:

..... Ως ἔφελέν τις
Ἀγῶν ἐπὶ σῶσι γόοις ὀλέσαι με καὶ αὐτὴν.

Τὶς γὰρ μοι χρεῶ βίῳτος πλέον, ἢ με φυλάσσει
Οἰκροτέρῳ θανάτῳ; ξάνη δέ με γῶα καλύψει;

..... Uinam aliquis
Graecorum, post tuos luctus, me etiam ipsam occideret.

Quis enim mihi usus vitae est hujus, si me reservat

Miseriori morti? & hospita me teget terra?

Caelitum furori adcessit etiam dolus Nauplii, qui, ut ait Hyginus Fab. 116: Sensit tempus venisse ad perseguendas filii sui Palamedis injurias. Itaque tamquam auxilium eis afferret, facem ardentem eo loco extulit, quos saxa acuta, locusque periculosissimus esset. Graeci credentes humanitatis causa id factum esse, naves eo duxerunt, quo facto plurimae eorum confractae sunt. At Ulysses ventus detulit ad Marathonem, Menelaum in Aegyptum; Agamemnon cum Cassandra in patriam pervenit: Ipsi enim ab Ajace Cassandra tradita fuerat, sed paullo post Mycenis serviens simul cum Agamemnone in balneo misere periit trucidata, ut ipsa apud Lycophronem fuerat vaticinata:

Ἐγὼ δὲ θρόνης ἀγχι κέσσομαι πέδῳ,
καλυβδίκῳ κνώδοντι συντεθεασμένη.

Ego vero juxta labrum in solo jacebo
Chalybico vulnerata ense.

Tom. III.

K

In

In hoc vero Vasculo anaglypho opere exsculpto ex his, quibus utebantur in inferiis, ipsa efficta est fervili habitu, humi jacens cum compare ancilla, lugens fortunam suam, dum a tergo latens Nauplius exfultans facem extollit calamitatis instrumentum. Ancillarum Trojanarum habitum, cum e patria abducerentur, graphice describit Q. Calaber Lib. XIV. vers. 382., & seqq :

Αἱ δ' ἄρα καπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῦβ
 Ληϊάδες · καὶ πολλὰ κινυρόμεναι, γοάσσκον

·

Καὶ ῥ' αἱ μὲν περὶ γούρατ' ἔχρον χέρας · αἱ δὲ μέτωπα
 ἄμπεχον ἀγκοῖνσι ·

·

Πάσσειν δ' ἐλέλυτο κόμαι, καὶ στήθεα λυγρὰ
 Ἄμφ' ὀνύχεσσι δέδρυπτο ·

·

Ἄμφι δὲ κασσάνδρην περικυδέα παπταίνουσαι
 Πᾶσαι μιν θηεόντο, θεοπροπίης ἀλεγεινῆς
 Μυθόμεναι ·

*Porro maesto ad Trojam corde respiciebant
 Captivae & multa secum queritantes plorabant .*

·

*Aliae quidem genibus manus impositas habebant, aliae adhuc pignora
 Ulnis amplexabantur*

·

*Omnibus autem dissolutae comae, & misera pectora
 Unguibus laniata erant*

·

*Cassandram etiam nobilem cum intuerentur
 Cunctae ipsam admirabantur, maestificae divinationis
 Memores .*

Rursus mulieres in servitutem redactas sub mammis tantum velatas, sed pectore nudo apud Etruscos, incessisse ostendi, & exemplo demonstravi in Dissertatione de *Etruscorum funere*, cui locum feci in *Mus. Etruf.* Tom. III., rursusque de horumce Vaforum incurvorum forma multa praefatus sum in *Acherontico* pag. 42., ac iterum quin etiam in praecedentibus hujus Operis Voluminibus .

TAB.

TAB. CCXCVII.

CAMILLUS SIVE MERCURIUS ETRUSCUS.

CAmillum voco Etrusca nuncupatione Mercurium, animarum deductorem, ingentibus alis munitum, & calceis viatoriis instructum, qualem saepe in his Tabulis occurrentem observavimus. Nunc vero sinistro poplite ad terram defixo, altero sublato, parique brachiorum directione, qua suam in Inferos, & Superos potestatem profitetur, intuemur. Talem numquam videas, nisi in hujus Nationis monumentis, ad mortualia sacra spectantibus. Similem habeo aereum defixum ex aliquo Vase, sed quaternis amplissimis alis armatum, duabus ad caelum extensis, totidem vero ad terram. Mysticam hanc figuram explicat Servius ad Aeneid. VIII. 138: *Mercurium quasi Medicurium a Latinis dictum volunt, quod inter Caelos, & Inferos semper incurrat*. Optime Orpheus secundo in eum Hymno:

Κωνίτου καίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης,
 Ὅς Ψυχὰς θνητῶν κατὰγας ὑπὸ νέκτερα γαίης,

 Ὅς παρὰ Περσεφόνης ἱερὸν δόμον ἀμφιπολεύας,
 Ἄνομοις Ψυχὰς πομπῶν κατὰ γαῖαν ὑπάρχων,
 Ἄς κατὰγας ὁπότεν μοίρης χροῖνθ' εἰσαφίηται.
Cocytii habitans insubversibilem viam necessitatis,
Qui animas mortalium abducis sub inferna terrae,

Qui apud Persephones sacram domum circumis
Tristibus animabus nuncius in terra existens,
Quas abducis, quando fati tempus advenit;

& Horatius alibi citatus Lib. I. Od. X: *Superis Deorum Gratus, & imis*

Sub ejus pedibus tortuosus serpens caput erigit; animarum enim Genium custodem hoc symbolo exprimebant, sive custodem sepulcri, ut conligitur ex Virgilio Aeneid. V. 95., & ex Servio in eum locum. Sed longe aliud sibi praescripsisse Etruscos sub hoc schemate suspicor; nam potestas Mercurii extendebatur etiam ad transmigrationem anima-

Tom. III.

K 2

rum

rum, quas in alia corpora transferebat, ut subdit Orpheus loc. cit:

καὶ πάλιν ὑπνώοντας ἐγείρεις· σοὶ γὰρ ἔδωκε

Τιμὴν Περσεφόνα θεὰ κατὰ τάρταρον ἐυρύν

Ψυχᾶς ἀνάοις θνητῶν ὁδὸν ἠγεμονεύειν.

Et rursus dormientes excitas; tibi enim dedit

Honorem Persephone Dea per Tartarum latum

Animabus perennibus mortalium viae ducem esse.

Manifestius hanc illius dotem exprimit Virgilius Aeneid. VI. 748:

Hos omnes, ubi mille rotam volvere per annos,

Leibaeum ad fluvium Deus evocat agmine magno:

Scilicet immemores supra ut convexa revifant

Rursus, & incipiant in corpora velle reverti.

Serpens vero transmigrationis, & novae vitae symbolum praeferebat.

Idem Aeneid. II. 471:

Quales ubi in lucem coluber mala gramina pastus,

Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,

Nunc positus novus exuviis, nitidusque juvena

Lubrica convolvit sublato pectore terga,

Arduus in solem, & linguis micat ore trifulcis.

Vas istud utrimque eadem imagine depictum, & mole conspicuum, plenum cineribus, inventum fuit, minutulis argenti deaurati segmentis affatim conspersis, ex aurea veste combusta cum corpore superstitionibus; nam pretiosis indumentis auro intextis mortuos in rogo componebant, ut Aeneas corpus Pallantis. Idem Virgilius Aeneid. XI. v. 73:

Tum geminas vestes, ostroque, auroque rigentes

Extulit Aeneas, quas illi laeta laborum

Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido

Fecerat, & tenui telas discreverat auro.

Harum unam juveni supremum maestus honorem

Induit, arsurasque comas obnubit amictu.

TAB.

TAB. CCXCVIII., ET CCXCIX.

L U C T U S .

Quae de superiore Pictura tradidimus, facile explicant ornamenta hujus amphorae sepulchralis. Mulier elatis manibus deflet defunctum compositum in feretro, ut deducatur ad rogam. Quemadmodum vestibis mortui operirentur, vix aliunde, quam ex hoc schemate intuearis. Toga, si vir mortuus esset, stola, si mulier, supra caput reducta ad frontem usque operiebatur, vultu solummodo aperto, ceterum toto corpore ad talos usque contecto. Huc repetas Virgilianum supra recensitum:

. *arsurasque comas obnubit amictu.*

Et revera operire caput ad formulam sacrorum pertinebat, qua nihil convenientius his, qui Deos ultimum jam adirent, veniam, & pacem sibi postulantes. De hisce caeremoniis vide doctissimum Bonadam *Carmin. ex antiquis Lapid.* Tom. II. Dissertat. VII. pag. 153., quo nemo melius, aut uberius universum funerum ritum inlustravit.

Mulier plorans velum, seu mantile pectori injectum gestat. Aliud simile sibi imponere parat alia mulier supra in Tabula CCXC., quod quidem gestamen, cum funestatae essent, adsumpsisse puto.

De serpente in averfa parte figurato videas, quae paullo ante deduximus ad Tabulam CCXCI.

Novum hic occurrit Minervae symbolum noctua, quae, ut conjicio, nihil designat, nisi tempus praestitutum funeribus, nocturnas tenebras, cum noctu pyrae incenderentur. Homerus *Iliad. H. v. 431*:

Νευροῦς πυρκαϊῆς ἐπεινήσον ἀχνύμενοι κῆρ.

Ἐνδὲ πύρῃ πρήσαντες ἔβαν κούλας ἐπὶ νῆας.

Ἡμῶ δ' οὐτ' ἄρ πω ἦώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ,

τῆμῶ δ' ἄρ' ἀμφὶ πυρῆν κείτῶ' ἔγρετο λαῶ' Ἀχαιῶν.

Cadavera rogo accumulabant tristes corde:

Igneque (illis) combustis redierunt ad concavas naves;

Cum autem nondum aurora, sed dubia nox erat,

Tunc circa pyram lectus surgebat populus Achivorum.

TAB.

TAB. CCC.

FUNEBRIS FABULA.

DE obscurissima hac imagine potius quid non sit, quam quid sit, ingenue proferemus. Hanc protulit primum clarissimus Gorius *Mus. Etrusc.* Tom. I. Tab. CLXXIII., sibi-que vel Sacra Mithriaca referre, vel purgationes, vel Hirpinorum sacras dubitavit. Mihi primum obicem iniecit exoticum illud indumentum Numinis, quod in cella conspicuum cernitur, a Mitra penitus alienum, quem novimus imberbem Phrygio fagulo, & Persica cidari semper ornatum, ut in mea Lucerna Tom. I. 196., nisi forte haec imago referat nobis illum Patrem Sacrorum, quem passim memorant Marmora Taurobolica. Scimus enim in Spelaeo horumce sacrorum existisse imaginem ipsius Mitrae, quam Gracchus, teste Divo Hieronymo, subvertit, & fregit. Quod vero magis turbat, est ferotinus ille adventus hujus facri in occidentem ceteroquin ignoti, ut florente tantum Romano Imperio nova haec superstitione grassata sit per Italiam.

An ne est hic aliqua expiatio? Nulla Hercle, tam dira, quae homines, combustis pedibus, vel perderet, aut saltem debilitaret. Hirpinorum vero sacra inania quidem, sed jocosa existiterunt; nam festivi nudis pedibus per carbones discurrebant. Virgilius XI. 787:

..... medium freti pietate per ignem

Cultores multa premimus vestigia pruna. "

Crematio cadaverum longe alio diverso ritu fieri solebat, elatis in pyram corporibus, nullisque Diis praesentibus, qui e templo tristem pompam prospectarent, quemadmodum nec supplicia conspiciabant.

Quid ergo dijudicabimus? Ego funebrem aliquam fabulam ex theatris jam notam hic puto contineri; quemadmodum lugubria alia facta in cinerariis hisce Urnis pingi consuevisse supra monstravimus.

Finis Voluminis III.

INDEX

I N D E X

R E R U M M E M O R A B I L I U M

Q U A E I N H O C T E R T I O V O L U M I N E C O N T I N E N T U R

*Numerus Romanus indicat Tractatus praeliminares, Arabicus vero
explicationes Tabularum.*

A

A Bellanensis Lapis Osco sermone con-
scriptus. Bag. LVI.
Achilles post mortem uxorem sibi copula-
vit vel Medeam, vel Helenam. 51.
Achilli Musae parentant. 50.
Achillis apotheosis. XLVIII.
Achillis fata. 45. ad 62.
Achillis equi. 57., 61.
Achillis reliquiae Baccho commendatae.
50.
Acratus unus ex intimis Bacchi familiari-
bus. 2.
Adolescens toga virili donatus. 29.
Adolescentes Bacchicis initiati. 17. usque
ad 22.
Aeacus mortuorum iudex. 53.
Ajax Oilaeus captus amore Cassandrae. 71.
Alphabetum Etruscorum, & ejus condi-
tores, & editores varii. LXXXIII., &
seq.
— Quot litteris constet. LXXXV.
Amatius Paschalis laudatus. XC., CXXIII.,
& CXXVI.
Amor feminei sexus quid significet? 51.
Ampelus unus ex intimis Bacchi familiari-
bus. 2.
Anatopismus Comicis familiaris. 36.
Animae defunctorum Bacchi caeremoniis
expiatae. 51., 59.
Annitempora in Sarcophagis expressa.
XXXIX.
— Cur Baccho convenient? XLIII.,
23.

Annuli aerei in sepulcris conditi. 27.
Apotheosis semper interfunt Sol, & Lu-
na. 68.
Aqua vis potissima tribuebatur, sed cui
Deus aliquis inesset. 4.
Arimaspii pugnantes cum Gryphis. 43.
Arimnus Rex Tuscorum. LXXXII.

B

B Acchanalia ex S. C. sublata. XXVI.,
23.
Bacchi adparitiones. XXXII., 19.
Bacchi adtributa, & beneficia varia. XIX.,
& seqq.
Bacchi Antistes, sive Rex sacrorum ante
Orgia expiatur. 4.
Bacchi Antistitae castae requirebantur. 8.
Bacchi Antistitae sacramentum in conse-
cratione. 8.
Bacchi caeremoniis expiatae animae defun-
ctorum. 51., 59., 64.
Bacchi cultus apud Etruscos. XXII., &
seq.
Bacchi fabula ad historiam redacta. XVII.,
& seqq., XXIV.
Bacchi Genius ejus insignibus ornatus. 3.
Bacchi gestamen ferula. 4., 10.
Bacchi Numen cornutum. 3., 65.
Bacchi Orgia homines peccatis expertes fa-
ciebant. XXI., XXXIX., & seqq.
Bacchi sacerdotes feminae quo ritu crea-
tae. XXV., 7.
Bacchi sacerdotium etiam viris indultum.
XXVII.

Bac-

- Bacchi somnus triennis apud Inferos . 2.
 Bacchi vestis propria fuit Crocota . 5.
 Baccho angues adtributi . 5.
 Baccho commendatae Achillis reliquiae .
 50.
 Baccho crines a pueris dedicati . 5.
 Baccho vitis adtributa . XV. , XVII.
 Bacchus , & Sol an idem sint ? XLII. ,
 XLVII. , 9.
 Bacchus idem , ac mundi anima , sive pro-
 videntia . XXII. , & seq. , XLII.
 Bacchus inter Deos Inferos computatus . 1.
 Bacchus in Leonem conversus . 66.
 Bacchus juvenis , & senex . XLIV.
 Bacchus quo tempore in Etruriam intru-
 sus . XV.
 Bacchus repraesentatus a Rege Sacrorum ,
 4. , 5.
 Bardettius Stanislaus notatus . XCI.
 Beatonius I. Anglus laudatus . XCI. ,
 CXIII.
 Belfortius Josephus laudatus . C.
 Bigae , & quadrigae in sacris Bacchi cur ? 6.
 Blanconius Joh. Ludov. laudatus . XCVII.
 Bodonius Joh. Baptista laudatus . CIII.
 Bonarotius Philippus laudatus . LXXIII. ,
 LXXVI. , LXXX. , & seqq.
 Borgia Stephanus Praeful Clariss. laudatus ,
 LIII. , LXXIII. , LXXV. , XCIX. , 27.
 Bourguetius Ludovicus . LXXXI. , & seqq.
- C
- C**Aeli pars diurna , & nocturna . 68.
 Caelus Deus . 53. , 67.
 Camillus Etruscus . 75.
 Carlius Hieronymus . LXXXI.
 Carrarius Franciscus Praeful Consultissimus
 laudatus . C.
 Cassandrae fata . 71. , & seqq.
 Cassandrae raptus . 72.
 Cassandrae vaticinia . ibid.
 Castellius Gabriel Princeps Turris Mutii
 laudatus . CXXII.
 Castor Leucippidarum rapinam moliens . 41.
- Certamina decurssionum circa sepulcra . 63.
 Clemens XIV. Ganganellius , Civis Archangeli-
 gelianus , Aemiliae decus , Fundator
 pacis , Religionis vindex , & littera-
 rum fautor , nuper e vivis ereptus .
 LIV. , LXXIII. , LXXV. , C.
 Clypeis insculptae imagines defunctorum .
 XLV.
 Columnae super sepulcra Heroum . 48. ,
 58. , 63. , 69. , 71.
 Columnis impositae urnae cinerariae . 71.
 Comoediae Etruscae deperditae . 34.
 Conventus Bacchici . 33.
 Convivia Etruscorum . 31.
 Convivia in Orgiis celebrata . 30. , 32.
 Corda in saltationibus rusticis adhibita . 20. ,
 24. , 26. , 64.
 Coriis victimarum velabantur initiandi .
 40.
 Cornu potorium adhibitum in sacris Bac-
 chi . 10.
 Corona radiata Etruscorum in sacris Bac-
 chi . 2. , 17.
 Coronae in sepulcris conditae . 27. , 67.
 Coronis sepulcra ornabantur . 57. , 59. , 70.
 Crocota vestis genus . 5.
 Cultellinius Ludovicus laudatus . CII.
- D
- D**ecurssionum certamina circa sepulcra .
 63.
 Deorum habitu Ministri ornabantur . 17. ,
 28.
 Deorum ludibria in Etruscorum Picturis ex-
 pressa . XXXIII.
 Dempsterius Thomas laudatus . LXXIX. , &
 seqq. passim.
 Dii nonnulli Bacchanalibus intererant . 28.
 Draco custos Hesperidum . 36.
 — Ejus nomen . 37.
- E
- E**quus mactatus in Heroum funeribus .
 54.
 Equus tribuebatur Heroibus mortuis . 54.
 Etru-

Etruscarum vocum Lexicon. Vid. Lexicon.
 Etrusci capillos non nutriebant. 5.
 Etruscorum Alphabetum. Vid. Alphabetum.
 Etruscorum Lingua forte ab Hebraica profecta. XCI.
 — Quando interierit. CII.
 Etruscorum Linguae syntaxis. XCVII.
 Etruscorum Numismata. Vid. Numismata.
 Etruscorum Poesis. LXXXI., & CXIX.
 Etruscorum scriptura. LXXXVIII.
 Etruscorum Vasa Graecis inscriptionibus ornata. Vid. Inscriptiones Graecae.

F

F Abrettius Raphael laudatus. LXXVI.
 Feminae Bacchi sacerdotes quo ritu creatae XXV. 7.
 Feminae iustum emortualem obibant. 69.
 Flabellum oculis obiectum, ne Deus aperte conspiceretur. 19.
 Froelichius Erasmus laudatus. LXXVII.
 Funera nocturno tempore celebrata. 68., 77.

G

G Enghinius Julianus Ariminenis laudatus. LXXXVIII., CXXIV.
 Gorius Ant. Franciscus laudatus. LVI., LXXIII., LXXVI., LXXIX., & seqq. passim.
 Gryphes auri custodes apud Indos. 43.
 Gryphus facer Soli. XLVIII., 60.
 Guarnaccius Marius Praeful Cl. laudatus. LXXVII., & seqq. passim., tum 27.
 Gyradius Aloysius Ferrariensis laudatus. LXXXVIII.

H

H Ebe Herculis uxor. 64.
 Hercules ad Hesperidas profectus. 36., 37.
 Hercules Antheum suffocans. 34.

Hercules idem, ac tempus. 35.
 Hercules inter Deos viales, & foederum custodes. LIX.
 Hercules ludorum institutor. 63.
 Hercules Nessum interficiens. 39.
 Herculis apotheosis. 62. ad 66.
 Herculis uxor Hebe. 64.
 Horae sunt annitempora. XX., XXXIX., LXIII.
 Heroibus mortuis equus tribuebatur. 54.

I

I dololatriae origo. XVI.
 Ignarra Nicolaus laudatus. LXXXVIII., notatus LXXXIX.
 Ignis expiato. 9.
 Initiationis formula apud Graecos. XXXI.
 Initiatorum gradus tres. XXIX., & seqq., XLVI., 10., 11., 64.
 Inscriptio Campana Graecis elementis. CXXIII.
 Inscriptio Etrusca. Arimini. XCVIII.
 — Arretii. XCIV.
 — Clusii. Cl., CXIX.
 — Cortonae. LXXXII., LXXXVIII.
 — Florentiae, nunc Romae. XCVII.
 — Herculaneusium. XCIX., CXI., CXX.
 — Montis Politiani. XCV., CXXVII.
 — Perusiae. LXXXII., CXXIV.
 — Perusini hypogaei. XCIX., & CXI.
 — Pisauri. XCIII., CXX.
 — Tarquiniensis Pueri. C., CXII., CXIX.
 — Urbis veteris. LXXXIII.
 Inscriptiones bilingues, Etruscae, & Latinae. XCIII.
 Inscriptiones Graecae Etruscorum Vasibus adpictae. XC., 18., 29., 38., 40., 41.
 Inscriptiones Latinae veteres. XLI., Cl., CXXII., CXXIII.

L

Lando

L

- L** Adon nomen Draconis custodis Hesperidum . 37.
 Lar publicus lancea bicuspide ornatus . 32.
 Lares erant majores familiarum , 53., 61.
 Lavacrum Bacchi sacerdotio praemissum ,
 XXVII., 4., & passim .
 Lepus sacer Cupidini . XLVI.
 Leucippidarum raptus . 41.
 Lexicon vocum Etruscarum . XCV.
 Luctus emortalis a feminis exsequebatur .
 69.
 Lucus sacer Pifaurensum . 4.
 Luna , & Sol apotheosisbus semper intersunt , 68.

M

- M** Aeffeus Scipio laudatus , XLVII. ,
 XLVIII. , L. , LXXVI. , LXXIX. , &
 seqq. passim .
 Magistrius Simon laudatus . CXIII.
 Magnanius Dominicus laudatus . LXXVII.
 Magnonius Paschalis laudatus . LXXVIII.
 Mantile sacrum in Orgiis adhibitum . 12. ,
 41. , 70.
 Mantile etiam in funeribus . 77.
 Martorellius Jacobus laudatus . CXV.
 Matrimonium mysticum inter Regem , &
 Reginam sacrorum , XXVII. , & seqq. ,
 6. , 7. , 14. , 15. , 16. , 17. , 30.
 Matthaeus Xaverius laudatus ; LXXXI. ,
 XCIX. , CXV.
 Mazochius Alexius Symmachus laudatus ,
 LXXVIII. , LXXX. , & seqq.
 Mercurius Etruscus . 75.
 Mercurius animarum deductor . 62. , 67.
 Mercurius ponderum praefes . 50.
 Mortuorum animae Bacchi caeremoniis ex-
 piatae . 51. , 59.
 Mortuorum imagines a marinis monstris ad
 Elysiis transectae . 52.
 Mortuorum vestes quae . 77.
 Mortuorum umbrae inferos petunt , animae
 caelum . 52. , 68.

- Mulieres luctum emortualem obibant . 69.
 Mufae Achilli parentantes . 50. , 60.
 Mufae tres , dein novem . 33.

N

- N** Ebridis maculae caeli stellas imita-
 bantur : 9. , 55.
 Noctu pyrae incensae , & funera celebra-
 ta . 68. , 77.
 Noctua noctis symbolum . 77.
 Nox divisa in quatuor faces , sive spatia . 56.
 Numismata Etrusca argentea plura . LXXVIII.
 Numismata Etrusca Arimini . LXXX.
 — Caii Mutili Imp. LXXIX.
 — Calatiae . LXXVIII. , LXXXV.
 — Cauloniae . LXXVIII.
 — Eugubii . LXXX. , CXXI.
 — Fissulis . LXXVIII. , CXX.
 — Herculani . LXXXVI.
 — Hyriae . LXXVIII. , CXXI.
 — Irinorum . LXXVIII.
 — Nuceriae . LXXIX.
 — Perusiae . LXXIX. , CXXIV.
 — Pifauri . LXXX.
 — Populoniae . LXXVIII. , CXXV.
 — Ravennae . LXXX.
 — Samnitum . LXXIX. , LXXXVI.
 — Theani . LXXVIII. , LXXXV. ,
 CXXVI.
 — Tuderti . LXXVII. , CXXVIII.
 — Velathri . LXXXVI.

O

- O** Ceanus Deorum , & retum omnium
 pater . XLVII.
 Oliverius de Abbatibus Hannibal laudatus .
 LIV. , LXV. , LXXIX. , LXXX.
 LXXXI. , & seqq.
 Ofsca lingua a Romanis exculsa . LV.
 Ofsorum characteres ex Etruria deducti .
 LXIV.
 Ova in lustrationibus adhibita . 21.

Pa-

P

- P**aculla Minia Campana Bacchi sacerdos .
XXV., XXVI.
Passerius Joh. Baptista Vir Clariss. laudatus .
LXXVII., & seqq. passim .
Pfeifferius Michael Timotheus . LXXVII.
Pictores Etrusci Bacchi secreta mysteria libe-
riore pennicillo expresserunt . XIV.
Pictorum sphalmata . 52.
Plancus Janus Ariminensis laudatus . LXXVI.,
LXXVIII., LXXIX., LXXX., LXXXIV.,
XCVIII.
Poma tria in Cista mystica adservata . XXVI.,
17.
Poma tria in fronte gestata tessera postulatae
initiationis . 18., 21.
Putei sacri . 4.

R

- R**egina sacrorum . XXVII., 6., & seqq.
Remondinius Joh. Stephanus laudatus .
LVI., & seqq.
Reposatius Rinaldus laudatus . LXXX.
Rex sacrorum . XXVII., 4., & seqq.
Riccobaldus Josephus M. laudatus . XCVIII.
Rubeus Joh. Bernardus laudatus . CIII.

S

- S**acramentum a Regina sacrorum interpo-
ni solitum in Orgiis, & ejus formula . 8.
Saltatio rustica ope cordae invicem tradi-
tae . 20., 24., 26., 64.
Saltationes variae . 23., 24., 25.
Samnitum Militum armatura galea duabus
pinnis ornata . 71.
Sartius Maurus laudatus . L.
Satyrisi tirones in Bacchi mysteriis .
XXXVIII.
— Bacchi comites . XLV.
Sellarius Reginaldus laudatus . CXXIV.
Serpens genius custos animarum . 75.
— Novae vitae symbolum . 76.

- Sepulcra coronis ornata . 57., 59., 70.
Sepulcrum Etruscum Eugubinum . 59.
Sol, & Luna semper apotheosibus intersunt .
68.
Sortitio in Orgiis . XXXI. 28.
Sperandus B. Eugubinus . XLIX., & seqq.
Spinellius Josephus Card. LVII.
Synthesis vestis coenatoria . 30.

T

- T**abulae Eugubinae . LXXXI., & seqq.
passim .
Tabulae Heracleenses . LXXXVI., CXXI.
Tellus defunctorum animas in caelum mi-
grantes suspiciens . 53.
Thetis deferens corpus Achillis . 52., 60.
Tintinnabulorum usus in Orgiis . 11.
Translationes cadaverum ex humiliori ad
splendidius sepulcrum . 62.
Tribus Romanae tempore Romuli . LIX.,
CXXII.

V

- V**annus culparum omnium purgationem
significat . 4., 11.
Vannus oculis obiectus, ne Deus aperte con-
spiceretur . XXVII., XXXII. 13., 19.
Vasorum nomine quid veniat ? XLIX.
Venutius Philippus laudatus . CII.
Vestes Diis dedicatae . 3.
Vestes mortuorum quales . 77.
Vestis coenatoria Synthesis dicta . 30.
Vestis florea Baccho grata . 14., 15.
Vitis Baccho adtributa . XV., XVII., XXIII.,
16.
Vittae sacrae cur plures adsumptae a Bac-
cha . 12.
Vittis variis caput initiatorum ornabatur . 22.
Umbrae mortuorum inferos petunt . 52., 68.
Urnae cinerariae columnis impositae, & te-
niolis praecinctae . 71.
Urnae veteres gentilium ad usum aquae lu-
ftralis

stralis ante fores Ecclesiarum, & ad
custodienda Martyrum, & Confesso-
rum corpora insumptae. XLVIII., &
seqq.
Urnarum gentilium expiationes, & earum-
dem formulae. XLVIII., & seq.
Winckelmannius Joh. laudatus. XC., CXVI.,
CXXIV., CXXVII., & seq.

Z

Zodiaci signa in sepulcris quid signifi-
cent. XLI.
Zaccherius Fr. Antonius laudatus. LXXVIII.
Zannettius Hieronymus laudatus. XCI.
Zarillius Matthias Herculaneus Academi-
cus laudatus. LXXVIII.

F I N I S.

ERRATA

Pag. CXIX. homolonga.
CXXIV. levantem.
CXXVIII. τελαθ.
5. 30. Phaebo.
7. ejus.
13. Fanum.
31. 34. 40. 48. 53. 54. 60. Thufcos,
Thufcas, Thufcis, Thufci &c.
34. symbola.
38. Apollonius.
50. Duo.
52. fuge.
61. fuere.
62. splendidiorem.
67. regis.
68. pulcherimum.

CORRIGE

homologa.
lavantem.
τελαθ.
Phoebo.
ejus.
Faunum.
Tufcos, Tufcas, Tufcis, Tufci &c.
symbolo.
Apollodorus.
Duae.
fugae.
funere.
splendidus.
regit.
pulcherimum.

CCI

Neapoli Mift D. Hammond
Joan Castni Inc.

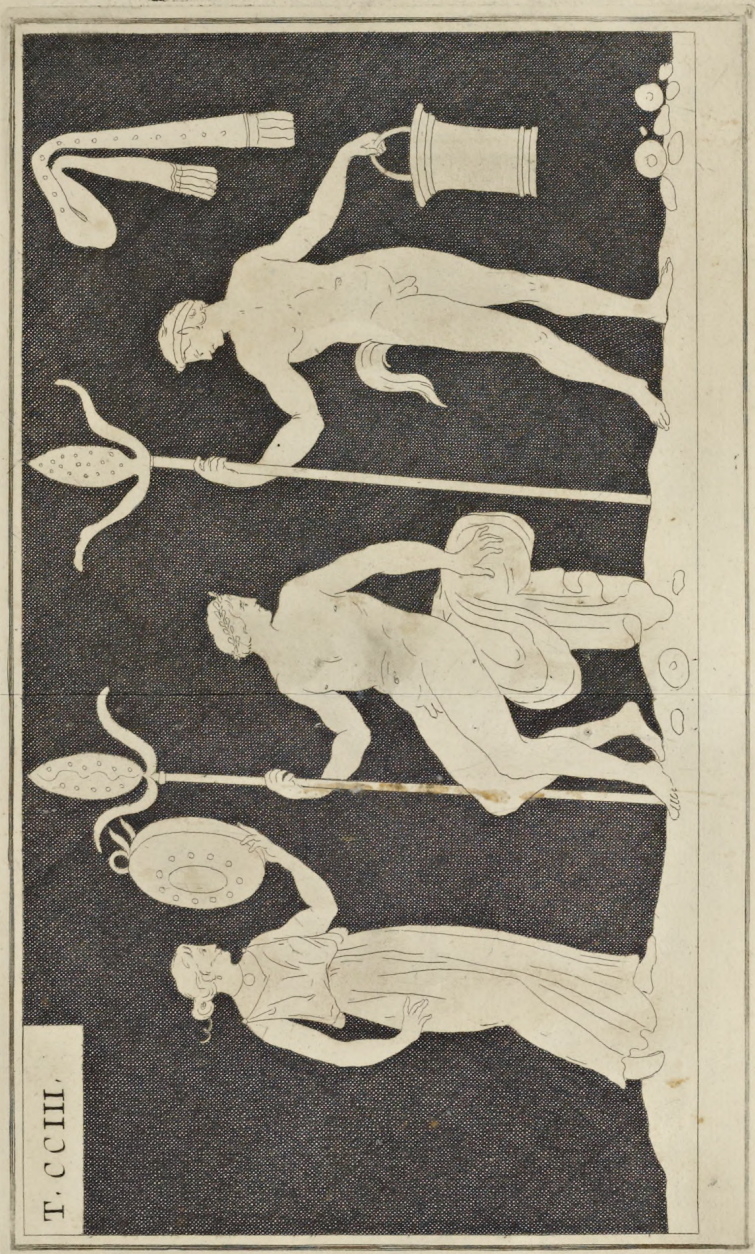
CCII.

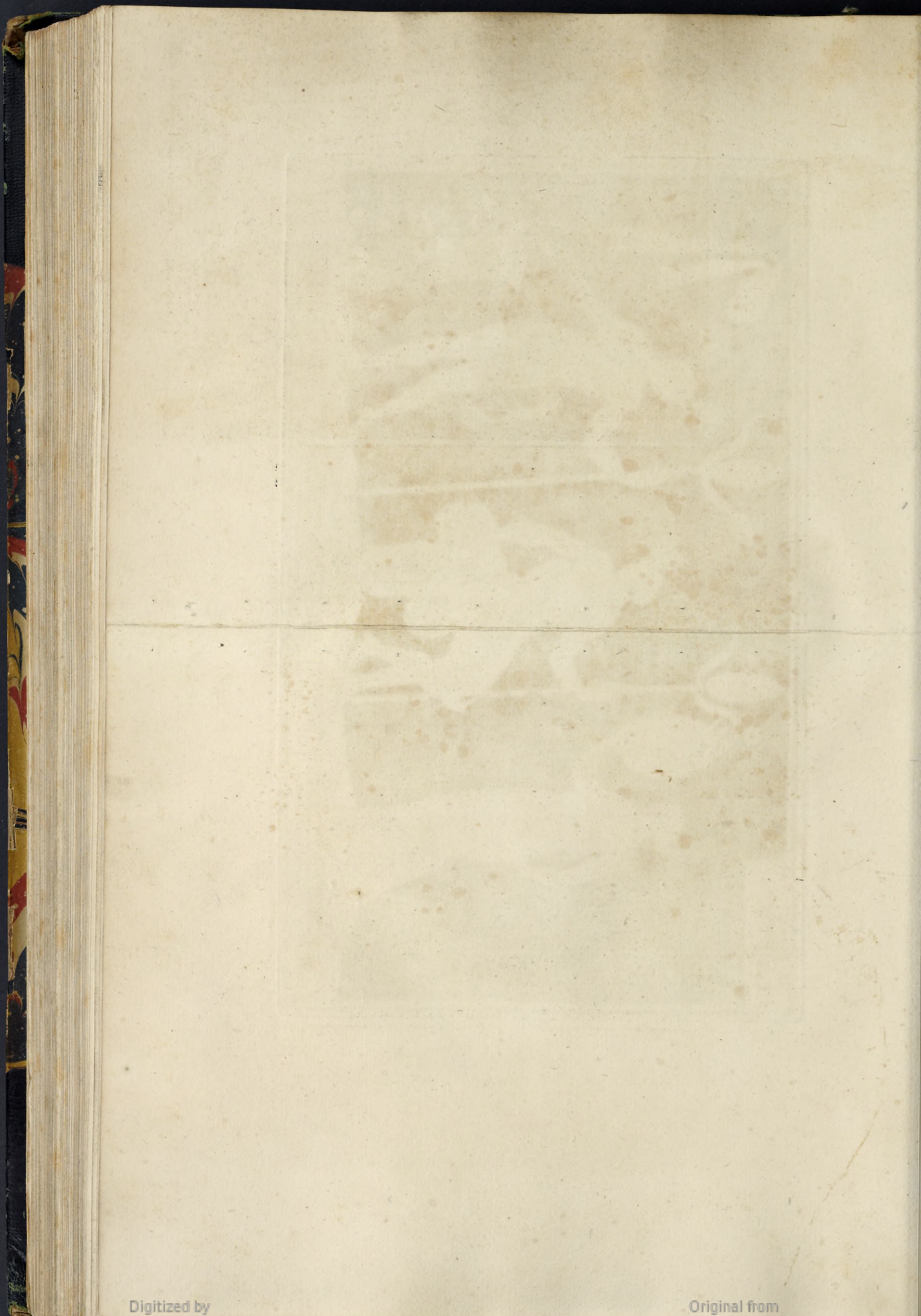
Altera pars Vasis

Ioan. Casirini inc.

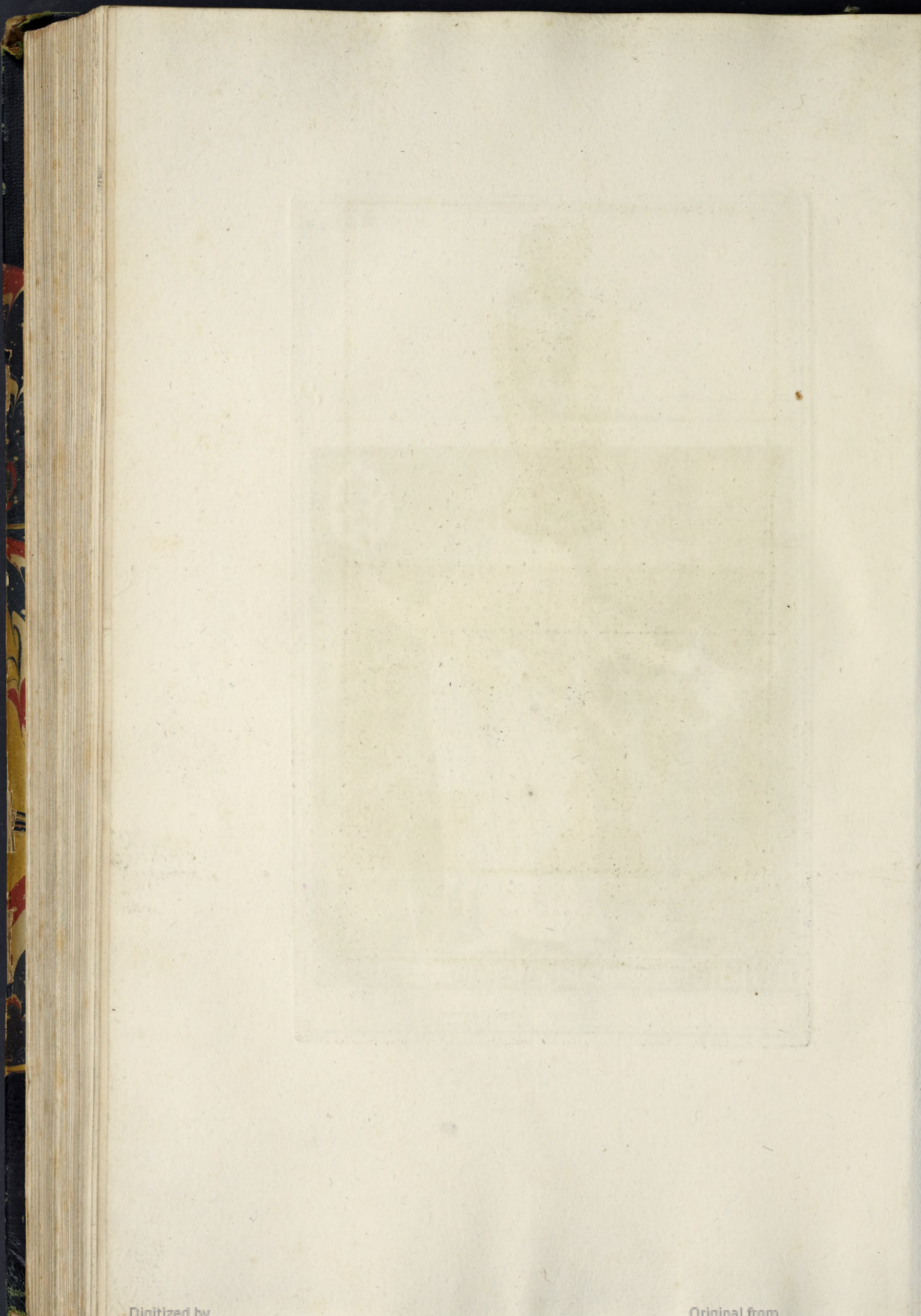
T. C C III.

T. CCIV.

In Museo Vaticano

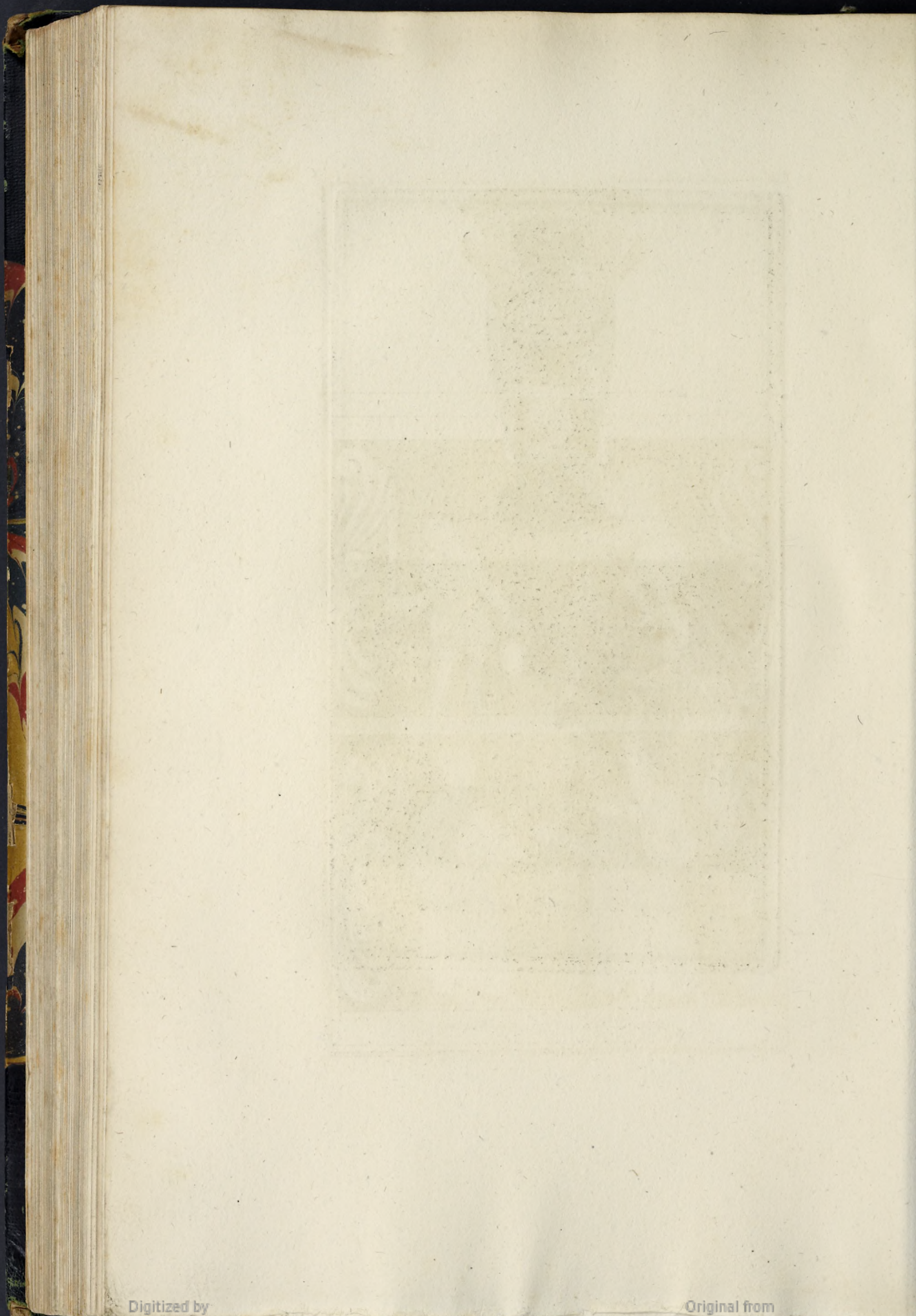

CCV

Cajine sc.

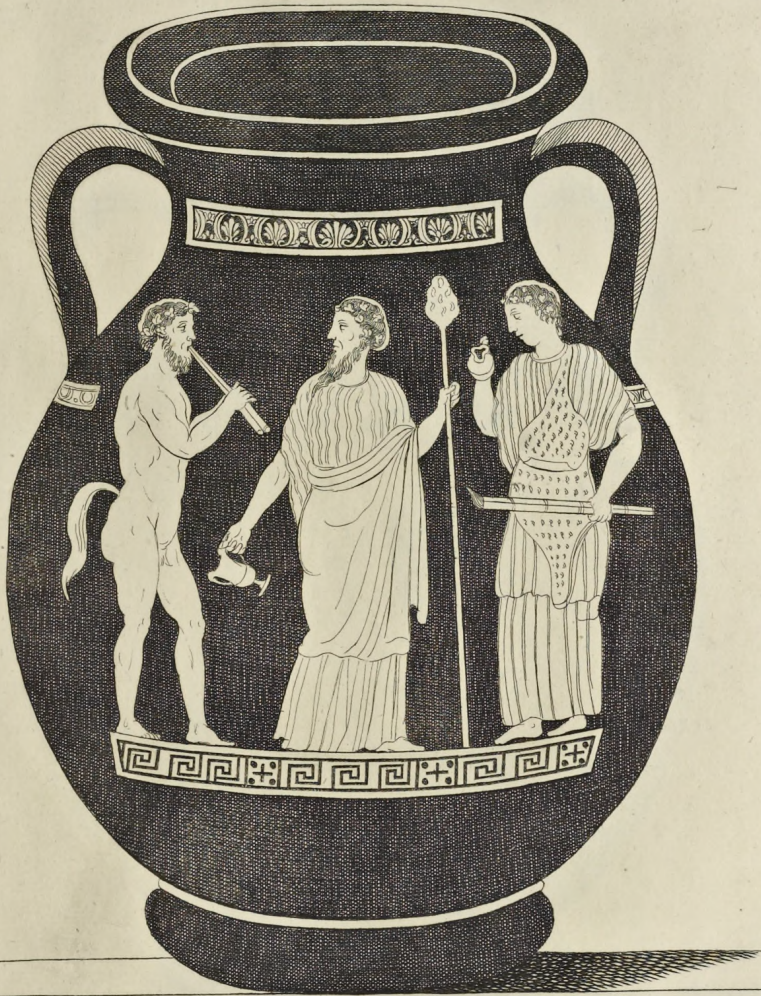
Panormi in Monasterio S. Martini

CCVII

Neapolic Misit D. Hammond.

Inv. Casini 92

CCVIII

Neapoli Mist D Hammond
S. Cestini In

Apud A. Ficorinum

H. Caumont

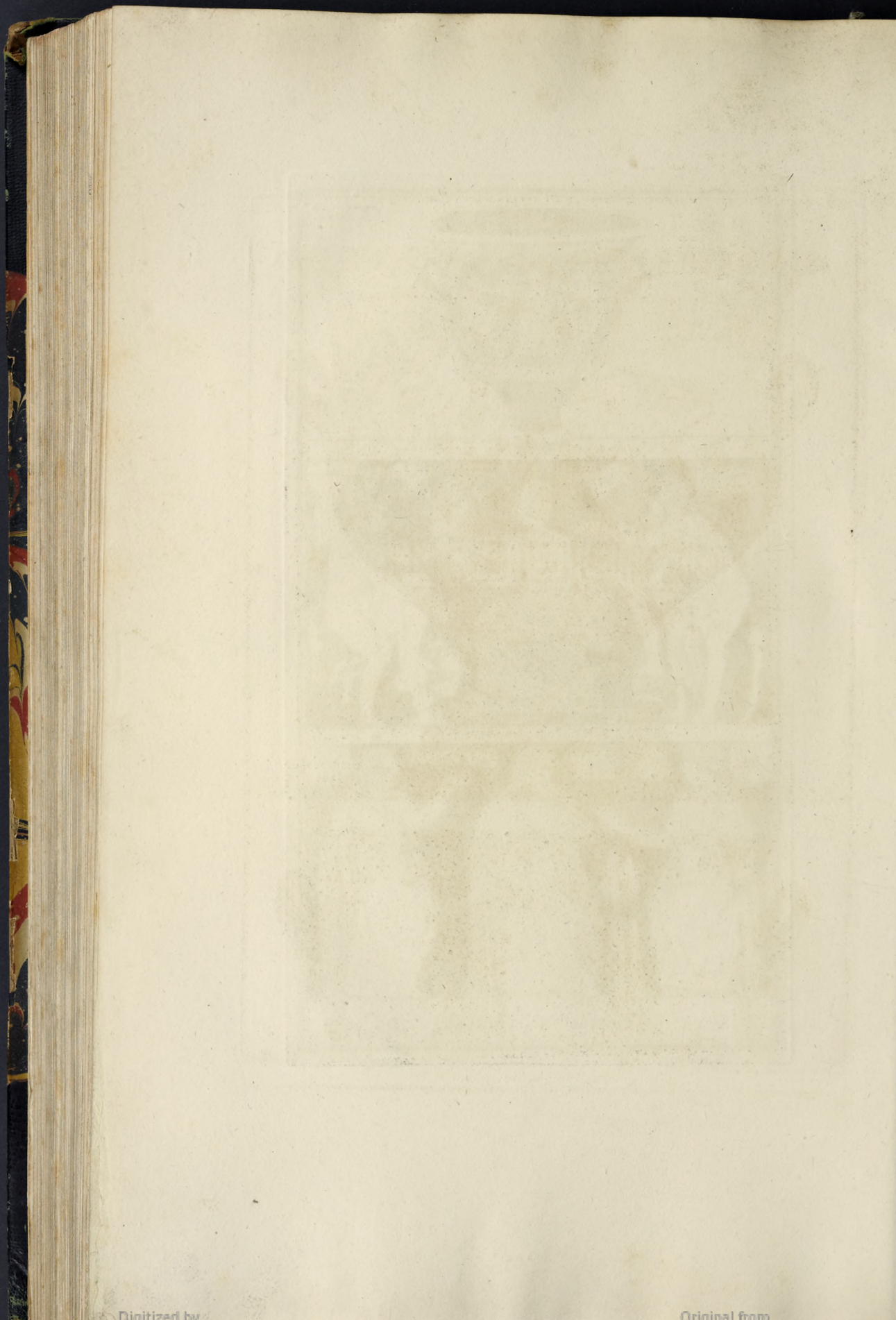
CCXI.

In Bononia Instituto

G. Carini inc.

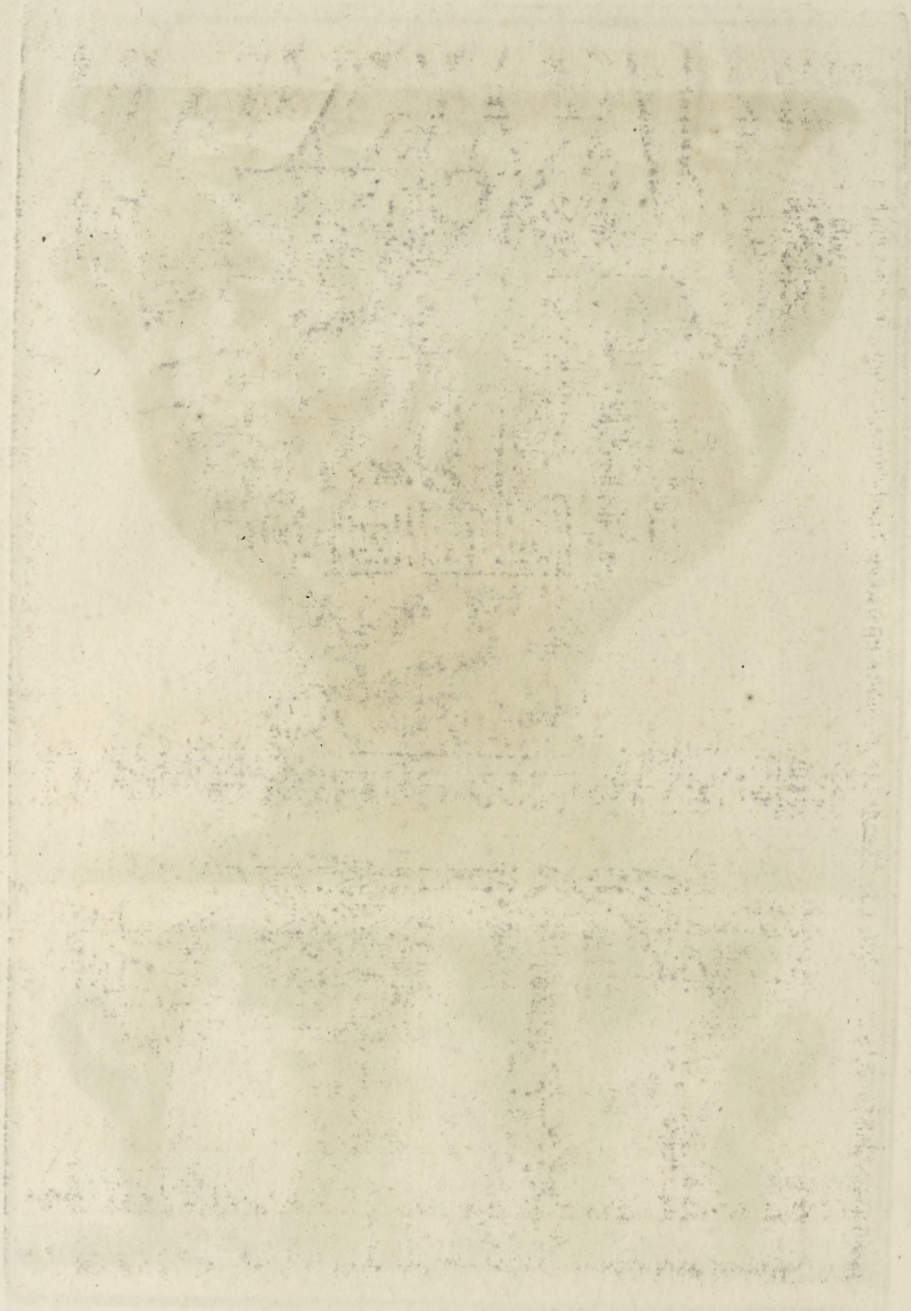

T. CCXIII

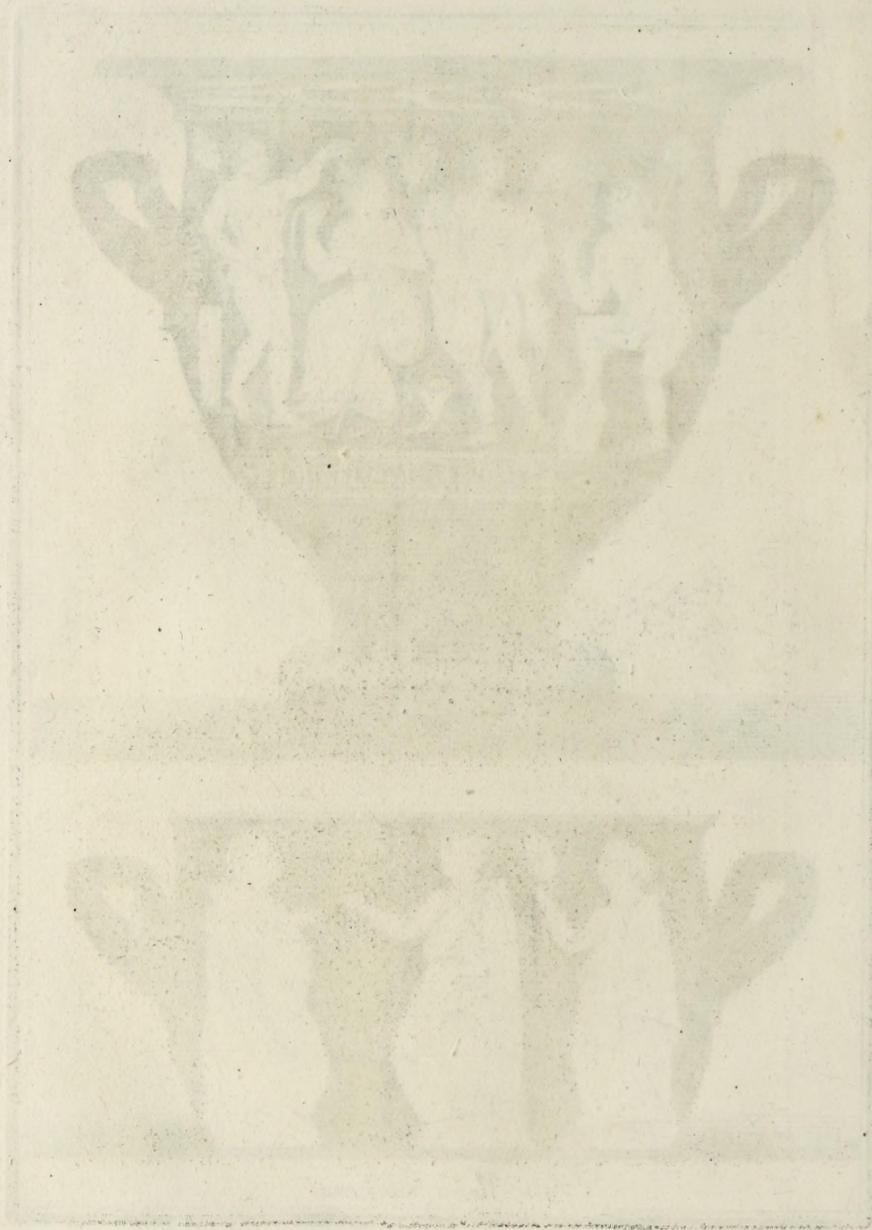
In Museo Vaticano

T. CCXIV.

In Museo Vaticano

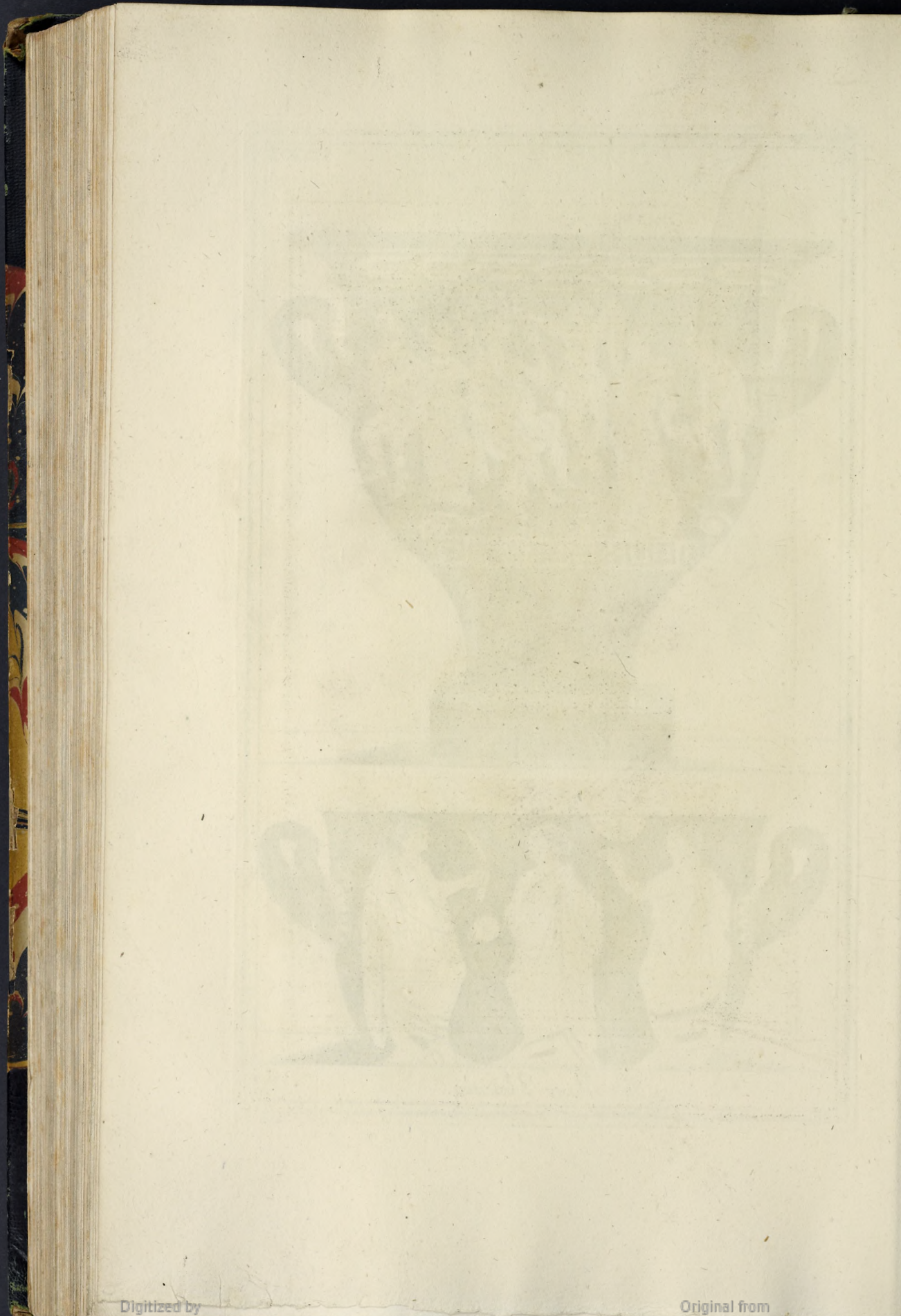

T.CCXVI

In Museo Vaticano

T. CCXVII

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

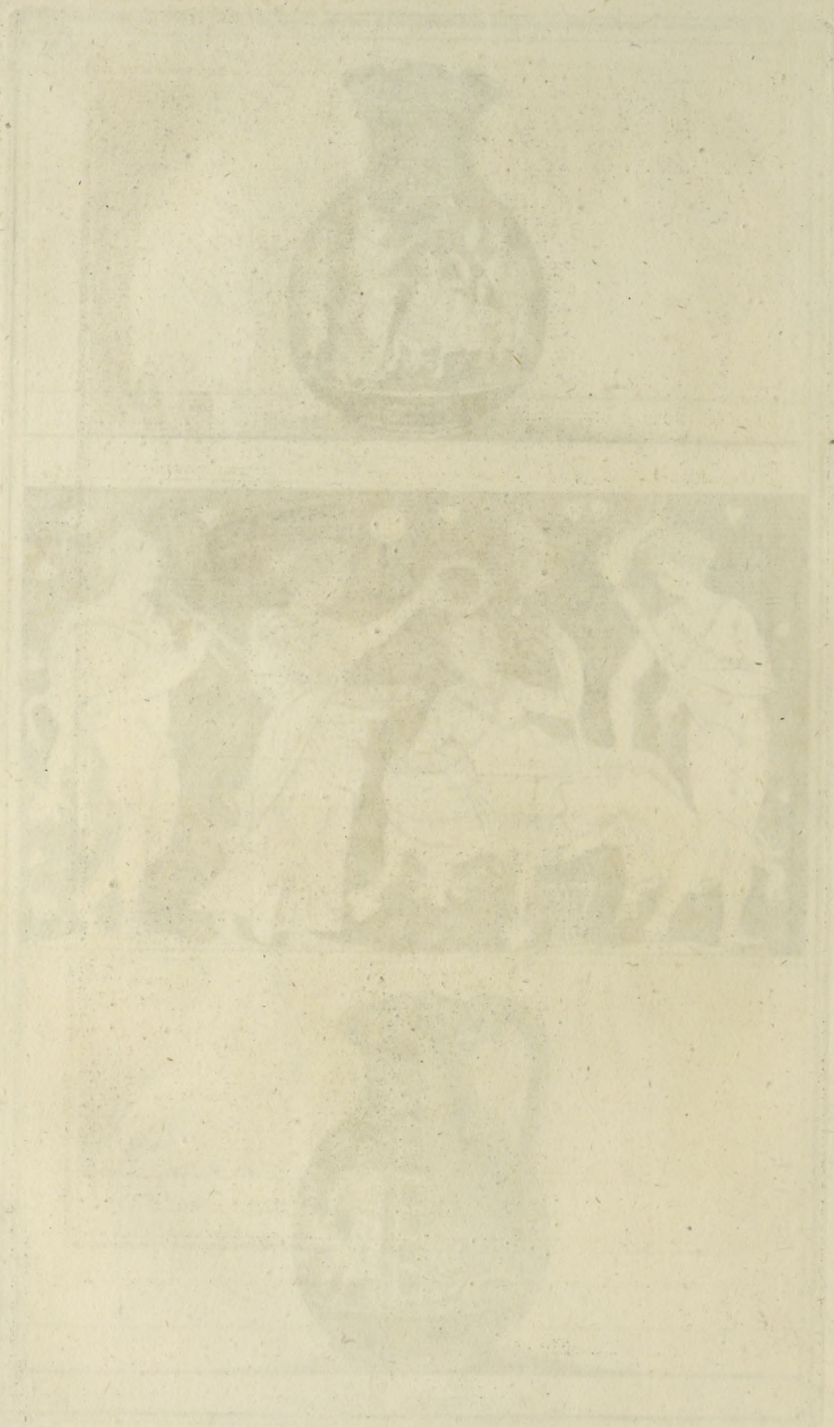

TCCXX.

In Museo Vaticano

T. CCXXXII

In Museo Vaticano

CCXXIII

Apud Exmum Principem Rouenii

Casini, sc.

T. CCXXIV.

In Museo Vaticano

T. CCXXV.

In Museo Vaticano

T. CCXXVI.

In Museo Vaticano

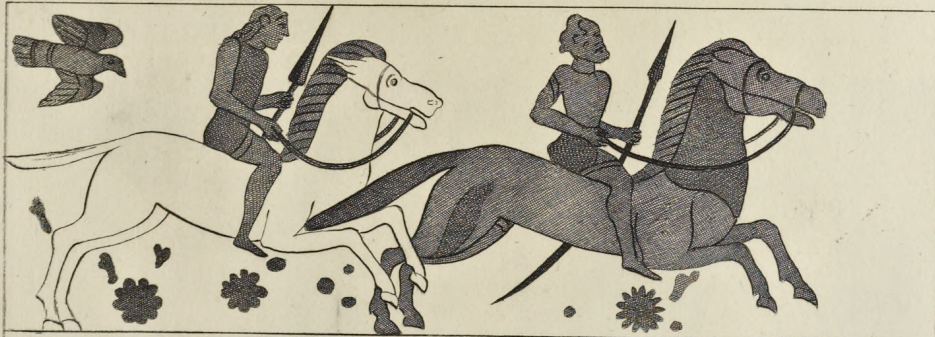
T. CCXXVII

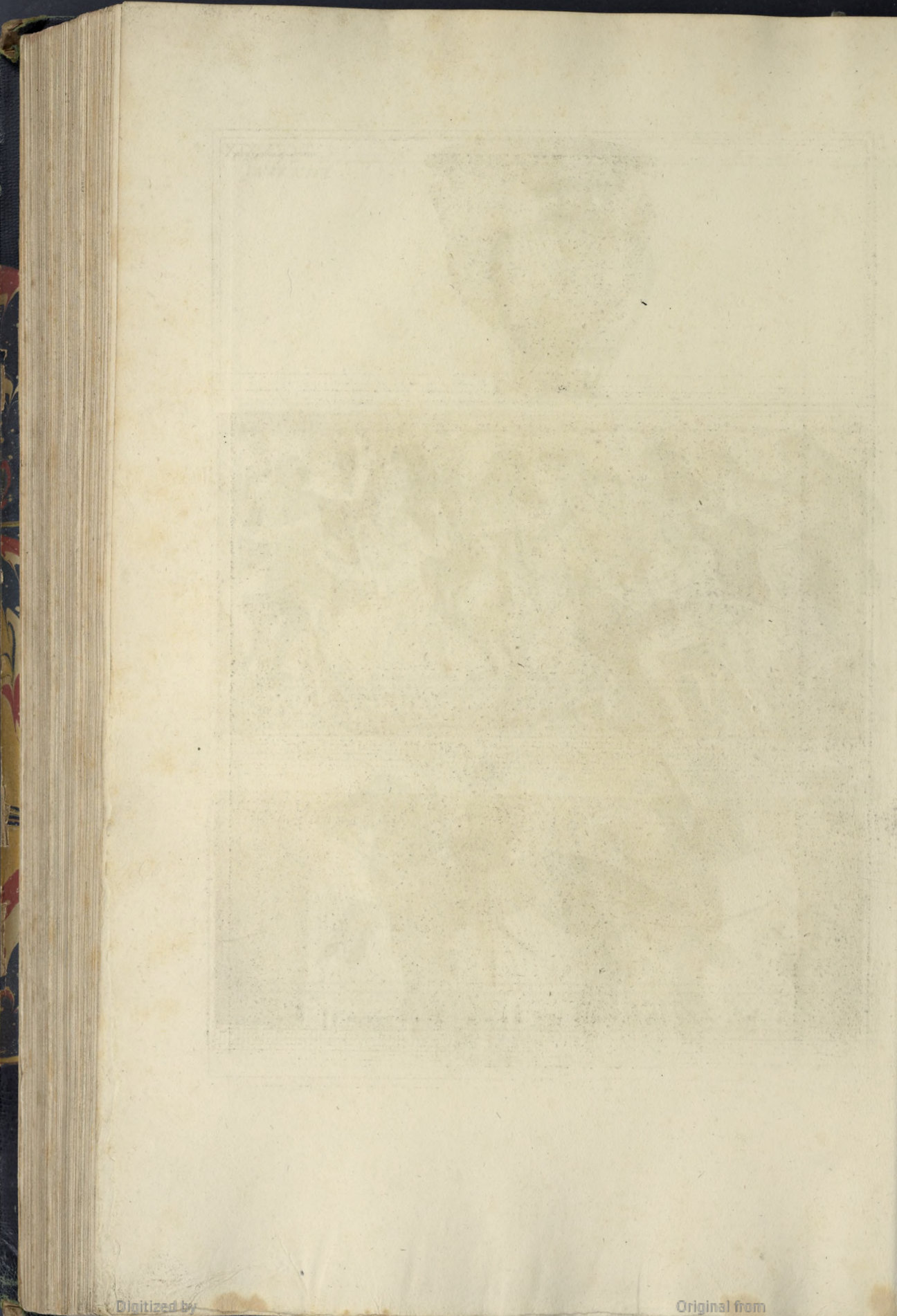
In Museo Vaticano

T CCXXVIII.

In Museo Vaticano

T CCXXXIX

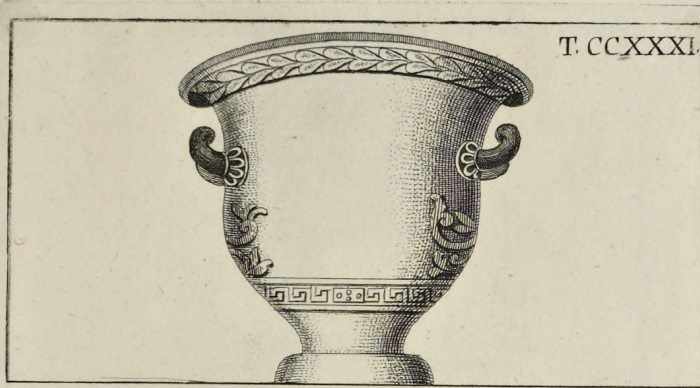

In Museo Vaticano

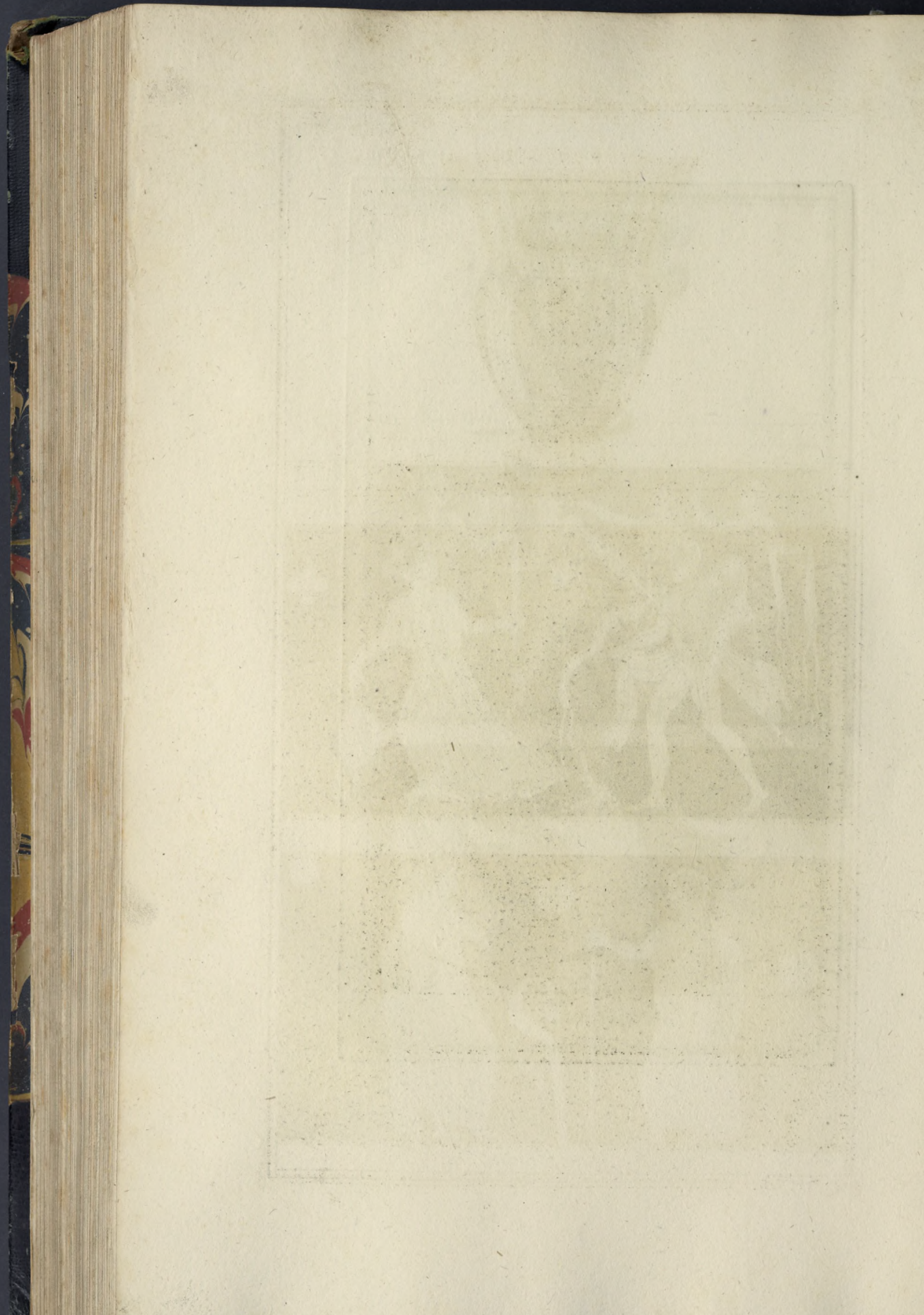

In Museo Mastrilliano

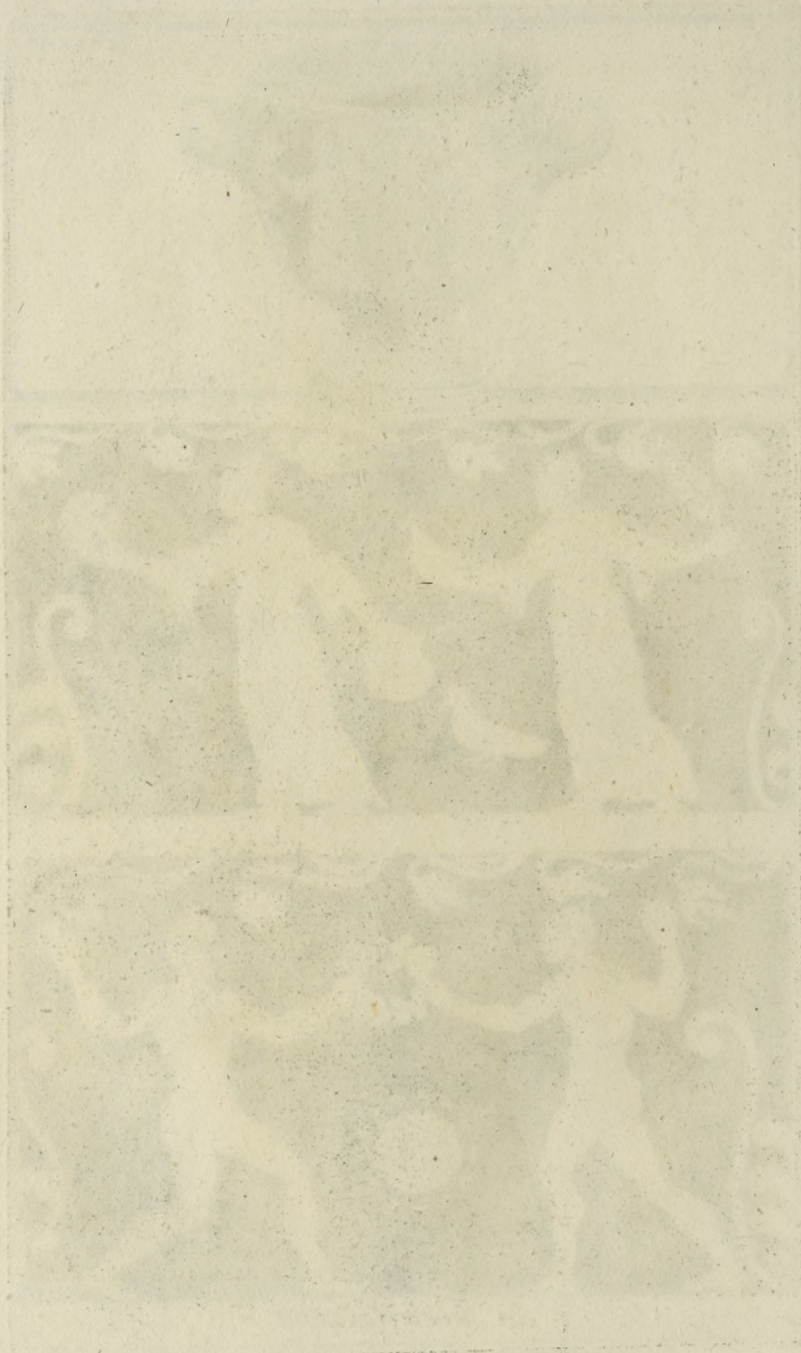
T. CCXXIII.

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

C.CXXXV.

Sto. Carini Inv.

In Museo Mastrilli

T. CCXXXVII.

ANDRIAS

In Museo Vaticano

CCXXXVIII.

In Catania

G. Casini S.

CCXXXIX.

Neapoli misit D. Hammond Antica C.

G. Casini inc.

Postica C.

G. Carini inc.

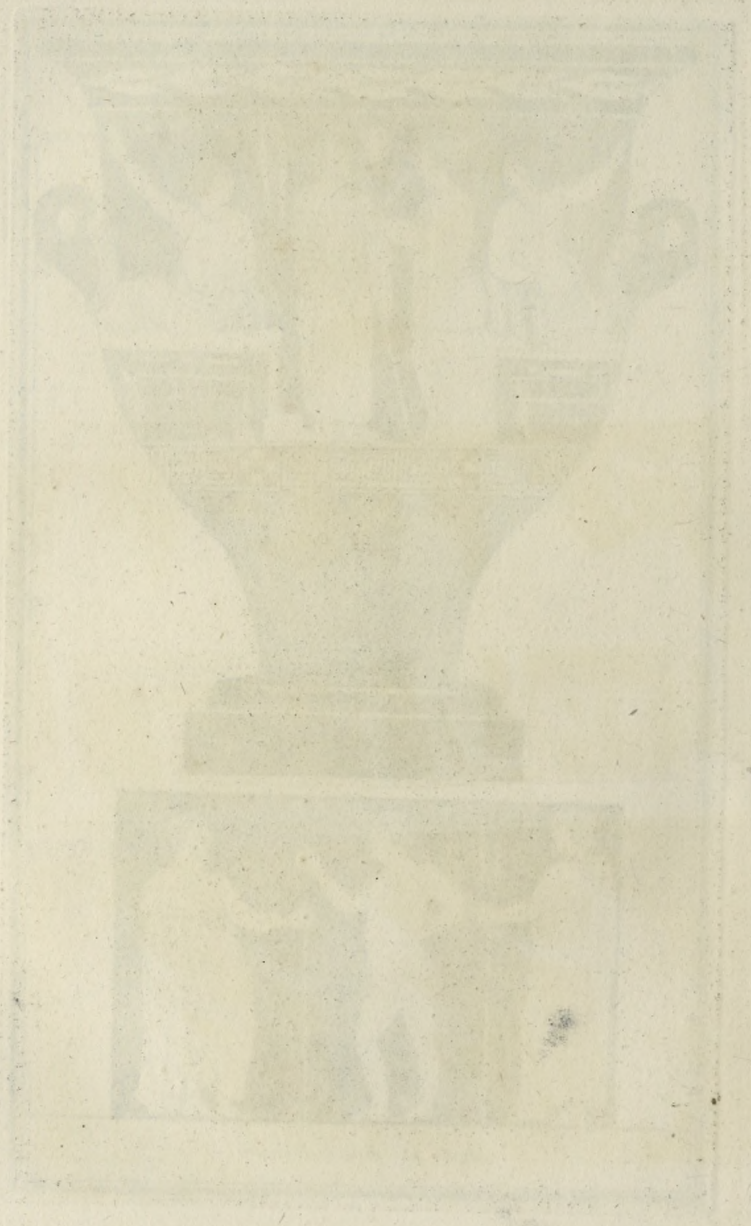

Apud D. March. Peralta

Cajini sc

T. CCXLIII

In Museo Constantio

CCXLIV.

In Museo Gorio

G. Cavini inc.

T. CCXLV

In Museo Mediceo

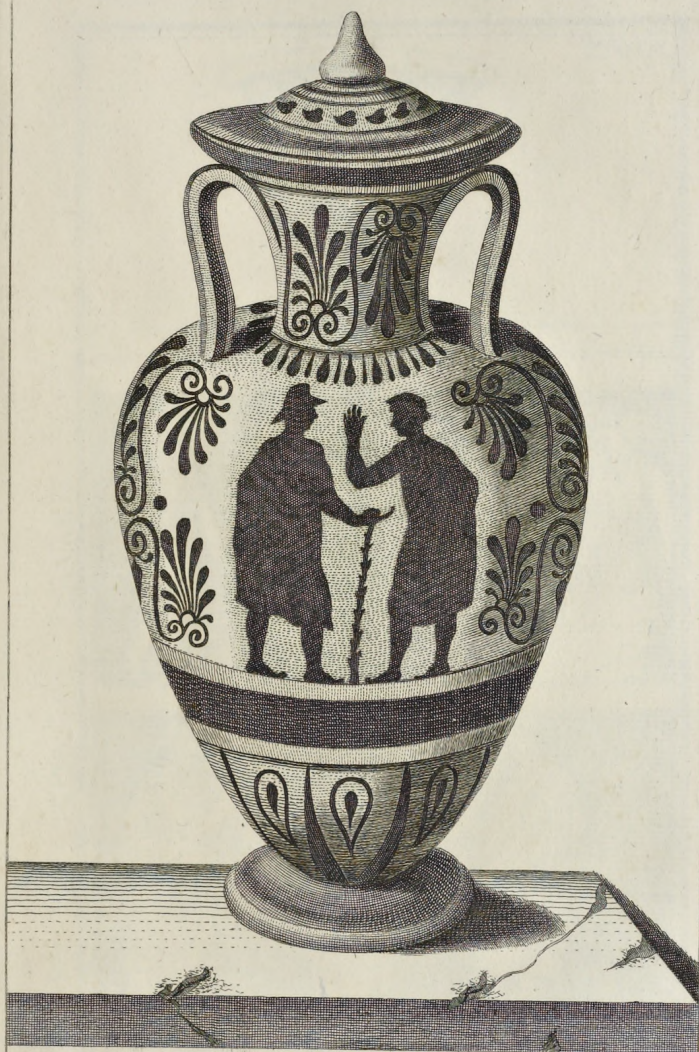
T. CCXLVI

In Museo Vaticano

T. CCXLVII.

In Museo Vaticano

CCXLVIII.

Apud Excm Princ. Rovenii.

J. Capri. f.

CCL.

Panormi in Collegio Societatis Iesu

G. Casini inc.

CCL.I.

Pars postica Præcedentis Vasculi

G. Casini inc.

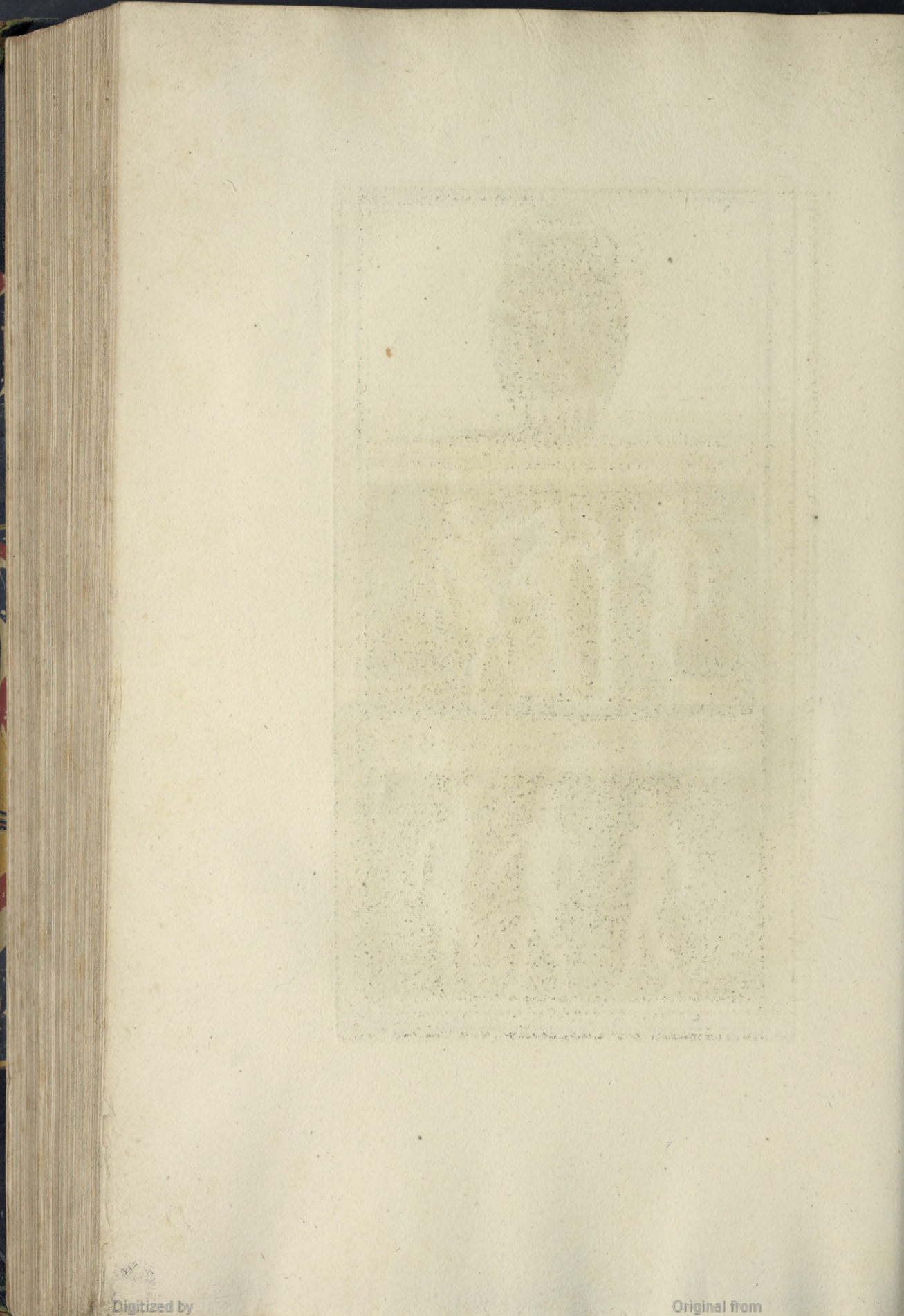

CCLIII.

In Cimel. Ill. March Alberici Albergotti CAPINI INC.

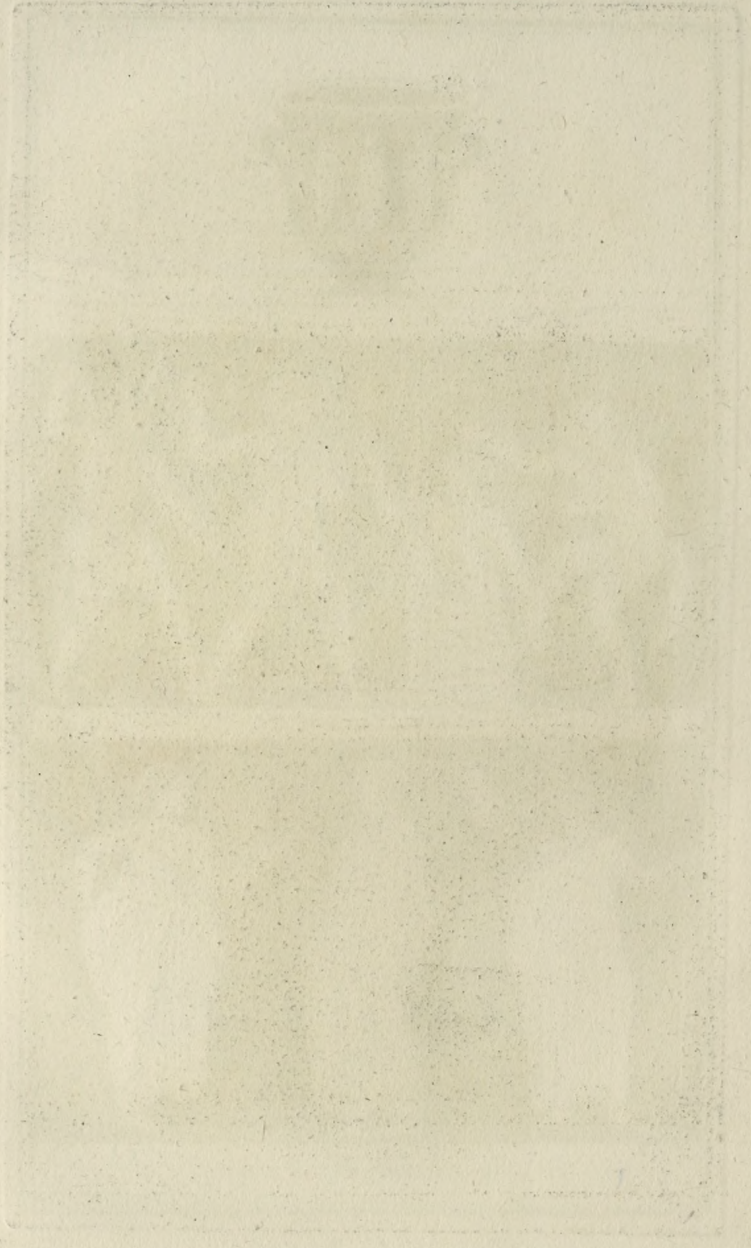

CCLIV.

In Museo Mastrillio

Gio Casini inc.

CCLV

In Museo Mastrillo

Jean Cesini Inc.

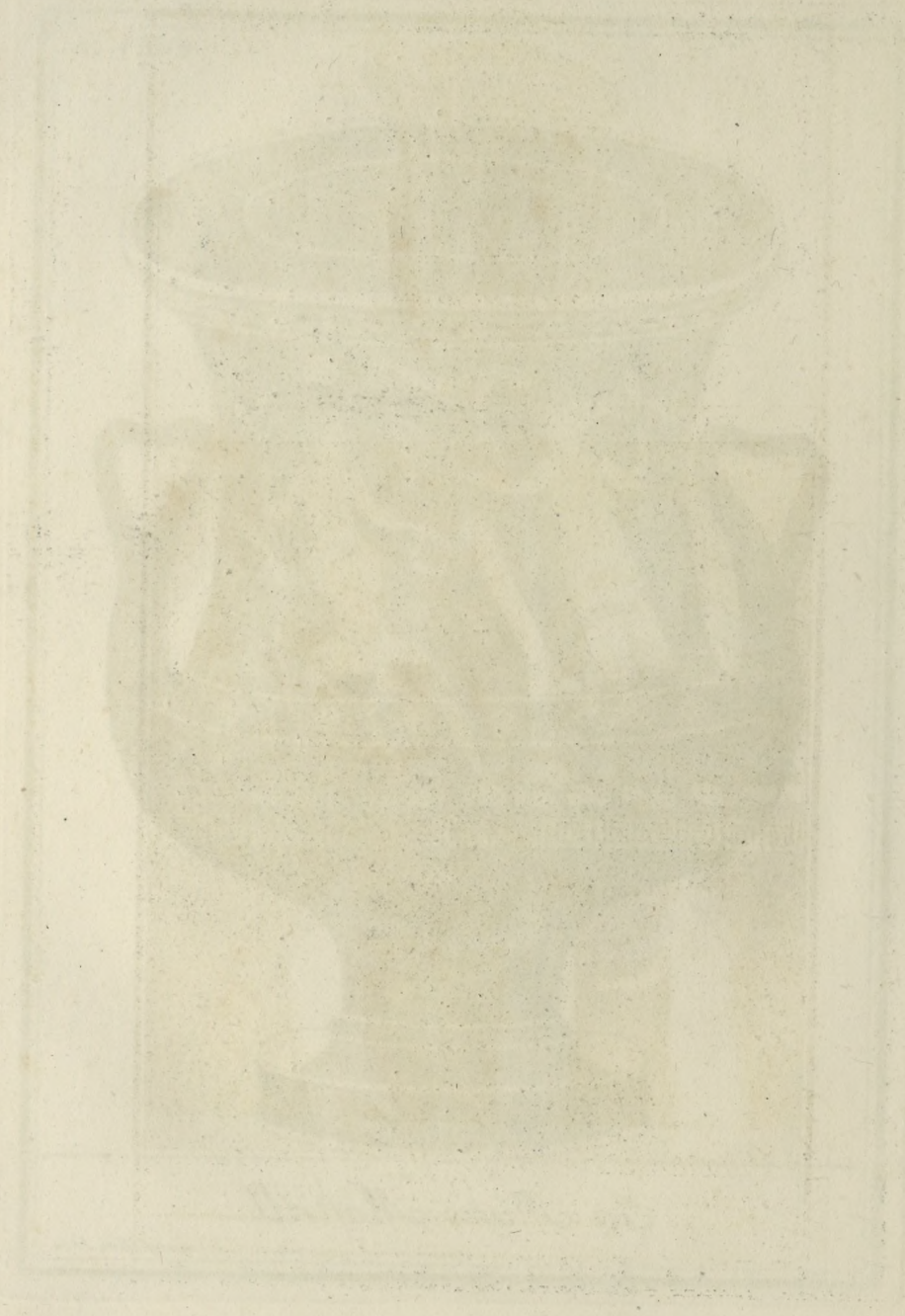

CCLV. Sec.

*Altera Pars
In Museo Mastrillo*

Joan Casini Inc.

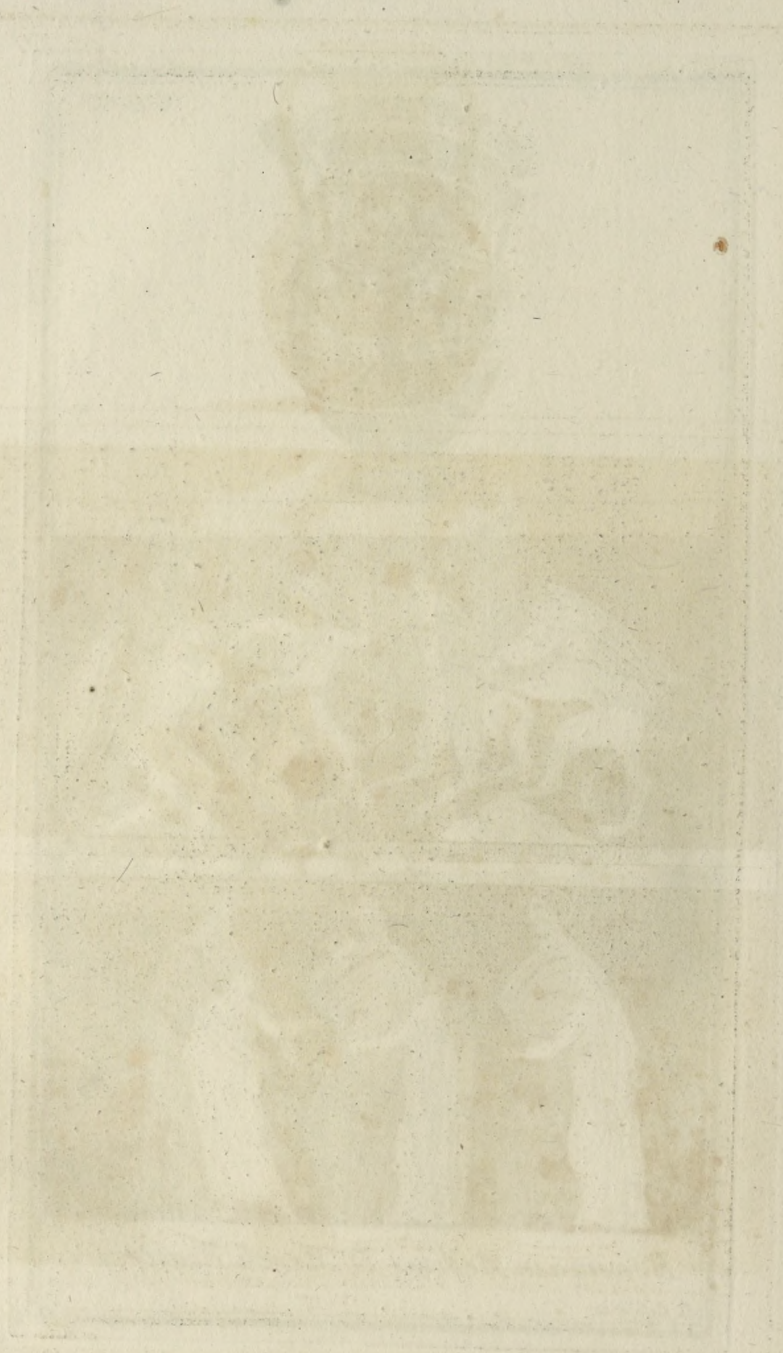

CCLVI.

Bononia in Aedibus D. March. Bentivoli.

Io. Caspini inc.

CCLVII.

Neapoli apud D. Hammond

G. Casini inc.

CCLVIII.

In Museo Vaticano

G. Carini inc.

T. CCLIX.

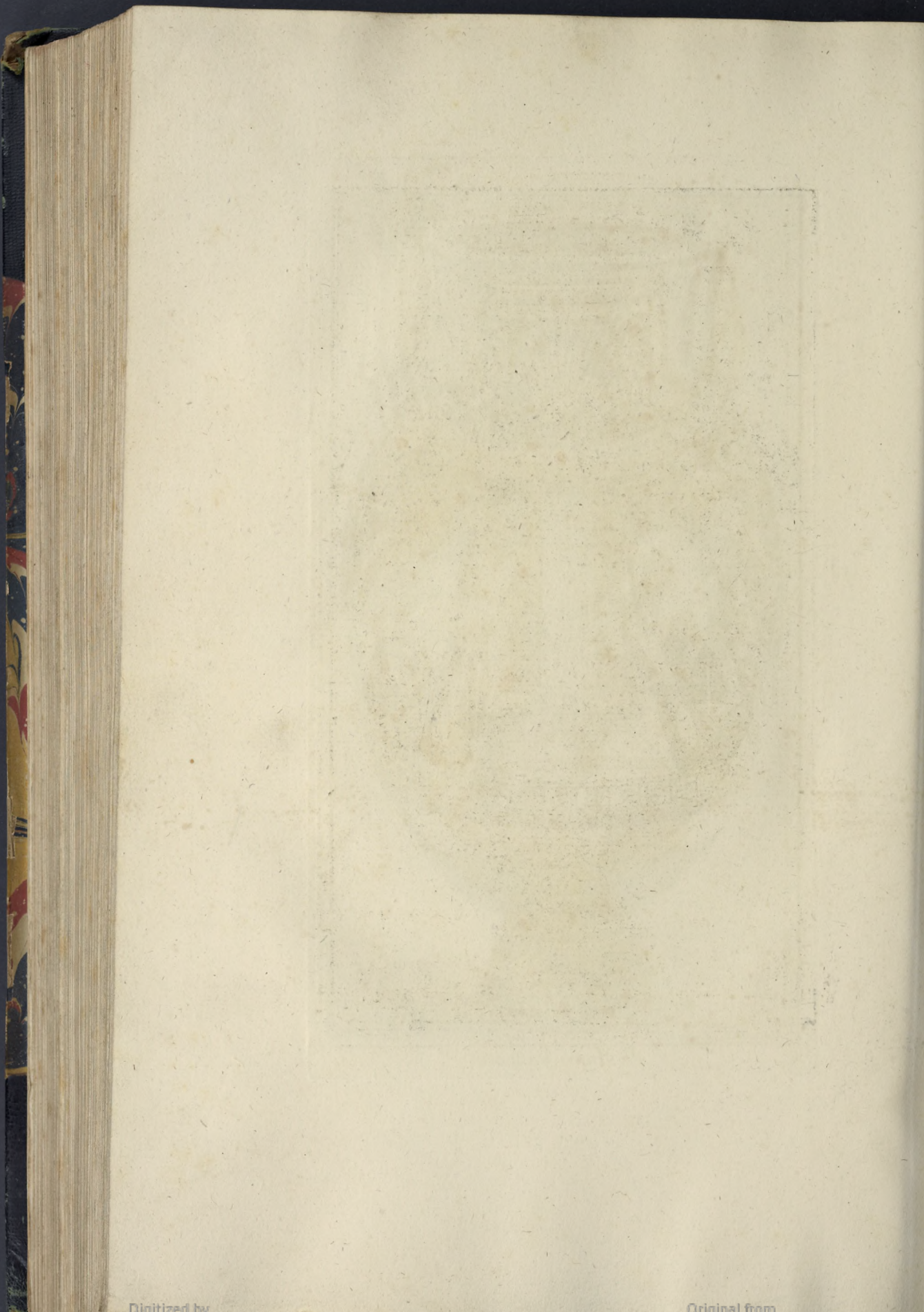

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

In Museo Vaticano

Gio. Casini in.

T. CCLXII.

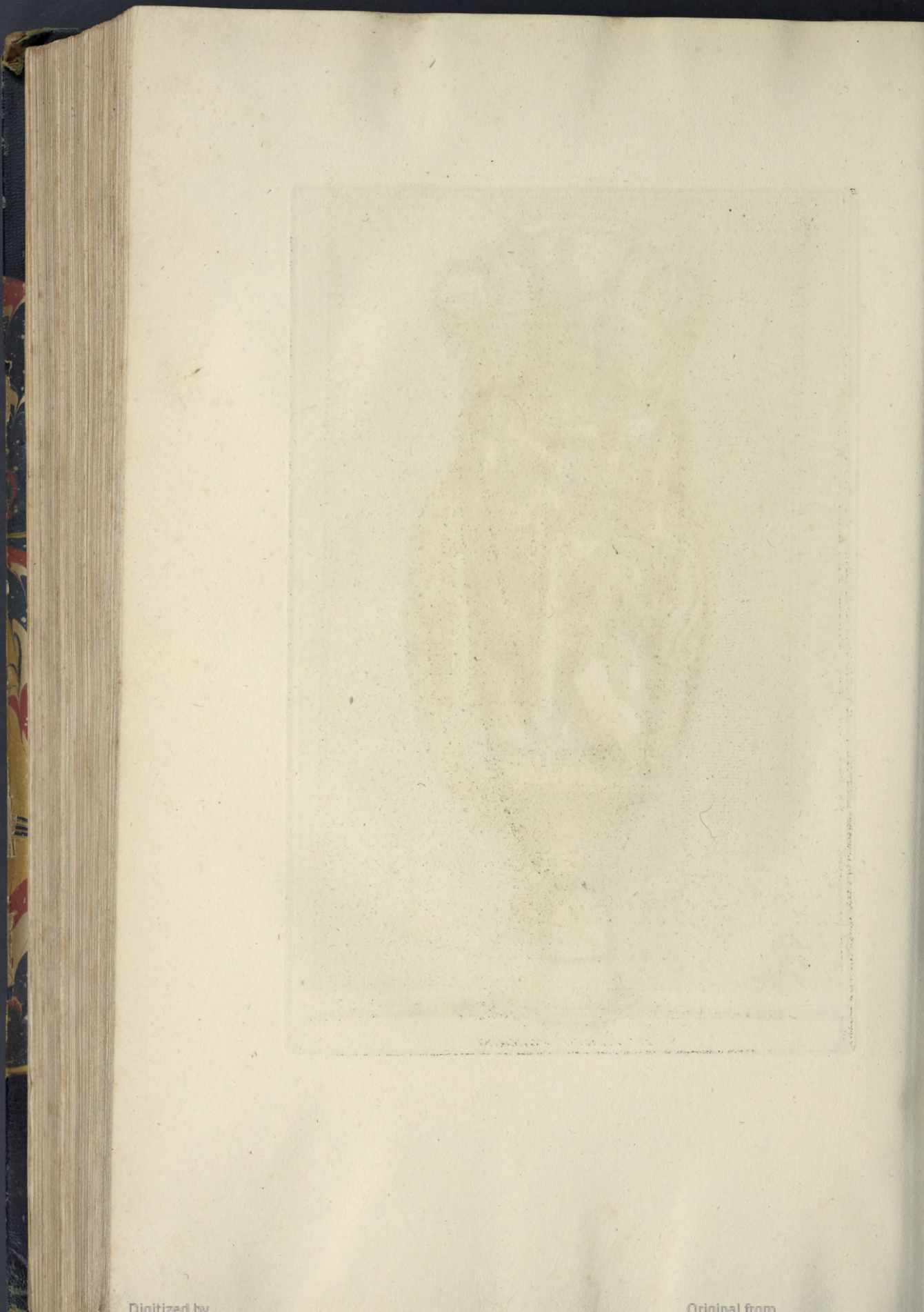
In Museo Vaticano

T. CCLXIII

In Museo Vaticano

CC.LXIX

In Bibl. Vaticana.

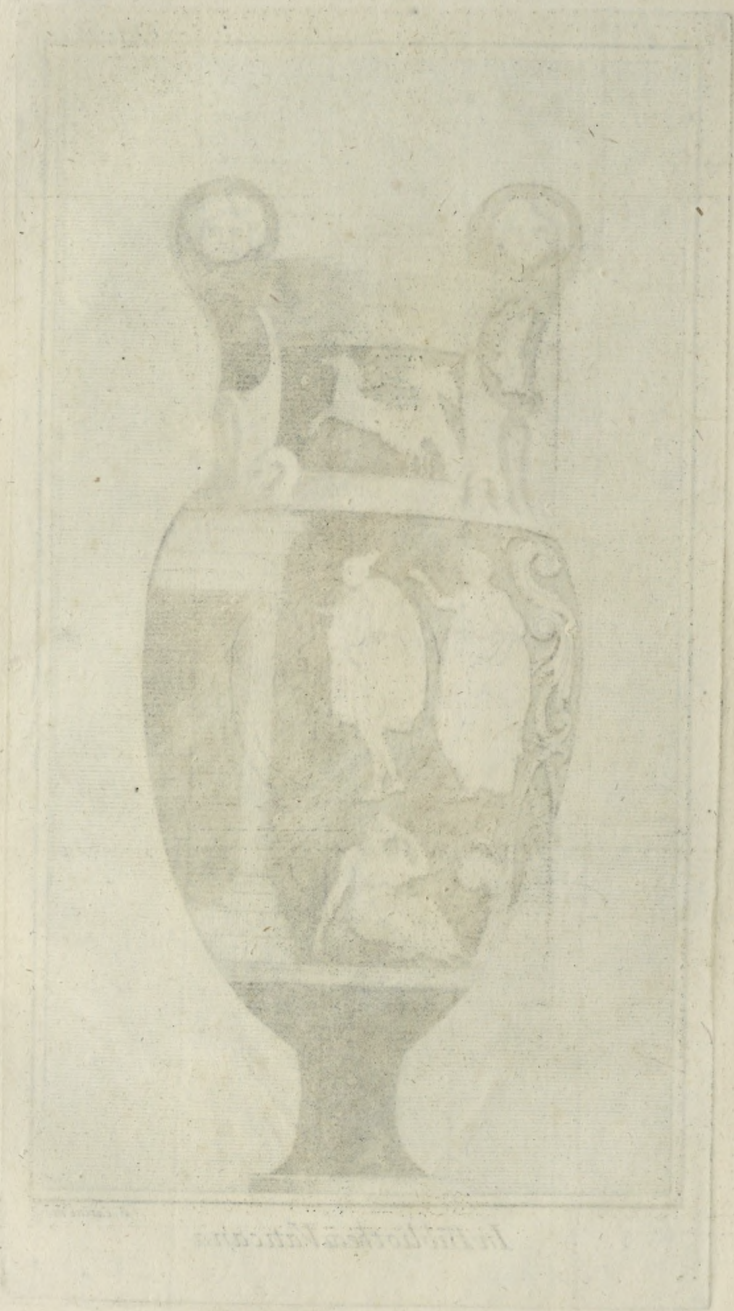
J. Casini sc.

In Bibliotheca Vaticana

G. Casini inc.

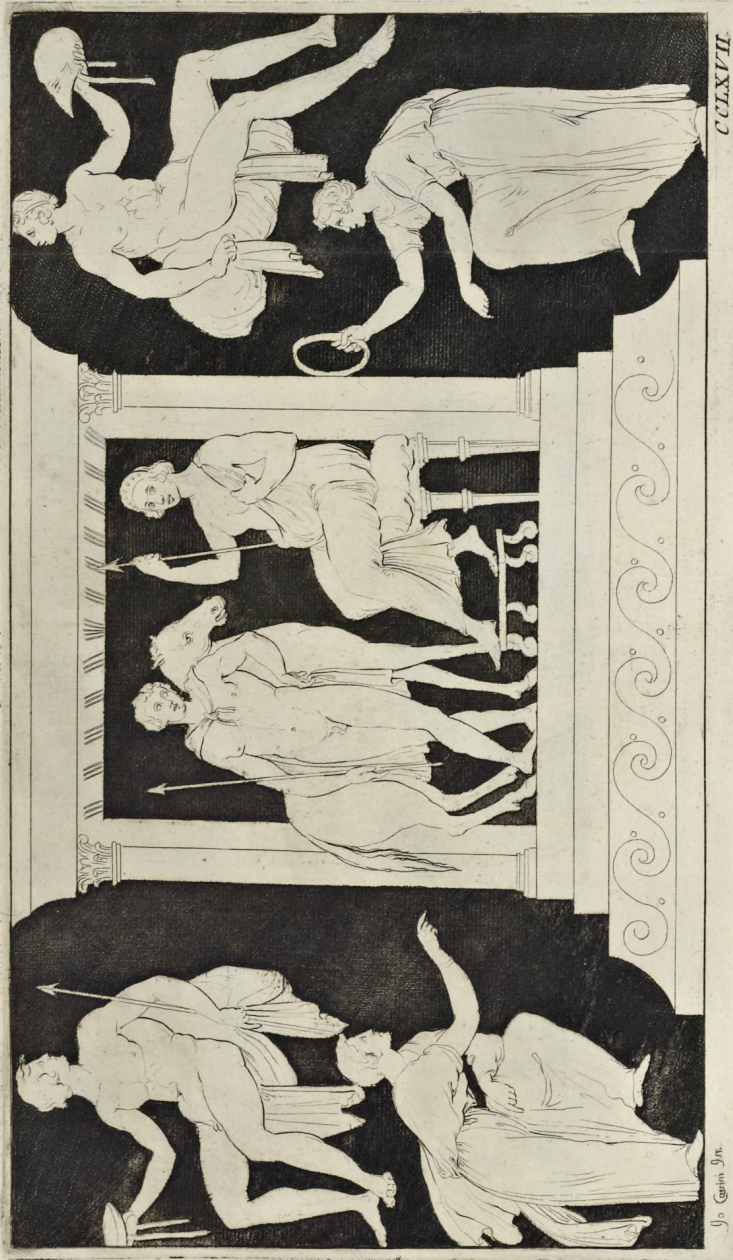

CCLXVII

C. G. G. inc.

CCLXVII

J. Goussier del.

CCLXVIII

G. G. M. V. C.

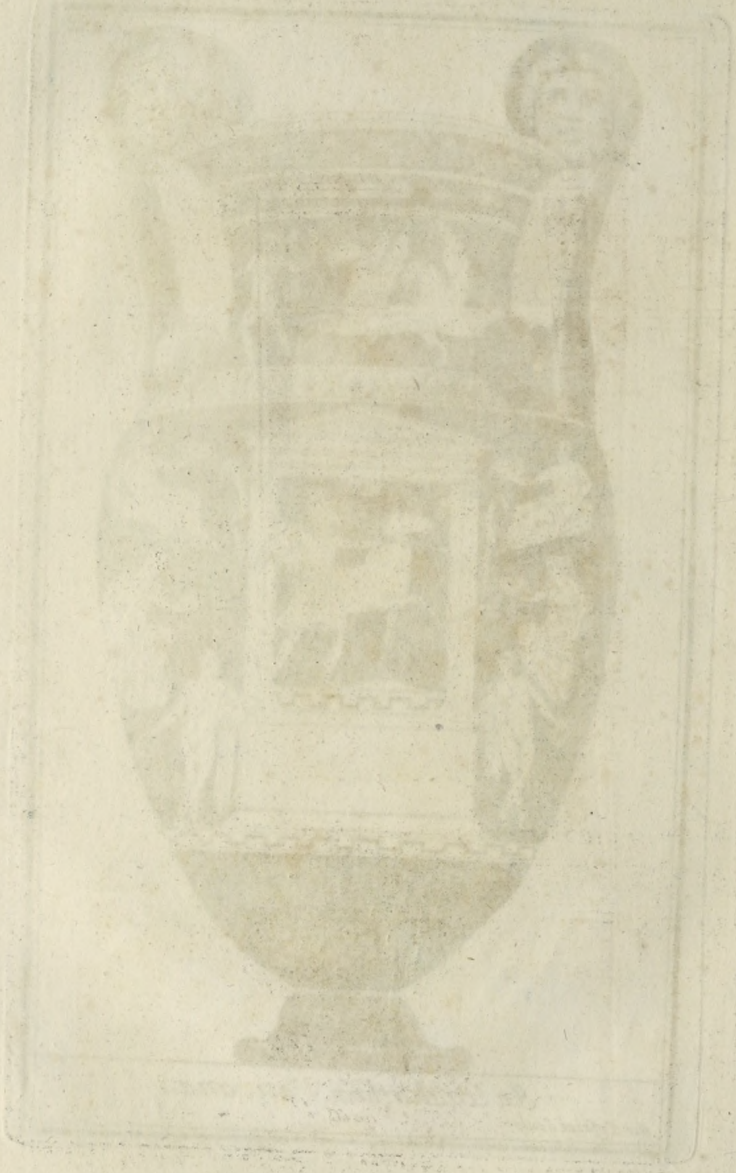

CCLXIX.

G. Carlini inc.

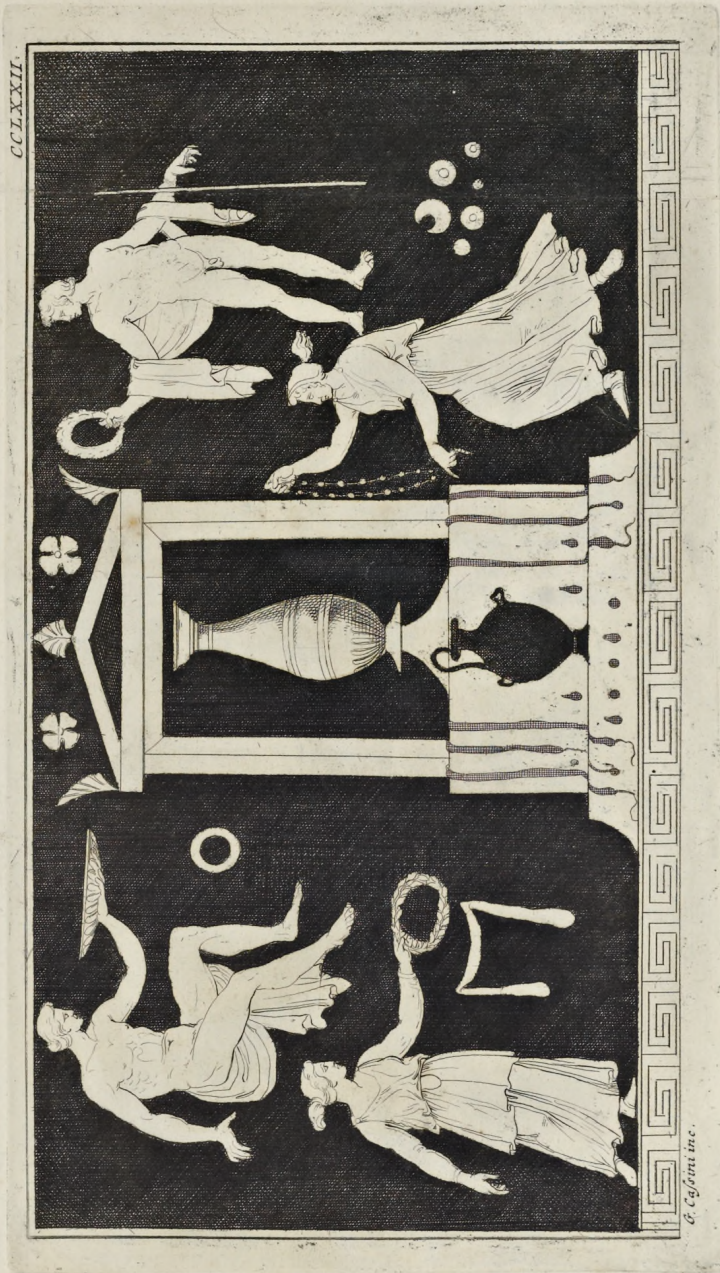

CCLXXI.

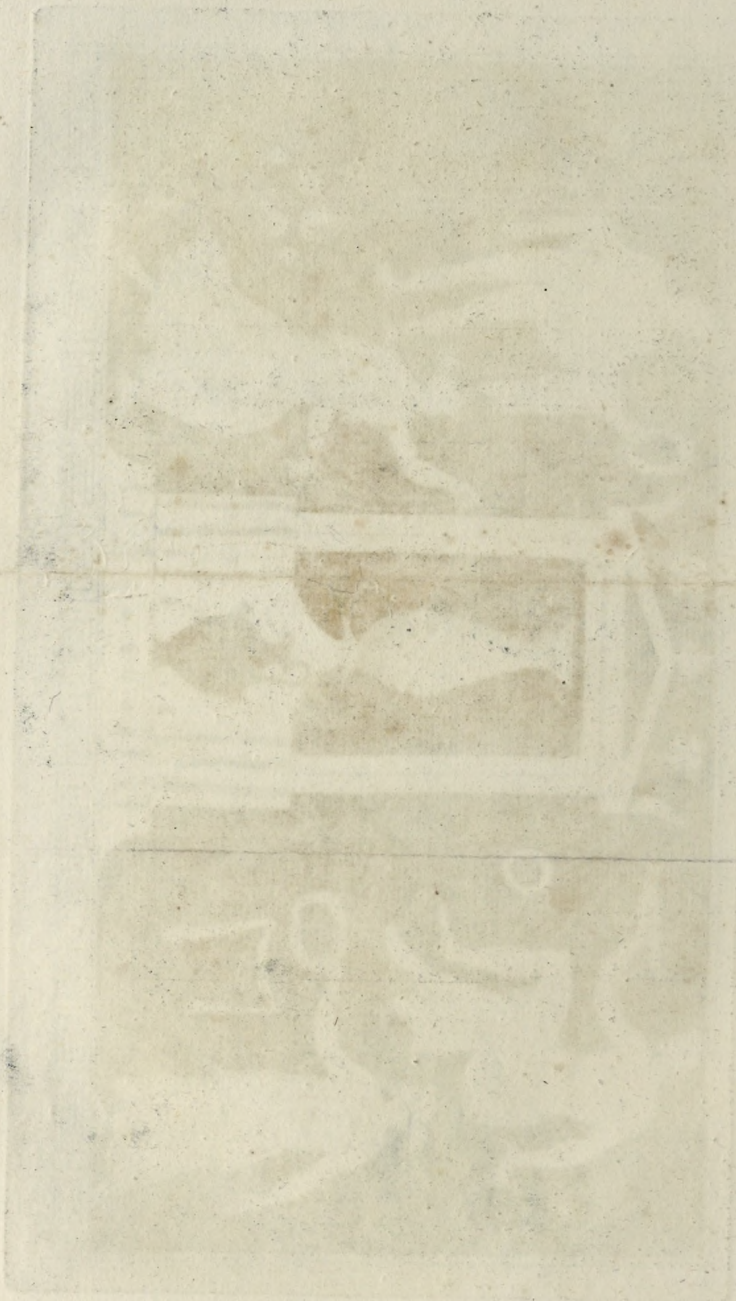
G. Carini inc.

CCCLXXII.

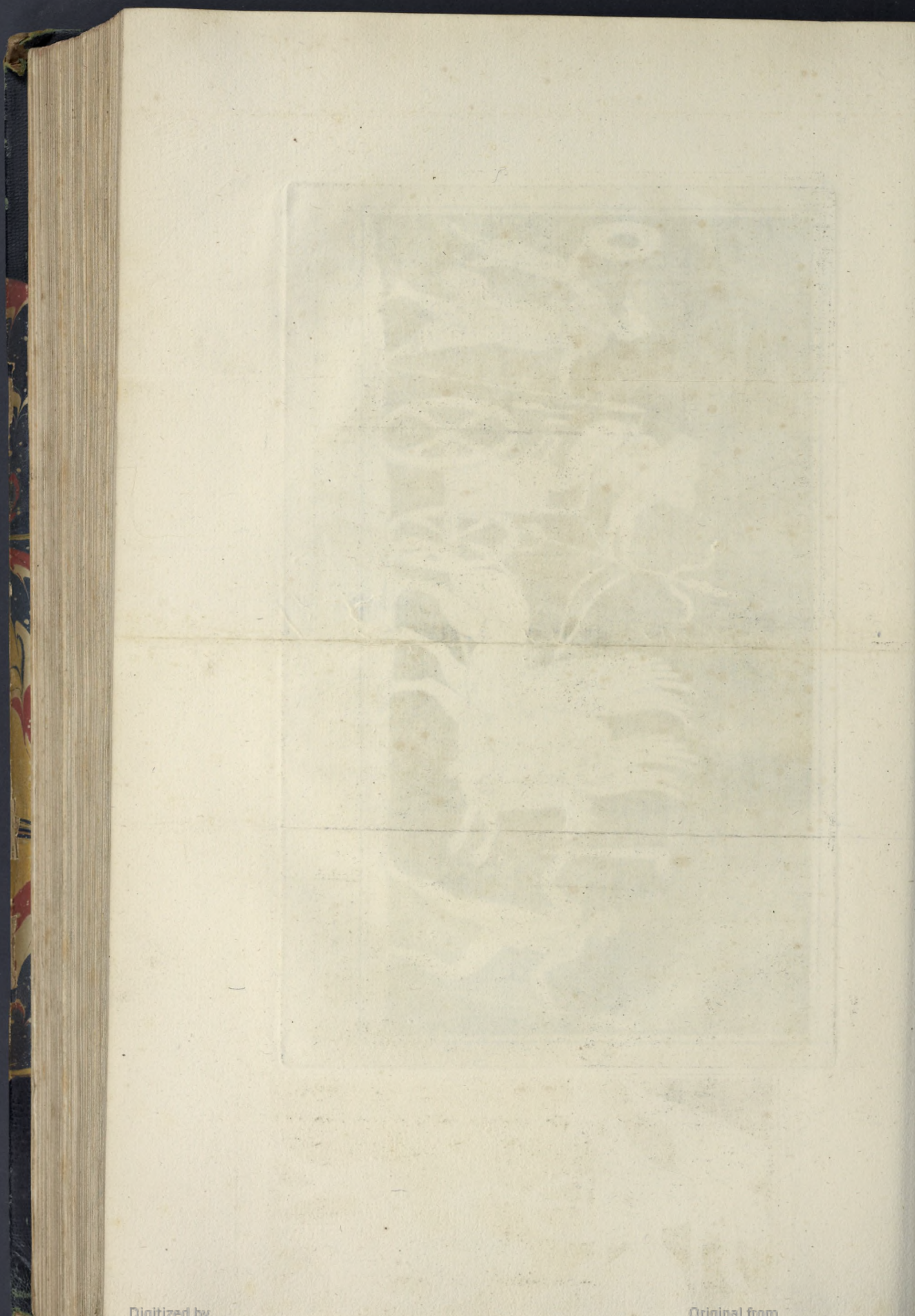
G. Cagnini inc.

CCLXXIII.

E. C. G. in. inc.

cclxxiv

CCLXXV!

In Mus. March. Peraltae

G. Caspini inc.

CCLXXVII

In Mus. March. Peraltae

G. G. G. inc.

CCLXXVII.

In Museo Caesareo

A. Castelli sc.

V.F. 5.

In Museo Cesaris. Altera Pars Vasis.

J. Casini sc.

VCLXXIX.

In Bibl. Vaticana.

S. Caspini sc.

CCLXXXI

G. Carini inc.

Digitized by

THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Original from

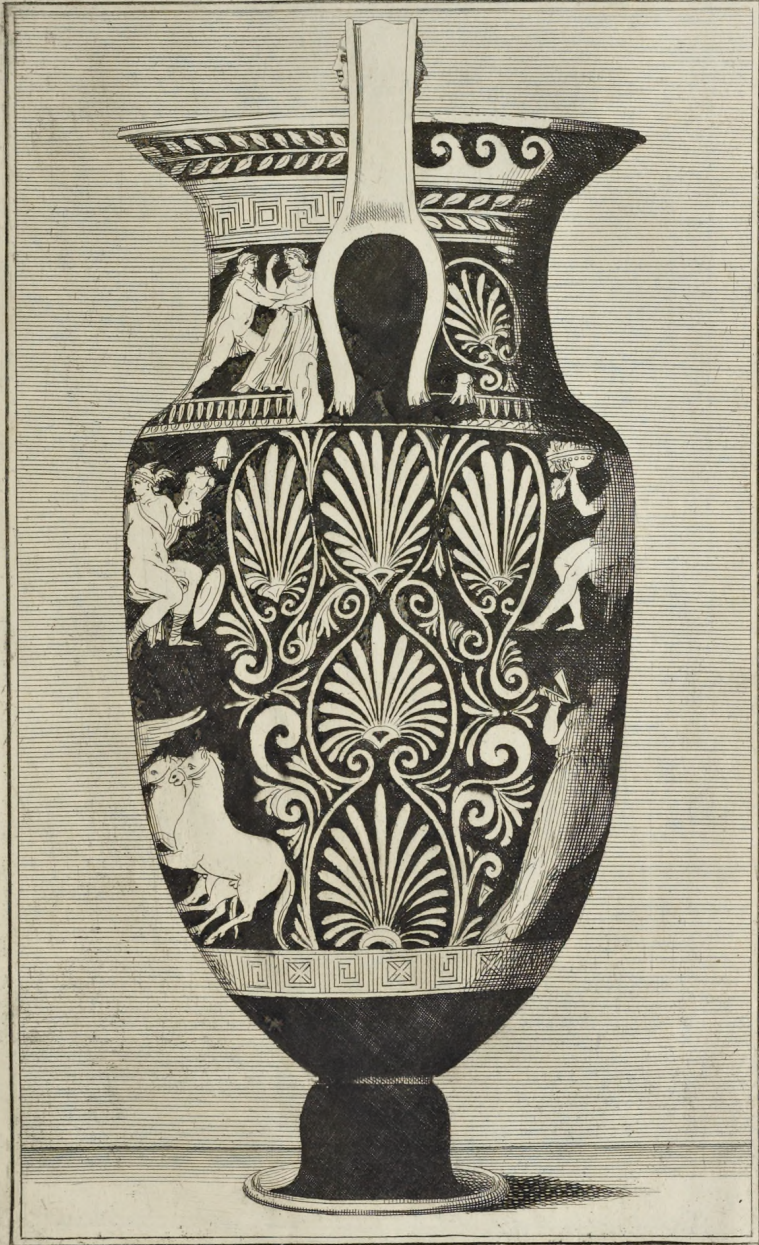
THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Fransching del.

In Bibliotheca Vaticana

V. Franzchini Scul.

In Biblioteca Vaticana.

V. Franceschini Scul.

In Biblioteca Vaticana

CCLXXXV

E. Cagnini inc.

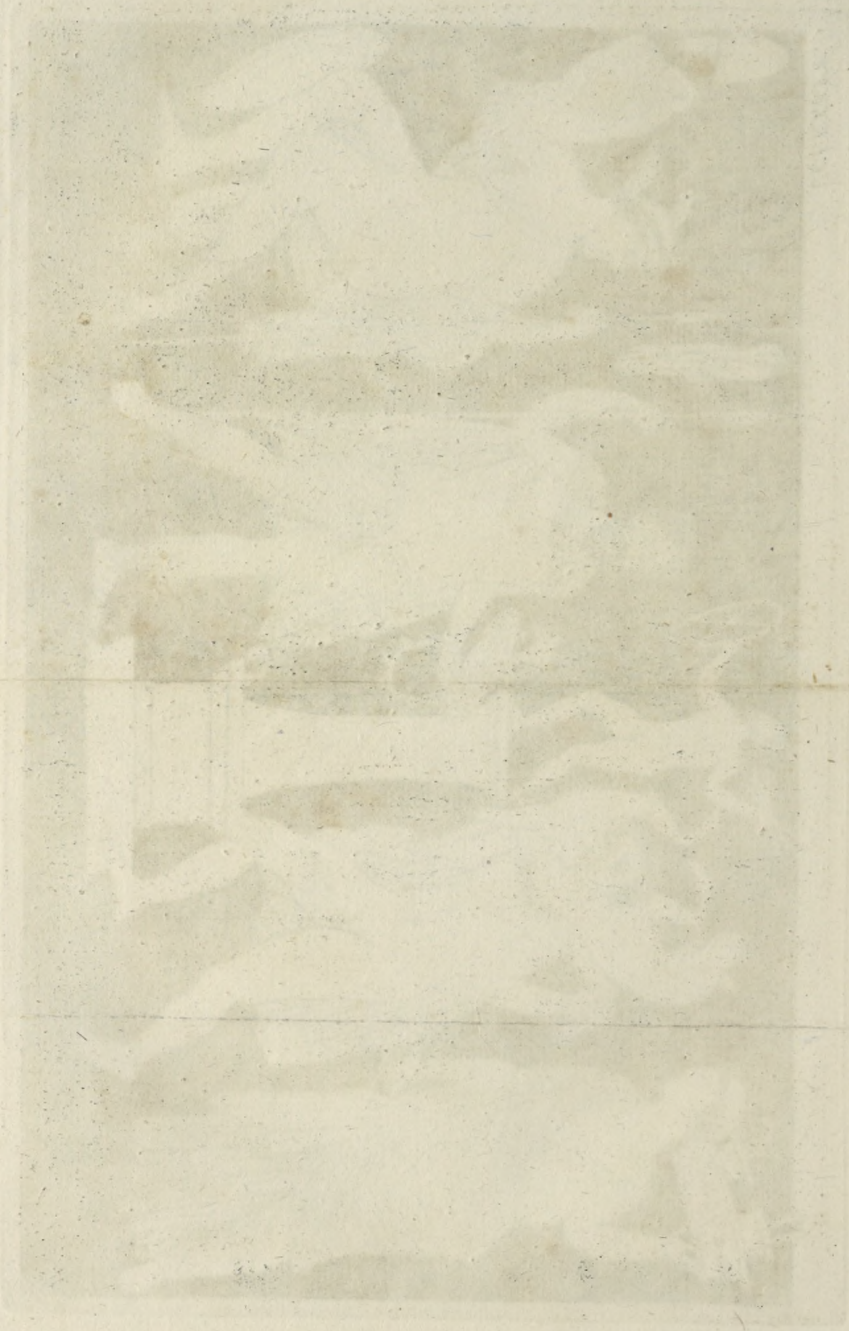
In Bibliotheca Vaticana

CCCLXXXVII

G. G. G. G. G.

© D. G. M. Inc.

CCLXXXVII.

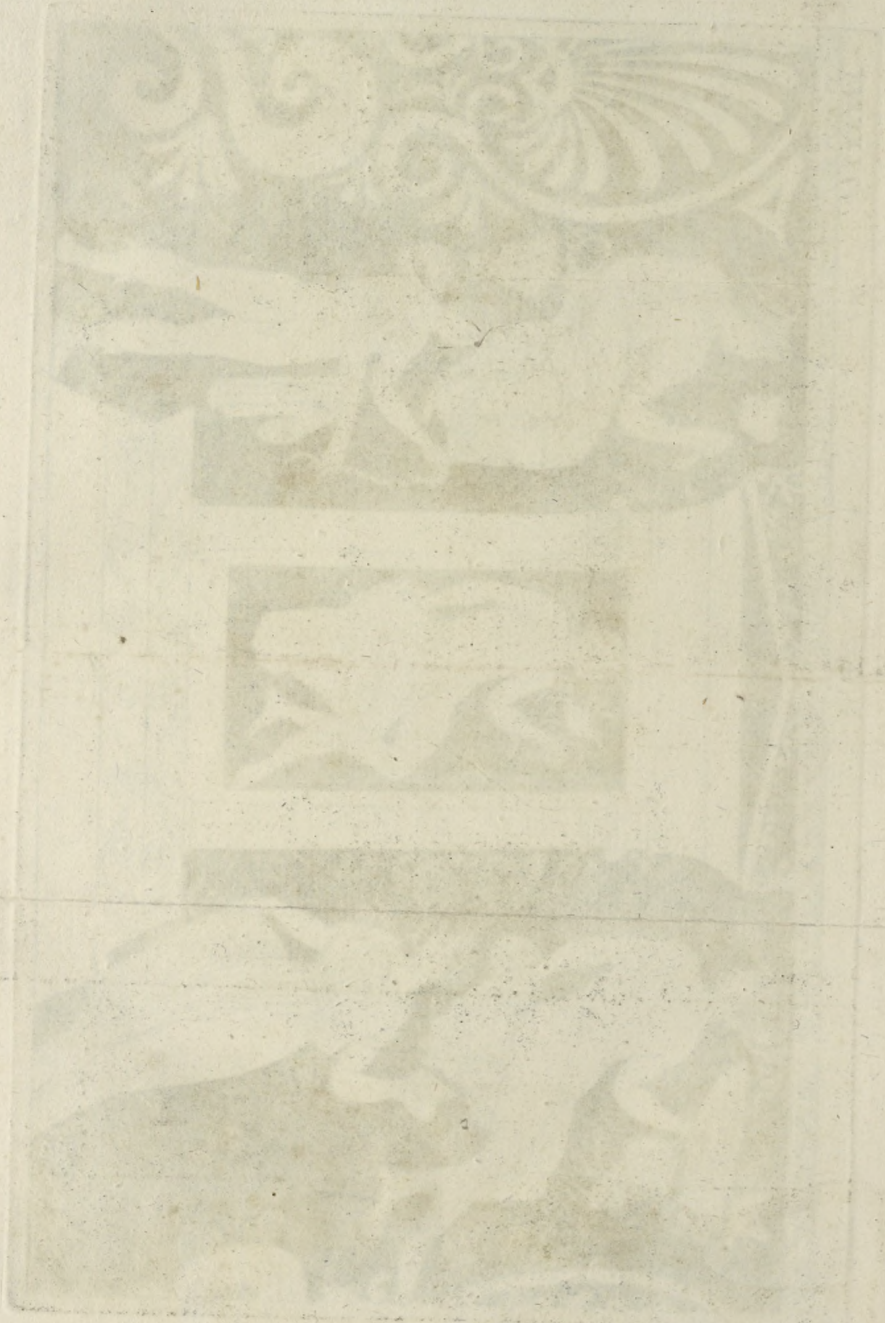

CCCLXXXVIII

B. Carvina Inc.

CCXC

In Museo Vaticano

CCLXXXI

In Museo Vaticano

CCXCII.

G. Casini del.

In Bibliotheca Vaticana

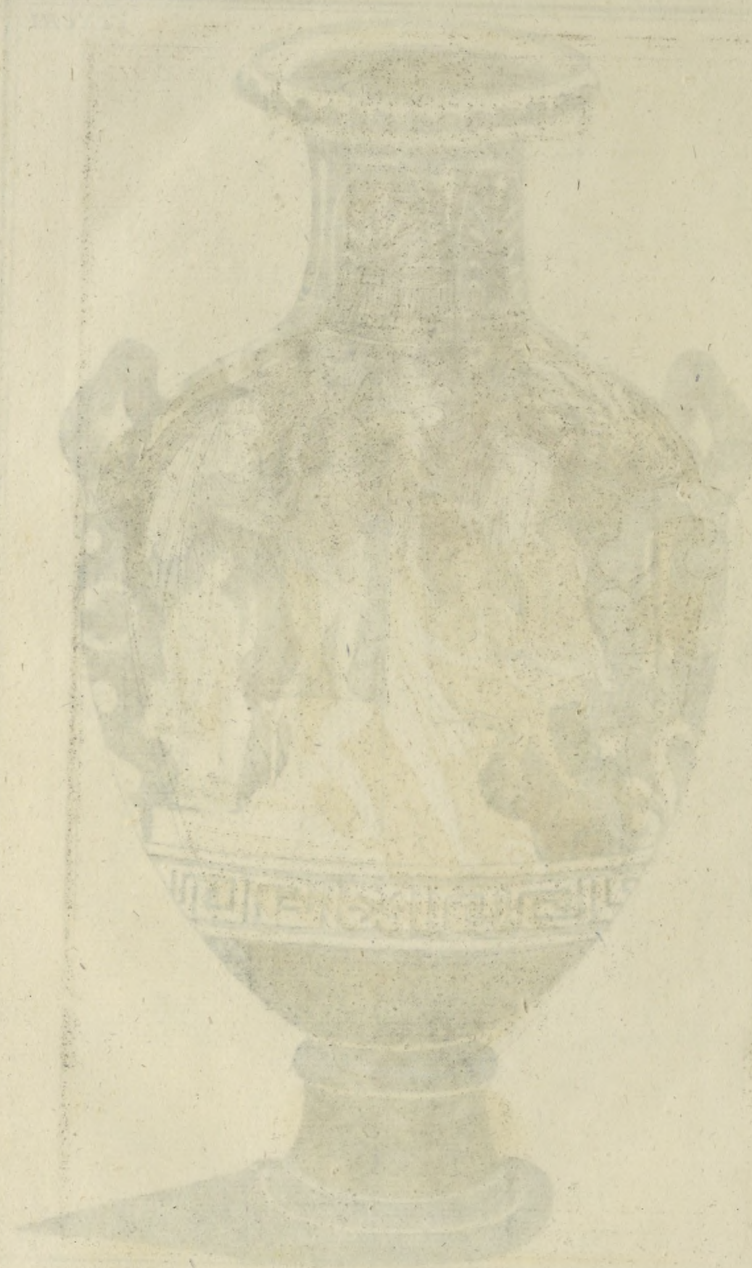

CCXCIII

Neapoli D. Hammond

G. Carini inc.

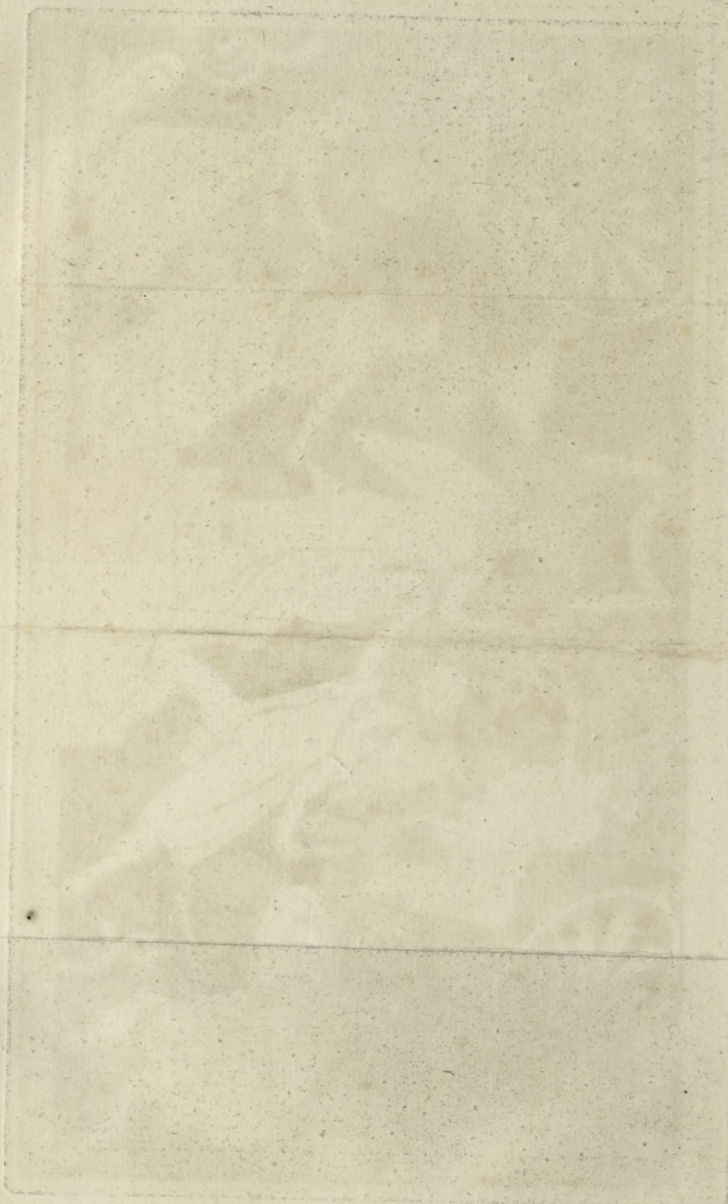

TCCXCV.

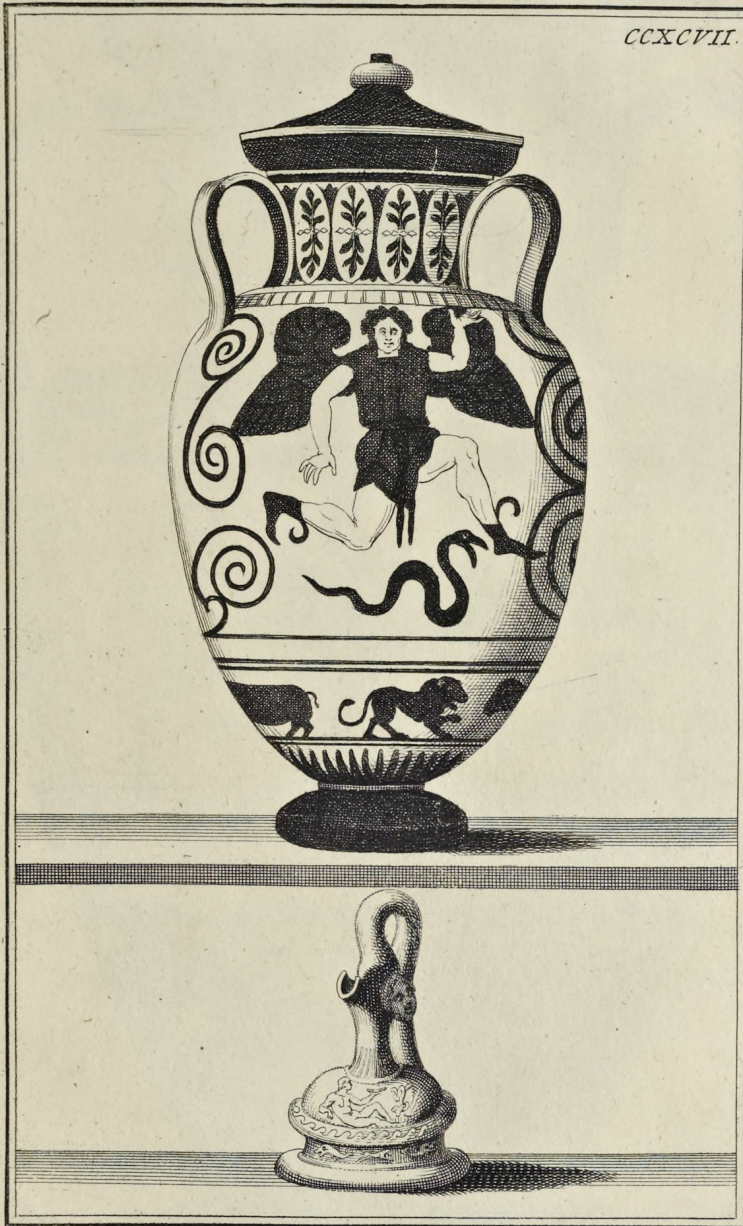

In Bibliotheca Vaticana

G. Carini sc.

CCXCVII.

V. Franzoschey Scul.

In Bibliotheca Vaticana

CCXCVIII

In Bibliotheca Vaticana

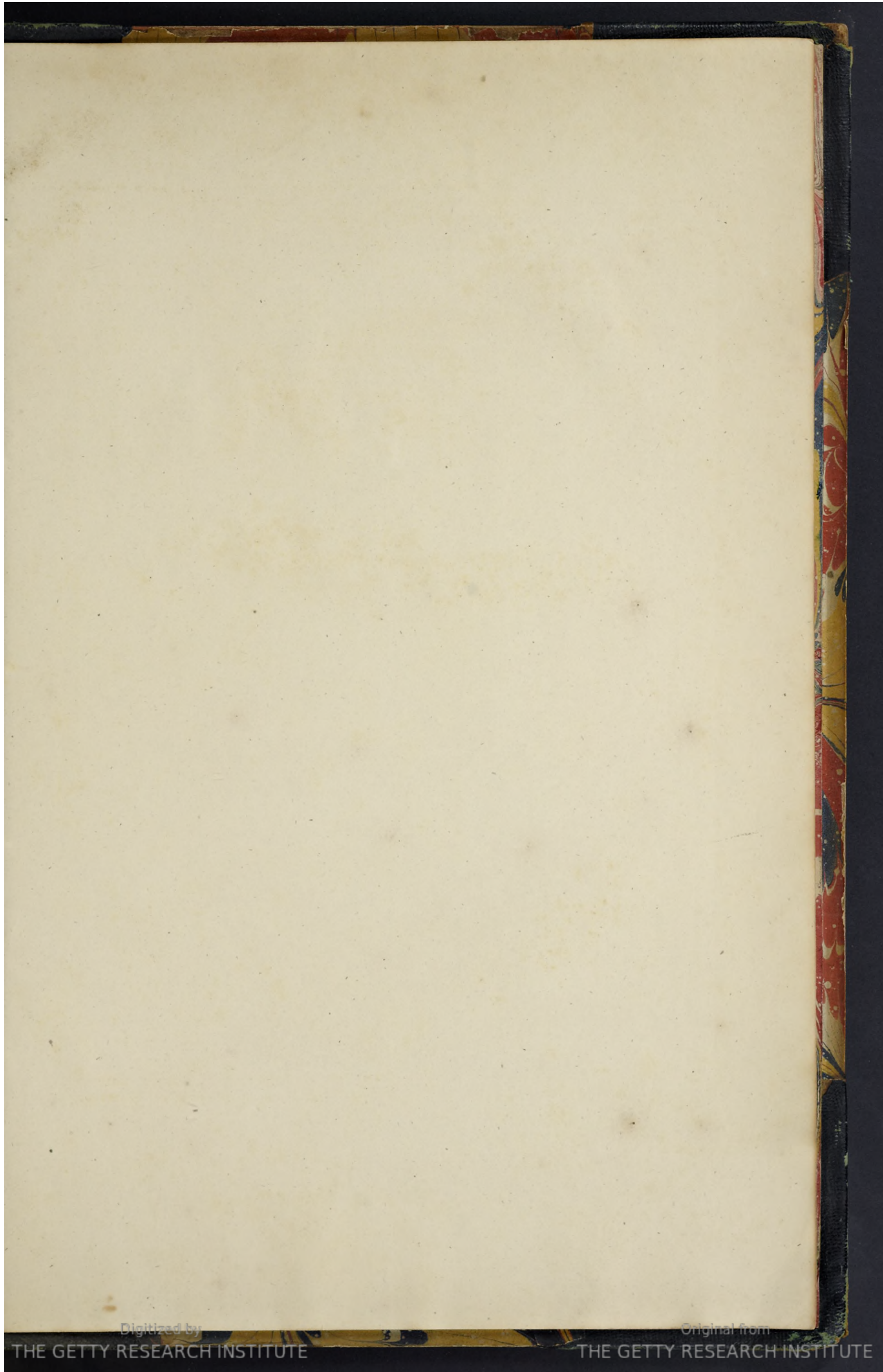
G. Casini inc.

In Museo Vaticano

SPECIAL 82-B
OVERSIZE 152
NK
3845
P28
1767
V3
GETTY CENTER LIBRARY

